

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ARTŪRAS DRIUKAS

MATERIALIOSIOS PRIVATINĖS TEISĖS TERMINAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2018

Disertacija ginama eksternu

Mokslinis konsultantas – prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius
(Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

TURINYS

Santrumpos	4
Įvadas	6
I. Laiko ir termino samprata	20
1.1. Laiko ir termino santykis	20
1.2. Teisės termino sąvoka.....	36
II. Teisės terminų paskirtis ir rūšys.....	41
2.1. Materialiosios teisės ir procesiniai terminai	43
2.2. Ieškinio senaties ir kiti materialiosios teisės terminai	48
2.3. Procedūriniai materialiosios teisės terminai	60
2.4. Dėl teisės terminų įvardijimo teisės aktuose ydingumo	84
III. Materialiosios teisės terminų paskirtis ir klasifikavimas.....	91
3.1. Pagal terminą nustatantį subjektą	103
3.2. Pagal termino apibrėžtumo kriterijų.....	107
3.3. Pagal termino reikšmę teisiniame santykiyje.....	115
3.4. Pagal termino taikymo sritį.....	116
IV. Atskiros materialiosios teisės terminų rūšys	117
4.1. Teisių ir pareigų atsiradimo terminai.....	117
4.2. Teisių įgyvendinimo terminai.....	120
4.2.1. Teisių galiojimo terminai.....	122
4.2.2. Naikinamieji terminai	131
4.2.3. Prievolių vykdymo terminai	159
4.2.3.1. Prievolių vykdymo terminų sąvoka ir klasifikavimas	159
4.2.3.2. Terminuotųjų prievolių vykdymas ir prievolių vykdymo terminų pasibaigimo teisiniai padariniai.....	168
4.2.3.3. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, skolininkui	

pažeidus prievolės vykdymo terminą	172
4.2.3.4. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, kai nustatomas papildomasis arba lengvatinis prievolės vykdymo terminas	180
4.2.3.5. Teisių gynimo formos, pažeidus terminuotą prievolę	191
4.2.4. Garantiniai terminai	196
4.2.5. Pretenzijų teikimo (pretenziniai) terminai	224
V. Termino pasibaigimo teisiniai padariniai	259
5.1. Terminuotosios ir sąlyginės prievolės	261
5.1.1. Atidedamasis terminas ir atidedamoji sąlyga	275
5.1.2. Naikinamasis terminas ir naikinamoji sąlyga	282
5.2. Šalis, kurios naudai nustatomi materialiosios teisės terminai	284
5.2.1. Pagrindas netaikyti termino teikiamos lengvatos dėl skolininko nemokumo	290
5.2.2. Prievolės įvykdymo užtikrinimo sumažinimas ar sunaikinimas	294
5.2.3. Prievolės įvykdymo užtikrinimo nepateikimas ar kitų prievolės sąlygų neįvykdymas	299
VI. Protingo termino samprata	301
VII. Materialiosios teisės terminų skaičiavimas	317
7.1. Terminų pradžios nustatymas	317
7.2. Terminų pabaigos skaičiavimo taisyklės	326
7.2.1. Terminų skaičiavimas oficialiųjų švenčių ir ne darbo dienomis	331
7.2.2. Veiksmų atlikimas paskutiniąją termino dieną	336
Pasiūlymai	342
Išvados	347
Naudotų tyrimo šaltinių sąrašas	349
Autoriaus mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas	398

SANTRUMPOS

1964 m. CK – *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138

1964 m. CPK – *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-139

2002 m. DK – 2002 m. birželio 4 d. Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-926 patvirtintas Darbo kodeksas (*Valstybės žinios*. 2002, Nr. 64-2569)

2016 m. DK – 2016 m. rugsėjo 14 d. Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. XII-2603 patvirtintas Darbo kodeksas (*TAR*. 2016-09-19, Nr. 23709)

AB – akcinė bendrovė

ABĮ – Akcinių bendrovių įstatymas

ABTĮ – Administracinių bylų teisenos įstatymas

BAB – bankrutuojanti akcinė bendrovė

BPIĮ – Butų privatizavimo įstatymas

BUAB – bankrutuojanti uždaroji akcinė bendrovė

CK, arba 2000 m. CK – 2000 m. liepos 18 d. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtintas Civilinis kodeksas (*Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262)

CMR konvencija – Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija

CPK, arba 2002 m. CPK – 2002 m. vasario 28 d. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-743 patvirtintas Civilinio proceso kodeksas (*Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340)

DGK – darbo ginčų komisija

DIK – darbo įstatymų kodeksas

FABI – Fizinių asmenų bankroto įstatymas

GTK – Geležinkelių transporto kodeksas

IBĮ – Įmonių bankroto įstatymas

IRI – Įmonių restruktūrizavimo įstatymas

IPVI – Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas

KTK – Kelių transporto kodeksas

MAĮ – Mokesčių administravimo įstatymas

PLĮ – Prekybinės laivybos įstatymas

SMGS susitarimas – Tarptautinio krovinių vežimo geležinkeliais susitarimas

Teismų praktika – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Teismų praktika

TAR – Teisės aktų registras

TPDĮ – Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas

UAB – uždaroji akcinė bendrovė

UADB – uždaroji akcinė draudimo bendrovė

VĮ – Visuomenės informavimo įstatymas

VTAI – Vartotojų teisių apsaugos įstatymas

VVTK – Vidaus vandenų transporto kodeksas

I V A D A S

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Mus visus neišvengiamai valdo nenugalimas ir nepaperkamas laikas. Žmogaus gyvenimą nuo gimimo iki mirties galima skirstyti į pagrindinius periodus (kūdikystė, vaikystė, jaunystė, branda, senatvė), trumpesnius laikotarpius (diena, savaitė, metai; darbas ir poilsis) ar visiškai smulkius epizodus (gimtadienis, studijų baigimas, pirmoji darbo diena ir t. t.), bet visiems jiems būdingas laiko faktorius. Būtų sunku paneigti laiko svarbą ir teisės srityje. Dar romėnų buvo suformuluotas materialiosios teisės principas „Kas pirmesnis laike, tas stipresnis teisėje“ (lot. *qui prior est tempore, potior est iure*), o Justinianas civilinio proceso trukmę apribojo trejais metais tam, kad procesai netaptų kone begaliniai ir nesitęstų ilgiau nei žmogaus gyvenimas¹. Per gyvenimą kiekvieno žmogaus erdvėje sukurama daugybė socialinių ryšių su kitais žmonėmis, tūkstančiai sąsajų su kam nors kitam ar jam pačiam priklausančiais daiktais, – visa tai yra vadinama visuomeniniais santykiais. Sureguliuoti teisės normomis šie santykiai tampa teisiniais. Visiems žmonių santykiams, kaip ir vadinamajai teisinei erdvei, būdinga nuolatinė veiksmų, įvykių kaita. Bėgant laikui užsimezga, kinta, nutrūksta įvairiausi santykiai, keičiasi jų subjektai ir turinys, todėl visose teisinėse sistemose tam tikrų subjektų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas yra apibrėžiamas laiko matais, o toks laiko tėkmės padarinių reglamentavimas teisės srityje įvardijamas teisės terminų institutu.

Teisės terminai taikomi visose teisės šakose, taigi yra privatinės ir viešosios, materialiosios ir proceso teisės terminų. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad laiką suvokti nėra sudėtinga, bet tik tol, kol pradedama apie jį mąstyti teisiniu požiūriu. Suvokti visą teisės taikomų terminų įvairovę nėra taip jau paprasta, tad labai neatsargu būtų manyti, kad teisės terminų reglamentavimas

¹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 65; NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 10.

yra visiškai aiškus. Matyt, ir dėl šios priežasties teisės doktrinoje ši tema analizuojama itin retai.

Nustatant teisės aktuose terminus reglamentuojančių normų turinį neretai pasigendama teorinio pagrindo. Net ir šių dienų teisėkūroje dažnai įvairūs terminai nustatomi labai neatsargiai, neįsigilinus, kokia yra jų tikroji prasmė ir reikšmė konkrečiam teisės institutui, kokie galėtų būti jų taikymo teisiniai padariniai². Pasikeitus valstybės politinei santvarkai ir ekonominei sistemai, nuosavybės ir kitų teisinių santykių reguliavimo principams, Lietuvos ūkiui pradėjus dirbti rinkos sąlygomis remiantis privačiosios nuosavybės teise ir iškelus individo interesus aukščiau valstybės interesų, kilo būtinybė iš esmės reformuoti visą teisės sistemą. Esminiai politikos ir ekonomikos pokyčiai lėmė poreikį keisti arba tobulinti anksčiau galiojusius pažeistų teisių gynimo būdus, priemones ir tvarką. Dar 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-14 patvirtintame Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme³ (44, 117, 118 straipsniai) buvo pabrėžti fundamentalieji asmens lygybės prieš įstatymą ir teismą, asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos, teismo nešališkumo ir nepriklausomumo principai, kurie vėliau buvo įtvirtinti 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁴ (29, 46, 109 straipsniai). Visiems lygiateisiškumu pagrįstų civilinių teisinių santykių subjektams buvo nustatytos vienodos teisinės gynybos priemonės. Civilinių teisinių santykių subjektų lygiateisiškumas, teismo nešališkumas ir neutralumas suponavo poreikį ieškoti protingos teismo galių ir proceso šalių iniciatyvos (dispozicijos), teismo procesinio aktyvumo ir šalių rungimosi principo pusiausvyros⁵. Žinoma, neišvengė reformos ir civilinės teisės terminų, ypač ieškinio senaties, institutas, nors galėtų atrodyti, kad objektyvusis laiko veiksnys mažiausiai priklauso nuo politinių ir ekonominių visuomenės pokyčių. Sutarties laisvės ir šalių lygiateisiškumo, teisių įgyvendinimo dispozityvumo principai, taip pat rinkos

² Žr. DRIUKAS, A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2003, 39(31), p. 90-91.

³ *Lietuvos aidas*, 1990-03-16, Nr. 11-0.

⁴ *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

⁵ Žr. DRIUKAS, A., *supra note 2*, p. 93–95; NEKROŠIUS, V., *supra note 1*, p. 40, 47.

santykiais pagrįsta visuomenės ekonominė sistema vertė detaliau reglamentuoti materialiosios teisės terminus, su kuriais siejamas teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ir pasibaigimas laike, teko iš naujo suderinti teismo galias nustatyti ir taikyti privatinės teisės terminus.

Jau daugiau kaip penkiolika metų galioja 2000 m. CK, beveik tiek pat – 2002 m. CPK, priimta daug kitų kodifikuotųjų ir nekodifikuotųjų teisės aktų (2002 m. DK, ĮBĮ, ĮRĮ, FABĮ, ABTĮ ir kt.). Atsižvelgiant į visuomenės teisinių santykių dinamiką ir kartu visišką sisteminių materialiosios teisės terminų tyrimų Lietuvoje nebuvimą, galima pagrįstai teigti, kad ši problematika verta teisinio intereso ir yra akivaizdus gilesnės šios srities analizės poreikis.

Teisės praktikoje daroma daug klaidų, susijusių su tinkamu teisės terminus reglamentuojančių nuostatų aiškinimu ir taikymu. Iki šiol kyla nemažai teisininkų praktikų tarpusavio ginčų dėl to, kokios teisinės prigimties ir paskirties yra vienas ar kitas iš gausybėje teisės aktų nurodytųjų terminų – ieškinio senaties, pretenzijų teikimo, įgyjamasis, naikinamasis, procesinis, procedūrinis ir kt., kokios yra ar turėtų būti šitų terminų taikymo taisyklės, jų nesilaikymo teisiniai padariniai. Vis dar painiojami materialiosios teisės ir procesiniai terminai, jų neskiriama nuo ieškinio senaties terminų, šių – nuo pretenzijų teikimo ar garantinių ir t. t.

Aiškinant ir taikant įvairius teisės terminus reglamentuojančias nuostatas problemų kyla ir Lietuvos teismams, kurių praktikoje teisės terminų institutui, deja, ne visada skiriamas reikiamas dėmesys. Autoriaus nuomone, Lietuvos teismams ne visada teisingiausiu būdu aiškinant ir taikant teisės terminus reglamentuojančias nuostatas ne tik kyla pavojus, kad nebus tinkamai įgyvendinami įstatymų leidėjo ketinimai, bet ir dėl netikėto, „siurprizinio“ atitinkamų nuostatų taikymo gali būti pažeidžiamos bylose dalyvaujančių asmenų teisės. Sisteminio požiūrio į skirtingų rūšių terminų prigimtį ir paskirtį trūkumas ne tik gali lemti ydingą šios srities teisėkūrą, bet ir sukelti teisės terminus reglamentuojančių normų praktinio taikymo (aiškinimo) problemų. Galima teigti, kad kaip tik dėl to bylose neretai netenkinami net visiškai teisėti

šalių reikalavimai arba, priešingai, – ginami neteisėti reikalavimai⁶. Nemažai teisės taikymo problemų kyla dėl dviejų sąlygiškai savarankiškų – bendrosios kompetencijos ir administracinių – teismų sistemų atskirai viena nuo kitos formuojamos tų pačių teisės normų taikymo praktikos, nes procesiniai, ieškinio senaties arba kitokio pobūdžio terminai taip pat traktuojami skirtingai⁷.

Būtų neteisinga teigti, kad su terminais susiję klausimai Lietuvoje visiškai nebuvo analizuojami, bet mokslinių tiriamųjų darbų, skirtų išsamiai ir sisteminei materialiosios privatinės teisės terminų analizei, tikrai beveik nėra. Ši tema dažniausiai fragmentiškai aptariama atskirų materialiosios teisės šakų studijoms skirtuose mokomuosiuose leidiniuose (vadovėliuose), kodifikuotųjų teisės aktų (pavyzdžiui, CK, DK) komentaruose, iš esmės nesigilinant į teisės terminų įvairovę, skirtingas jų klasifikacijas, pačių terminų skirtumus ir bendruosius bruožus, su jais susijusią teismų praktikos ir asmenų gyvenimo sričių problematiką.

Minėtosios problemos leidžia teigti, kad Lietuvoje trūksta detalesnių mokslinių materialiosios teisės terminų tyrimų. Tai paskatino autorių pabandyti kompleksiskai apžvelgti visų teisės terminų ir konkrečiai – materialiosios teisės terminų esmę, skirtingų teisės terminų rūšių ypatybes ir teisinę prigimtį, juos reglamentuojančių įstatymo nuostatų aiškinimą ir taikymą teismų praktikoje. Tokio pobūdžio materialiosios teisės terminų instituto tyrimų Lietuvoje iki šiol nebuvo atlikta.

Tyrimo objektas. Darbe pateikiamo tyrimo objektas – materialiosios privatinės teisės terminai: jų prigimtis, paskirtis, klasifikavimas, atskirų rūšių materialiosios teisės terminų ypatumai, bendrieji požymiai ir skirtumai, terminų nesilaikymo teisiniai padariniai, protingo termino samprata.

⁶ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 8 d. nutartį civilinėje byloje *V. K. v. LR Vidaus reikalų ministerijos Pasienio policijos departamento Šiaulių rinktinė* (bylos Nr. 3K-3-428/1999). *Teismų praktika*. Nr. 12, p. 86–90; 2000 m. kovo 8 d. nutartį civilinėje byloje *V. B. v. AB „Velga“* (bylos Nr. 3K-3-253/2000). *Teismų praktika*. Nr. 13, p. 87–93.

⁷ Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 5 d. nutartį administracinėje byloje *A. B. v. Vyriausioji rinkimų komisija* (bylos Nr. AS⁷-331/2001). *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis Administracinių teismų praktika*. Nr. 1, p. 255–258.

Atsižvelgiant į temos teorinį ir praktinį aktualumą, siekiama atskleisti esmines materialiosios teisės terminų instituto raidos tendencijas ir pagrindines problemas. Teorinę medžiagą papildė gausūs konkrečių civilinių bylų nagrinėjimo pavyzdžiai, leidžiantys išnagrinėti šios teisės srities teismų praktikos tendencijas.

Visgi itin didelė materialiosios privatinės teisės terminų įvairovė neleido visų jų čia aprėpti ir išsamiai išanalizuoti. Pagrindines tyrimų kryptis autorius rinkosi visų pirma atsižvelgdamas į praktikos problemas, tad darbe analizuojami dažniausiai taikomi materialiosios teisės terminai (teisių ir pareigų atsiradimo bei teisių įgyvendinimo – teisių galiojimo, naikinamieji, prievolių vykdymo, garantiniai, pretenzijų teikimo), be to, tiriamos tik tos su nurodytais teisės terminais susijusios teisės nuostatos, kurių taikymas nėra aiškus ir yra sukėlęs ar, autoriaus nuomone, gali sukelti teismų praktikos problemų. Ieškinio senaties terminai, kaip viena iš dažniausiai taikomų materialiosios teisės terminų rūšių, nėra šio tyrimo objektas. Pastaroji tema yra labai plati, apimanti labai daug teorinių ir praktinių aspektų, tad šiame darbe apie ieškinio senaties terminus pasisakoma tik tiek, kiek juos būtina skirti nuo kitų darbe analizuojamų teisės terminų. Detali ieškinio senaties terminų analizė nusipelno atskiro išsamaus mokslinio tyrimo. Kita vertus, ieškinio senaties samprata, paskirtis ir pagrindiniai materialieji ir procesiniai taikymo šiuolaikinėje teisėje aspektai, ieškinio senaties instituto reforma atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pagrindiniai šį institutą reglamentuojančių Civilinio kodekso teisės normų pakeitimai, ieškinio senaties instituto teisinio reguliavimo ir taikymo tendencijos autoriaus jau buvo analizuotos anksčiau⁸. Ieškinio senaties tema yra daugiau tirta ir Lietuvoje, ir užsienio valstybėse⁹, giliau išplėtotą aktuali šios srities teismų praktika¹⁰.

⁸ DRIUKAS, A., *supra note 2*, p. 89–102.

⁹ *Ibid.*, p. 93–95; MIZARAS, V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 525–534; VASARIENĖ, D. *Civilinė teisė. Paskaitų ciklas*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002, p. 85–95; LANTUKH, V. V. *Iskovaja davnost v sovremennom grazhdanskom prave Rossijskoj Federacii*. Teisės mokslų kandidato disertacija [Limitations in Modern Civil Law of the Russian Federation. Dissertation]. Volgograd: Volgogradskij juridicheskij institut, 1999; FARSHATOV, I. A. *Iskovaja davnost. Zakonodatelstvo: teorija i praktika* [Limitations. Legislation: Theory and Practice]. Moskva: Gorodec, 2004; HONDIUS, E. H. (ed). *Extinctive prescription. On the limitation*

Pabrėžtina, kad darbe taip pat nesiekama pateikti detalesnės istorinės materialiosios teisės terminus Lietuvoje reglamentavusių nuostatų raidos ar materialiosios teisės terminų lyginamosios analizės. Šio instituto raida Lietuvoje ir lyginamieji aspektai aptariami tik tiek, kiek, autoriaus nuomone, tai yra būtina siekiant atskleisti atskirų teisės terminų prigimtį ir pagrįsti galimą terminus reglamentuojančių teisės normų pokyčių įtaką teismų praktikai.

Tyrimo tikslas. Atliekamo tyrimo tikslas – atsižvelgiant į materialiosios teisės terminų paskirtį ir įvairovę kompleksiskai išanalizuoti juos reglamentuojančių įvairių materialiosios privatinės teisės šakų norminių aktų nuostatas bei jų taikymo Lietuvos teismuose praktiką, identifikuoti esamus teisinio reglamentavimo ir teisės normų praktinio taikymo trūkumus, pasiūlyti jų tobulinimo būdų.

Tyrimo uždaviniai.

Minėtajam tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

- 1) atskleisti laiko ir termino santykį, apibrėžti teisės termino sampratą;
- 2) aptarti teisės terminų paskirtį ir rūšis;
- 3) ištyrinėti materialiosios privatinės teisės terminų paskirtį ir jų pagrindines klasifikacijas;
- 4) nustatyti dažniausiai teisėkūroje ir teismų praktikoje taikomų materialiosios teisės terminų esminius požymius, atskirų terminų bendruosius požymius ir būdingus skirtumus;
- 5) aptarti materialiosios teisės terminų pasibaigimo teisinius padarinius;
- 6) atskleisti protingo termino sampratą materialiojoje teisėje;
- 7) apibūdinti pagrindines materialiosios teisės terminų skaičiavimo taisykles;

of Actions. The Hague: Kluwer Law International, 1995 ir kt.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39 „Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje“ ir šiuo nutarimu patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*. Nr. 18, p. 169–257.

- 8) nustatyti teisinio reglamentavimo spragas ir trūkumus aptariamojoje srityje, pateikti siūlymų, kaip būtų galima tobulinti tam tikras teisės nuostatas;
- 9) išanalizuoti ir apibendrinti Lietuvos teismų praktiką aiškinant ir taikant materialiosios teisės terminus reglamentuojančias nuostatas, pateikti ginčytinų praktikos pavyzdžių.

Ginamieji disertacijos teiginiai.

- 1) Materialiosios teisės terminų reglamentavimas nenuoseklus, trūksta sisteminio atskirų rūšių terminų paskirties, esmės, sukeliama teisinių padarinių ir santykio su kitais terminais suvokimo, nėra sukurta tam tikrų rūšių terminų (garantinių, pretenzinių, procedūrinių) taikymo ir jų santykio su ieškinio senaties terminais nuosekli sistema.
- 2) Gana dažnos teismų praktikoje pasitaikančios teisės terminus reglamentuojančių teisės nuostatų aiškinimo ir taikymo klaidos užkerta kelią asmenims apginti jų pažeistas teises ir teisėtus interesus.
- 3) *Protingas terminas* teisėms įgyvendinti ir pareigoms vykdyti – reikšminga teisinių santykių šalių dispozityvumo ir bendradarbiavimo įgyvendinimo priemonė, tačiau ji turi būti tinkamai suderinta su šalių teisiniu tikrumu dėl protingo termino taikymo standarto ir teisinių padarinių.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindinis norminis tyrimo šaltinis – 2000 m. Civilinis kodeksas, tad įvairiais požiūriais tiriama absoliuti dauguma CK normų, kuriose išdėstytos tam tikros su materialiosios teisės terminais susijusios nuostatos. Materialiosios teisės terminų reguliavimas naujajame CK buvo reformuotas, todėl darbe, kiek tai būtina nagrinėjamosioms problemoms atskleisti, kalbama ir apie anksčiau galiojusio 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau tekste – 1964 m. CK) nuostatas bei jų pagrindu susiklosčiusią teismų praktiką. Kiti paminėtini norminiai tyrimo šaltiniai – 2002 m. DK ir 2016 m. DK, nacionaliniai įvairių transporto šakų kodeksai ir tarptautiniai susitarimai, kiti norminiai teisės aktai. Siekiant atskleisti įstatymų leidėjo ketinimus,

nulėmusius vienos ar kitos nuostatos atsiradimą norminiuose teisės aktuose, buvo remtasi atitinkamų įstatymų projektais, jų aiškinamaisiais raštais, Lietuvos Respublikos Seimo komitetų išvadomis dėl šių projektų.

Lyginamojo metodo nors ir fragmentiškas taikymas lėmė, kad kaip tyrimo šaltiniais darbe naudojamosi ir kai kurių kitų valstybių – Rusijos, Baltarusijos ir kt. – civiliniais įstatymais.

Teismų praktikos problemoms atskleisti išanalizuota daug Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo procesinių sprendimų, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metodinė medžiaga – šio teismo Senato nutarimas ir juo patvirtinta Teismų praktikos apžvalga dėl ieškinio senatį reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo¹¹, Senato nutarimai kitais teisės klausimais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijos Lietuvos teismams.

Ieškant su įvairių materialiosios teisės terminų esme ir paskirtimi, klasifikavimu, skirtumais nuo kitų teisės terminų susijusios problematikos taip pat plačiai remiamasi teisės doktrina – mokslinėmis monografijomis, vadovėliais, straipsniais. Paminėtini Lietuvos teisės mokslininkų V. Mikelėno, V. Nekrošiaus, V. Tiažkijaus, S. Vansevičiaus, A. Vaišvilos, G. Bužinsko, D. Averkienės, taip pat užsienio autorių – P. M. Rabinovič, D. I. Mejerio, V. P. Gribanovo, A. P. Sergejevo, J. V. Kulaginos, M. J. Kirillovos, P. V. Krašeninnikovo, V. V. Novikovo, S. P. Safonovo, H. Reichenbacho, M. Heideggerio, H. Bergsono, I. A. Faršatovo, V. V. Lantucho, J. A. Suchanovo ir daugelio kitų darbai.

Lietuvos Statutai, Lietuvoje galioję nuo 1529 m. iki 1795 m., taip pat didžiojoje okupuotos Lietuvos teritorijos dalyje¹² nuo 1795 m. iki 1840 m. galiojęs Trečiasis Lietuvos Statutas, vėliau galutinai pakeistas Rusijos įstatymų sąvadu ir jo X tomo I dalimi „Civiliniai įstatymai“, 1864 m. priimtas Civilinio

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39, supra *note* 10, p. 169–257.

¹² Po Abiejų Tautų Respublikos trečiojo padalijimo Užnemunėje iš pradžių galiojo Prūsijos teisė, nuo 1808 m. iki 1940 m. – 1804 m. Napoleono civilinis kodeksas, Klaipėdos krašte – Prūsijos teisė, 1900 m. Vokietijos civilinis kodeksas. Žr. ANDRIULIS, V., *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 286–297, 384.

proceso įstatymas¹³ įtvirtino kai kuriuos teisės terminų aspektus (terminų apibrėžimo būdų, terminų pratęsimo, terminų praleidimo teisinių padarinių užuomazgas), padarė neabejotiną įtaką to meto civilinių teisinių santykių ir civilinių procesinių teisinių santykių reguliavimui bei tolesnei terminų instituto raidai. Po to beveik ištisą šimtmetį Lietuvoje galiojo Rusijos imperijos teisė. 1918 m. vasario 16 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir pradėjus kurti naują valstybės teisinę sistemą, toliau veikė Laikinosios Konstitucijos pamatiniams dėsniams neprieštaravę Rusijos civiliniai įstatymai. Rusijos teisės aktų recepciją tarpukario Lietuvoje lėmė politinės, ekonominės ir socialinės aplinkybės. Istoriniai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės aktai (Lietuvos Trečiasis Statutas) jau netiko naujiems visuomeniniams santykiams reguliuoti, todėl jų galiojimas negalėjo būti atnaujintas, o naujiems teisės aktams sukurti pritrūko laiko. Poreikis reglamentuoti dinamiškus civilinius santykius lėmė sprendimą palikti senuosius teisės aktus, kurie iki naujos Rusijos okupacijos 1940-aisiais galiojo iš esmės išlaikant ankstesnį teisės terminų reglamentavimą. Rusijos imperijos bendrieji privatinės teisės įstatymai Lietuvoje buvo recepuoti plačiausiai¹⁴. Nuo 1940 m. Lietuvoje pradėjo galioti Rusijos Sovietų Federacinės Socialistinės Respublikos CK ir CPK (iki 1965 m., išskyrus vokiečių okupacijos laikotarpį), vėliau buvo priimti 1964 m. Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos CK ir CPK, galioję iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais ir, su tam tikrais pakeitimais, iki naujųjų Lietuvos Respublikos CK (2000 m.) bei CPK (2002 m.) priėmimo ir įsigaliojimo¹⁵. Nors naujieji Nepriklausomos Lietuvos kodifikuotieji teisės aktai buvo iš esmės atnaujinti, pagrindinės teisės terminus reglamentuojančios nuostatos faktiškai buvo perimtos iš anksčiau galiojusių teisės aktų (Rusijos imperijos civilinių įstatymų sąvado ir 1864 m. Rusijos imperijos civilinio proceso įstatymo, kuriuose atsirado teisės terminų institutas ir buvo numatyta jų klasifikacija, skaičiavimo, pratęsimo, atnaujinimo taisyklės, pasibaigimo teisiniai padariniai; RSFSR CK ir CPK, LSSR CK ir CPK, kuriuose teisės

¹³ ANDRIULIS, V., *supra note* 12, p. 270–276.

¹⁴ *Ibid.*, p. 382–404, 513.

¹⁵ *Ibid.*, p. 478–480, 515–525.

terminų reglamentavimas iš esmės liko toks pat) ir grindžiamos ilgamete Rusijos teisės mokslo tradicija. Šiame darbe neketinama pateikti lyginamojo teisės terminų tyrimo, bet siekiama atskleisti įvairių teisės terminų rūšių kilmę, paskirtį, skirtumus ir bendruosius požymius, taip pat itin aktualius praktinius teisės terminų įvairovės aiškinimo ir taikymo dalykus. Autorius sąmoningai daugiausia remiasi rusų mokslininkų darbais, nes išsamesnių tyrimų šia tema Lietuvoje nebuvo ir dar kol kas nėra.

Tyrimų apžvalga. Iš užsienio teisės mokslininkų, kurie pastaruoju metu savo darbus ir bent kiek daugiau dėmesio skyrė teisės terminams tyrinėti, galima paminėti rusų autorius D. I. Mejerį¹⁶, V. P. Gribanovą¹⁷, A. P. Sergejevą¹⁸, J. V. Kulaginą¹⁹, M. J. Kirillovą ir P. V. Krašeninnikovą²⁰, I. A. Faršatovą, V. V. Lantuchą²¹, V. V. Novikovą ir S. P. Safonovą²², J. A. Suchanovą²³. Kitų užsienio autorių darbai dažniausiai skirti bendrajai teisės terminų, numatomų nacionalinėje teisės sistemoje priimtuose teisės aktuose, apžvalgai, o teoriniai su materialiosios teisės terminais susiję klausimai aptariami rečiau, ypač pasigendama detalesnių sisteminių tyrinėjimų.

Materialiosios teisės terminams, išskyrus ieškinio senaties terminą, nėra skirta ir lyginamuosius teisės tyrimus atliekančių autorių dėmesio²⁴.

¹⁶ MEJER, D. I. *Russkoe grazhdanskoe pravo*. Chast I [Russian Civil Law. The first part]. Moskva, 1997; MEJER, D. I. *Izbrannye proizvedenija po grazhdanskomu pravu* [Selected Works on Civil Law]. Moskva: AO „Centr JurInforR“, 2003.

¹⁷ GRIBANOV, V. P. *Osuschestvlenie i zaschita grazhdanskich prav* [Realization and Protection of Civil Rights]. Moskva: Statut, 2000.

¹⁸ SERGEEV, A. P. *Sroki osuschestvlenija i zaschity grazhdanskich prav. Iš: Grazhdanskoe pravo*. Chast I [Time Limits of Realization and Protection of Civil Rights // Civil Law. The first part]. S.-Peterburg: Prospekt, 1996.

¹⁹ KULAGINA, J. V. *Sroki v grazhdanskom prave. Iš: Grazhdanskoe pravo*. Tom I [Time Limits in Civil Law // Civil Law. Volume I]. Moskva, 1994.

²⁰ KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V. *Sroki v grazhdanskom prave. Iskovaja davnost*. Izdanie vtoroe, ispravlennoe i dopolnennoe [Time Limits in Civil Law. Limitations. 2nd supplementary edition]. Moskva: Statut, 2007.

²¹ FARSHATOV, I. A., *supra note 9*; LANTUKH, V. V., *supra note 9*.

²² NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P. *Sroki v grazhdanskom prave: poniatije i praktika primenenija* [Time Limits in Civil Law: Definition and Practice of Implementation]. S.-Peterburg: Znaniye, 2008.

²³ SUKHANOV, J. A. *O meste srokov v sisteme juridicheskich faktov sovetskogo grazhdanskogo prava* [On the Place of Terms in the System of Legal Facts of Soviet Civil Law]. Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet. *Pravo*, 1970, Nr. 6.

²⁴ HONDIUS, E. H., *supra note 9*.

Lyginamieji materialiosios teisės terminų tyrimai, savaime suprantama, būtų vertingi siekiant suvokti bendruosius tam tikros rūšies šios srities terminų požymius ir esminius skirtumus, nulemtus konkrečioje valstybėje pasirinkto teisės terminų reglamentavimo.

Lietuvoje nuoseklių ir sisteminių materialiosios teisės terminų mokslinių tyrimų atlikta nebuvo, bet tam tikri su šita tema susiję klausimai teisės mokslininkų jau yra nagrinėti. Daugiausia dėmesio materialiosios teisės terminams, jų paskirčiai, klasifikavimui, pasibaigimo teisiniams padariniams savo darbuose skyrė prof. V. Mikelėnas, bet teisės terminai nebuvo šio autoriaus atliekamų tyrinėjimų tikslas, o buvo tik sudėtinė platesnių tyrimų (pavyzdžiui, terminuotosios prievolės prievolių teisėje²⁵) ar mokomojo bei praktinio pobūdžio leidinių (civilinės teisės vadovėlių, kodifikuotųjų teisės aktų komentarų²⁶) dalis. Tuose darbuose materialiosios teisės terminai aptariami tik tiek, kiek, autoriaus nuomone, buvo būtina pasirinktajai tyrimo ar atitinkamos paskirties leidinio temai atskleisti. Kitų autorių (pavyzdžiui, A. Taminsko²⁷, G. Bužinsko²⁸, D. Vasarienės²⁹, P. Koverovo³⁰, D. Averkienės³¹) darbuose, kurie taip pat buvo skirti ne materialiosios teisės terminų temai, pastaroji sritis aptariama labai fragmentiškai ir dar mažiau informatyviai.

Taigi imtis šios temos paskatino materialiosios teisės terminų analizės Lietuvoje trūkumas: atitinkami tyrimai buvo publikuoti recenzuojamuose mokslo leidiniuose³², jų pagrindu skaityti pranešimai mokslinėse

²⁵ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 106–125.

²⁶ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, p. 218–231; MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 501–534.

²⁷ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 241–266.

²⁸ TIAŽKIJUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 183–195; BUŽINSKAS, G. *Darbo ginčai: teorija ir praktika*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 112–115; NEKRAŠAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 521–528.

²⁹ VASARIENĖ, D., supra note 9, p. 81–85.

³⁰ NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. II dalis. Kolektyviniai darbo santykiai*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 105–116.

³¹ AVERKIENĖ, D. *Procesiniai terminai: teisingo ir efektyvaus civilinio proceso prielaida*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.

³² DRIUKAS, A., supra note 2, p. 89–102; DRIUKAS, A. Terminai civilinėje teisėje. Iš: *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 193–224.

konferencijose, vesti praktiniai seminarai teisėjams, advokatams, notarams (mokslinių publikacijų sąrašą žr. darbo gale).

Tyrimo metodologija. Atliekant tyrimą buvo kompleksiskai taikomi teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai, pagrindinis jų – *dokumentų analizė*. Kaip informacijos šaltiniai darbe naudojami Lietuvos Respublikos ir kai kurių užsienio valstybių teisės aktai, jų rengimo medžiaga, teismų sprendimai ir nutartys. Daugiausia remtasi pirminiais dokumentais (teisės aktais), bet informacijos apie užsienio teisės aktų turinį gauta ir iš antrinių dokumentų – užsienio valstybių civilinių įstatymų vertimų. Lietuvos teismų sprendimai buvo atrinkti tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį.

Iš teorinių metodų paminėtini lyginamasis, lingvistinis, istorinis, teleologinis, sisteminės analizės, statistinių duomenų analizės, loginis, analoginis, apibendrinamasis.

Lyginamuoju metodu buvo siekiama atskleisti materialiosios teisės terminų esmę, atskirų jų rūšių bendruosius požymius ir esminius skirtumus, taip pat konkrečių CK normų turinį pagal tai, kaip panašios teisės normos aiškinamos ir taikomos kitose tos pačios teisės tradicijos valstybėse. Lyginamojo metodo taikymą lėmė ir Lietuvos priskyrimas kontinentinės teisės sistemos valstybių grupei.

Remiantis *lingvistiniu metodu*, CK ir kitų teisės nuostatų prasmė buvo aiškinama analizuojant jų tekste vartojamų žodžių prasmę. Lingvistinis teisės aiškinimo metodas teisės moksle yra vienas iš pagrindinių, bet pagrįstai teigiama, kad apsiribojus vien šiuo metodu gali likti neatskleista tikroji teisės normos prasmė³³, todėl kartu su lingvistiniu metodu buvo taikomi sisteminės analizės, istorinis, teleologinis metodai.

Istorinis ir teleologinis metodai padėjo išsiaiškinti konkrečių nuostatų kilmę ir istorinę prigimtį, priėmimo aplinkybes, nustatyti, kokių tikslų jas priimdamas siekė įstatymų leidėjas, kokį turinį joms buvo ketinama suteikti.

³³ Žr. MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 189–190.

Šie metodai daugiausia taikyti tiriant įstatymų projektus, jų aiškinamuosius raštus, pastabas dėl įstatymų projektų.

Sisteminės analizės metodo taikymą lėmė sisteminė teisės ir CK, kaip sisteminio teisės akto, prigimtis. Remiantis šiuo metodu konkrečios CK ir kitų įstatymų normos buvo tiriamos atsižvelgiant į jų ryšius su kitomis to paties teisės akto ir kitų teisės aktų nuostatomis.

Praktinė darbo reikšmė. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi teikiant pastabų ir materialiosios teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių teisės terminus, tobulinimo pasiūlymų. Darbe išdėstytos išvados ir pasiūlymai taip pat galėtų padėti teismams aiškinti ir taikyti materialiosios teisės terminus reguliuojančias teisės normas.

Tyrimo medžiaga galėtų būti vertinga teisės studentams, besigilinantiems į čia analizuojamą civilinės teisės sritį, advokatams ir kitiems praktikuojantiems teisininkams, kurių profesinei veiklai aktuali su teisės terminų taikymu susijusi problematika.

Darbo struktūra. Darbo struktūrą nulėmė jos rengimo tikslas ir uždaviniai: ji susideda iš įvado, tyrimų ir metodologijos apžvalgos, septynių dėstomųjų dalių ir išvadų. Pirmoji dėstymo dalis – teorinė, skirta laiko ir termino santykio analizei, taip pat teisės termino sąvokai ir sampratai. Antrojoje dalyje aptariamos teisės terminų rūšys (materialiosios teisės, procesiniai, procedūriniai terminai), skirtinga jų prigimtis ir paskirtis, bendrieji požymiai ir esminiai skirtumai. Taigi pirmosios dvi tyrimo dalys yra tam tikras įvadas į pagrindines – trečiąją ir ketvirtąją – dalis. Trečiojoje dalyje, siekiant nuoseklumo, visų pirma nagrinėjama materialiosios teisės terminų paskirtis ir rūšys, aptariamos skirtingų autorių darbuose pateikiamos įvairios jų klasifikacijos ir tinkamiausio klasifikavimo metodo paieškos. Ketvirtojoje, didžiausioje dalyje išsamiai analizuojamos pagrindinius materialiojoje teisėje taikomus terminus reglamentuojančios nuostatos, teisinio reguliavimo spragos ir trūkumai, šių terminų aiškinimo ir taikymo teismų praktikoje esminiai

aspektai, tendencijos ir klaidos, skirtingų materialiosios teisės terminų paskirtis ir ypatybės, skiriančios juos vienus nuo kitų. Penktojoje darbo dalyje aptariami materialiosios teisės terminų pasibaigimo teisiniai padariniai, šeštoji dalis skirta pastaruoju metu privatinėje teisėje labai plačiai vartojamo ir teismų praktikoje dažnai taikomo vadinamojo protingo termino sampratai, šio termino turinio teismų procesinėje veikloje aiškinimui, o septintojoje dalyje, siekiant apimti visus aktualius materialiosios teisės terminų teorinius ir praktinius aspektus, aptariamos pagrindinės terminų skaičiavimo taisyklės.

I. Laiko ir termino samprata

1. 1. Laiko ir termino santykis

Vienas iš nuolatinių būties palydovų yra laikas (gr. *chronos*, lot. *tempus*) – fundamentali filosofijos ir gamtos mokslų kategorija, atspindinti esmines materialiojo pasaulio savybes. Šis faktorius veikia visus žemėje vykstančius procesus. Šiuolaikinės visuomenės gyvenimo tempas nuolat didėja. Laiką apibrėžiant kaip tęstinį ir nesibaigiantį procesą, kuriame vienas įvykis vyksta po kito, matyti, kad įvykių tankis pasirinktajame laiko intervale, kartu ir laiko vertė, sparčiai didėja. Laikas matuojamas vis tiksliau. Išradus laikrodžius, laikas nustojo tekėti ir ėmė tikėti, atsirado punktualumo samprata.

Viduramžių filosofas scholastas Aurelijus Augustinas teigė³⁴, kad žmogus gerai žino, kas yra laikas, kol jo apie tai neklausia, bet kiekvieną kartą paklaustas įsitikina beveik nieko negalįs apie jį pasakyti. Tik remdamasis primityvia patirtimi intuityviai gali numanyti, kad erdvė ir laikas yra aiškūs reiškiniai, bet mąstant giliau tampa akivaizdu, kad tas aiškumas yra tik iliuzija. Laikas yra ne akimirkų, kurių kiekviena atskirai neturi trukmės, seka, o iškyla kaip dabarties, praeities ir ateities vienybė³⁵. Martinas Heideggeris taip pat rašė, kad „apie laiką galima papasakoti labai daug įvairių dalykų, bet vis tiek liktume nesupratę, kas tai yra, ir neliktų nieko daugiau, tik nuogi teiginiai“³⁶. Anri Bergsono skeptišku požiūriu, mokslas, pabandęs apibūdinti kuriamąjį laiko jėgą, visada neišvengiamai patiria nesėkmę³⁷.

³⁴ AURELIJUS AUGUSTINAS. *Išpažinimai*. XI knyga. XIV skirsnis, 17 punktas [interaktyvus]. Vilnius, 2004 [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://modestukasai.files.wordpress.com/2010/05/augustinas_ispazinimai.pdf>; AURELIJUS AUGUSTINAS. *Išpažinimai*. Vilnius: Aidai, 2004, p. 256–293.

³⁵ HALDER, A. *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2002, p. 116.

³⁶ HEIDEGGER, M. *Prolegomeny k istorii poniatija vremeni* [History of the Concept of Time: Prolegomena]. Tomsk: Izdatelstvo „Vodolej“, 1998, p. 323–324.

³⁷ Iš: PRIGOZHIN, I.; STENGERS, I. *Vremia, chaos, kvant* [Time, Chaos, Quantum]. Moskva: Izdatelstvo „Progress“, 1999, p. 24; BERGSON, H. *Tvorcheskaja evoliucija* [Creative Evolution]. Moskva–S.-Peterburg, 1914; BERGSON, H. *Creative Evolution* [interaktyvus]. London: MacMillan and Co, 1922 [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<https://archive.org/stream/creativeevolutio00berguoft#page/n1/mode/2up>>.

Erdvė ir laikas yra materijos egzistavimo formos. Laikas – viena iš pagrindinių (greta erdvės) materijos egzistavimo formų, kuriai būdinga materialijų objektų egzistavimo trukmė, jų būsenų kaitos nuoseklumas, nenutrūkstama ir negrižtama tėkmė. Laikas egzistuoja objektyviai ir yra neatsiejamas nuo judančios materijos. Jis yra vienmatis, reliatyvus. Laikas ir erdvė neatsiejamai priklauso vienas nuo kito³⁸. Laikas visada susijęs su judėjimu ir vystymusi, o be judėjimo ir vystymosi nėra materijos³⁹.

Erdvė – tai santykių, išreiškiančių kartu egzistuojančių objektų sąveiką, jų išsidėstymą vienas kito atžvilgiu ir santykinį dydį, visuma. Laikas – fizinio pasaulio dimensija, apibrėžianti įvykių, būsenų, reiškinių eilės tvarką, jų nuoseklumą ir trukmę konkrečioje vietoje. Klasikinės fizikos požiūriu, laikas yra absoliutus dydis, o pagal reliatyvumo teoriją – reliatyvus, t. y. skirtingi stebėtojai teikia jam skirtingą vertę, kiekvienas matuodamas tikrąjį laiką, todėl šiuo požiūriu jis nelaikytinas absoliučiu. Filosofai idealistai ignoruoja objektyvųjį laiko bei erdvės pobūdį ir laiko juos priklausomais nuo individualios sąmonės turinio⁴⁰. Materialistinė erdvės ir laiko samprata grindžiama dviem principais: erdvės ir laiko objektyvumu bei erdvės ir laiko visuotinumu. Šių kategorijų *objektyvumas* reiškia, kad jos egzistuoja nepriklausomai nuo materialijų objektų. Erdvė ir laikas turi subjektyvų pobūdį tik tuo požiūriu, kad konkretus žmogus materialiuosius reiškinius vertina remdamasis savo suvokimu. Pavyzdžiui, kartais tam tikromis aplinkybėmis sakoma, kad materialusis kūnas konkrečioje erdvėje yra labai didelis, arba kad laikas prabėgo kaip akimirka, o aplinkybėms pasikeitus tas pats materialusis objektas atrodo mažas, laikas slenka labai lėtai ir pan. *Visuotinumumas* reiškia, kad niekas negali egzistuoti ne laike ir ne erdvėje. Erdvės savybės: ji yra trimatė, vienalytė ir izotropiška. Laikas savo ruožtu yra vienmatis, negrižtamas ir vienalytis. Laiko *vienmatisškumas* reiškia, kad objekto

³⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 349–350; *Lietuvių kalbos žodynas*. VII tomas. Vilnius: Mintis, 1966, p. 29.

³⁹ ASKIN, A. F. *Problema vremeni. Ejo filosofskoe istolkovanie* [Pro Time Problem. Its Philosophical interpretation]. Moskva: Mysl, 1966, p. 112; AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 32–33.

⁴⁰ *Technikos enciklopedija*. II tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 665; *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Mintis, 1975, p. 236–237.

(įvykio) padėčiai laike fiksuoti pakanka vienintelio dydžio – laikotarpio, prabėgusio nuo tam tikro atskaitos taško. Tai svarbiausia laiko fizikinė savybė, apibūdinanti šią materijos egzistavimo formą, taip pat ir socialiniuose procesuose⁴¹. Objektyvusis laikas neišmatuojamas, kol nežinoma jo pradžia arba kol jis įsivaizduojamas kaip nei pradžios, nei pabaigos neturinti schema. Galima matuoti tik santykines laiko atkarpas, pasirenkant bet kuriuos atskaitos taškus. Pagal G. von Leibnicą ir I. Niutoną, šis objektyvusis laikas yra absoliučiai realus, kaip ir erdvė⁴². Kitas esminis laiko bruožas – jo *negrįžtamumas*. Daiktų esmės realizavimasis lemia, kad jie nuo atsiradimo iki išnykimo įgyja vis naujas (ateities) išraiškas ir kiekvieną akimirką, vos jas įgiję (dabartis), vėl jas aplenkia, palikdami praeityje. Laikas yra amžinybėje dalyvaujantis reiškinys, iškritimas iš jos arba jos gradacija, neapgręžiama, nepakartojama, pradžia ir pabaiga apribota atskirų daiktų kintamųjų formų tvermė⁴³. Į bet kurią erdvės tašką galima patekti ir daugiau nei vieną kartą, bet laiko požiūriu tai neįmanoma – laikas bėga iš praeities per dabartį į ateitį, du ar daugiau kartų į tą patį laiko tašką patekti neįmanoma. Laiko negrįžtamumas (vienkryptiškumas) yra fundamentali realybės savybė. Laiko vienkryptiškumą lemia materialijų sistemų vystymosi proceso negrįžtamumas, absoliutus negalimumas visiškai pakartoti praėjusių sistemų keitimosi būsenų ir ciklų. Kita vertus, laiko negrįžtamumo ir įvairių būsenų, procesų grįžtamumo laike fizikinis suvokimas (klasikinė dinamika) yra daug sudėtingesnis reiškinys, visada kėlęs ir tebekeliantis daug mokslininkų diskusijų ir karštų ginčų⁴⁴. Laiko *vienalytiškumas* gali būti apibrėžiamas kaip visų laiko momentų vienodumas laiko atskaitos pradžios atžvilgiu – jokie kiti variantai negalimi⁴⁵.

Lietuvoje socialinis laikas matuojamas pagal Grigaliaus kalendorių, prie kurio pereita nuo 1582 m. spalio 5 d. (popiežiaus Grigaliaus XIII nurodymu).

⁴¹ PETROV, G. I. Faktor vremeni v sovetskom prave [Time Factor in Soviet Law]. *Pravovedenie*, 1982, Nr. 6, p. 46–52; RABINOVICH, P. M. Vremia v pravovom regulirovanii (filosofskie pravovye aspekty) [Time in the Legal Regulation (Philosophical Legal Aspects)]. *Pravovedenie*, 1990, Nr. 3, p. 19–27.

⁴² HALDER, A., *supra note* 35, p. 116.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ PRIGOZHIN, I.; STENGERS, I., *supra note* 37, p. 24–35.

⁴⁵ REICHENBACH, H. *Napравlenije vremeni* [Time Direction]. Moskva: Izdatelstvo inostrannoĳ literatury, 1962, p. 35.

Laiko tėkmė, kaip negrįžtamas procesas, yra laikomas įvykiu, nepriklausančiu nuo žmonių sąmonės ir valios⁴⁶. Seniai žinoma, kad subjektinės civilinės teisės, kaip ir pats žmogus, egzistuoja laike ir erdvėje. Laiko faktorius yra labai reikšmingas socialinių ir teisės sistemų vystymosi elementas, nes apibrėžia daiktų ir procesų trukmę, būsenų keitimosi tvarką ir nuoseklumą (iki, po, tuo pačiu metu, anksčiau, vėliau ir t. t.), ritmą, intensyvumą. Laiko tėkmėje vyksta įvairūs žmonių gyvenimų, reiškinių ir santykių struktūros pokyčiai, sukelti svarbių padarinių. Teisės mokslas, kurio paskirtis – praeityje, dabartyje ir ateityje reguliuoti žmonių elgesį, tiria subjektų ryšius ir santykius laike. Realus gyvenimo reiškiniai atsiranda vienu metu arba skirtingais laikotarpiais – vieni anksčiau, kiti vėliau (pavyzdžiui, po to paties palikėjo mirties vienas įpėdinis palikimą priima anksčiau, kitas – vėliau, arba vienas įpėdinis palikimą priima laiku, o kitas praleidžia terminą palikimui priimti). Iš nenutrūkstamos įvairiausių faktų, įvykių, reiškinių sekos teisinę reikšmę įgyja tik tie, kurie koku nors būdu paveikia svarbiausius visuomenės ar pavienių žmonių interesus, patenka į teisinio reguliavimo sritį ir dėl to sukelia tam tikrų teisinių padarinių⁴⁷. Įgyvendindama teisinio visuomeninių santykių reguliavimo funkciją valstybė privalo įvertinti laiko, kuriame tie santykiai plėtojasi, faktorių. Nėra nė vienos teisės šakos, kurios normos nesietų tam tikrų padarinių su tam tikrais laiko momentais. Judėjimas laiku gali būti stichiškas arba tikslingas, kai iš anksto nustatomas siekiamasis tikslas ir galima modeliuoti vienokį ar kitokį rezultatą. Tokiais atvejais teisinių santykių subjektui, veikiančiam teisinių santykių objektą (teises ir pareigas)⁴⁸, laikas yra

⁴⁶ Teisės teorijoje teisiniai (juridiniai) faktai skirstomi į įvykius ir veiksmus. Įvykiai – tai tokie teisiniai faktai, kurie atsiranda be visuomeninio santykio subjektų valios ir sąmonės. Jie dar skirstomi į absoliučiuosius, kai įvykiai atsiranda ir plėtojasi visiškai nepriklausomai nuo žmogaus valios (natūrali žmogaus mirtis, potvyniai ir atoslūgiai ir pan.), ir santykinus, kai įvykiai prasideda veiksmis, o vėliau žmogus jų negali kontroliuoti (pavyzdžiui, žmogaus gimimas). Veiksmai – tokie teisiniai faktai, kurie priklauso nuo žmogaus valios, yra žmogaus atliekami, sukelti. Prie teisinių faktų priskiriamos ir laiko atžvilgiu trunkančios teisinės būsenos (santuoka, giminystė ir kt.). Žr. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 321–322; VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 217–218; BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vadovėlis. 2 pataisytas ir papildytas leidimas. Liber amicorum prof. Dr. Egidijui Jarašiūnui – 60. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 461–464; PAKALNIŠKIS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antrasis leidimas*. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 126–127.

⁴⁷ VAIŠVILA, A., *op cit.*, p. 321.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 322–334; VANSEVIČIUS, S., *op cit.*, p. 214–219.

svarbus elementas, nes suteikia galimybę tam tikrose laiko atkarpose kontroliuoti reiškinius, juos keisti siekiant reikiamo rezultato, pavyzdžiui, pareikšti ieškinį, atsiimti ieškinį ir t. t. Turėdami tikslą racionaliai naudoti darbo ir poilsio laiką, įstatymo numatytais atvejais tam įgalioti subjektai gali perkelti poilsio ar darbo dienas, sukurdami socialinio (teisinio) laiko grįžtamumo efektą. Pavyzdžiui, remdamasi 2002 m. DK 161 straipsnio 8 dalimi Vyriausybė 2010 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. 1751 „Dėl poilsio dienų perkėlimo 2011 metais“⁴⁹ perkėlė poilsio dienas įmonėse, įstaigose ir organizacijose, finansuojamose iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų, iš 2011 m. vasario 19 d. (šeštadienio) į 2010 m. gruodžio 24 d. (penktadienį) ir iš 2011 m. lapkričio 6 d. (šeštadienio) į 2011 m. spalio 31 d. (pirmadienį). Turint tam tikrą tikslą pradedami ir materialiujų teisių įgyvendinimo bei teisių gynimo procesai (pavyzdžiui, neterminuotos prievolės atveju siekiant įgyvendinti reikalavimo teisę, būtina iš skolininko pareikalauti vykdyti prievolę; materialiojo teisinio santykio šalis gali nutraukti sutartį ar ją pratęsti, pareikalauti iš kitų asmenų atlikti tam tikrus veiksmus per tam tikrą laiko tarpą, jei teisė pažeidžiama; per įstatymo apibrėžtą terminą galima kreiptis teisminės gynybos ir pan.).

Laikas objektyvus, jo tėkmė negrįžtama, todėl teisinis reguliavimas jo neveikia. Teisiniai santykiai egzistuoja laike, kuris daugeliu atvejų turi didelę reikšmę tų santykių raidai. Ypač svarbus laikas yra civiliniams teisiniams santykiams, kurių pati egzistavimo trukmė yra ribota. Civilinių teisių įgyvendinimas ir gynimas neretai tiesiogiai priklauso nuo laiko faktoriaus. Civilinių teisių galiojimas ribojamas laiko, pavyzdžiui, sudarytos sutarties galiojimo termino, nes teises įgyvendinti galima tik neviršijant nustatyto termino. Dažnai ir pažeistosios teisės gynyba ribojama tam tikru laikotarpiu, bet teisinę reikšmę turi ne pats laiko tėkmės procesas, bet atskiri laiko etapai ar atkarpos, kurie ir vadinami terminais⁵⁰. Taigi kaip poveikio priemonė žmonių

⁴⁹ *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 146-7491.

⁵⁰ SUKHANOV, J. A. (red). *Grazhdanskoe pravo*. Tom 1 [Civil Law. Volume I]. Moskva: Wolters Kluver, 2004, p. 624; GOMOLA, A. I. *Grazhdanskoe pravo* [Civil Law]. Moskva: Academia, 2003, p. 167.

elgesiui koreguoti, įvertinant laiko tėkmę, vartojama ne filosofijos kategorija „laikas“, bet sąvoka „terminas“. Kadangi civilinių teisių įgyvendinimas ir gynyba neatsiejami nuo laiko faktoriaus, dauguma teisinių santykių apibrėžiami atitinkamais terminais, kuriais taip pat ribojama subjektinių teisių gynyba.

Lietuvos teisės mokslas neskiria daug dėmesio laiko veiksnio teisėje esmei ir reikšmei⁵¹. Daugiau tyrinėjimų šia tema galima rasti užsienio mokslininkų darbuose. Visuotinai pripažįstama, kad trukmė, arba terminas, yra vienas iš pagrindinių laiko faktoriaus veikimo teisėje aspektų. Laiko kategorija neretai suvokiama kaip savaime suprantamas dalykas, kaip realaus kalendorinio laiko analogas, kaip absoliutaus teisinio įvykio atmaina, taikytina pagal kai kurias nustatytas formaliąsias teises procedūras⁵². Toks termino suvokimas teisėje yra tradicinis, nes ir filosofinė „laiko“ kategorija, ir teisinė „termino“ kategorija iš esmės įvardija objektyvius reiškinius⁵³. Dauguma teisės terminus tyrinėjusių autorių terminą traktuoja kaip laiko tarpą, kuris teisiniu požiūriu pripažįstamas absoliučiu teisiniu įvykiu⁵⁴. Iš tikrųjų tam tikra prasme žmogus gali veikti įvykius (pavyzdžiui, tinkamai taikomas gydymas gali atitolinti žmogaus mirtį ir, priešingai, įvairių rizikos faktorių ignoravimas gali ją priartinti; gimdymo proceso skatinimas medikamentais gali lemti ankstesnę gimimą; žmogus gali užkirsti kelią stichinėms nelaimėms – susprogdindamas ledų sangrūdas išvengti potvynio, tinkamai pasirengdamas žemės drebėjimui sumažinti jo padarinius ir pan.). Kita vertus, lemti laiko tėkmės žmogus

⁵¹ Žr., pavyzdžiui, BUŽINSKAS, G. *Processualnye sroki v sovetskom grazhdanskom sudoproizvodstve*. Dissertacija [Procedural Terms in Soviet Civil Proceeding. Dissertation]. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj universitet imeni M. V. Lomonosova, 1987, p. 40; BUŽINSKAS, G. Laikas ir terminai. Iš: Mokslinės konferencijos „Lietuvos teisės tradicijos“ medžiaga. Vilnius: Justitia, 1997, p. 78; BUŽINSKAS, G., supra note 28, p. 112–114; AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 32–39.

⁵² LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 13–14.

⁵³ ZHGUNOVA, A. V. *Sroki v sovetskom grazhdanskom prave*. Dissertacija [Time Limits in Soviet Civil Law]. Sverdlovsk: Sverdlovskij juridicheskij institut, 1971, p. 5.

⁵⁴ KRASAVCHIKOV, O. A. *Juridicheskie fakty v sovetskom grazhdanskom prave* [Legal Facts in Soviet Civil Law]. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo juridicheskoy literatury, 1958, p. 166; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K. (red). *Grazhdanskoe pravo*. Tom I [Civil Law. Volume I]. Moskva: Prospekt, 2000, p. 299.

niekaip negali, nes jo paties egzistencija yra laikina. Taigi laiko tėkmė yra savarankiškas absoliutus teisinis įvykis⁵⁵.

Nuorodose minėtieji ir kai kurie kiti autoriai nepagrįstai absoliutina vieną – objektyviają – termino ypatybę. Jų nuomone, terminas yra objektyvus dėl to, kad žmogus negali veikti laiko tėkmės, laikas ir terminas yra negrįžtami. Kita vertus, negalima nepaisyti akivaizdaus fakto, kad termino kategorija turi, be objektyviųjų, ir subjektyvių savybių⁵⁶. Terminą visų pirma galima apibrėžti kaip laiko atkarpą. Objektyvusis termino pagrindas yra jo skaičiavimas realiu laiku, t. y. termino objektyvusis elementas yra jo eiga. Kai terminas eina, jo tėkmė sutampa su objektyvaus laiko tėkme, nes pats terminas kartu yra ir laiko atkarpa. Šiuo požiūriu terminui taikomos pagrindinės (objektyviosios) laiko savybės. Be to, terminas yra ir subjektyvus reiškinys, nes jį kaip visuomeninių santykių reguliavimo priemonę nustato žmonės, remdamiesi realiai bėgančio laiko skaičiavimu. Taigi subjektyvusis termino požymis – jo nustatymas subjektyvia valia, siekiant objektyvaus laiko tėkmę panaudoti žmonių elgesiui paveikti. Terminas, kaip laiko matavimo būdas, veikia ne pats save, o žmonių elgesį. Kaip subjektyvus objektyvaus laiko judėjimo matas, jis gali būti sustabdytas, t. y. kurį laiką nustoti eiti kartu su objektyviuoju laiku, taip pat gali būti atnaujintas ir išsaugoti savo poveikį po pasibaigimo ir t. t., todėl dauguma terminų yra dualiosios prigimties: viena vertus, jie yra valinės prigimties reiškinys, kita vertus, yra susiję su objektyviu laiko tėkmės procesu⁵⁷. Vien faktas, kad žmogus negali savo veiklos priešpriešinti objektyviai laiko tėkmei, nereiškia, jog jis yra visiškai bejėgis prieš laiką. Žmonės laiką aktyviai panaudoja savo veiklai, pavyzdžiui, atliekamus veiksmus gali priderinti prie tam tikro laiko momento ar laiko atkarpos, gali patys nustatyti terminus tam tikriems veiksams atlikti ir t. t. Taigi laiko ir termino santykį galima aiškinti kaip santykį tarp bendrojo (objektyvi laiko tėkmė) ir konkretaus (termino eiga), objektyvaus (objektyvi laiko tėkmė) ir

⁵⁵ LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 25.

⁵⁶ Žr. taip pat AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 33–35.

⁵⁷ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 624; BUZHINSKAS, G., supra note 51, p. 40.

subjektyvaus (žmogaus valinis poveikis nustatyto termino eigai) reiškinio⁵⁸. Subjektyvūs ir objektyvūs termino aspektai yra tarsi neatskiriamos vieno reiškinio dalys, o „praradus bent vieną nelieka paties reiškinio, jis tampa beprasmiškas“⁵⁹.

Apibrėžiant visuomenės santykių teisinį reguliavimą reikšminga ne įprasta laiko tėkmė, bet terminas ir jo eigos pradinis momentas. Klaidinga sutapatinti laiką arba terminą, kaip tam tikrą laiko atkarpą, su teisės terminais ir tuo remiantis terminus priskirti juridiniams faktams – įvykiams, motyvuojant tuo, kad laiko tėkmė objektyvi, nepriklauso nuo žmogaus valios ir sąmonės, todėl ir terminai esą nepriklauso nuo žmogaus valios ir sąmonės. Priskirdami terminus prie juridinių faktų – įvykių, kai kurie autoriai, nors ir pripažindami valinį terminų trukmės nustatymo momentą, pabrėžia vien objektyviają terminų eigos skaičiavimo ypatybę – objektyvaus laiko tėkmę. Jų manymu, terminas yra tik dirbtinai nustatytas objektyviai ir nepriklausomai nuo žmogaus valios egzistuojančio ir einančio laiko momentas arba vienetas, dėl to jis (terminas) sueina neišvengiamai ir nepriklauso nei nuo įstatymų leidėjo, nei nuo teisinio santykio dalyvių valios⁶⁰. Visgi nėra pagrindo daryti išvadą, kad teisiniai reiškiniai yra tokie pat amžini ir nepakeičiami, kaip ir laikas. Teisės terminai yra savarankiška, atskira ir visai kitos prigimties kategorija, nors ir susijusi su objektyvia, nuo žmonių valios ir sąmonės nepriklausančia laiko tėkme⁶¹. Teisės terminus nustato įstatymas, šalys susitarimu arba ginčą nagrinėjantis teismas, taigi pagal kilmę tai yra valinis reiškinys. Tuo gali būti paaiškinama, dėl ko skirtingose (ar net ir toje pačioje) teisės sistemose skirtingais laikotarpiais tam pačiam atvejui nustatomi skirtingi terminai, skiriasi jų skaičiavimo tvarka ir kitos su terminų taikymu susijusios taisyklės. Socialinis laikas ir jo atmaina – teisinis laikas turi teisės sistemos nustatytas ribas. Įstatymų leidėjas ar jo kuriami įstatymai negali nei sulėtinti, nei

⁵⁸ GRIBANOV, V. P., supra note 17, p. 249–251; NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 4–5.

⁵⁹ BUŽINSKAS G., supra note 51, p. 78; BUŽINSKAS, G., supra note 28, p. 113.

⁶⁰ Žr., pavyzdžiui, CYBULENKO, Z. I. (red). *Grazhdanskoe pravo Rossii*. Chast I. [Russian Civil Law. The First Part]. Moskva: Jurist, 2000, p. 211; KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, p. V., supra note 20, p. 9.

⁶¹ AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 35–39.

pagreitinti teisinių įvykių kaitos, bet visada galima iš realių įvykių pasirinkti tik tuos, kurie yra socialiai ir teisiškai reikšmingi, ir kaip tik per juos modeliuoti „teisinio įvykio“ trukmę realiu laiku. Ar suteikti vienoms ar kitoms aplinkybėms teisinio fakto statusą, visiškai lemia įstatymų leidėjo valia, o ne patys teisinių santykių subjektai. Ne įstatymas sukuria tokius faktus (jie atsiranda ir egzistuoja šalia pozityviosios teisės), o tik teisės normos suteikia tam tikriems įvykiams teisinių faktų statusą ir kartu galimybę atitinkamai veikti žmonių santykius⁶². Vadinasi, tos pačios subjektinės teisės egzistavimo (gyvavimo) terminas skirtingose teisės sistemose gali būti skirtingas.

Žmogus, būdamas įstatymų leidėjas, teisinio santykio šalis ar teisėjas, teisės termino eigos pradžią priskiria atitinkamam laiko momentui⁶³. Apibrėžiant terminą, esminis yra jo skaičiavimo (*eigos*) *pradžios momentas*. Skirtingai nuo kitų (ne teisės) terminų, teisės terminas reiškia juridinių faktų išsidėstymą (trukmę) vienas kito atžvilgiu laike, todėl šis momentas (termino eigos pradžia), suprantama, siejamas ne apskritai su atitinkamu kalendorinio laiko momentu (t. y. teisinę reikšmę turi ne realaus laiko kalendorinis momentas savaime), bet su tam tikru „tašku“ teisinio santykio egzistavimo tiesėje (teisių ir pareigų atsiradimu, pasikeitimu ar pasibaigimu). Dėl to, kai kalbama apie laiko tarpą tarp juridinio fakto, su kuriuo siejamas subjektinės teisės atsiradimas, ir juridinio fakto, su kuriuo siejamas šios teisės pasibaigimas, turimi mintyje teisės įgyvendinimo terminai. Šiuo atveju vis dėlto beprasmiška kalbėti apie terminų egzistavimo laiką, nes pati nustatytųjų teisės terminų trukmė teisinių padarinių nesukelia. Subjektinės teisės savaime, kaip tam tikro elgesio galimybės, laikas neveikia, nes ji (teisė) yra susijusi su žmogaus sąmonės procesais. Tam tikrame teisinės erdvės taške atsiradęs atitinkamas juridinis faktas pats tampa teisinio laiko arba teisės termino atskaitos tašku⁶⁴.

⁶² VAIŠVILA, A., *supra note* 46, p. 321.

⁶³ GRIBANOV, V. P. *Sroki v grazhdanskom prave* [Time Limits in Civil Law]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1967, p. 9–10.

⁶⁴ LANTUKH, V. V., *supra note* 9, p. 31.

Negalima sutikti su kai kurių teisės mokslininkų nuomone, kad pats teisės terminas yra juridinis faktas, sukeliantis teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą⁶⁵. Pavyzdžiui, prof. V. Mikelėno nuomone, dėl to, kad laikas yra objektyvus veiksnys, bet kuri civilinių teisinių santykių subjektų teisė ar pareiga galioja tik tam tikrą laiką, teisinę reikšmę turi ne tiek pati laiko tėkmė, kiek tam tikri laikotarpiai, etapai, vadinami terminais. Kadangi laiko tėkmė yra objektyvus procesas, teisė gali nustatyti tik konkretų laikotarpį, jo pradžią ir pabaigą. Vis dėlto žmogaus nustatytos teisės normos laiko negali nei sustabdyti, nei sulėtinti ar pagreitinti, todėl tam tikras laikotarpis, kuris teisėje vadinamas terminu, yra juridinis faktas, egzistuojantis be žmogaus valios, t. y. įvykis. Žinoma, žmogus gali nustatyti laikotarpio, t. y. termino, skaičiavimo taisyklės, apibrėžti jo pradžią ir pabaigą, sustabdymo, pratęsimo, atnaujinimo pagrindus. Dėl nurodytųjų priežasčių, prof. V. Mikelėno teigimu, daugumos terminų pobūdis yra dvejopas. Viena vertus, jų pradžia, skaičiavimo taisyklės nulemtos žmogaus valios, kita vertus, laiko tėkmė yra objektyvus veiksnys, todėl terminai gali būti pripažįstami specialiaisiais, ypatingais juridiniais faktais, turinčiais ir įvykiams, ir veiksams būdingų požymių. Tokia dvilypė prigimtis būdinga ne visiems terminams. Yra terminų, kurie apibūdinami tik kaip įvykiai, nes jie nepriklauso nuo žmogaus valios (pavyzdžiui, palikimo atsiradimo laikas yra apibrėžtas pagal palikėjo mirties momentą – CK 5.3 straipsnis). Terminai, kurie apibrėžti nurodant mirtį ar kitokį įvykį, yra juridiniai faktai – įvykiai, nes jie prasideda be žmogaus valios. Teisinę reikšmę paprastai turi termino arba pradžia (atsiradimas), arba pabaiga (pasibaigimas). Pati laiko tėkmė teisinę reikšmę įgyja tik kartu su kitais juridiniais faktais, taigi laiko tėkmė yra faktinės sudėties dalis. Kai kurie autoriai terminų nepriskiria nei absoliutiems įvykiams (kurie nepriklauso nuo žmogaus valios), nei santykiniais (kurie nuo žmonių valios priklauso tik pradiniu momentu), nes žmogaus valia iš esmės reikšminga ne tik nustatytojo termino trukmei ar

⁶⁵ BUŽINSKAS, G., *supra note* 28, p.113–114; SUKHANOV, J. A., *supra note* 50, p. 624; GRISHAEV, S. P. (red). *Grazhdanskoe pravo* [Civil Law]. Moskva: Jurist, 2000, p. 82; GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 248; GOMOLA, A. I., *supra note* 50, p. 167; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 502 ir kt.

termino eigos pradžiai, bet ir pačiai termino eigai, kuri žmogaus valia gali būti sustabdyta, nutraukta ar pratęsta. Be to, kaip manoma, terminų negalima priskirti ir teisiniams veiksams (valiniams žmonių veiksams), nes prasidėjusi termino eiga tęsiasi tam tikrą laikotarpį nepriklausomai nuo žmogaus valios ir veiksų. Taigi terminai bendrojoje civilinės teisės juridinių faktų sistemoje priskiriami prie savarankiškų juridinių faktų. Manoma, kad terminas – tai laiko atkarpa, kuri susideda iš trijų elementų: pradžios, eigos ir pabaigos. Termino pradžią ir pabaigą nustato žmogus, taigi šie termino elementai yra valiniai. Termino eiga nuo žmogaus valios nepriklauso ir yra objektyvios laiko tėkmės rezultatas. Vadinamoji dvilypė teisės terminų prigimtis leidžia juos priskirti savarankiškai (atskirai) juridinių faktų rūšiai⁶⁶. Toks požiūris grindžiamas tam tikrais pagrindiniais argumentais. Pirma, civilinių teisinių santykių srityje teisinę reikšmę turi ne pati laiko tėkmė, bet tam tikro laiko momento suėjimas ar tam tikros laiko atkarpos pasibaigimas. Antra, vienos ar kitos trukmės civilinių teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo terminai nustatomi žmogaus valia, todėl terminas iš prigimties yra valinio pobūdžio. Trečia, kadangi terminas jau nustatytas ir, esant tam tikroms aplinkybėms, prasidėjo jo eiga, tolesnė termino tėkmė, pagal bendrąją taisyklę, jau nepriklauso nuo žmonių valios. Bet ir tokiu atveju termino eigos metu jam esminį poveikį gali daryti žmogaus valiniai veiksmai, dėl kurių terminai gali būti sustabdyti, nutraukti ir pan. Kai kurie tyrinėtojai vienus terminus priskiria prie įvykių (pavyzdžiui, žmogaus mirtis yra pagrindas teisei į palikimą atsirasti), kitus – prie veiksų (laivo krovimo ir iškrovimo terminas), trečius – prie atskiros (savarankiškos) civilinės teisės juridinių faktų grupės (terminai, apibrėžti konkrečia laiko atkarpa arba kalendorine data)⁶⁷. Dar kiti autoriai nesutinka su tam tikrų terminų priskyrimu prie atskiros juridinių faktų grupės greta įvykių ir veiksų, bet pripažįsta, kad terminai, kaip juridiniai faktai, taip pat turėtų būti priskiriami prie įprastų juridinių faktų rūšių – įvykių ir veiksų.

⁶⁶ GRIBANOV, V. P., supra note 17, p. 249–251; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I. (red). *Grazhdanskoe pravo*. Chast I [Civil Law. The First Part]. Moskva: Jurist, 2000, p. 227; GRISHAEV, S. P., supra note 65, p. 82–83.

⁶⁷ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 624–625.

Kadangi terminų prigimtis dvilypė, jiems būdingos objektyviosios („paveldėtos“ iš laiko ir jo savybių) ir subjektyviosios ypatybės, todėl jas reikia vertinti sistemiškai, o ne atskirai vienas nuo kitų. Terminai savo prigimtimi artimesni juridiniams faktams – įvykiams, o ne juridiniams faktams – veiksams. Priklausomai nuo to, ar subjekto valia lemia tam tikrų reiškinių atsiradimą, eigą ir (arba) pasibaigimą, vienus iš reiškinių galima priskirti absoliutesiems, kitus – sąlygiškiems juridiniams faktams, t. y. įvykiams. Kita vertus, nė vieno iš teisės terminų nėra pagrindo pripažinti juridiniais faktais – absoliučiaisiais įvykiais, juo labiau nėra pagrindo tokiais laikyti visų terminų. Vienaip ar kitaip žmogaus valia veikia terminų pradžią arba (ir) jų eigos procesą, arba (ir) pasibaigimą (suėjimą), nes terminai, kaip laiko momentas arba atkarpa, yra žmogaus veiklos padarinys, sukurti turint tikslą apibrėžti žmonių atliekamus veiksmus priderinant juos prie laiko, kaip objektyvaus reiškinio (procesu)⁶⁸.

Apibendrinus įvairiausias nuomones, suprantama, galima tik pritarti aiškinimui, kad teisinę reikšmę turi termino eigos pradžia arba pabaiga, taip pat kad pasibaigus terminui teisinius padarinius lemia *juridinių faktų sudėtis*, bet negalima sutikti, kad juridiniu faktu laikytinas pats terminas. Tam tikras juridinis faktas (įvykis ar veiksmas, pavyzdžiui, asmens mirtis, ieškinio pareiškimas) lemia termino eigos pradžią, kitas juridinis faktas yra objektyvi laiko tėkmė (įvykis), dėl kurios sueina tam tikra įstatyme, šalių susitarimu ar teismo nustatyta kalendorinė data, įvyksta neišvengiamai turintis įvykti įvykis, pasibaigia atitinkamas laikotarpis arba asmuo atlieka tam tikrą veiksmą (pavyzdžiui, atsisako ieškinio ar išieškojimo, įvykdomas teismo sprendimas), su kuriuo siejama termino pabaiga. Taigi juridinių faktų sudėtis lemia naują juridinį faktą – termino pasibaigimą, o su juo siejami atitinkami teisiniai padariniai. Vadinasi, juridiniu faktu laikytinas ne pats termino eigos pradžios momentas, bet įvykis ar veiksmas, su kuriuo teisės normos sieja termino eigos pradžią ir kuris yra tik viena iš termino pabaigos, kaip juridinio fakto, sudėtinių dalių. Todėl manytina, kad patys terminai, kaip tam tikra laiko atkarpa, taip pat

⁶⁸ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 5–7.

negali būti priskirti prie juridinių faktų, nes jų nustatymas savaime nesukelia realių teisių ar pareigų kaip kiti juridiniai faktai, t. y. įvykiai ar žmonių veiksmai, su kuriais teisės normos sieja terminų eigos pradžią arba pabaigą ir, atitinkamai, tam tikrus teisinius padarinius teisinių santykių subjektams. Žmogaus mirtis iš tikrųjų yra įvykis, bet, kaip juridinis faktas, – ir pagrindas teisei į palikimą atsirasti. Žmogaus mirties tam tikru laiko momentu fakto nėra pagrindo priskirti termino kategorijai. Palikimui priimti įstatymas nustato trijų mėnesių terminą (CK 5.50 straipsnio 3 dalis), bet tam tikri padariniai (teisės į palikimą praradimas, pasibaigimas) siejami ne su trijų mėnesių termino palikimui priimti nustatymu, bet su jo pasibaigimu. Taigi juridiniais faktais pripažintinas ne pats terminas palikimui priimti, bet žmogaus mirtis (įvykis), nuo kurios prasideda termino eiga, ir termino pasibaigimo momentas. Terminų eigos pradžios momentas šiame pavyzdyje taip pat nelaikytinas juridiniu faktu, nes terminų eigos pradžia savaime jokių padarinių nesukelia (pavyzdžiui, palikimą įpėdinis gali priimti ir pirmąją, ir paskutinę termino dieną; bet kuriuo iš šių atvejų jis teisės į palikimą neprarastų, nes šią subjektinę teisę nuo palikėjo mirties momento pagal įstatymą įgyja dėl juridinio fakto (įvykio) – palikėjo mirties). Terminų eigos pradžią nustatyti teisiškai reikšminga paprastai (bet ne visada) tik dėl to, kad tai yra atskaitos taškas terminų pabaigai, kuri ir sukelia atitinkamų teisinių padarinių, apskaičiuoti. Iliuziją, kad teisinius padarinius lemia terminų eigos pradžia ir kad dėl to šis momentas yra juridinis faktas, sukelia tik aplinkybė, kad sutampa juridinio fakto (įvykio), su kuriuo siejamas teisės ar pareigos atsiradimas, ir terminų tai teisei ar pareigai egzistuoti eigos pradžios momentas. Pagal pateiktąjį pavyzdį, kaip tik mirties faktas yra teisiškai reikšminga aplinkybė teisei į palikimą atsirasti ir kartu teisinis pagrindas pradėti skaičiuoti terminą palikimui priimti, bet, kaip minėta, vien tik šio terminų eigos skaičiavimo pradėjimas nelemia nei teisės į palikimą atsiradimo, nei jos pasibaigimo. Analogiškas pavyzdys galėtų būti susijęs su bankroto bylos iškėlimu įmonei. Juridinis faktas – įvykis, sukeliantis tam tikrų padarinių – yra teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei įsiteisėjimo momentas, kurį apibrėžia nustatyto terminų skųsti teismo nutartį

pabaiga, bet ne pats Įmonių bankroto įstatyme nustatytas terminas, per kurį tam tikri asmenys turi atlikti atitinkamus veiksmus, ar tų terminų eigos pradžia (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo⁶⁹ 10 straipsnio 7 ir 13 dalys).

Kartais neteisingai terminas juridiniu faktu laikomas ir teismų praktikoje, pavyzdžiui: „<...> terminas – tai objektyvus, nuo žmogaus valios nepriklausantis reiškinys, todėl yra įvykis. Terminas – tai laiko tarpas, su kuriuo civiliniai įstatymai sieja tam tikrus civilinius teisinius padarinius. Taigi teisiškai terminas yra juridinis faktas, su kuriuo įstatymas sieja tam tikrų teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Pagal CK 1.136 straipsnio 1 dalį, civilinės teisės ir pareigos atsiranda šio Kodekso ir kitų įstatymų numatytais pagrindais, o pagal CK 1.136 straipsnio 2 dalies 6 punktą, civilinės teisės ir pareigos atsiranda dėl įvykių, su kuriais įstatymai sieja civilines teises pasekmes“⁷⁰.

Kaip matyti, termino subjektyviojo prado ignoravimas reikštų nepaisymą to tikslo, kuriam termino kategorija ir buvo sukurta. Terminas apibrėžia laiko tarpą, kuris vėliau tampa tam tikrų teisinių santykių egzistavimo laiko matu. Subjektyvųjį termino pradą galima apibūdinti dviem požymiais: pirma, nustatoma termino trukmė, kurią lemia tam tikros rūšies visuomeninių santykių teisinio reguliavimo poreikis; antra, termino taikymo konkretiems teisiniams santykiams taisyklės, iš kurių esminė – termino eigos pradžios momento nustatymas⁷¹. Dėl šių termino, kaip teisinio santykio egzistavimo laiko mato, savybių terminas gali būti taikomas arba gali būti netaikomas (pavyzdžiui, pasibaigus ieškinio senaties terminui skolininkas gali reikalauti taikyti senatį, gali ir nereikalauti; įstatymų leidėjas gali nustatyti, kad ieškinio senatis taikoma teismo iniciatyva (1964 m. CK 85 straipsnio 2 dalis); įstatymuose apibrėžiama termino eigos pradžia, taip pat ir pabaiga – perkeliant termino pabaigą iš ne darbo dienos į pirmąją po jos einančią darbo dieną;

⁶⁹ *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. K. pareiškimą dėl termino sumokėti už žemės sklypą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: Vilniaus apskrities viršinininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-198/2008).

⁷¹ SUKHANOV, J. A., *supra note 23*, p. 70-77; NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *supra note 22*, p. 4-5.

įstatymuose gali būti nustatytos skirtingos terminų nutraukimo, sustabdymo, atnaujinimo, pratęsimo taisyklės).

Dar akivaizdžiau sąvokų „laikas“ ir „terminas“ netapatumą patvirtina terminų grįžtamumo faktas. Į tą patį termino (pavyzdžiui, ieškinio senaties) eigos pradžios tašką galima grįžti ir du, ir daugiau kartų, priklausau nuo to, kiek kartų ieškinio senatis bus nutraukta (pagal CK 1.130 straipsnio 3 dalį, nutraukto ieškinio senaties termino eiga pradedama iš naujo). Teisinę reikšmę nustatant terminus turi ne realaus laiko atkarpa savaime, bet jos teisiškai reikšmingas ryšys su teisinio santykio elementais, kuris gali atsirasti visų pirma nustatant bendrąsias teises būsenas (pavyzdžiui, nuo kada atsiranda asmenų teisnumas, veiksnumas ir kt.), antra, nustatant teisės normos įgyvendinimo tvarką (teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ir pasibaigimas), trečia, reglamentuojant pažeistų ar ginčijamų subjektinių civilinių teisių gynimo tvarką. Realus laiko atkarpos įgyja teisinę reikšmę, pagal bendrąją taisyklę, dėl teisinių santykių subjektų nuosekliai atliekamų teisiškai reikšmingų veiksmų. Kadangi teisinėje erdvėje veikia sąmoningi subjektai, atliekantys valinius veiksmus, viena vertus, terminą gali sudaryti įvairios realaus laiko atkarpos (pavyzdžiui, termino eiga prasidėjo, buvo nutraukta, vėl prasidėjo, buvo sustabdyta ir pan.), antra vertus, terminą gali sudaryti tik tam tikra realaus laiko atkarpos dalis, kuri skiria vieną nuo kito du teisiškai reikšmingus įvykius (pavyzdžiui, atsiradus teisei į ieškinį po kelių dienų asmuo kreipėsi į teismą ir nutraukė ieškinio senatį). Taigi vadinamajam „teisiniam laikui“, kai nuosekliai vyksta teisiniai įvykiai, nėra būdinga ir kita pagrindinė realaus laiko savybė – nenutrūkstamumas⁷².

Žymus rusų teisininkas D. I. Mejeris taip apibūdino laiko ir teisės santykį: „Atrodytų, laikas savaime neturėtų lemti teisinių santykių, bet per laiką vykstantys teisiniai reiškiniai negali nebūti laiko veikiami. Antai laikas lemia teisės subjektų ir objektų žūtį, laikas paveikia ir pačias teises. Pavyzdžiui, asmuo turi teisę į vertingą daiktą, taigi egzistuoja realus teisinis interesas, bet bėgant laikui daiktas netenka savo vertės ir teisinis interesas

⁷² LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 32.

prarandamas. Kiekvienoje teisės sistemoje laiko reikšmė teisiniams santykiams pasireiškia nustatant senatį, t. y. jeigu asmuo tam tikrą laiką savo teisės neįgyvendina, jis tą teisę praranda ją įgijus kitam asmeniui, jei tam kitam asmeniui naudingas pirmojo asmens teisės praradimas.⁷³

Vadinasi, teisės terminas nėra tiesiogiai siejamas su laiku kaip materijos egzistavimo forma, bet yra laiko atspindys teisinėje erdvėje. Teisės terminai yra laiko veiksnio išraiškos forma teisinio reguliavimo srityje, o laiko tarpas – būdas apskaičiuoti teisinio įvykio trukmę (ar tarpą tarp įvykių). Pagal skaičiavimo būdą ir eigos pobūdį terminai yra panašūs į realų laiką, bet jam netapatūs, nes, kaip minėta, neturi negrįžtamumo ir nenutrūkstamumo savybių, priešingai – turi grįžtamąją galią ir gali būti nutraukiami.

⁷³ MEJER, D. I. *Russkoe grazhdanskoje pravo*, supra note 16, p. 281; MEJER, D. I. *Izbrannye proizvedenija po grazhdanskomu pravu*, supra note 16, p. 388.

1.2. Teisės termino sąvoka

Nei 1964 m. CK (77 straipsnis), nei 2001 m. CK (1.117 straipsnis) termino sąvokos nepateikia, nors toks klaidinantis įspūdis gali susidaryti dėl to, kad įvadinių straipsnių apie terminų instituto bendrąsias nuostatas pavadinimuose vartojama frazė „termino apibrėžimas“. Kaip žinoma, žodis „apibrėžimas“ reiškia žodžio ar sąvokos aprašymą kitais žodžiais arba paprastesnėmis sąvokomis, kitaip tariant, tai tikslus, logiškas žodžio ar sąvokos turinio aptarimas ir nustatymas, padedantis skirti tuo žodžiu ar sąvoka apibūdinamo reiškinių reikšmę nuo kitų reiškinių. Nurodytųjų CK straipsnių turinys skirtas ne teisės termino sąvokai, bet terminų nustatymo principams (kalendorinei datai, tam tikrai laiko trukmei ar įvykiui) apibūdinti.

Lietuvių kalbos žodynai terminą apibrėžia kaip tam tikram tikslui nustatytą laiką, o senatį – kaip laiko tarpą, kuriam pasibaigus panaikinama arba suteikiama tam tikra teisė⁷⁴. Profesoriaus V. Mikelėno nuomone, civilinės teisės terminas – tai apibrėžtas (kalendorinė data, valanda ir t. t.) ar neapibrėžtas (metai, mėnuo, diena ir t. t.) *laikas* arba *laikotarpis*, kuriam suėjus ar pasibaigus įstatymas ar šalių susitarimas numato tam tikrų civilinių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pabaigą⁷⁵. Manytina, kad ankstesniame leidinyje⁷⁶ buvo pateikta tikslesnė termino sąvoka: „<...> terminu civilinėje teisėje laikomas *laiko momentas* (kalendorinė data, valanda ir t. t.) arba *laiko tarpas* (metai, mėnuo, diena ir t. t.), kuriam *suėjus* ar *pasibaigus* įstatymas ar šalių susitarimas numato tam tikrų civilinių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą.“ Vis dėlto abiem atvejais negalima sutikti su sąvokas apibrėžiančiomis tezėmis, kad terminas – tai laikas ar laiko momentas. Netikslu terminą (taip pat ir procesinį) apibūdinti kaip laiką, arba kaip įstatymo ar teismo nustatytą laiką, per kurį asmuo gali ar privalo atlikti tam tikrus (procesinius) veiksmus. Tokia termino apibrėžtis neatitinka filosofinės laiko

⁷⁴ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, supra note 38, p. 686, 841; *Lietuvių kalbos žodynas*. XVI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995, p. 81.

⁷⁵ MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 501.

⁷⁶ VITKEVIČIUS, P., et al., supra note 26, p. 218.

sampratos. Laiko neįmanoma nustatyti, taip pat negalima tapatinti laiko ir termino. Laikas – begalinė, amžina, visa apimanti substancija, nepaklusni žmogaus sąmonei ir valiai, nes paties žmogaus būtis yra laikina⁷⁷. Dėl tos pačios priežasties pirmoji sąvoka yra ir prieštaringa, nes tas pats terminas negali būti apibūdinamas dviem netapačiomis žodinėmis konstrukcijomis – ir kaip laikas, ir kaip laikotarpis. Laikas niekada negali sueiti ar pasibaigti, priešingai nei laikotarpis (laiko atkarpa), kuris visada pasibaigia. Be to, manytina, kad aptariamoji termino sąvoka nėra visiškai tinkama ir dėl tos priežasties, kad pasibaigus tam tikram laikotarpiui (terminui) teisių ar pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga gali būti numatyti ne tik pagal įstatymą ar šalių susitarimą, bet ir nustatyti teismo (pavyzdžiui, teismas sprendime nustato terminą, per kurį atsakovas turi išsikeldinti iš ieškovui priklausančio būsto; tokiu atveju pareiga išsikelti ar ieškovo teisė reikalauti atlaisvinti būstą atsirastų tik pasibaigus teismo nustatytajam terminui; teismas gali nustatyti terminą, nuo kurio bus pakeičiama šalių sudaryta sutartis ar jos dalis, ir pan.).

Beje, terminas ne tik kaip laiko atkarpa, bet ir kaip momentas ar laiko momentas dažnai aiškinamas ir rusų mokslininkų darbuose. Pavyzdžiui, pripažįstama, kad terminas – tai laiko atkarpa, kuri apima tris elementus (termino eigos pradžią, termino tėkmę ir termino eigos pabaigą), bet be jokio pagrindo kaip laiko atkarpa traktuojamas ir laiko momentas, kuriame trys minėtieji elementai laiko tėkmės atžvilgiu sutampa kaip vienas⁷⁸. Šiuo atveju klaidinga išvada daroma, matyt, dėl to, kad termino, kaip teisės reiškinių, sąvoka neskiriama nuo įstatyme nustatytų termino apibrėžimo (skaičiavimo) būdų. Pagal CK 1.117 straipsnio 1 ir 2 dalis, terminas gali būti apibrėžiamas (nustatomas, nurodomas, skaičiuojamas) dviem būdais – tiesiogiai tam tikra laiko atkarpa (metais, mėnesiais ir t. t.) arba tam tikru laiko momentu⁷⁹. Savo ruožtu laiko momentu terminas gali būti apibrėžtas dvejopai – tikslia

⁷⁷ BUZHINSKAS, G., *supra note* 51, p. 44–45.

⁷⁸ GRISHAJEV, S. P., *supra note* 65, p. 82; KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V., *supra note* 20, p. 8; CYBULENKO, Z. I., *supra note* 60, p. 211; NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *supra note* 22, p. 4 ir kt.

⁷⁹ JOFFÉ, O. S. *Izbrannye trudy*. V 4 tomach. Tom II [Selected Works. In four volumes. Volume II]. S.-Peterburg: Juridicheskij Centr Press, 2004, p. 343.

kalendorine data (pavyzdžiui, skolą gražinti 2018 m. sausio 1 d.) arba nurodant įvykį, kuris neišvengiamai turi įvykti (renta fiziniam asmeniui iki gyvos galvos). Taigi šiais dviem atvejais termino skaičiavimas nustatomas ne konkrečia laiko atkarpa, bet laiko momentu (kalendorine data arba įvykiu), kuris sueis ateityje, palyginti su termino apibrėžimo momentu (įstatymo įsigaliojimo data, sandorio sudarymo data, teismo sprendimo priėmimo data) ir su termino eigos pradžia, kurią numato įstatymas, sandoris ar teismo sprendimas. Visų pirma, kaip minėta, pats laiko momentas (kalendorinė data ar įvykis) savaime nesukuria teisinių padarinių. Kita vertus, teiginys, kad tuo pačiu momentu termino eiga gali ir prasidėti, ir tam tikrą laiko atkarpą tęstis, ir pasibaigti, prieštarauja objektyvaus laiko suvokimui ir materialiajai tikrovei. Laiko momentas (kalendorinė data) yra tik būdas apibrėžti termino, kuris visada turi eigos pradžią, pabaigą. Žinant termino eigos pabaigos ir pradžios momentus, galima nustatyti termino trukmę (pavyzdžiui, 2017 m. sausio 1 d. sutarus, kad paskola gražinama 2018 m. sausio 1 d., aišku, kad paskolos sutarties terminas yra vieni metai; atlygintinės paskolos sutarties atveju termino trukmė gali turėti reikšmės palūkanų dydžiui). Nėra jokio nei loginio, nei teisinio pagrindo pačią kalendorinę datą (kaip laiko momentą, kuriuo apibrėžta termino pabaiga) pripažinti terminu. Kai teisės akte, sandoryje ar teismo sprendime terminas apibrėžiamas kalendorine data, ši data visada yra vėlesnė už termino eigos pradžią, priešingu atveju termino nustatyti iš viso neprireiktų. Analogiškai termino pabaigos apibrėžimas laiko momentu – įvykiu, kuris būtinai įvyks – tampa pagrindu termino trukmei nustatyti, nes yra žinoma termino eigos pradžia ir jo eigos pabaigą apibūdinantis kriterijus. Nuo termino apibrėžimo kalendorine data šiuo atveju skirtumas tik tas, kad termino apibrėžimo metu nėra aiški jo trukmė, – nežinia, kada įvykis įvyks. Įvykus teisiškai reikšmingam įvykiui, taip pat vėlesniam, nei yra termino eigos pradžia, kiltų tam tikrų teisinių padarinių – teisė atsirastų, pasikeistų ar pasibaigtų. Pavyzdžiui, jeigu byla teisme iškelta 2017 m. sausio 4 d., o teismo sprendimas įvykdomas 2017 m. liepos 4 d., aišku, kad pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį priteistos palūkanos turi būti suskaičiuotos už pusę metų.

Taigi nesvarbu, kokiais kriterijais apibrėžiamas termino skaičiavimas (tikslia kalendorine data ateityje, įvykiu, kuris būtinai įvyks, arba tam tikra laiko atkarpa, trukme), visada teisės terminą apibūdina tam tikra laiko atkarpa tarp dviejų teisiškai reikšmingų juridinių faktų (įvykių ar teisinių santykių subjektų veiksmų), su vienu iš kurių siejama termino eigos pradžia, o su kitu – jo pabaiga. Terminui einant gali atsirasti ir daugiau juridinių faktų, reikšmingų realiai termino eigos trukmei, dėl to nustatytoji termino trukmė gali nesutapti su iki termino pabaigos praėjusio realaus laiko atkarpa (teisės terminas buvo nutrauktas, sustabdytas, pratęstas ir pan.). Taigi ir vėl patvirtinama ankstesnė išvada, kad paties termino (įstatymo, šalių ar teismo nustatyto laikotarpio) savaime negalima laikyti juridiniu faktu. Terminu eigos pradžią gali lemti įstatyme, sandoryje numatytas ar teismo nustatytas įvykis (pavyzdžiui, palikėjui mirus prasideda termino palikimui priimti eiga; sužinojus apie teisės pažeidimą prasideda ieškinio senaties termino eiga) arba veiksmas (pavyzdžiui, jei prievolės įvykdymas buvo apibrėžtas pareikalavimo momentu, tai termino eiga prasidės kreditoriaus veiksmu – pareikalavimu vykdyti prievolę, ir pan.). Vadinasi, negalima termino tapatinti ir su laiko momentu, nes pastarasis nereiškia jokios laiko atkarpos ir yra tik pagrindas termino atskaitos pradžiai ar pabaigai. Teisinių padarinių (teisių atsiradimą, pasikeitimą, pasibaigimą) sukelia ne laiko, kada buvo atliktas tam tikras veiksmas ar įvyko įvykis, momentas, bet pats tas veiksmas ar įvykis, su kuriuo siejama termino eigos pradžia ir (arba) pabaiga. Dažniausiai teisinių padarinių sukelia termino eigos pabaiga, nes nuo tada vienas asmuo netenka teisės, kitas – pareigos, arba teisė ir pareiga pakinta (pavyzdžiui, pasibaigus nuomos sutarties terminui nuomininkas netenka teisės naudotis būstu, o nuomotojas nebeturi pareigos suteikti būstą; nuomotojas netenka teisės reikalauti nuompinigių, o nuomininkas – pareigos juos mokėti; jeigu nuomos sutartyje nustatyta, kad praėjus metams nuo sutarties sudarymo nuompinigių dydis turi būti keičiamas, po metų sutarties šalių teisė ir pareiga atitinkamai pasikeičia; pasibaigus ieškinio senaties terminui, išnyksta teisė į priverstinę pažeistos teisės gynybą ir t. t.). Kartais asmenų teises ir pareigas lemia ir įvykis ar veiksmas, su kuriais

siejamas termino eigos pradžios momentas, ir termino pabaigos momentas. Antai tik nuo bylos iškėlimo teisme dienos ir iki teismo sprendimo visiško įvykdymo skaičiuojamos procesinės palūkanos už pinigines prievolės neįvykdymą (CK 6.37 straipsnio 2 dalis).

Apibendrinant būtų galima pateikti teisės termino apibrėžimą: terminas – tai laikotarpis, su kurio eigos pradžia lemiančiu juridiniu faktu (įvykiu ar veiksmu) ir (arba) su kurio pabaiga pagal įstatymą, šalių susitarimą ar teismo sprendimą siejamas teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas.

II. Teisės terminų paskirtis ir rūšys

Kiekvienos subjektinės teisės, taip pat ir civilinės, vertingumą lemia jos teikiama praktinė nauda ir galimybės ją įgyvendinti. Labai svarbu, kad teisei įgyvendinti būtų skirtas pakankamas terminas. Reglamentuodamas įvairiausių teisių įgyvendinimo terminus įstatymų leidėjas turi užtikrinti, kad teisinių santykių subjektai jiems suteiktomis teisėmis galės realiai naudotis. Priešingu atveju teisinio reguliavimo tikslas nebūtų pasiektas. Žinoma, kiekviena teisė būna tiesiogiai susijusi su kito asmens pareiga, teisių įgyvendinimas paprastai daro įtaką ne tik jų turėtojui, bet ir kitų asmenų ar net visos visuomenės interesams. Nustatant teisių įgyvendinimo terminų trukmę būtina derinti įvairius asmenų interesus – ir privačius tarpusavyje, ir privačius bei visuomenės interesus.

Teisėje gausu terminų, tad juos galima klasifikuoti pagal įvairiausių kriterijus. Visiems teisės terminams būdingi tam tikri bendrieji požymiai: bet kuris terminas yra skirtas objektyviai laiko tėkmei matuoti ir teisės subjektų veiklai reguliuoti; visi terminai laiko tėkmės apskaitos prasme apibūdinami visuotinai priimtais laiko skaičiavimo vienetais; terminus ir jų taikymo sąlygas nustato teisės normos; termino pasibaigimas, kaip kelių jau minėtų juridinių faktų sudėties padarinys, paprastai yra pagrindas teisėms ir pareigoms atsirasti, pasikeisti arba pasibaigti⁸⁰.

Paprastai teisės terminų paskirtis yra keleriopa, ją visų pirma lemia terminus nustatančios teisės šakos reguliuojamų teisinių santykių prigimtis, taip pat konkrečių terminų rūšių skirtumai. Taigi pagrindinis kriterijus, pagal kurį įvairūs teisės terminai skirstomi į rūšis, yra teisės šakos reguliuojamų teisinių santykių paskirtis. Pagal tai, kokia teisės šaka – reguliuojamoji ar proceso (atliekanti apsaugos funkciją) – terminus įtvirtina, juos visus galima priskirti dviem didelėms grupėms: tai terminai, nustatyti materialiuųjų teisės šakų reguliuojamų teisinių santykių subjektams (*materialieji*, arba *materialiosios teisės terminai*), ir terminai, įvardijami proceso teisės šakų

⁸⁰ BUŽINSKAS, G., supra note 28, p. 113–114.

normose (*procesiniai*). Kai kurie autoriai terminus klasifikuoja į tris dideles grupes: materialiuosius teisinius, ieškinio senaties ir procedūrinius (procesinius) terminus⁸¹, ieškinio senaties terminus iš materialiosios teisės terminų grupės atskirdami į atskirą, savarankišką grupę. Skirtingos terminų klasifikacijos yra sąlyginės, jos padeda atskleisti jų esmę ir juos suvokti, bet pačios terminų paskirties nelemia. Priešingai, terminų prigimtis, esmė ir paskirtis sudaro jų klasifikavimo į įvairias grupes ar pogrupius pagrindą.

Kiekvienai iš šių terminų grupių priskiriamiems teisės terminams, kaip minėta, būdingi tam tikri bendrieji požymiai, pagal kuriuos vienos grupės terminus galima skirti nuo kitų. Šis terminų grupavimas nepriklauso nuo to, ar atitinkama teisės šaka priskiriama viešosios teisės, ar privatinės teisės šakų sistemai. Pavyzdžiui, ir mokesčių teisės, kaip viešosios materialiosios teisės šakos, nustatytam naikinamajam terminui mokesčio permokai susigrąžinti (pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo⁸² 87 straipsnio 13 dalį, mokesčio permoka gali būti grąžinta (įskaityta), jeigu ji susidarė ne anksčiau kaip per einamuosius ir prieš juos einančius penkerius kalendorinius metus, ir skaičiuojama atgal nuo įskaitymo dienos, kai įskaitymas atliekamas mokesčių administratoriaus iniciatyva be atskiro mokesčių mokėtojo prašymo, o kai yra mokesčių mokėtojo prašymas, – skaičiuojama atgal nuo šio prašymo pateikimo dienos)⁸³, ir civilinės teisės, kaip privatinės materialiosios teisės šakos, nustatytam naikinamajam servituto dėl senaties pabaigos terminui (CK 4.136 straipsnio 1 dalis) būdingas tas pats požymis, – jiems pasibaigus išnyksta atitinkamos teisės šakos normoje reglamentuota asmens subjektinė teisė. Panašūs požymiai sieja taip pat ir administraciniame bei civiliniame procese nustatytus procesinius terminus (pavyzdžiui, per kokį terminą turi būti pasirengta nagrinėti byla, koks yra teismo sprendimo atitinkamoje byloje apskundimo terminas ir pan.).

⁸¹ BUŽINSKAS, G., *supra note* 28, p. 113.

⁸² *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 63-2243.

⁸³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartį civilinėje byloje BUAB „VITEVA“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos ir Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija (bylos Nr. 3K-3-159/2008).

2.1. Materialiosios teisės ir procesiniai terminai

Materialiosios teisės terminai apibrėžia materialiujų subjektinių teisių egzistavimo ir įgyvendinimo ribas, t. y. lemia šių subjektinių teisių egzistavimo laike būseną, bet tiesiogiai netaikomi ginčo nagrinėjimo ir tiesos nustatymo procese, kai reikia nustatyti materialiosios subjektinės teisės egzistavimą. Gi procesiniams terminams būdingos kitos individualiosios savybės. Procesinis terminas – tai įstatymo arba teismo nustatytas laikotarpis, per kurį teismas, dalyvaujantys byloje asmenys arba kiti civilinio proceso dalyviai privalo (arba gali) atlikti tam tikrus procesinius veiksmus nagrinėjant civilines bylas ir priimant teismo sprendimus bei juos vykdant, arba privalo susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo, taip pat kuriam pasibaigus dalyvaujantieji byloje asmenys gali įgyvendinti tam tikras procesines teises⁸⁴. Procesinius terminus reglamentuoja CPK I dalies VII skyrius, taip pat Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas⁸⁵ ir kiti įstatymai, bet CK pirmosios knygos IV dalies VII skyriaus teisės normos procesiniams terminams negali būti taikomos. Šie terminai reguliuoja pažeistos materialiosios subjektinės teisės gynimo teisinės procedūros, t. y. paties civilinio proceso ir jo atskirų etapų, trukmę, bet paprastai nelemia materialiosios subjektinės teisės, kuri ginama įstatymo nustatyta tvarka, būsenos. Skirtinga procesinių terminų paskirtis ir sudaro pagrindinį jų skirtumą nuo materialiosios teisės terminų⁸⁶. Kita vertus, procesiniai terminai tam tikrais atvejais gali lemti ir materialiujų civilinių teisių bei pareigų turinį⁸⁷. Pavyzdžiui, užtęsus bylos nagrinėjimą dėl procesinių terminų nesilaikymo šalis gali įgyti teisę į didesnių procesinių palūkanų, skaičiuojamų nuo bylos iškėlimo iki teismo sprendimo įvykdymo, priteisimą (CK 6. 37 straipsnio 2 dalis), neteisėto nušalinimo ir grąžinimo į darbą bylose

⁸⁴ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 239–250.

⁸⁵ *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1012; 2010, Nr. 86-4529.

⁸⁶ BUZHINSKAS, G., *supra note* 51, p. 52.

⁸⁷ AVERKIENĖ, D., *supra note* 31, p. 65–67.

– į vidutinį darbo užmokestį už ilgesnį priverstinės pravaikštos laiką (2002 m. DK 300 straipsnio 3 ir 4 dalys, 2016 m. DK 218 straipsnio 1, 2, 4 dalys) ir kt.

Materialiosios teisės terminus nuo procesinių skiria ir jų trukmė. Materialieji teisiniai santykiai paprastai trunka ilgesnį laiką, atitinkamai ir materialieji terminai paprastai yra ilgesni nei procesiniai, turintys užtikrinti operatyvų ginčo dėl subjektinės teisės išsprendimą. Todėl materialieji terminai dažnai apibrėžiami metais ar keliais mėnesiais (pavyzdžiui, bendrasis ieškinio senaties terminas yra dešimt metų – CK 1.125 straipsnio 1 dalis; įgyjamosios senaties terminai yra dešimt metų arba treji metai – CK 4.68 straipsnis; servituto galiojimo terminas yra dešimt metų – CK 4.136 straipsnis, ir t. t.), o procesiniai – dienomis, savaitėmis, mėnesiais. Metais procesiniai terminai apibrėžiami retai, dažniausiai tai būna naikinamieji procesiniai terminai (pavyzdžiui, proceso atnaujinimo terminas yra penkeri metai – CPK 368 straipsnio 2 dalis; kasaciniam skundai galiojęs vienu metų naikinamasis terminas 2011 m. birželio 21 d. įstatymu Nr. XI-1480⁸⁸ nuo 2011 m. spalio 1 d. sutrumpintas iki 6 mėnesių – CPK 345 straipsnio 2 dalis, ir kt.). Kadangi civilinis procesas yra nuoseklus nuo vienos stadijos prie kitos einantis ginčo nagrinėjimo teisme procesas, tai procesinių terminų eigos pradžios ir pabaigos momentas dažniausiai įstatyme apibrėžiamas labai detalčiai ir tiksliai (pavyzdžiui, apeliacinis skundas paduodamas per 30 dienų nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo – CPK 307 straipsnio 1 dalis; pagal bendrąją taisyklę, kasacinis skundas paduodamas per tris mėnesius nuo skundžiamo sprendimo įsiteisėjimo dienos – CPK 345 straipsnio 1 dalis), dažniausiai vieno procesinio termino pabaiga nuosekliai reiškia kito procesinio termino pradžią (pavyzdžiui, rezoliucija priimti ieškinį reiškia civilinės bylos iškėlimo stadijos pabaigą ir kartu yra pasirengimo bylą nagrinėti stadijos pradžia – CPK 137 straipsnio 1 dalis). Tą tvarką lemia pati civilinio proceso esmė ir logika. Dažniausiai toks tikslumas nėra būdingas reglamentuojant materialųjų terminų eigos pradžią, ypač tęstinių teisinių santykių srityje, kai

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo 2011 m. birželio 21 d. įstatymas Nr. XI-1480. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126.

termino eigos pradžia siejama su nuoroda į tam tikrą aplinkybę ar veiksmą, bet neapibrėžiant tikslaus šių faktų atsiradimo laiko (pavyzdžiui, pagal CK 3.201 straipsnį, teismas gali sumažinti ar padidinti priteisto išlaikymo dydį, jeigu po teismo sprendimo, kuriuo buvo priteistas išlaikymas, priėmimo iš esmės pasikeitė šalių turtinė padėtis, ir pan.). Materialiojo termino eigos pradžia ar jo trukmė paprastai tiksliai nustatoma tik kilus ginčui tarp teisinio santykio subjektų.

Materialiosios teisės terminai gali būti nustatyti įstatymų, šalių susitarimu ir teismo sprendimu (CK 1.117 straipsnio 1 dalis), o procesinių terminų nustatyti proceso šalys neturi teisės. Pastaruosius terminus dažnai gali nustatyti ir teismas (pavyzdžiui, terminą procesiniams dokumentams ar įrodymams pateikti, procesinio dokumento trūkumams šalinti ir kt.), bet materialiujų terminų eigos trukmę koreguoti teismas gali tik retais atvejais, – kai tai tiesiogiai nurodyta įstatyme. Pavyzdžiui, CK 6.607 straipsnis nustato, kad pratęsdamas gyvenamosios patalpos nuomos sutartį nuomotojas turi teisę pakeisti nuomos sutarties sąlygas, taip pat nuomos sutarties terminą ir nuomos mokesčio dydį, jeigu apie tokį sąlygų pakeitimą įstatyme nustatytais terminais raštu praneša nuomininkui (4 dalis); nuomininkui nesutikus su naujomis sutarties sąlygomis, nuomotojo prašymu kitas nuomos sutarties sąlygas, taip pat ir terminą, gali nustatyti teismas (6 dalis).

Tam tikru laikotarpiu apibrėžtų ir materialiosios, ir proceso teisės terminų galiojimo trukmė ne visada sutampa su kalendorinio laiko trukme. Palyginti su ieškinio senaties terminais (CK 1.129–1.131 straipsniai), ne dažnai, bet kai kuriais atvejais įstatymai nustato galimybę ir kitų materialiujų terminų eigą sustabdyti, nutraukti, pratęsti ar atnaujinti. Pavyzdžiui, jeigu daikto savininkas neturėjo teisinės galimybės įgyvendinti savo teisės į daiktą, kuriam skaičiuojamas įgyjamosios senaties terminas, tai minėtojo termino skaičiavimas sustabdomas tam laikui, kol yra kliūtis (CK 4.71 straipsnio 4 dalis); į senaties terminą neįskaitomas laikas, kurį nebuvo naudojamosi servituto arba uzufukto teikiamomis teisėmis dėl nenugalimos jėgos arba dėl daikto savininko ar valdytojo trukdymo (CK 4.136 straipsnio 2 dalis ir 4.157

straipsnio 3 dalis); sustabdomas garantinis terminas tiek laiko, kiek objektas negalėjo būti naudojamas dėl nustatytų jo defektų, už kuriuos atsako rangovas (CK 6.697 straipsnio 4 dalis) ir kt. Nutraukiamas įgyjamosios senaties terminas dėl daikto valdymo praradimo be valdytojo valios, jeigu daikto valdymas nebuvo susigrąžintas per metus laiko (CK 4.71 straipsnio 3 dalis). Gali būti pratęstas (atnaujintas) terminas palikimui priimti (CK 5.57 straipsnio 1 dalis). Pagal CK 4.134 straipsnio 2 dalį ir 4.156 straipsnio 2 dalį, dėl tarnaujančiojo daikto (uzufukto objekto) pablogėjimo pasibaigęs servitutas (uzufuktas) atnaujinamas, jeigu tarnaujantysis daiktas (uzufukto objektas) atgauna savybes, dėl kurių jis vėl gali atlikti tarnaujančiojo daikto (uzufukto objekto) funkcijas. Išskyrus ieškinio senatį, įstatymai nenumato kitų materialiujų terminų eigos sustabdymo, nutraukimo, pratęsimo ar atnaujinimo bendrųjų taisyklių. Kita vertus, proceso teisė nustato aiškias visiems procesiniams terminams taikytinas jų sustabdymo, pratęsimo ir atnaujinimo taisykles: sustabdoma nepasibaigusių procesinių terminų eiga, kai sustabdomas bylos nagrinėjimas (CPK 76 straipsnis); pratęsimi gali būti teismo paskirti ir nepasibaigę procesiniai terminai (CPK 77 straipsnis); atnaujinti gali būti pasibaigę įstatymų nustatyti ar teismo paskirti procesiniai terminai (CPK 78 straipsnis). Atsižvelgiant į civilinio proceso teisinio reguliavimo specifiką, proceso teisėje nėra įtvirtintas procesinių terminų nutraukimo institutas. Kai kurie autoriai nurodo esant ir kitų procesinių bei materialiujų teisės terminų skiriamųjų bruožų, pavyzdžiui, skirtingus subjektus, kuriems šios terminų rūšys skirtos, taip pat skirtingus subjektus, kurie tokio pobūdžio terminus gali nustatyti, ir pan.⁸⁹

Kiekvienos iš pateiktųjų rūšių terminai pagal jų paskirtį, juos nustatančius subjektus, pasibaigimo padarinius, apibrėžimo būdą ir kitus kriterijus gali būti klasifikuojami į smulkesnes grupes (porūšius), kurioms būdingi ypatingi (specialieji), tik šiems porūšiams priskiriami požymiai. Kai kurios terminų klasifikavimo sistemos analogiškos kaip materialiujų ir proceso terminų. Pavyzdžiui, ir materialioji, ir proceso teisė taiko imperatyvius ir

⁸⁹ AVERKIENĖ, D., *supra note* 31, p. 67–69.

dispozityviusius, atnaujinamuosius ir naikinamuosius, nustatomus teismo ir nustatomus įstatymo terminus, visų teisės šakų terminai apibrėžiami panašiai – kalendorine data, tam tikru laikotarpiu ar įvykiu, kuris būtinai turi įvykti; panašios ir terminų skaičiavimo taisyklės.

2.2. Ieškinio senaties ir kiti materialiosios teisės terminai

Atskira, ypatinga grupė materialiosios teisės terminų sistemoje yra ieškinio senaties terminai. Ieškinio senaties terminas – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas, per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis), t. y. turi teisę priverstinai, padedant valstybei, įgyvendinti savo teises⁹⁰, ir kuriam pasibaigus tokia galimybė išnyksta⁹¹. Dar romėnų teisėje ieškinio senatis reiškė procesinės galimybės apginti pažeistą teisę praradimą dėl to, kad suinteresuotas asmuo tam tikrą laikotarpį neįgyvendino savo teisės į gynybą⁹². Taigi plačiąja prasme ieškinio senatimi visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis, CK 1.2 straipsnio 1 dalis) veikimas yra ribojamas, taip pat tam tikra apimtimi kiekvienu konkrečiu atveju ribojamos asmens teisės į pažeistų jo teisių teisminę gynybą. Pasibaigus ieškinio senaties terminui galimybė priverstinai, pasinaudojant valstybės prievarta, įgyvendinti subjektines teises išnyksta. Ieškinio senaties instituto paskirtis – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą. Civilinių teisinių santykių dalyviams garantuojama, kad suėjus įstatymo nustatytam terminui jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugincytos ir tam tikra pareiga jiems nebus priskirta. Jeigu suinteresuotasis, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų tą pažeistą teisę arba įstatymo saugomą interesą, kita (priešinga) teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, kad toks asmuo arba atsisako savo teisės, arba nemano, kad jo teisė yra pažeista. Kita vertus, ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusią šalį imtis priemonių operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistas teises. Taigi ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo, atsirandančio kilus ginčui dėl subjektinės teisės, neigiamą poveikį civilinei apyvartai. Be to, ieškinio

⁹⁰ MIZARAS, V., *et al.*, supra note 9, p. 525.

⁹¹ JOFFÉ, O. S., supra note 79, p. 348.

⁹² FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 29–30.

senatis suteikia realių galimybių apginti pažeistas teises. Teismų darbas tampa veiksmingesnis, sudaromos objektyvios prielaidos nustatyti byloje materialiąją tiesą, nes praėjus tam tikram ilgesniam laikui išaiškinti faktines aplinkybes tampa sudėtinga⁹³. Tai patvirtina, kad ieškinio senatis nustatoma ir kreditoriaus, ir skolininko interesais⁹⁴.

Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pripažįstama, kad ieškinio senatis yra pozityvus reiškinys, įstatymų leidėjo numatytas atsižvelgiant į abiejų teisinio santykio šalių ir visos visuomenės interesus. Pagrindinė ieškinio senaties instituto įtraukimo į teisės sistemą priežastis buvo ir, manytina, tebėra tai, kad pažeistų teisių gynyba pateikiant ieškinį yra tiesiogiai susijusi su valstybės prievartos priemonių taikymu teisės pažeidėjui. Vis dėlto net ir teisės pažeidėjas turi teisę tikėtis, kad praėjus tam tikram laikui jo ir kreditoriaus santykiai taps teisiškai apibrėžti. Jokiais terminais neapribota valstybės prievartos skolininkui grėsmė pažeistų teisinių santykių stabilumą, stabdytų civilinių teisinių santykių raidą. Kita vertus, netgi atsakomybė už gerokai pavojingesnius teisės pažeidimus, pavyzdžiui, nusikaltimus, paprastai ribojama tam tikrais terminais. Jeigu asmuo, kurio teisė pažeista, ilgą laiką delsia pareikšti ieškinį skolininkui ir jį pateikia jau pasibaigus senaties terminui, tai pagrįstai galima manyti, kad pats kreditorius yra arba neįsitikinęs teisės egzistavimu ar jos pažeidimu, arba jo kaip asmens interesas nėra toks reikšmingas, kad nusvertų abejones dėl ieškinio pareiškimo būtinybės⁹⁵. Šia vadinamąja „miegančios teisės“ doktrina dažnai vadovaujamosi ir teismų praktikoje aiškinant ieškinio senaties instituto paskirtį⁹⁶. Stabili civilinė

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39, supra note 10, p. 184–185; LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 55–56, 58.

⁹⁴ MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 525.

⁹⁵ DRIUKAS, A., supra note 2, p. 92–93.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. Vilniaus knygos draugija* (bylos Nr. 3K-3-856/2000). *Teismų praktika*, Nr. 14, p. 173–193; 2001 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. Ž. ir kt. v. I. V.* (bylos Nr. 3K-3-700/2001); 2001 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. Z. v. G. M.* (bylos Nr. 3K-3-1247/2001); 2002 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. AB „Antrimeta“* (bylos Nr. 3K-3-275/2002); 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *P. V. v. M. V.; tretieji asmenys: R. S. ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija* (bylos Nr. 3K-3-36/2012); 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. AB firma „VITI“; tretieji asmenys: UAB „Sareme*

apyvarta konkretizuoja asmenų teises ir pareigas bei skatina greitai spręsti kilusius ginčus. Be to, ieškinio senaties institutas padidina teisinių santykių subjektų aktyvumą įgyvendinant jų tarpusavio teises ir pareigas (sutartinę drausmę) bei abipusę prievolių vykdymo kontrolę. Visuomenė taip pat tiesiogiai suinteresuota tuo, kad tarp konflikto šalių kuo greičiau būtų atkurta teisinė taika⁹⁷. Šia prasme įstatymuose nustatyti teisės į gynybą įgyvendinimo terminai siejasi su civilinio proceso koncentruotumo jau iškeltoje civilinėje byloje idėja. Kaip yra nurodęs žymus austrų mokslininkas procesualistas Francas Kleinas, „kiekvienas teisinis konfliktas yra rimtas asmenų santykių ir civilinės apyvartos pažeidimas, kiekviena tokio konflikto diena didina antagonizmą, kuris plečiasi ir kitų asmenų atžvilgiu, todėl protinga visuomenė turėtų siekti kuo greičiau šiuos konfliktus pašalinti“⁹⁸. Ilgas laikotarpis nuo teisės pažeidimo iki teisės į gynybą įgyvendinimo – tai ir „sunki našta ekonominių santykių plėtotei, nes kilus ginčui apribojama turto, dėl kurio ginčijamasi, civilinė apyvarta <...>, o turto išaldymas sudaro tiesiogines prielaidas nacionaliniam turtui mažėti“⁹⁹. Ieškinio senaties instituto įtraukimo į civilinės teisės sistemą tikslingumą pateisina ir kiti veiksniai. Vienas iš pagrindinių civilinio proceso tikslų, be asmenų subjektinių teisių gynimo, yra tinkamas įstatymų taikymas nustatytais byloje faktinėmis aplinkybėmis, t. y. materialiosios tiesos byloje nustatymas (CPK 2 straipsnis)¹⁰⁰. Kita vertus, apie kokį teisingumą galima kalbėti, jeigu įrodymai apie praeityje egzistavusius faktus pradedami rinkti po kelerių ar keliolikos metų. Po ilgesnio laikotarpio įrodymų vertė mažėja arba jie visiškai prarandami, taigi kyla pavojus, kad bylos aplinkybės bus nustatytos netiksliai. Tai, be jokios abejonės, sunkintų įrodinėjimo procesą ir tiesos nustatymą byloje. Teisės į teisminę gynybą ribojimas terminais skatina dėl teisės pažeidimo nukentėjusią šalį kreiptis į

sistemas“, AAS *Gjensidige Baltic*, UAB „*Archiplanas*“, UABD kompanija „*PZU Lietuva*“ ir UAB „*Vildoma*“ (bylos Nr. 3K-3-633/2013).

⁹⁷ KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V., *supra note* 20, p. 21.

⁹⁸ *Cit. pagal*: NEKROŠIUS, V., *supra note* 1, p. 26; NEKROŠIUS, V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus. *Teisė*, 1999, Nr. 33(1); KLEIN, F.; ENGEL, F. *Der Zivilprozess Oesterreichs* [Austrian Civil Procedure]. Mannheim, 1927, p. 195.

⁹⁹ NEKROŠIUS, V., *supra note* 1, p. 26.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 26, 36, 37, 44.

teismą kuo greičiau, kartu sudarant galimybę lengviau įrodyti teisės priklausymo ir pažeidimo faktus bei patenkinti teisėtus interesus. Kita vertus, tokiais atvejais taip pat lengviau nuo ieškinio gintis ir atsakovui, nes, žinodamas apie įstatymuose nustatytų terminų galimam ieškiniui pareikšti ribas, jis yra suinteresuotas išsaugoti gynimuisi nuo galimo reikalavimo tinkamas priemones¹⁰¹.

Ieškinio senaties institutas žinomas beveik visose teisės sistemose. Išskyrus kai kuriuos esminius ieškinio senaties taikymo skirtumus, valstybėse ieškinio senaties teisinė prigimtis ir paskirtis suvokiama labai panašiai¹⁰². Pagal savo teisinę prigimtį, ieškinio senatis yra mišrusis teisės institutas, susijęs ir su materialiosios teisės apibrėžtomis civilinių teisinių santykių subjektų teisėmis bei pareigomis, ir su tam tikra procesine pažeistų subjektinių teisių gynybos forma. Kaip minėta, skirtingose teisės sistemose ieškinio senaties taikymo taisyklės skiriasi, bet ieškinio senatį visada taiko teismas arba kita valstybės ar visuomeninė institucija, ginanti pažeistas asmenų subjektines teises. Mišrus ieškinio senatį reglamentuojančių teisės normų turinys skirtingose valstybėse lėmė šio instituto priskyrimą skirtingoms teisės šakoms – materialiajai arba proceso teisei. Kita vertus, ši aplinkybė savaime taip pat neapibrėžia ieškinio senaties paskirties ir esmės, kurią lemia konkretus ieškinio senaties teisinis reguliavimas. Štai Lietuvoje pripažįstama, kad ieškinio senatį reglamentuoja materialiosios teisės normos, nors, suprantama, jos taikymas visada neišvengiamai susijęs su procesine išraiškos forma¹⁰³.

Absoliuti dauguma autorių pripažįsta, kad ieškinio senaties terminai užima savitą tarpinę padėtį tarp materialiosios teisės ir procesinių terminų¹⁰⁴. Šiems terminams nebūdingos visos materialiesiems teisės terminams būdingos savybės, nes jie tiesiogiai nelemia materialiosios subjektinės teisės būsenos. Ieškinio senaties terminai iš esmės skiriasi ir nuo procesinių, procedūrinių, garantinių, pretenzijų teikimo terminų. Civilinio proceso metu įgyvendinus

¹⁰¹ DRIUKAS, A., *supra note 2*, p. 92–93; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note 66*, p. 233; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K. *supra note 54*, p. 305–306.

¹⁰² HONDIUS, E. H., *supra note 9*.

¹⁰³ DRIUKAS, A., *supra note 2*, p. 91.

¹⁰⁴ BUŽINSKAS, G., *supra note 28*, p. 114–115.

teisę į teisminę gynybą, apginama pažeista materialioji subjektinė teisė. Kita vertus, pažeistos materialiosios subjektinės teisės, dėl kurių gynybos kreipiamasi į teismą, yra materialiosios teisės dalykas. Teisminė gynyba, kurią reglamentuoja civilinio proceso teisės normos, reikalinga pažeistoms materialiosioms subjektinėms teisėms ginti. Tokia materialiosios teisės ir proceso teisės sąveika suponuoja ir paties ieškinio, ir ieškinio senaties termino dvilybę – materialiąją teisinę ir procesinę teisinę – prigimtį¹⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, yra skiriama teisė į ieškinį materialiąja teisine prasme ir teisė į ieškinį procesine teisine prasme. Teisė į ieškinį materialiąja prasme lemia suinteresuotojo asmens teisę kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės įgyvendinimo ir jo pažeistos materialiosios subjektinės teisės ar įstatymo saugomo intereso gynimo, t. y. teisę į ieškinio patenkinimą, o teisė į ieškinį procesine prasme – tik teisę kreiptis į teismą su ieškiniu. Ši teisė nepasibaigia pasibaigus ieškinio senaties terminui. Kreiptis į teismą su ieškiniu galima net ir suėjus ieškinio senaties terminui, o teismas bet kuriuo atveju privalo ieškinį priimti ir bylą išnagrinėti iš esmės. Ieškinio senaties termino pasibaigimas panaikina tik asmens teisę į ieškinį materialiąja prasme, t. y. teisę į priverstinį pažeistosios teisės įgyvendinimą ir teisę į ieškinio patenkinimą, taigi tampa pagrindu ieškinį atmesti, nors pati asmens subjektinė materialioji teisė neišnyksta. Kaip tik ši savybė ir skiria ieškinio senaties terminus nuo naikinamųjų materialiosios teisės terminų¹⁰⁶. Vadinasi, nepagrįsta ieškinio senaties terminą laikyti ir prievolių vykdymo terminu¹⁰⁷.

Ieškinio senaties terminų paskirtis kitokia, nei kitų rūšių materialiosios teisės terminų, dėl to būtina jų vienu su kitais nepainioti. Ieškinio senaties terminas yra skirtas pažeistos arba ginčijamos teisės, arba įstatymo saugomo

¹⁰⁵ AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 74; LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 46–49; GURVICH, M. A. *Pravo na isk* [Right to Claim]. Moskva, 1948, p. 46; DOBROVOLSKIJ, A. F. *Iskovaja forma zaschity prava* [Action as a Form of Protection of the Rights]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1965, p. 28.

¹⁰⁶ KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 233–234; JOFFÉ, O. S., supra note 79, p. 347–348; SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 630; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., supra note 54, p. 307; FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 33–36.

¹⁰⁷ TERESHCHENKO, T. A. *Iskovaja davnost i innye grazhdansko-pravovye i grazhdansko-processualnye sroki* [Limitations and Other Civil-Law and Civil Procedure-Law Terms], *Jurist*, 2005, Nr. 3; NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 13.

intereso gynybai, o kiti materialiosios teisės terminai nustatyti tam tikroms teisėms įgyvendinti arba pareigoms atlikti, su jais siejamas teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas arba pasibaigimas. Kaip minėta, galimybės kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės gynimo ieškinio senaties terminas nevaržo, t. y. pasibaigus ieškinio senaties terminui išnyksta tik teisė į pažeistos teisės gynimą ieškinio tvarka, bet pati subjektinė teisė ir teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos išlieka (1964 m. CK 85 straipsnio 1 dalis, 514 straipsnio 2 punktas; 2000 m. CK 1.126 straipsnio 1 dalis, 6.241 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Tokią praktiką nuosekliai formuoja ir Lietuvos teismai¹⁰⁸. Minėtajai nuostatai pagrįsti, pasikeitus teisiniam reguliavimui (1964 m. CK pakeitimo ir papildymo 1994 m. gegužės 17 d. įstatymo Nr. I-459 redakcija¹⁰⁹, CK 85 straipsnio 2 dalis, 2000 m. CK 1.126 straipsnio 2 dalis), netgi atsirado papildomų argumentų, – juk nagrinėjant bylą ne tik gali paaiškėti, kad ieškinio senaties terminas nepasibaigęs, buvo sustabdyta ar nutraukta jo eiga arba yra pagrindas terminą atnaujinti, bet ir skolininkas (atsakovas) gali nereikalauti taikyti ieškinio senaties. Be to, kitoks ieškinio senaties reglamentavimas neabejotinai būtų traktuojamas kaip prieštaraujantis Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau tekste – Konvencija) 6 straipsnio 1 daliai, pagal kuriuos teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos nesiejama su tam tikrais terminais¹¹⁰.

Ieškinio senaties terminus nuo kitų materialiojo teisinio pobūdžio terminų skiria kai kurie pagrindiniai požymiai.

Pirma, skiriasi terminus nustatantis subjektas. Ieškinio senaties terminai gali būti nustatyti tik įstatymais (CK 1.124 straipsnis), o kiti materialiosios teisės terminai gali būti nustatyti ir įstatymų įgyvendinamaisiais aktais. Įstatymuose numatytais atvejais kitus materialiosios teisės terminus gali

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. K. v. J. R.* (bylos Nr. 3K-3-589/2000); 2000 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *S. B. v. Šiaulių apskrities viršininko administracija ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1330/2000); 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015).

¹⁰⁹ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 44-805.

¹¹⁰ DRIUKAS, A., *supra note 2*, p. 91.

nustatyti ir teismas (pavyzdžiui, CK 6.204 straipsnio 3 dalies 1 punktą suteikia teismui teisę pasikeitus aplinkybėms nustatyti sutarties nutraukimo datą), bet nustatyti ieškinio senaties terminų teismas negali.

Antra, skiriasi terminus nustatančių teisės aktų privalomumo lygis. Ieškinio senaties terminus, jų skaičiavimo ir taikymo tvarką nustatančios teisės normos yra imperatyvaus pobūdžio ir jų pakeisti šalių susitarimu negalima (CK 1.125 straipsnio 12 dalis, 1.126 straipsnio 3 dalis), o kai kurie kiti materialiosios teisės terminai gali būti dispozityviojo pobūdžio ir nustatomi šalių susitarimu (pavyzdžiui, CK 6.479 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad nuomos sutarties terminas nustatomas šalių susitarimu; pagal CK 6.652 straipsnį, šalys rangos sutartyje nustato darbų atlikimo pradžią ir pabaigą, atskirų darbų atlikimo terminus, šie terminai šalių gali būti keičiami rangos sutartyje nustatyta tvarka ir kt.).

Trečia, ieškinio senaties instituto specifika lemia tai, kad yra nustatytos specialiosios ieškinio senaties terminų skaičiavimo – eigos pradžios¹¹¹, sustabdymo¹¹², nutraukimo¹¹³ ir atnaujinimo¹¹⁴ – taisyklės (CK 1.127 straipsnio 1 dalis, 1.129, 1.130 straipsniai, 131 straipsnio 2 dalis). Dažniausiai šios taisyklės iš esmės skiriasi nuo tų, kurios taikomos kitų rūšių materialiosios teisės terminams. Pavyzdžiui, ieškinio senaties termino eigos pradžia, pagal

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *T. P. v. Valstybinė įmonė Anykščių miškų urėdija, Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras; tretieji asmenys: V. M., G. S.* (bylos Nr. 3K-3-133/2013); 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. UAB „Šiaulių plentas“, UAB „Viltis“; tretieji asmenys: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius, E. V., A. M. ir V. J.* (bylos Nr. 3K-3-473/2013); 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. UAB „Stamona“* (bylos Nr. 3K-3-173/2014).

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Anneberg Transpol Int. Sp. z o. o. v. UAB „Greenchem Baltic“* (bylos Nr. 3K-7-28/2013).

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. K. K. projektavimo firma „Laskris“ ir K. K.* (bylos Nr. 3K-3-178/2011); 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras ir UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M. ir B. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-214/2011); išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Anneberg Transpol Int. Sp. z o. o. v. UAB „Greenchem Baltic“* (bylos Nr. 3K-7-28/2013).

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. O. K. v. J. K., P. J., Nacionalinė žemės tarnyba; trečiasis asmuo Kauno miesto 2-asis notarų biuras* (bylos Nr. 3K-3-314/2014); 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015).

bendrają normą, siejama su subjektyviu įvykiu – asmens sužinojimu arba turėjimu sužinoti apie savo teisės pažeidimą¹¹⁵ (CK 1.127 straipsnio 1 dalis), o materialiojo teisinio pobūdžio naikinamųjų terminų pradžios nustatymas paprastai siejamas su objektyviu įvykiu arba konkrečia kalendorine data (CK 1.118 straipsnio 1 dalis, 2002 m. DK 26 straipsnio 1 dalis, 2016 m. DK 14 straipsnio 2 dalis), todėl įstatymų normos, reguliuojančios ieškinio senaties termino eigos pradžią, sustabdymą, nutraukimą, pratęsimą ir atnaujinimą, netaikomos kitokio pobūdžio – naikinamiesiems, įgyjamiesiems – materialiojo teisinio pobūdžio terminams (CK 1.117 straipsnio 3 dalis, 2002 m. DK 27–29 straipsniai, 2016 m. DK 15 ir 16 straipsniai), taip pat, beje, kaip ir procesinio teisinio pobūdžio terminams (CPK 72–78 straipsniai). Kita vertus, specialiosios pastarųjų terminų eigos pradžios, sustabdymo, nutraukimo, pratęsimo ir atnaujinimo taisyklės negali būti taikomos sprendžiant ieškinio senaties klausimus. Antai naikinamieji materialiosios teisės terminai gali būti arba absoliučiai naikinamojo pobūdžio, kai terminui pasibaigus išnyksta tam tikra teisė arba pareiga ir termino negalima atnaujinti (pavyzdžiui, negali būti atnaujintas CK 2.142 straipsnio 1 dalyje nustatytas įgaliojimo galiojimo pagal įstatymą vienu metų terminas), arba santykinio naikinamojo pobūdžio (atnaujinamieji), t. y. tokie terminai gali būti atnaujinti teisės aktuose (CPK IV dalies XXXVIII skyriuje) nustatyta tvarka (pavyzdžiui, teismo gali būti atnaujintas CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatytas terminas palikimui priimti (CK 5.57 straipsnis), CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas kreditorinių reikalavimų pareiškimo terminas (CK 5.63 straipsnio 4 dalis)).

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kirstnė“ ir kt. v. UAB „Medicinos bankas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-317/2008); 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Švenčionių rajono savivaldybės administracija ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-532/2009); 2010 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Z. M. ir kt. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-11/2010); 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. AB firma „VITI“; tretieji asmenys: UAB „Sareme sistemas“, AAS Gjensidige Baltic, UAB „Archiplanas“, UABD kompanija „PZU Lietuva“ ir UAB „Vildoma“* (bylos Nr. 3K-3-633/2013); 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015).

Ketvirta, ieškinio senaties terminas gali būti taikomas tik ginčo šalies reikalavimu¹¹⁶ (CK 1.126 straipsnio 2 dalis), o tai paprastai nebūdinga kitiems materialiosios teisės terminams. Pavyzdžiui, pagal 2002 m. DK 177 straipsnio 2 dalį, jeigu darbuotojui kasmetinės atostogos nebuvo suteiktos daugiau kaip už vienus darbo metus, kompensacija jam išmokama už visas nepanaudotas kasmetines atostogas, bet ne daugiau kaip už trejų darbo metų nepanaudotas kasmetines atostogas, jei darbuotojas faktiškai galėjo jomis pasinaudoti ir kolektyvinėje sutartyje nenustatyta kitaip (2016 m. DK 127 straipsnio 5 ir 6 dalys).

Penkta, skiriasi aptariamųjų rūšių terminų pasibaigimo teisiniai padariniai. Pasibaigus ieškinio senaties terminui, išnyksta tik teisė į pažeistos teisės gynybą¹¹⁷, pati teisė (ir teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos) išlieka (CK 1.126 straipsnio 1 dalis, 1.133 straipsnis, 6.241 straipsnio 1 dalies 2 punktas), o pasibaigus naikinamiesiems materialiojo teisinio pobūdžio terminams pasibaigia ir pati subjektinė teisė arba pareiga¹¹⁸ (pavyzdžiui, nors CK 4.136 straipsnio 1 dalyje ir 4.157 straipsnio 1 dalyje nustatoma servituto ir uzufrukto pabaiga suėjus senaties terminui, t. y. vartojama „senaties termino“ sąvoka, bet pagal teisinius padarinius akivaizdu, kad šie terminai yra naikinamieji, nes jiems pasibaigus išnyksta pati subjektinė teisė, o ne teisė į priverstinį jos įgyvendinimą). Suėjus įgyjamiesiems terminams, subjektinės teisės ne išnyksta, bet atsiranda (pavyzdžiui, pagal CK 4.68 straipsnio 1 dalį, suėjus nustatytiems įgyjamosios senaties terminams sąžiningam daikto valdytojui atsiranda nuosavybės teisė į tą daiktą).

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *kreditorius AB bankas „Snoras“ v. BUAB „Šilna“* (bylos Nr. 3K-3-386/2010); 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Kauno energija“ v. N. D. ir D. Č.; trečiasis asmuo Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-387/2013); 2014 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. Pakulio firma „Romuna“ v. UAB „Pozicija“* (bylos Nr. 3K-3-186/2014); 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015).

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015); 2016 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *G. V. ir F. Š. v. R. R. ir V. R.; trečiasis asmuo UAB „Eimis“* (bylos Nr. e3K-3-467-219/2016).

¹¹⁸ LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 35–38.

Atribojant ieškinio senaties terminus nuo kitų materialiojo teisinio pobūdžio, ypač nuo naikinamųjų, terminų teismų praktikos klaidų pasitaiko gana dažnai¹¹⁹.

Nuo procesinių terminų¹²⁰ ieškinio senaties terminus taip pat skiria tam tikri esminiai požymiai.

Pirma, ieškinio senaties terminai gali būti nustatomi tik įstatymais (CK 1.124 straipsnis), jie negali būti keičiami šalių susitarimu (CK 1.125 straipsnio 12 dalis), o procesinius terminus gali nustatyti įstatymas ir teismas (CPK 73 straipsnio 1 dalis).

Antra, kaip minėta, yra nustatytos specialiosios ieškinio senaties terminų eigos skaičiavimo taisyklės (CK 1.127 straipsnio 1 dalis, 1.129, 1.130 straipsniai, 131 straipsnio 2 dalis), kurios iš esmės skiriasi nuo procesinių terminų skaičiavimo taisyklių. Įstatymas nustato skirtingas aplinkybes, su kuriomis siejama ieškinio senaties terminų ir procesinių terminų eigos pradžia. Ieškinio senaties termino eiga siejama su materialiosios subjektinės teisės pažeidimu, ji prasideda nuo asmens sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie jo teisės pažeidimą (CK 1.127 straipsnio 1 dalis). Gi procesinių terminų eigos pradžią dažniausiai lemia objektyvus įvykis arba konkreti kalendorinė data (CPK 73 straipsnio 3 dalis). Įstatymų normos, reguliuojančios ieškinio senaties termino eigos pradžią, sustabdymą, nutraukimą, pratęsimą ir atnaujinimą, netaikomos procesinio teisinio pobūdžio terminams (CPK 72–78 straipsniai). Kita vertus, specialiosios procesinių terminų eigos pradžios, sustabdymo, pratęsimo ir atnaujinimo taisyklės negali būti taikomos sprendžiant ieškinio

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39, supra *note* 10, p. 197; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. D. v. D. Ž., E. S.* (bylos Nr. 3K-3-347/2006); 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Finansų spektro investicija“ prašymą suinteresuotiems asmenims likviduojamai AB „Vilmakas“, K. R., atstovaujamai įstatyminės atstovės S. Š., A. R., A. R., P. R. ir Vaiko tiesių apsaugos tarnybai dėl leidimo papildyti palikimo apyrašą ir pratęsti įstatyme nustatytą terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams* (bylos Nr. 3K-3-546/2006); 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *B. M. v. E. Ž., M. Ž., atstovaujamai jos įstatyminės atstovės E. Ž., trečiasis asmuo notarė G. P.* (bylos Nr. 3K-3-108/2011); 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. L. T., M. B., L. T.* (bylos Nr. 3K-3-123/2014).

¹²⁰ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra *note* 84, p. 239–295; DRIUKAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Bendrosios nuostatos. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 195–205.

senaties klausimus. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo¹²¹ 29 straipsnio 1 dalyje nustatytas vieno mėnesio administracinio akto apskundimo terminas yra ne ieškinio senaties, o procesinis teisės kreiptis į teismą terminas¹²²; pagal šio įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 9 punktą, teismas atsisako priimti skundą (prašymą, pareiškimą), jeigu jie paduoti praleidus nustatytąjį skundo (prašymo, pareiškimo) padavimo terminą ir šis terminas neatnaujinamas.

Trečia, ieškinio senaties terminas gali būti taikomas tik ginčo šalies reikalavimu (CK 1.126 straipsnio 2 dalis), o tai visiškai nebūdinga procesiniams terminams, nes juos teismas taiko nepriklausomai nuo šalių valios, t. y. *ex officio*.

Ketvirta, skiriasi ieškinio senaties ir procesinių terminų pasibaigimo teisiniai padariniai. Pasibaigus ieškinio senaties terminui teisė kreiptis į teismą su ieškiniu ir pati asmens subjektinė teisė neišnyksta (CK 1.126 straipsnio 1 dalis), o pasibaigus procesiniam terminui teisė atlikti procesinį veiksma išnyksta, t. y. subjektinė procesinė teisė pasibaigia (CPK 75 straipsnio 1 dalis). Ieškinio senaties termino pasibaigimas iki ieškinio pareiškimo yra savarankiškas pagrindas ieškiniui atmesti, jeigu nėra nustatyta svarbių ieškinio senaties termino praleidimo priežasčių ir nėra pagrindo jį atnaujinti (CK 1.131 straipsnio 1 ir 2 dalys). Nors pasibaigus procesiniam terminui išnyksta teisė atlikti procesinį veiksma, bet procesinei pareigai atlikti nustatyto procesinio termino pabaiga nuo pareigos atlikimo neatleidžia (CPK 75 straipsnio 2 dalis)¹²³.

Penkta, skiriasi ieškinio senaties ir procesinių terminų trukmė: ieškinio senaties terminų trukmė gali būti nuo kelių ar keliolikos dienų iki dešimties metų (CK 1.125 straipsnis ir kt.), o įstatymuose numatomi procesiniai terminai

¹²¹ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; *TAR*. 2016-06-15, Nr. 16849.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. v. O. V. D.*, *Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos; tretieji asmenys: V. K., AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir joje nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo praktika* (bylos Nr. 3K-317/2013); 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *R. S. v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, P. Z., D. V., A. K. ir D. S.* (bylos Nr. 3K-3-471/2013).

¹²³ Apie procesinių terminų pasibaigimo padarinius plačiau žr. taip pat: AVERKIENĖ, D., *supra note 31*, p. 71–74.

dažniausiai yra trumpesni, išskyrus kai kurias išimtis. Pavyzdžiui, vykdymo bendroji senatis ar proceso atnaujinimo bendrasis terminas yra penkeri metai (CPK 606 straipsnio 2 dalis, 368 straipsnio 2 dalis).

Anksčiau teismų praktikoje gana dažnai pasitaikydavo atvejų, kai procesinių terminų atnaujinimo taisyklės klaidingai buvo taikomos ieškinio senaties terminams atnaujinti arba buvo nepagrįstai atsisakoma priimti ieškinius dėl ieškinio senaties termino pasibaigimo iki ieškinio pareiškimo¹²⁴, bet pastaruoju metu tokių klaidų pasitaiko retai.

Ieškinio senaties terminų esminiai skirtumai nuo procedūrinių, garantinių ir pretenzijų teikimo terminų aptariami atitinkamai darbo 2.3, 4.2.4 ir 4.2.5 skirsniuose.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39, supra *note* 10, p. 199–200.

2.3. Procedūriniai materialiosios teisės terminai

Atskirą grupę sudaro bendrųjų požymių turintys *procedūriniai terminai*, kad ir kokius teisinius santykius jie reguliuotų ir koku metodu, – jų yra ir materialiosios bei proceso teisės, ir privatinės bei viešosios teisės normose. Skirtingai nuo materialiosios teisės ar proceso teisės terminų, kuriems pasibaigus teisės subjektams kyla atitinkamų teisinių padarinių (netenkama materialiosios subjektinės ar procesinės teisės, išnyksta materialioji pareiga, gali būti taikoma procesinė sankcija pareigos nevykdžiusiam civilinio proceso dalyviui), pasibaigus procedūriniam terminams tokių padarinių neįvyksta. Procedūrinių terminų paskirtį parodo pats jų pavadinimas – tai įstatyme ar sutartyje tam tikros materialiosios subjektinės ar procesinės subjektinės teisės įgyvendinimo procedūrai nustatyti terminai, kurių pasibaigimas savaime nelemia subjektinės teisės ar pareigos pasibaigimo. Pavyzdžiui, iki CK trečiosios knygos VIII dalies pripažinimo negaliojančia (Lietuvos Respublikos 2015 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. XII-2112)¹²⁵ CK 3.301 straipsnyje buvo numatyta, kad santuoka registruojama praėjus ne mažiau kaip vienam mėnesiui nuo prašymo įregistruoti santuoką padavimo dienos, arba, norinčiųjų susituokti prašymu ir civilinės metrikacijos įstaigos vadovo leidimu, – per trumpesnę terminą; pagal CK 3.302 straipsnio 1 dalį, prašymo įregistruoti santuoką padavimo faktas buvo skelbiamas viešai civilinės metrikacijos įstaigoje ne vėliau kaip dvi savaitės iki santuokos registravimo dienos; CK 3.291 straipsnis numatė, kad vaiko gimimas turi būti įregistruotas per tris mėnesius nuo jo gimimo ir pan. Šie santuokos ar gimimo įregistravimo procedūrų terminai neturėjo jokios įtakos asmenų subjektinei teisei susituokti (sukurti šeimos teisinius santykius) ar pačiam gimimo faktui. Minėtuosius terminus šiuo metu reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymas¹²⁶ Nr. XII-2111, priimtas 2015 m. gruodžio 3 d. (įstatymo 18 straipsnis, 16 straipsnio 1 dalis, 11 straipsnio 4 dalis).

¹²⁵ TAR. 2015-12-14, Nr. 19698.

¹²⁶ TAR. 2015-12-14, Nr. 19697.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad tais atvejais, „kai įstatymų leidėjas teisės normoje, nustatančioje tam tikrą terminą, nėra aiškiai nurodęs šio rūšies (pobūdžio), termino rūšis (pobūdis) turi būti vertinama pagal termino paskirtį, jo pasibaigimo teisinius padarinius, šių padarinių taikymo specifiką, termino pratęsimo ir atnaujinimo galimybes ir kitus atskirais atvejais turinčius reikšmės kriterijus“¹²⁷. Vis dėlto kartais netinkamai terminų paskirtis nustatoma ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, pavyzdžiui, CK 5.50 straipsnyje nustatytas terminas palikimui priimti traktuojamas ne kaip materialiosios teisės naikinamasis terminas, kurio pasibaigimas sukelia akivaizdžių teisinių padarinių – netenkama teisės į palikimą, bet kaip procedūrinis terminas¹²⁸. Kitose bylose kasacinis teismas nurodė, kad CK 5.63 straipsnio 1 dalyje numatytas trijų mėnesių terminas, atsižvelgiant į tai, kur turi būti atliekamas teisinę reikšmę turintis veiksmas – teisme ar ne teisme, gali būti *procedūrinis* (jeigu reikalavimas žodžiu ar raštu pareiškiamas priėmusiems palikimą įpėdiniams, testamentu vykdytojams arba palikimo administratoriui) arba *ieškinio senaties* (jeigu pareiškiamas ieškinys dėl paveldimo turto). Jeigu trijų mėnesių terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, tai teismas gali jį pratęsti, jeigu nepraėjo daugiau kaip treji metai nuo palikimo atsiradimo dienos (CK 5.63 straipsnio 4 dalis)¹²⁹. Viena vertus, tas pats terminas negali būti dvejopos paskirties ir atsižvelgiant į veiksmo atlikimo vietą (teisme ar ne teisme) negali būti traktuojamas kaip procedūrinis ar kaip ieškinio senaties terminas. Kita vertus, ieškinio senaties terminai apskritai negali būti pratęsti, jie gali būti tik atnaujinami (CK 6.131 straipsnio 2 dalis). Be to, CK 5.63 straipsnio 1 ir 4 dalyse numatytasis terminas nėra nei procedūrinis, nei ieškinio senaties, o yra santykinai naikinamasis trijų mėnesių trukmės materialiosios teisės terminas, kuris, praleidus jį dėl svarbių

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Molestas“ v. K. A.* (bylos Nr. 3K-7-426-701/2015).

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo M. D. pareiškimą pratęsti terminą palikimui priimti* (bylos Nr. 3K-3-33/2008).

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. D. v. D. Ž., E. S.* (bylos Nr. 3K-3-347/2006); 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *B. M. v. E. Ž., M. Ž., atstovaujama jos įstatyminės atstovės E. Ž.; trečiasis asmuo notarė G. P.* (bylos Nr. 3K-3-108/2011).

priežasčių, gali būti atnaujintas, jeigu nepraėjo daugiau kaip treji metai. Teismų praktika, kai procedūriniu terminu pripažįstamas rimtų materialiuju teisinių padarinių sukeltantis CK 5.63 straipsnyje numatytas naikinamasis materialiosios teisės terminas, per kurį turi pareikšti reikalavimus palikėjo kreditoriai, laikytina akivaizdžiai klaidinga. Nėra jokio pagrindo naikinamuoju nepripažinti materialiosios teisės termino vien dėl tos priežasties, kad šis terminas, praleistas dėl svarbių priežasčių, šalies prašymu teismo gali būti atnaujintas¹³⁰.

Kitoje byloje kasacinis teismas pagrįstai procedūriniu, bet ne ieškinio senaties, terminu pripažino Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo¹³¹ 12 straipsnio 1 dalies 16 punkte įtvirtintą 30 dienų terminą ir aiškiai argumentavo savo sprendimą:

„Šioje teisės normoje nustatyta, kad aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, išaiškinę aplinkos apsaugą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimą, kuriuo aplinkai padaryta žala, privalo per trisdešimt dienų pasiūlyti pažeidėjui gera valia atlyginti žalą, o jei pažeidėjas per aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų nurodytą terminą savanoriškai neatlygina žalos arba ją atlygina ne visiškai, aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnas ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo šio termino pabaigos privalo pareikšti ieškinį teisme dėl padarytos aplinkai žalos atlyginimo. Teisėjų kolegija šio termino paskirtį aiškina atsižvelgdama į jau pirmiau nurodyto įstatymo paskirtį ir juo nustatyto teisinio reguliavimo tikslus. Kasatoriaus nurodyta norma yra įtvirtinta Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 straipsnyje „Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų teisės ir pareigos“. Kasatoriaus nurodytas trisdešimties dienų

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. J. v. J. L.* (bylos Nr. 3K-3-696/2004); 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. D. v. D. Ž., E. S.* (bylos Nr. 3K-3-347/2006); 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Finansų spektro investicija“ prašymą suinteresuotiems asmenims likviduojamai AB „Vilmakas“, K. R., atstovaujamai įstatyminės atstovės S. Š., A. R., A. R., P. R. ir Vaiko teisių apsaugos tarnybai dėl leidimo papildyti palikimo apyrašą ir pratęsti įstatyme nustatytą terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams* (bylos Nr. 3K-3-546/2006).

¹³¹ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 72-3017.

terminas pareikšti ieškinį dėl padarytos aplinkai žalos atlyginimo reiškia tik atitinkamų pareigūnų pareigą operatyviai imtis teisinių priemonių, kad žala būtų atlyginta. Tokio termino pažeidimas gali sukelti pasekmes pačiam aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnui dėl jo pareigų tinkamo atlikimo, tačiau negali būti pagrindas atmesti ieškinį, todėl teisėjų kolegija išaiškina, kad Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 16 punkte įtvirtintas trisdešimties dienų terminas yra *procedūrinis* (čia ir toliau citatose pabrėžta autoriaus), o ne ieškinio senaties terminas. Kasacinio teismo praktika patvirtina, kad ieškiniams atlyginti padarytą aplinkai žalą pareikšti yra taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas, nustatytas CK 1.125 straipsnio 8 dalyje¹³².

Dar kitose kasacinėse nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės teisingai atskleidė ieškinio senaties termino, procesinio termino ir procedūrinio termino santykį, sampratą bei skirtumus:

„*Ieškinio senaties terminas* – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas, per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis). Ieškinio senaties terminai nuo kitų rūšių terminų skiriasi savo paskirtimi. Ieškinio senaties terminas yra pažeistos arba ginčijamos teisės arba įstatymo saugomo intereso gynybai skirtas terminas, o kiti materialinės teisės terminai nustatyti tam tikrų teisių įgyvendinimui arba pareigų atlikimui, su kuriais siejamas teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas arba pasibaigimas. Ieškinio senaties terminai nėra tapatūs procesiniams ir procedūriniais terminams. *Procesinis terminas* – tai įstatymo arba teismo nustatytas laikas, per kurį teismas, dalyvaujantys byloje asmenys arba kiti civilinio proceso dalyviai privalo arba gali atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, nagrinėjant civilines bylas ir priimant teismo sprendimus bei juos vykdant. Procesiniai

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. V. P.* (bylos Nr. 3K-3-372/2008).

terminai, priešingai negu ieškinio senaties terminai, sukuria procesinius teisinius padarinius (sukuria procesines teises ir pareigas). Procesinių terminų paskirtis – užtikrinti operatyvų ir ekonomišką bylų išnagrinėjimą. Taigi ieškinio senaties ir procesiniai terminai skiriasi tiek teisiniu reglamentavimu, tiek jais sukuriama teisiniais padariniais. Pasibaigus ieškinio senaties terminui, teisė kreiptis į teismą su ieškiniu ir asmens subjektinė teisė neišnyksta (CK 1.126 straipsnio 1 dalis), o pasibaigus procesiniam terminui teisė atlikti procesinį veiksma išnyksta, t. y. procesinė subjektinė teisė pasibaigia (CPK 75 straipsnio 1 dalis). Procesinius terminus, priešingai negu ieškinio senaties terminus (CK 1.126 straipsnio 2 dalis), teismas taiko nepriklausomai nuo šalių valios. Procesiniams terminams giminingi procedūriniai terminai. *Procedūrinis terminas* – tai įstatymuose, kituose teisės aktuose, sutartyse arba neteisminių institucijų nustatytas laikotarpis veiksams atlikti įvairiose *neteisminėse* institucijose vykstančiose procedūrose (pavyzdžiui, darbo ginčų sprendimo darbo ginčų komisijose terminai (DK 29 straipsnis, 292 straipsnio 3 dalis ir kt.), terminai, susiję su juridinio asmens veiklos vidinėmis procedūromis (CK 2.91 straipsnio 3 dalis, Akcinių bendrovių įstatymo 26 straipsnio 4 dalis, 27 straipsnio 3 dalis ir kt.)¹³³.

Vadinasi, nuo ieškinio senaties terminų procedūrinius terminus galima atskirti pagal tai, kad pastarieji paprastai būna tiesiogiai susiję tik su tam tikrų veikslių atlikimu neteisminėse procedūrose ir nepanaikina asmens teisės į valstybės prievarta užtikrinamą jo pažeistų teisių gynybą teisme.

Pagrįstai galima daryti išvadą apie dvi procedūrinių terminų taikymo sritis: „<...> jie (terminai) reguliuoja su neteisminių institucijų procedūromis susijusių veikslių atlikimo laikotarpį arba juridinių asmenų vidinių procedūrų atlikimo laikotarpį. Pastaruoju atveju, procedūriniai terminai nesusiję su materialiuju teisiniu santykiu subjektų pažeistų materialiuju subjektinių teisių

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Villon“* (bylos Nr. 3K-3-539/2008); 2013 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Navis Fortis“ v. J. K.* (bylos Nr. 3K-3-711/2013).

gynyba, o išimtinai reguliuoja vieno juridinio asmens vidinę veiklą¹³⁴. Antai Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo¹³⁵ 24 straipsnio 1 dalis numato, kad eilinis visuotinis akcininkų susirinkimas turi įvykti kasmet ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo finansinių metų pabaigos. Jeigu visuotinis akcininkų susirinkimas neįvyksta, pakartotinis visuotinis akcininkų susirinkimas šaukiamas ne anksčiau kaip praėjus 5 dienoms ir ne vėliau kaip praėjus 21 dienai nuo neįvykusio visuotinio akcininkų susirinkimo dienos (ABĮ 26 straipsnio 6 dalis). CK 2.64 straipsnio 3 dalis numato, kad juridinis asmuo turi būti įregistruotas per 3 darbo dienas nuo visų reikiamų dokumentų pateikimo, licencija verstis tam tikra veikla išduodama ar motyvuotas atsisakymas ją išduoti turi būti pateiktas per 30 dienų nuo reikiamų dokumentų pateikimo (CK 2.79 straipsnio 2 dalis), juridinio asmens kolegialaus organo posėdžio (susirinkimo) protokolas turi būti surašytas ne vėliau kaip per 30 dienų nuo posėdžio ar susirinkimo dienos, jeigu kitaip nenumato juridinio asmens steigimo dokumentai ar kiti įstatymai (CK 2.91 straipsnio 3 dalis) ir kt.

Kitais atvejais procedūriniai terminai taikomi neteisminėms institucijoms nagrinėjant ginčus teisės aktų nustatyta ginčo sprendimo ne teisme tvarka. Pavyzdžiui, darbo ginčą nagrinėjanti Darbo ginčų komisija turi laikytis jai skirtų procedūrinių terminų – per 7 darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos pranešti šalims apie posėdžio laiką ir vietą, prašymą išnagrinėti ne vėliau kaip per mėnesį (2002 m. DK 289 straipsnio 3 ir 4 dalys, 2016 m. DK 225 straipsnio 2 dalis, 228 straipsnio 1 ir 2 dalys ir kt.). Pagal Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo¹³⁶ (toliau – VTAĮ) 12 straipsnio 1 dalies 5 punktą, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba ginčo sprendimo ne teisme tvarka nagrinėja vartotojų ir pardavėjų, paslaugų teikėjų ginčus ir turi laikytis savo veiklos procedūrinių terminų. Pavyzdžiui, pagal VTAĮ 24 straipsnio 1 dalį, ginčą nagrinėjanti institucija turi reikalauti, kad pardavėjas ar paslaugos teikėjas, kurio veiksmai skundžiami, ne vėliau kaip per 10 dienų nuo pranešimo gavimo dienos raštu pateiktų išsamius paaiškinimus;

¹³⁴ AVERKIENĖ, D., *supra note* 31, p. 79.

¹³⁵ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 123-5574.

¹³⁶ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488.

virtotojas turi teisę kreiptis į vartojimo ginčus nagrinėjančią instituciją ne vėliau negu per vienus metus nuo kreipimosi į pardavėją ar paslaugų teikėją (VTAĮ 23 straipsnio 2 dalis); vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija klausimą dėl prašymo nagrinėti vartojimo ginčą priėmimo turi išspręsti ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo vartotojo prašymo ir kitų dokumentų gavimo (VTAĮ 23² straipsnio 2 dalis) ir kt.

Taigi institucijoms, turinčioms įgaliojimus nagrinėti ginčus ne teismo tvarka, teisės aktai nustato terminus tam tikroms ginčų sprendimo procedūroms atlikti. Tokiais atvejais procedūrinių terminų paskirtis yra užtikrinti pažeistos materialiosios subjektinės teisės gynimo ne teismo tvarka operatyvumą ir efektyvumą. Vadinasi, procedūriniai terminai ir procesiniai terminai turi bendrą savo paskirties požymį, nes nustato ginčo sprendimo procedūros laikotarpius. Skiriasi tik procedūrų lygmuo – procedūriniai terminai nustatomi ginčus nagrinėjant ne teismo tvarka, o procesiniai terminai – ginčus sprendžiant teisme¹³⁷.

Kartu pabrėžtina, kad taikant ginčą ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos procedūrą visi terminai gali būti laikomi procedūriniais (terminas kreiptis su skundu, pareiškimu į ginčą nagrinėjančią instituciją, pasirengimo ginčą nagrinėti ir jo išnagrinėjimo terminai, institucijos sprendimo apskundimo terminai) tik tais atvejais, kai tai nėra pagal įstatymą privaloma ginčo sprendimo ne teisme procedūra tam tikrų kategorijų bylose. Toliau argumentuojama, kad privalomosios ginčo sprendimo ne teisme procedūros atvejais tam tikri terminai gali būti procedūriniai (pavyzdžiui, pasirengimo ginčą nagrinėti ir jo išnagrinėjimo terminai), kiti – ieškinio senaties (kreipimosi į privalomąją ginčo išsprendimo ne teismo tvarka instituciją terminas), dar kiti – procesiniai (ginčą išnagrinėjusios institucijos sprendimo apskundimo teismui terminas).

Paprastai sunkiau būna atriboti procedūrinius terminus nuo procesinių. Proceso teisė nustato procesinius terminus, per kuriuos dalyvaujantys byloje asmenys ir teismas gali ar privalo atlikti tam tikrus procesinius veiksmus.

¹³⁷ AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 80.

Dalyvaujantiems byloje asmenims nustatytų procesinių terminų pasibaigimas pagal proceso įstatymo teisės normas sukelia proceso šalims procesinių teisinių padarinių – procesinės teisės netektį, kartais – procesinę sankciją (CPK 75 straipsnio 1 dalis, 95 straipsnis). Pavyzdžiui, praleidus terminą apeliaciam skundai per 30 dienų nuo teismo sprendimo priėmimo dienos paduoti, prarandama teisė į apeliaciją – CPK 307 straipsnis; atsakovas privalo pateikti atsiliepimą į ieškinį per teismo nustatytą terminą, kuris gali būti ne trumpesnis kaip 14 dienų ir ne ilgesnis kaip 30 dienų, o atsakovui neįvykdžius šios pareigos per paskirtąjį procesinį terminą ateityje teismas gali atsisakyti priimti jo motyvus ir įrodymus, kurie galėjo būti pateikti atsiliepime į ieškinį, arba, ieškovo prašymu, teismas gali priimti sprendimą už akių – CPK 142 straipsnis ir kt. Teismui nustatyti privalomieji procesiniai terminai įvairiems teismo procesiniams veiksams atlikti: ne daugiau kaip 20 dienų teismo sprendimui išnagrinėtoje byloje priimti – CPK 269 straipsnio 1 dalis; ne daugiau kaip 7 dienas teismo nutarčiai tam tikru procesiniu klausimu priimti – CPK 290 straipsnio 2 dalis; ieškinio priėmimo klausimą teismas turi išspręsti per 10 dienų nuo pareiškimo įregistravimo teisme dienos – CPK 137 straipsnio 3 dalis) ir kt. Teismo atliekami proceso įstatyme numatyti procesiniai veiksmai sukelia dalyvaujantiems byloje asmenims ar kitiems asmenims procesinių teisinių padarinių, t. y. suteikia tam tikrų procesinių subjektinių teisių arba pareigų. Pavyzdžiui, teismui per nustatytus terminus išsprendus ieškinio ar apeliacinio skundo priėmimo klausimą, atitinkamai iškeliamą byla ir prasideda antroji civilinio proceso stadija – pasirengimas bylą nagrinėti arba apeliacinis procesas (CPK 137 straipsnio 1 dalis, 315 straipsnio 1 dalis); teismui nustačius terminą ieškinio ar apeliacinio skundo trūkumams pašalinti ir trūkumų per šį terminą nepašalinus, ieškinys ar apeliacinis skundas laikomas nepaduotu ir gražinamas jį padavusiam asmeniui, šiais atvejais atitinkamai neiškeliamą civilinė byla arba netenkama teisė į apeliaciją (CPK 115, 138, 316 straipsniai). Akivaizdu, kad šie terminai sukelia procesinių teisinių padarinių, taigi jie yra procesiniai. Proceso įstatymai numato ir kitokios paskirties – *procedūrinių* – terminų, kurie *per se* asmenų teisių ir pareigų nelemia.

Pavyzdžiui, ieškovui laiku padavus apeliacinį skundą ši teisė nebus prarasta, nors apeliacijos procedūroje ir nesilaikyta CPK 317 straipsnio 2 dalyje nustatyto 7 dienų ar CPK 334 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyto 3 darbo dienų termino bylai su apeliaciniu ar atskiruoju skundu išsiųsti apeliacinės instancijos teismui. Civilinės bylos, kurioje yra atlikti visi būtini teismo procesiniai veiksmai (apeliacinio skundo ir atsiliepimų į juos priėmimo klausimas) ir byla perduota teismo raštinei, išsiuntimo apeliacinės instancijos teismui veiksmai (bylos medžiagos susiuvimas, sunumeravimas, procesinių įvykių įvedimas į teismo informacinę sistemą, teismo dokumentų išsiuntimas dalyvaujantiems byloje asmenims, bylos perdavimas pašto įstaigai ar kurjeriui ir kt.) iš esmės yra procedūrinio pobūdžio, todėl ir terminai tokiems veiksams atlikti nelaikytini procesiniais, – jie yra procedūriniai. Iš esmės jokių procesinių teisinių padarinių nekils ir šaliai, jeigu teismas nesilaikys, pavyzdžiui, CPK 137 straipsnio 6 dalyje nustatyto vienos darbo dienos procedūrinio termino apie civilinės bylos iškėlimo faktą informuoti viešojo registro tvarkytoją arba per 3 darbo dienas po teismo sprendimo nutraukti santuoką įsiteisėjimo dienos neišsiųs sprendimo kopijos teismo buvimo vietos civilinės metrikacijos įstaigai, kad ši įregistruotų santuokos nutraukimo faktą (CPK 385 straipsnio 2 dalis), nes pagrindas registruoti civilinės bylos iškėlimo ar santuokos nutraukimo juridinius faktus yra ne teismo pranešimas, bet atitinkami teismo procesiniai veiksmai – teismo rezoliucija ar nutartis iškelti civilinę bylą, teismo sprendimas nutraukti santuoką ir pan. Procesu teisėje numatyta nemažai kitų procedūrinių terminų (pavyzdžiui, CPK 333 ir 364 straipsniuose – dėl apeliacine ir kasacine tvarka išnagrinėtos bylos grąžinimo pirmosios instancijos teismui ir t. t.). Kaip matyti, dažniausiai procedūriniai proceso teisės terminai yra skirti teismui tam tikriems veiksams atlikti ir terminų pažeidimas paprastai jokių procesinių teisinių padarinių šių teisinių santykių subjektams nesukelia. Aplinkybė, kad šių terminų nesilaikančiam teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė ar kitų teisinių padarinių pagal kitus teisės aktus, pavyzdžiui, gali būti prasti teisėjo vertinimo ar siekiančiųjų

karjeros atrankos rezultatai (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo¹³⁸ 83–84, 69¹, 91¹–91⁵ straipsniai), neteikia pagrindo juos įvardyti procesiniais, nes šiuos terminus nustatęs proceso įstatymas jų pažeidimo procesinių padarinių nenumato. Kitokio teisinio intereso visus be išimties proceso įstatymo (CPK) numatytus terminus traktuoti kaip procesinius nėra, taigi nėra ir pagrindo sutikti su nuomone, kad procedūrinius terminus gali numatyti tik materialiosios teisės aktai ir tik materialųjų teisinių santykių subjektams, o tam tikrus proceso įstatyme numatytus terminus teismo kai kuriems veiksmams (neprocasiniam) atlikti priskyrus procedūrinių terminų grupei, tiesiog neliktų teismui, kaip vienam iš procesinių teisinių santykių subjektui, skirtų procesinių terminų grupės¹³⁹. Kaip minėta, dauguma CPK numatytų bylų nagrinėjančiam teismui skirtų terminų yra procesiniai, nes sukelia tiesioginių teisinių padarinių byloje dalyvaujantiems asmenims.

Taigi teismų praktikoje ir teisės moksle minėtųjų skirtingų terminų sukeliama akivaizdžiai skirtingi procesiniai teisiniai padariniai vertinami netiksliai – visi jie inertiškai pripažįstami procesiniais terminais. Procedūrinių terminų paskirtis – skatinti ir drausminti teisinių santykių subjektus, kuriems šie terminai nustatyti, kad subjektinėms teisėms (pavyzdžiui, materialiajai teisei įsteigti juridinį asmenį ar procesinei teisei apginti pažeistą teisę) įgyvendinti nustatyta procedūra nebūtų vilkinama, o tikslingai judėtų į priekį. Kodifikuotuose (pavyzdžiui, CK, CPK) ir kituose teisės aktuose procedūriniai terminai atskirai nenurodomi, jų samprata nepateikiama, o jei ir būta bandymų tai padaryti (pavyzdžiui, DK), teisinės terminijos sistemos požiūriu tai buvo atlikta paviršutiniškai ir nenuosekliai.

Kaip matyti, kartais procedūriniai terminai klaidingai priskiriami išimtinai materialiajai teisei, o kartais jie tiesiog tapatinami su procesiniais. Iš tikrųjų dėl teisės terminų įvairovės neretai būna sudėtinga nustatyti tam tikro termino paskirtį ir pagal tai priskirti jį atitinkamai grupei. Antai rengiant 2002 m. Darbo kodeksą įstatymų leidėjui nepavyko sumažinti skirtingų teisės šakų

¹³⁸ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649.

¹³⁹ AVERKIENĖ, D., *supra note* 31, p. 81–82.

įvairiausiais būdais apibrėžiamų terminų painiavos. Pavyzdžiui, taip ir neapsispręsta, ar DK 29 straipsnyje aptariamieji terminai yra procedūriniai, ar procesiniai, ar tai yra vienas ir tas pats. Jeigu įstatymas šioje normoje tiesiogiai nukreipė į minėtiesiems terminams taikytinas CPK nustatytas terminų taikymo ir skaičiavimo taisyklės, atrodytų, logiška šiuos terminus ir įvardyti kaip procesinius. Kita vertus, tai taip pat nebūtų teisinga, nes Darbo kodekse yra nemažai kaip tik procedūrinės, bet ne procesinės paskirties terminų. Darbo kodekso komentaro autoriams nebuvo lengva išaiškinti procedūrinių ir procesinių terminų skirtumus ir bendruosius požymius, nes įstatyme šie terminai vartoti kaip sinonimai. Nors iš įstatymo normos (DK 29 straipsnis) tiesiogiai išplaukė išvada, kad procedūriniai (procesiniai) terminai darbo įstatymuose nustatyti iš esmės tik darbo ginčams darbo ginčų nagrinėjimo organuose spręsti, tų organų sprendimų apskundimo ir panašioms tikslams, pagrindai buvo išvelgta darbo teisės procedūrinių ir procesinių terminų skirtumų: procesiniais siūloma vadinti terminus, nustatytus veiksams teismo procese atlikti, o procedūriniais – nustatytus veiksams sprendžiant darbo ginčą ne teismo tvarka atlikti¹⁴⁰. Visiškai pagrindai komentaro autoriai procesinius terminus sieja su teisiniu pažeistos teisės gynimo procesu ar priimtų sprendimų priverstinio vykdymo procesu (pavyzdžiui, pagal 2002 m. DK 81 straipsnio 1 dalį, ieškinį dėl streiko pripažinimo neteisėtu teismas turi išnagrinėti per 10 dienų; pagal 2002 m. DK 298 straipsnio 2 dalį ir CPK 587 straipsnio 9 punktą, 584 straipsnio 2 dalies 2 punktą, darbo ginčų komisijos sprendimai priverstinai vykdomi pagal teismo sprendimams vykdyti nustatytą tvarką), bet be pagrindo tik tuo ir apsiriboja.

Manytina, kad atsižvelgiant į įstatyme įtvirtintą privalomąją daugumos individualių darbo ginčų sprendimo ne teisme procedūrą (2002 m. DK 287 straipsnio 1 dalis) prie procesinių terminų derėtų priskirti ir terminą, nustatytą skųsti privalomojo pirminio organo – darbo ginčų komisijos – sprendimą teismui (2002 m. DK 296 straipsnis), nes priverstinė pažeistos teisės gynimo procedūra šiais atvejais prasideda ne tiesiogiai kreipiantis į teismą. Šiandien

¹⁴⁰ NEKROŠIUS, I., *et al.*, *supra note* 30, p. 114–116.

teisės moksle ir teismų praktikoje be jokio loginio pagrindimo jau pradėtos taikyti įstatymu nustatytos privalomos ir priverstinės teisių gynimo procedūros terminas darbo ginčų komisijos sprendimui skūsti pripažįstamas ieškinio senaties terminu¹⁴¹. Šiuo terminu pagrįsta laikyti terminą kreiptis į pirminį privalomąjį darbo ginčą nagrinėjantį organą – darbo ginčų komisiją. Toks aiškinimas atitinka klasikinį ieškinio senaties termino pažeistai teisei ginti eigos pradžios reglamentavimą ir suvokimą. Pagal bendrąją taisyklę, ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o pastaroji teisė atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (CK 1.127 straipsnio 1 dalis). Jokios išimties šiuo požiūriu darbo įstatymai (2002 m. DK 27 straipsnio 5 dalis) nenustatė: pagal 2002 m. DK 289 straipsnio 1 dalį, darbuotojas gali kreiptis į darbo ginčų komisiją per tris mėnesius *nuo tos dienos, kai sužinojo ar turėjo sužinoti, kad pažeistos jo teisės*. Taigi nėra pagrindo kitaip skaičiuoti ieškinio senaties termino darbuotojo pažeistai teisei ginti eigos pradžios vien dėl to, kad įstatymas nustatė privalomąją teisės gynimo ne teisme procedūrą arba kad, pagal įstatyme vartojamą lingvistinę formuluotę, ieškinio senatis siejama su laikotarpiu, per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį teisme (CK 1.124 straipsnis, 2002 m. DK 27 straipsnio 1 dalis). Suprantama, kad pagrindinė šiuolaikinė pažeistų teisių gynimo forma yra ieškinio pareiškimas teisme, bet ji nėra vienintelė. Pabrėžtina, kad minėtosios įstatymo normos, apibrėžiančios ieškinio senaties sampratą, taip pat nenumato, kad siekiant apginti pažeistas teises per ieškinio senaties terminą būtina ieškinį pareikšti *teisme*. Plačiaja prasme ieškinys gali būti (būna) pareiškiamas ir tais atvejais, kai pažeistos šalių teisės jų susitarimu ginamos arbitraže, taip pat kai pagal įstatymus yra nustatyta privalomoji ginčo sprendimo ne teisme procedūra. Akivaizdu, kad ieškinio senaties termino eiga prasideda tada, kai darbuotojas sužino apie pažeistą savo teisę, pavyzdžiui, apie neteisėtą atlyginimo neišmokėjimą, drausminės nuobaudos paskyrimą, atsisakymą

¹⁴¹ TIAŽKIUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G., *supra note 28*, p. 192; NEKROŠIUS, I., *et al.*, *supra note 30*, p. 111; NEKRAŠAS, V., *et al.*, *supra note 28*, p. 522–523.

suteikti atostogas ir kt., o ne tada, kai nepalankiai darbuotojui išsprendžiamas ginčas darbo ginčų komisijoje. Darbuotojo teisę pažeidžia darbdavys, o ne ginčą sprendžianti institucija – darbo ginčų komisija, todėl su šios komisijos priimtu nutarimu, kaip darbo ginčo sprendimo rezultatu, ieškinio senaties termino eigos pradžia negali būti siejama. Ieškinio senaties termino eiga dėl to paties pažeidimo negali prasidėti du ar daugiau kartų – vieną kartą nuo sužinojimo apie pažeidimą dienos iki kreipimosi į darbo ginčų komisiją, antrą kartą – nuo sužinojimo apie darbo ginčų komisijos nutarimą iki kreipimosi į teismą ir t. t. Pagal tokią logiką, ieškinio senaties, bet ne procesiniu, tektų pripažinti ir terminą apeliaciniam skundui dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo paduoti (CPK 307 straipsnis), nes tai būtų dar vienas tarpinis ginčą nagrinėjusios institucijos sprendimas dėl ginčo, priimtas atlikus įstatymu įtvirtintą ginčo sprendimo procedūrą. Be to, jeigu ieškinio senaties termino eiga prasidėtų nuo sužinojimo apie teisės pažeidimą dienos, o ieškinio senaties terminu būtų laikomas nustatytas laikotarpis paduoti skundą dėl darbo ginčų komisijos sprendimo, ieškinio senaties terminas iki kreipimosi į teismą dažniausiai jau būtų pasibaigęs.

Atitinkamai nenuoseklu kreipimosi į darbo ginčų komisiją trijų mėnesių terminą (2002 m. DK 289 straipsnio 1 dalis) pripažinti procedūriniu, nes šis terminas nustatytas kreipimuisi į privalomąją pirminę instituciją ir jo praleidimas negali nesukelti teisinių padarinių. Priešingu atveju tokio termino nustatymas neturėtų jokios teisinės prasmės.

Dėl to vieninteliu nuosekliu ir logišku, atitinkančiu ieškinio senaties instituto ir pažeistų teisių gynimo visais įstatymo numatytais būdais paskirtį ir esmę atrodytų esąs aiškinimas, kad ieškinio senaties terminais pripažintini laikotarpiai, nustatyti kreiptis į įstatymų nustatytą privalomąją pirminę ginčų sprendimo instituciją, o vėlesnėse ginčų sprendimo procedūrose nustatyti terminai laikytini procesiniais. Visą laiką, taip pat ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, šie terminai kaip tik taip ir buvo aiškinami teisės moksle ir taikomi teismų praktikoje, nes Lietuvoje iš esmės buvo recepuota sovietinėje

darbo teisėje įtvirtinta individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarka¹⁴². Aptariamųjų klausimų teisinis reglamentavimas iš esmės nepasikeitė, palyginti su Lietuvos TSR Darbo įstatymų kodekso¹⁴³, galiojusio iki 2002 m. gruodžio 31 d., nuostatomis, ir 2002 m. Darbo kodekse. Beje, dviejų pakopų individualių darbo ginčų sprendimo sistema veikia ir Rusijos Federacijoje (Rusijos Federacijos DĮK¹⁴⁴ 201 straipsnis). Sudėtinga būtų įvardyti priežastis, kodėl prireikė iš esmės keisti teisės subjektams įprasto ir suprantamo reiškimo aiškinimą. Įdomiausia tai, kad priešingos nuomonės atstovai DĮK 240 straipsnyje nustatytą 10 dienų terminą teismui skųsti profesinės sąjungos komiteto nutarimą dėl darbo ginčo ėmė laikyti ieškinio senaties terminu kaip savaime suprantamą dalyką, neteikdami jokių teisinių argumentų šiai nuomonei pagrįsti, nediskutuodami dėl istoriškai susiklosčiusio analogiškų teisės nuostatų aiškinimo, nors trijų pakopų (darbo ginčų komisija, profesinės sąjungos komitetas, teismas), vėliau – dviejų pakopų (darbo ginčų komisija, teismas) individualių darbo ginčų sistema buvo perimta būtent iš sovietinės darbo teisės¹⁴⁵. Galima tik spėti, kad tokį požiūrį lėmė vienintelis argumentas, esą tik ieškinio senaties terminu gali būti laikomas kreiptis į teismą nustatytas laikotarpis, visiškai neatsižvelgiant į įstatyme įtvirtintą specialiąją atskirų kategorijų ginčų nagrinėjimo procedūrą. Naujesniuose darbuose dėl aptariamųjų terminų prigimties autoriai arba iš viso nediskutuoja, apsiribodami tik įstatyme numatytu „kreipimosi“ į darbo ginčų komisiją ar teismą terminų trukmės nurodymu¹⁴⁶, arba be jokio kritinio požiūrio remiasi vyraujančia teismų praktika¹⁴⁷.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu ilgą laiką nebuvo nuosekli ir vieninga, taigi galima manyti, kad ji iki šiol dar nėra

¹⁴² Žr., pavyzdžiui, NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos TSR Darbo įstatymų kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1988, p. 358–360; SHKATULLA, V. I., *et al. Kommentarij k kodeksu zakonov o trude Rossijskoj Federacij* [Commentary on the Code of Labor Laws of the Russian Federation]. Moskva: Infra-M., 2001, p. 598, 601; DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., *supra note* 84, p. 112–113.

¹⁴³ *Valstybės žinios*, 1972, Nr. 18-137.

¹⁴⁴ *Rusijos Federacijos darbo įstatymų kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1035/>; SHKATULLA, V. I., *et al.*, *supra note* 142., p. 587.

¹⁴⁵ Žr., pavyzdžiui: TIAŽKIJUS, V.; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G., *supra note* 28, p. 192.

¹⁴⁶ NEKROŠIUS, I., *et al. Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 496–498.

¹⁴⁷ BUŽINSKAS, G., *supra note* 28, p. 115–116, 196–202.

suformuota. Antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 42 „Dėl darbo sutarties įstatymo taikymo civilinėse bylose apibendrinimo rezultatų“¹⁴⁸ (23 punktas), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 4 d. konsultacijoje Nr. A3-54 ir 2001 m. gruodžio 18 d. konsultacijoje Nr. A3-55¹⁴⁹ dėl tam tikrų Lietuvos Respublikos darbo ginčų nagrinėjimo įstatymo¹⁵⁰ nuostatų, susijusių su ikiteismine darbo ginčų nagrinėjimo tvarka ir terminais, išaiškinimo terminai kreiptis dėl darbo ginčo nagrinėjimo, nesvarbu, ar jie nustatyti kreiptis į ikiteisminę instituciją, ar į teismą, iš esmės pripažįstami ieškinio senaties terminais, kuriuos praleidus dėl svarbios priežasties gali atnaujinti ir ginčą nagrinėjanti ikiteisminė institucija, ir teismas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. kovo 4 d. konsultacijoje Nr. A3-100¹⁵¹, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 45 „Dėl Darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje“ 22 punkte ir nutarimu patvirtintoje nurodytos teismų praktikos apibendrinimo apžvalgoje¹⁵² išaiškino, kad DK 296 straipsnyje (2002 m. DK 2012 m. birželio 26 d. įstatymo Nr. XI-2127 redakcijoje¹⁵³ – 289 straipsnio 1 dalyje) nustatytas trijų mėnesių terminas darbuotojui kreiptis į darbo ginčų komisiją yra procedūrinis, o ieškinio senaties terminas yra DK 293 straipsnio 1 dalyje nustatytas 10 dienų terminas skųsti teismui darbo ginčų komisijos nutarimą (2002 m. DK 2010 m. birželio 22 d. įstatymo Nr. XI-927 redakcijoje¹⁵⁴ – 293 straipsnyje nustatytas mėnesio terminas skųsti teismui darbo ginčų komisijos nutarimą; 2002 m. DK 2012 m. birželio 26 d. įstatymo Nr. XI-2127 redakcijoje šį terminą reglamentuoja 296 straipsnis). Kita vertus, tame pačiame nutarime, prieštaraujant ankstesnei

¹⁴⁸ *Teismų praktika*. Nr. 3-4, p. 40–41.

¹⁴⁹ *Teismų praktika*. Nr. 16, p. 372–374.

¹⁵⁰ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 56-1640.

¹⁵¹ *Teismų praktika*. Nr. 21, p. 254–255.

¹⁵² *Ibid.*, p. 168–169, 209–211.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo 2012 m. birželio 26 d. įstatymas Nr. XI-2127. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 80-4138.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 76, 77, 80, 107, 108, 109, 115, 127, 147, 149, 150, 151, 202, 293, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 123¹ straipsniu 2010 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. XI-927. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 81-4221.

išvadai, aiškinama, kad tas pats 2002 m. DK 296 straipsnyje (vėlesnėje redakcijoje – 289 straipsnio 1 dalyje) įtvirtintas trijų mėnesių terminas laikytinas ieškinio senaties terminu, jei jis yra pasibaigęs ir darbuotojas dėl ankstesnės drausminės nuobaudos panaikinimo nebuvo kreipęsis į darbo ginčų komisiją iki jo atleidimo iš darbo dienos. Tokią praktiką nurodytais klausimais kasacinis teismas formuoja ir šiuo metu:

„Teismas, nagrinėdamas ginčą dėl darbuotojo atleidimo iš darbo drausminės nuobaudos taikymo tvarka teisėtumo, turi tikrinti ankstesnės (ankstesnių) šiam darbuotojui paskirtos drausminės nuobaudos (drausminių nuobaudų) teisėtumą ir pagrįstumą, tačiau toks tikrinimas yra nulemtas ieškinio senaties instituto taikymo“¹⁵⁵.

Kitaip tariant, jei darbuotojas nesilaikė DK nustatytos privalomosios ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos, tai nutrūkus darbo santykiams vis dėlto nėra pagrindo teigti, kad ta tvarka jam (darbuotojui) nebuvo privaloma. Jeigu darbuotojas dėl ankstesnės (ankstesnių) drausminės nuobaudos (drausminių nuobaudų) nebuvo kreipęsis į darbo ginčų komisiją ir iki jo atleidimo iš darbo dienos DK nustatytas trijų mėnesių kreipimosi į darbo ginčų komisiją terminas yra pasibaigęs, tai teismas, tikrindamas tokios drausminės nuobaudos (tokių drausminių nuobaudų) teisėtumą ir pagrįstumą, DK nustatytą trijų mėnesių terminą taiko pagal *ieškinio senaties taisykles*, nustatytas CK 1.126, 1.128–1.131 straipsniuose (DK 10, 27 straipsniai, CK 1.1 straipsnio 3 dalis)¹⁵⁶. Kaip matyti, nėra nuoseklu atsižvelgiant į darbo ginčo pobūdį ir netgi į termino pasibaigimo faktą vienais atvejais tą patį trijų mėnesių terminą traktuoti kaip procedūrinį terminą, kitais – kaip ieškinio senaties terminą. Lietuvos

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *I. T. v. Šiaulių lopšelis-darželis „Trys nykštukai“* (bylos Nr. 3K-3-314/2005).

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Z. G. v. UAB „Skydnešys“* (bylos Nr. 3K-3-610/2004); 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *D. C. v. VšĮ Alytaus sporto ir rekreacijos centras* (bylos Nr. 3K-3-393/2009); 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje *I. V. v. UAB „LIUKS“* (bylos Nr. 3K-3-9/2011).

Aukščiausiasis Teismas, kitoje nutartyje¹⁵⁷ pasisakydamas dėl galiojusioje DK 293 straipsnio (vėlesnėje 2002 m. DK redakcijoje – 296 straipsnio) redakcijoje nustatyto termino apskūsti darbo ginčų komisijos sprendimą kvalifikavimo, laikėsi požiūrio, kad šis terminas, kaip ir trijų mėnesių terminas kreiptis į darbo ginčų komisiją, yra *ne ieškinio senaties, o procedūrinis (procesinis)*. Tačiau vėlesnėse nutartyse¹⁵⁸ buvo aiškinama, kad DK numatytas trijų mėnesių terminas kreiptis į darbo ginčų komisiją yra *ne ieškinio senaties, bet procedūrinis*, o „DK 296 straipsnyje aiškiai nustatytas *vieno mėnesio terminas yra ne procesinis terminas, bet ieškinio dėl pažeistos teisės gynimo pateikimo teismui terminas*; ieškinio, pateikto teismui pažeidus nurodytą vieno mėnesio terminą, priėmimui ir nagrinėjimui *taikytinos CK normos, reglamentuojančios ieškinio senatį* (DK 27 straipsnio 5 dalis)“.

Visgi yra pagrindas manyti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas grįžta prie ankstesnio, „klasikinio“ minėtųjų terminų paskirties aiškinimo. Antai išplėstinė teisėjų kolegija argumentuotai nurodė:

„DK 296 straipsnyje nustatytas terminas skirtas individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su darbo ginčų komisijos sprendimu, pareikšti ieškinį teisme, taigi šis terminas yra siejamas su veikslių atlikimu teisme. Jis yra universalus ir nėra siejamas su konkrečiu materialiojo teisinio reikalavimo rūšimi. Aplinkybė, kad darbo ginčas, išnagrinėtas darbo ginčų komisijos, yra perkeliamas nagrinėti į teismą, neturi įtakos pareikšto materialiojo teisinio reikalavimo rūšiai. Šį terminą kvalifikavus kaip ieškinio senaties terminą, tektų pripažinti egzistuojant teisiškai negalimą situaciją, jog vienam ir tam pačiam materialiajam teisiniui reikalavimui, pavyzdžiui, dėl neišmokėto darbo užmokesčio priteisimo, DK yra nustatyti du skirtingi ieškinio senaties terminai

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *K. G. v. Šilutės pirmoji gimnazija* (bylos Nr. 3K-3-96/2010).

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje *D. G. v. Ignalinos „Šaltinėlio“ mokykla* (bylos Nr. 3K-3-665/2013); 2013 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Navis Fortis“ v. J. K.* (bylos Nr. 3K-3-711/2013); 2015 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „PAAS LT“ v. I. U.* (bylos Nr. 3K-3-120-687/2015).

– bendrasis trejų metų terminas pagal DK 27 straipsnio 2 dalį ir mėnesio terminas pagal DK 296 straipsnį¹⁵⁹.

Nors kasacinis teismas šioje nutartyje ir neužbaigė aiškinimo, nes nepasisakė dėl trijų mėnesių termino kreiptis į darbo ginčų komisiją rūšies ir paskirties (t. y. kad šiuo atveju nurodytasis terminas yra sutrumpintas ieškinio senaties terminas ir bendrasis trejų metų ieškinio senaties terminas netaikytinas), bet vis dėlto padarė esminę teisingą išvadą, kad DK 296 straipsnyje nustatytasis mėnesio terminas individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su darbo ginčų komisijos sprendimu, pareikšti ieškinį teisme yra procesinis terminas. Deja, vėlesnė kasacinio teismo praktika neaiškumų šioje teisės srityje nesumažino, nes buvo konstatuota:

„DK 289 straipsnio 1 dalyje (2010 m. birželio 22 d. įstatymo Nr. XI-927 redakcija) nustatytas trijų mėnesių prašymo nagrinėti individualų darbo ginčą darbo ginčų komisijoje pateikimo terminas yra procedūrinis terminas (DK 10, 29 straipsniai), kuriam taikomos CPK VII skyriaus „Procesiniai terminai“ normų nuostatos dėl procesinių terminų taikymo ir skaičiavimo, išskyrus darbo įstatymų nustatytas išimtis (DK 29 straipsnis). Šis terminas nėra ieškinio senaties terminas, todėl dėl jo netaikomos CK pirmosios knygos IV dalies VII skyriaus „Ieškinio senatis“ (CK 1.124–1.135 straipsniai) normos. <...> DK 289 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino pasibaigimas (ir neatnaujinimas) nelemia asmens materialiosios subjektinės teisės, pavyzdžiui, teisės gauti žalos atlyginimą, pasibaigimo ir nepanaikina asmens teisės į valstybės prievarta užtikrinamą jo pažeistų teisių gynybą teisme, o lemia teisės atlikti procedūrinį veiksmą išnykimą, t. y. asmens procedūrinė subjektinė teisė pasibaigia (CPK 75 straipsnio 1 dalis). Jam (terminui) pasibaigus ir jo neatnaujinus individualus darbo ginčas negali būti nagrinėjamas iš esmės darbo ginčų komisijoje, tačiau asmuo, nesutinkantis su DGK sprendimu, pagal DK 296 straipsnį turi teisę per

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Molestta“ v. K. A. (bylos Nr. 3K-7-426-701/2015).

vieno mėnesio nuo DGK sprendimo priėmimo dienos terminą, *kuris yra procesinis*, pareikšti ieškinį apylinkės teisme, t. y. perkelti individualaus darbo ginčo, dėl kurio išnagrinėjimo buvo kreiptasi į DGK, nagrinėjimą į teismą¹⁶⁰.

Taigi šioje nutartyje kasacinio teismo teisėjų kolegija, kaip ir išplėstinė teisėjų kolegija ankstesnėje nutartyje, pagrįstai išaiškino, kad DK 296 straipsnyje numatytasis vieno mėnesio terminas pareikšti ieškinį teisme pripažįstamas procesiniu, bet trijų mėnesių terminas kreiptis į darbo ginčų komisiją, kaip ir anksčiau, traktuojamas kaip procedūrinis. Taip ir lieka neaiški kasacinio teismo nuomonė, kokie teisiniai padariniai taikytini pasibaigus *procedūriniam* trijų mėnesių terminui ir šio termino neatnaujinus, jeigu individualus darbo ginčas iš esmės darbo ginčų komisijoje jau negali būti nagrinėjamas? Ar per trejų metų bendrąjį ieškinio senaties terminą galima kreiptis dėl individualaus darbo ginčo į teismą, nors darbo ginčų komisijoje ginčas apskritai nebuvo ir negali būti nagrinėjamas praleidus terminą kreiptis į šią komisiją? Ar prieš kreipiantis į teismą visada privaloma kreiptis į darbo ginčų komisiją su prašymu atnaujinti praleistą kreipimosi į šią instituciją terminą? Kokia apskritai teisinė logika įstatymų leidėjui nustatyti terminą, kuris nesukelia jokių teisinių padarinių, ir t. t.

2016 m. DK procedūrinių ir procesinių terminų reglamentavimas iš esmės nepasikeitė, – deja, jis netapo ir detalesnis ar aiškesnis. DK 16 straipsnio „Procedūriniai, procesiniai ir naikinamieji terminai“ 1 dalis iš esmės pažodžiui, kaip ir 2002 m. DK 29 straipsnis „Procedūriniai ir procesiniai terminai“, numato, kad darbo įstatymuose nustatytiems procesiniams terminams taikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatos dėl tokių terminų taikymo ir skaičiavimo, išskyrus šio kodekso ir kitų įstatymų nustatytas išimtis. Procedūrinių terminų darbo teisėje reglamentavimas papildytas naujomis nuostatomis dėl galimybės procedūrinį terminą atnaujinti. Pagal 2016 m. DK 16 straipsnio 2 dalį, jeigu šis kodeksas nenustato kitaip, praleistą procedūrinį

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „SIM logistics“ v. A. K. (bylos Nr. 3K-3-174-701/2016).

terminą gali atnaujinti jį taikanti šalis ar institucija, jeigu ji pripažįsta, kad terminas praleistas dėl svarbių priežasčių. Apie šiuo klausimu priimtą sprendimą terminą praleidęs asmuo privalo būti informuotas per 5 darbo dienas nuo sprendimo priėmimo. Darbdavio atsisakymas atnaujinti praleistą procedūrinį terminą gali būti skundžiamas darbo ginčams dėl teisės nagrinėti nustatyta tvarka. Šitos taisyklės, nesant šiame įstatyme ar kituose teisės aktuose pateiktos procedūrinio termino sampratos, ne tik nesuteikia aiškumo, bet sukelia dar daugiau procedūrinių terminų aiškinimo ir taikymo painiavos. Anksčiau aptarti svarbūs procedūrinių terminų aspektai, t. y. kad jie nustatomi siekiant reglamentuoti juridinių asmenų vidinės veiklos procedūrų ir ginčus ne teismo tvarka nagrinėjančių institucijų taikomų procedūrų efektyvumą ir operatyvumą. Taip pat pabrėžta, kad procedūrinių ir kitų materialiosios teisės bei proceso teisės (procesinių) terminų esminė skiriamoji ypatybė yra ta, jog procedūrinių terminų nesilaikymas paprastai atitinkamų materialiuju ar procesinių teisinių santykių šalims nesukelia teisinių padarinių – nelemia jų teisių ar pareigų atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo. Taigi sudėtinga įsivaizduoti, kokią teisinę ir praktinę reikšmę tam tikrų santykių subjektams galėtų turėti tam tikro procedūrinio termino, kuris yra pažeistas, atnaujinimas. Jeigu atliekant tam tikrą materialiuju ar procesinių teisių įgyvendinimo procedūrą (atliekant tam tikro juridinio asmens ar jo organo funkcijas arba ne teismo tvarka nagrinėjant įstatymuose numatytų kategorijų ginčus) nesilaikoma procedūrinio termino, tai nėra jokios kitos išeities, kaip tik tam tikrą veiksmą atlikti ar reikalauti atlikti pasibaigus tam terminui (pavyzdžiui, grąžinti apeliacine tvarka išnagrinėtą bylą pirmosios instancijos teismui, informuoti registrą ar tam tikrą valstybės instituciją apie civilinės bylos iškėlimą teisme ar atitinkamo teismo sprendimo priėmimą, reikalauti sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, reikalauti surašyti susirinkimo protokolą, informuoti šalis apie ginčo ne teismo tvarka nagrinėjimo laiką ir vietą, išnagrinėti tokį ginčą per trumpiausius terminus ir t. t.) arba imtis ginti pažeistąją teisę teisme (reikalauti įpareigoti valstybės instituciją nagrinėti asmens pareiškimą dėl licencijos išdavimo, reikalauti sušaukti juridinio asmens dalyvių susirinkimą, reikalauti

teisme spręsti darbo ginčą, kurio nesprenžia darbo ginčų komisija, pasinaudoti kitais įstatymuose numatytais pažeistų teisių gynimo būdais).

Akivaizdu, kad įstatymų leidėjas šia nauja norma įprasmina tam tikrus procedūrinių terminų pasibaigimo teisinius padarinius, bet nėra aišku, kurių procedūrinių terminų ir kokius padarinius. Galima numanyti, kad tokie padariniai vėlgi siejami su kreipimosi į ginčą ne teismo tvarka sprendžiančia institucija (darbo ginčų komisija) termino praleidimu ir (arba) termino skūsti tokios institucijos sprendimą teismui praleidimu, nelygu kurį iš šių terminų reikėtų pripažinti procedūriniu. 2016 m. DK 220 straipsnio 2 dalis numato, kad praleistas prašymo darbo ginčų komisijai išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės pateikimo terminas gali būti atnaujintas darbo ginčų komisijos sprendimu. Tokiu atveju teikiamame prašyme turi būti nurodytos termino praleidimo priežastys. Praleistą prašymo pateikimo terminą darbo ginčų komisija atnaujina šias priežastis pripažinusi svarbiomis. Jeigu darbo ginčų komisija (toliau – ir DGK) savo sprendimu termino neatnaujina, per vieną mėnesį nuo tokio DGK sprendimo galima kreiptis į teismą ir pareikšti ieškinį dėl darbo ginčo išnagrinėjimo teisme. Kaip minėta, ilgą laiką teismų praktikoje šių terminų (termino kreiptis į darbo ginčų komisiją ir termino apskūsti šios komisijos sprendimą teismui) paskirtis ir jų nesilaikymo teisiniai padariniai buvo vertinami nenuosekliai, prieštaringai, bet 2015 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija suformulavo teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę – mėnesio terminas individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su DGK sprendimu, pareikšti ieškinį teisme yra procesinis terminas¹⁶¹. Vadinasi, tokiais atvejais būtų galima kalbėti ne apie procedūrinio termino, bet apie ieškinio senaties ar procesinio termino atnaujinimą.

Manyti, kad minėtoji naujausia kasacinio teismo praktika tampa neaktuali pasikeitus teisiniam reglamentavimui (įsigaliojus naujajam 2016 m. Darbo kodeksui), pagrindo taip pat nėra, nes ir šiame kodifikuotajame darbo teisinius santykius reguliuojančiame teisės akte individualių darbo ginčų

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Molest“ v. K. A. (bylos 3K-7-426-701/2015).

nagrinėjimo sistema ir tvarka iš esmės liko nepakitusi. Pagal 2016 m. DK 216 straipsnio 1 dalį, individualius darbo ginčus dėl teisės, kaip ir anksčiau, nagrinėja darbo ginčų komisija ir teismas. Darbo santykių dalyvis su prašymu išnagrinėti darbo ginčą *privalo* kreiptis į DGK per tris mėnesius, o neteisėto nušalinimo, neteisėto atleidimo iš darbo ir kolektyvinės sutarties pažeidimo atvejais, – per vieną mėnesį nuo tada, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisių pažeidimą. Kaip jau argumentuota, privalomojo ginčo sprendimo ne teismo tvarka nustatymas darbo ginčų komisijoje ir kreipimosi į šią instituciją termino susiejimas su asmens teisių pažeidimu rodo, jog šie terminai turi būti aiškinami kaip ieškinio senaties, bet ne kaip procedūriniai. Priešingu atveju būtų visiškai neaišku, kuriuo individualiojo darbo ginčo nagrinėjimo procedūros metu galėtų įsiterpti įstatyme numatyti ieškinio senaties terminai, nors, pagal 2016 m. DK 15 straipsnio 1 dalį, ieškinio senatimi laikomas įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises ne tik pareikšdamas ieškinį, bet ir pateikdamas prašymą išnagrinėti darbo ginčą. Be to, DGK priima sprendimą atsisakyti nagrinėti prašymą išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės, jeigu prašymas buvo pateiktas praleidus DK 220 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą ir DGK jo neatnaujino (2016 m. DK 224 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Kita vertus, darbo santykių dalyvis, nesutinkantis su DGK sprendimu dėl termino praleidimo fakto ar priežasčių, vis tiek turi teisę pareikšti ieškinį teisme dėl darbo ginčo esmės per mėnesį nuo DGK sprendimo tuo klausimu priėmimo. Pagal pasiekiamą rezultatą asmuo, manantis, kad jo teisė pažeista, neatsižvelgdamas į kreipimosi į DGK termino praleidimo faktą turi teisę ginti tariamai pažeistą teisę teisme, o kaip tik tai ir atitinka ieškinio senaties termino paskirtį. Pagal CK 1.126 straipsnio 1 dalį, reikalavimas apginti pažeistą teisę teisme priimamas nagrinėti, nors ieškinio senaties terminas būtų jau pasibaigęs. Taigi aptariamojo termino pripažinimas procedūriniu ne tik iškreipia ieškinio senaties instituto ir pažeistų teisių gynimo pareiškiant ieškinį tvarkos esmę, bet ir komplikuoja pažeistų darbo teisių gynimo procedūrą, sukuria prieštarą, taip pat diskredituoja tikslą daugumą darbo ginčų išspręsti ne teismo tvarka.

Terminą kreiptis su prašymu į DGK dėl darbo ginčo traktuojant kaip ieškinio senatį, tariamai pažeistos teisės gynimo procedūra būtų nuosekli ir veiksminga, atitiktų ieškinio senaties instituto bendrąsias nuostatas, o darbo ginčų komisiją įpareigotų visais atvejais spręsti ginčą iš esmės. Jau ginčą nagrinėjant DGK, kaip įstatyme numatytoje privalomoje ginčo sprendimo ne teisme institucijoje, jeigu priešinga šalis atsikirtimus grįstų ieškinio senaties termino pasibaigimu iki kreipimosi dėl ginčo išsprendimo, DGK galėtų netenkinti reikalavimo ne tik dėl jo nepagrįstumo, bet ir tuo pagrindu, kad yra praleistas ieškinio senaties terminas ir nėra pagrindo jį atnaujinti (CK 1.126 straipsnio 2 dalis, 1.131 straipsnio 1 ir 2 dalys).

Kita vertus, pernelyg siaura būtų procedūriniais terminais darbo teisėje pripažinti vien terminus, susijusius su įvairių darbo ginčų (kolektyvinių ar individualiųjų) sprendimu ne teismo tvarka (tokie procedūriniai terminai, pavyzdžiui, buvo nustatyti 2002 m. DK 70, 72, 73, 75, 75¹ straipsniuose, 289 straipsnio 4 dalyje, 291 straipsnio 2 dalyje ir kt.). DK nustatyta ir nemažai procedūrinių ne tik ginčų nagrinėjimo procedūros, bet materialiuųjų subjektinių teisių įgyvendinimo procedūros terminų (pavyzdžiui, 2002 m. DK 48 straipsnio 2 dalyje – dviejų savaitių terminas sušaukti kolektyvines derybas; 54 straipsnio 1 dalyje – 20 dienų terminas registruoti kolektyvinę sutartį; 62 straipsnio 2 dalyje – kad šalys nustato informacijos pateikimo kolektyvinės sutarties projektui terminus; 99 straipsnio 6 dalyje – terminai darbo sutarties sudarymo procedūroje ir kt.). Reikia pripažinti, kad darbo teisėje turėjo būti išskirti bei apibūdinti ir materialieji naikinamieji, ir procedūriniai, ir procesiniai terminai. Atrodytų, tai pripažino ir pats įstatymų leidėjas, – pakeitė 2002 m. DK 29 straipsnio redakciją ir procedūrinius bei procesinius terminus, anksčiau vartotus kaip sinonimus, suskirstė į atskiras kategorijas. Be to, atsisakyta minties procedūrinius terminus sieti vien su darbo ginčų nagrinėjimu ne teisme (2005 m. gegužės 12 d. įstatymas Nr. X-188¹⁶²). Vis dėlto įstatyme

¹⁶² Lietuvos Respublikos darbo kodekso 3, 4, 14, 22, 29, 36, 47, 52, 62, 67, 77, 78, 79, 84, 85, 88, 92, 95, 98, 99, 101, 107, 108, 109, 114, 120, 127, 129, 130, 132, 134, 138, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 161, 166, 168, 177, 183, 225, 235, 285, 286, 288, 293, 295, 297, 302 straipsnių

taip ir liko neapibrėžta procedūrinių ir procesinių terminų darbo teisėje samprata, jų bendrieji požymiai ir skirtumai, išskyrus nuorodą į jiems taikytinas bendrąsias CPK numatytas skaičiavimo ir taikymo taisykles. Tai palikta teisės mokslui ir teismų praktikai. Kadangi DK yra materialiosios teisės aktas, suprantama, daugiausia šiame kodekse įtvirtinta materialiosios teisės terminų, su kurių pasibaigimu siejamas materialiuju teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas (pavyzdžiui, 2002 m. DK 126, 127, 128, 130, 243 straipsniuose, 289 straipsnio 1 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje ir daugelyje kitų normų). Dėl to 2002 m. DK 28 straipsnis pagrįstai materialiuosius terminus įvardijo kaip naikinamuosius (DK 16 straipsnio 3 dalis)¹⁶³. Pavyzdžiui, vienoje iš civilinių bylų priimtoje nutartyje kasacinis teismas apskritai neanalizavo 2002 m. DK 130 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto termino paskirties, bet akivaizdu, kad tai materialiosios teisės terminas, kurio nesilaikymas sukeltų materialiuju teisinių padarinių, nes nesilaikymas įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą termino darbo sutarties nutraukimą daro neteisėtą. Teisę savo iniciatyva nutraukti darbo sutartį darbdavys gali įgyvendinti kitą darbo dieną po įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą termino pasibaigimo dienos (2002 m. DK 129 straipsnio 1 dalis, 130 straipsnio 1 dalis)¹⁶⁴. Atitinkamai ir 2016 m. DK gausu materialiosios (darbo) teisės ir procedūrinių terminų, analogiškų tiems, kurie buvo numatyti 2002 m. DK ir kurių pavyzdžių jau buvo pateikta. Kaip buvo numatyta 2002 m. DK 296 straipsnyje ir aiškinama aktualioje kasacinio teismo praktikoje, procesiniu turėtų būti pripažįstamas ir 2016 m. DK 231 straipsnio 1 dalyje numatytas vieno mėnesio terminas nuo DGK sprendimo priėmimo dienos kreiptis su ieškiniu dėl darbo ginčo išnagrinėjimo į teismą, kai asmuo nesutinka su DGK sprendimu. 2016 m. DK 231 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* nenumatyta, kad šis terminas yra ieškinio senaties, o dėl išdėstytųjų argumentų tokiu laikomas negalėtų būti.

pakeitimo ir papildymo bei XIX skyriaus pavadinimo pakeitimo 2005 m. gegužės 12 d. įstatymas Nr. X-188. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 67-2400.

¹⁶³ Žr. NEKROŠIUS, I., *et al.*, *supra note* 30, p. 112–113.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *F. V. v. AB „Anykščių vynas“* (bylos Nr. 3K-3-156/2008).

2.4. Dėl teisės terminų įvardijimo teisės aktuose ydingumo

Žinoma, didelė teisės terminų įvairovė gali sukelti sunkumų įstatymų leidėjui pasirenkant teisės aktuose vartotiną terminiją, kuri tiksliai atitiktų konkrečios rūšies terminų paskirtį. Vis dėlto yra sudėtinga paaiškinti, kodėl tos pačios paskirties terminams apibūdinti arba tam pačiam teisiniam tikslui pasiekti nustatytoms terminų skaičiavimo taisyklėms formuluoti skirtingose teisės šakose ar net tame pačiame teisės akte vartojama skirtinga teisinė terminija. Antai tos pačios paskirties ieškinio senaties terminui apibūdinti skirtingose CK ir kitų įstatymų normose vartojamos ir kitos lingvistinės konstrukcijos: tiesiog terminas, senaties terminas, laikotarpis ir kt. Pavyzdžiui, pagrįstai, kaip ir turėtų būti, pačiose teisės normose (CK 6.300 straipsnyje, 2016 m. DK 15 straipsnyje, Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso¹⁶⁵ 56 straipsnio 2 dalyje) vartojamos jose nustatytų terminų paskirtį atitinkančios sąvokos „ieškinio senatis“ arba „ieškinio senaties terminas“, bet tokia tiksli nuoroda įstatyme teikiama ne visada. Priešingai, daugelyje CK ir kitų įstatymų normų nurodoma, kad tam tikri reikalavimai ar ieškinys pareiškiami per tam tikrą laikotarpį, iš viso neįvardijant šių terminų pobūdžio, vartojant netikslią terminiją – „ieškinio pareiškimo terminas“, „prašymo pateikimo terminas“, per tam tikrą terminą „pareiškia reikalavimą“, „pareiškia ieškinį“, „pateikia prašymą išnagrinėti darbo ginčą“ ir kt. (pavyzdžiui, 3.96 straipsnio 1 dalyje, 3.106 straipsnio 4 dalyje, 3.233 straipsnio 3 dalyje, 4.79 straipsnio 3 dalyje, 4.96 straipsnio 1 dalyje, 5.8 straipsnyje, Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 10 dalyje, 2002 m. DK 289, 296 straipsniuose, 2016 m. DK 220, 229, 231 straipsniuose ir kt.), arba nurodant, kad tai yra „senaties terminai“ (pavyzdžiui, CK 6.108 straipsnyje), nors pagal paskirtį tai yra ieškinio senaties terminai.

Tais pačiais žodžiais ar žodžių deriniais įvardijami ir materialieji naikinamieji, atnaujinamieji bei įgyjamieji terminai. Antai kitose normose tuo

¹⁶⁵ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 119-2772.

pačiu senaties terminu yra apibūdinami naikinamieji terminai (CK 4.130 straipsnio 1 dalies 6 punkte, 4.134 straipsnio 2 dalyje, 4.136 ir 4.137 straipsniuose, 4.150 straipsnio 1 dalies 7 punkte, 4.156 straipsnio 2 dalyje, 4.157 straipsnyje, 4.164 straipsnio 1 dalies 3 punkte ir kt.). Tokiais atvejais įstatymo normoje nustatyto termino pobūdis turi būti vertinamas pagal termino paskirtį, jo pasibaigimo teisinius padarinius, šių padarinių taikymo specifiką, termino pratęsimo ir atnaujinimo galimybes bei kitus atskirais atvejais reikšmingus kriterijus.

Kitas, dar būdingesnis pavyzdys – įstatymuose dažnai nustatomos prieštaringos teisės terminų pratęsimo, atnaujinimo taisyklės. Nėra didžiausia blogybė, kai tam pačiam reiškiniui pavadinti vartojama skirtinga lingvistinė terminija: dėl svarbių priežasčių praleistas terminas gali būti atnaujintas arba atkurtas, nepasibaigęs terminas gali būti pratęstas ar pailgintas. Pavyzdžiui, 1964 m. CK 91 straipsnyje kalbama apie termino atnaujinimą, 1964 m. CPK 127 straipsnyje – apie praleisto termino atstatymą (turėtų būti – atkūrimą, atnaujinimą), pagal 1964 m. CPK 126 straipsnį, teismo paskirtieji terminai galėjo būti prailginami (turėtų būti – pailginami, pratęsimi) ir pan. Šiuo metu linkstama atsisakyti teisės termino „atstatymas“ ir vartoti terminą „atnaujinimas“ (2000 m. CK 1.117 straipsnio 4 dalis, 1.131 straipsnio 2 dalis, 1.132 straipsnis, 2002 m. CPK 78 straipsnis), taip pat atsisakyti „prailginimo“ ir vartoti terminą „pratęsti“ (2002 m. CPK 77 straipsnis, 2000 m. CK 2.160 straipsnio 4 dalis, 6.335 straipsnio 4 dalis ir kt.). Taigi ir kalbos taisyklingumo požiūriu teisės aktų juridinė technika galėtų būti geresnė. Dar blogiau, kai skirtingose teisės šakose, skirtinguose teisės aktuose pavartotoms toms pačioms lingvistinėms konstrukcijoms įstatymai suteikia kitokią teisinę reikšmę. Antai, pagal CPK 77 straipsnį, pratęsimi gali būti tik teismo paskirti ir nepasibaigę procesiniai terminai, o pasibaigę įstatymo nustatyti terminai gali būti atnaujinti, jei jie nėra naikinamieji (CPK 78 straipsnis). Tačiau nemažai CK (2000 m. liepos 18 d. įstatymo Nr. VIII-1864 redakcija) normų įtvirtina galimybę pratęsti praleistą įstatymo nustatytą terminą. CK 5.57 straipsnio 1 dalis numatė, kad CK 5.50 straipsnyje nustatytą terminą palikimui priimti

teismas gali *pratęsti*, jei nustato, kad terminas *praleistas* dėl svarbių priežasčių, CK 5.63 straipsnio 4 dalis – kad šio straipsnio 1 dalyje numatytą terminą palikėjo kreditoriams pareikšti reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniams teismas gali *pratęsti*, jeigu terminas *praleistas* dėl svarbių priežasčių. Atitinkamos nuostatos buvo numatytos 1964 m. CK 588 ir 595 straipsniuose (1994 m. gegužės 17 d. įstatymo Nr. I-459 redakcija)¹⁶⁶. Pagal teisės termino paskirtį, manytina, kad minėtosiame normose tikrai turėjo būti kalbama apie termino atnaujinimą, bet ne apie pratęsimą. Pavyzdžiui, kaip apie savaime suprantamą dalyką apie CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatyto termino atnaujinimą, bet ne apie jo pratęsimą, kalbama ir teisinėje literatūroje¹⁶⁷. Šios nuostatos mechaniškai buvo perkeltos iš 1964 m. CK (1994 m. gegužės 17 d. įstatymo Nr. I-459 redakcijos 588 straipsnio 1 dalis, 595 straipsnio 3 dalis), pakeitus tik lingvistinę terminologiją – vietoj sąvokos „prailginimas“ vartojant konstrukciją su terminu „pratęsimas“. Juo labiau kad CK numato ir įstatyme nustatyto pasibaigusio termino atnaujinimo institutą. Pagal CK 1.131 straipsnio 2 dalį, jeigu teismas pripažįsta, kad ieškinio senaties terminas *praleistas* dėl svarbios priežasties, pažeistoji teisė turi būti ginama, o praleistasis ieškinio senaties terminas atnaujinamas. Taigi iš esmės tos pačios rūšies (materialieji) įstatymo nustatyti ir praleisti terminai, pagal CK, gali būti ir pratęsti, ir atnaujinti. Be to, reikalavimams dėl praleistų materialiosios teisės terminų atnaujinimo numatyta atskira ypatingosios teisenos bylų kategorijai priskirta procedūra „Bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo“ (CPK XXXVIII skyrius). Kadangi kita procedūra praleistiems materialiosios teisės terminams pratęsti nenumatyta, ši procedūra pagrįstai taikoma ir materialiuju terminų pratęsimo santykiams nagrinėti, nes kitos išeities tiesiog nėra¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 5 d. nutartį civilinėje byloje pagal pareiškėjo Z. A. pareiškimą *pratęsti (prailginti) praleistą terminą palikimui priimti; suinteresuoti asmenys: Varėnos rajono 1-asis notarų biuras, Varėnos rajono žemėtvarkos skyrius, T. A. atstovė ir teisių perėmėja G. M., M. K., O. A., J. A.* (bylos Nr. 3K-3-627/2006).

¹⁶⁷ MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 508.

¹⁶⁸ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 28 d. konsultaciją Nr. A3-113. *Teismų praktika*. Nr. 22, p. 363; 2005 m. sausio 20 d. konsultaciją Nr. A3-121. *Teismų praktika*. Nr. 22, p. 374–375; DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 863–867; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

Nenuostabu, kad painiava, kurią kelia nenuoseklus ir netikslaus terminų vartojimo teisės aktuose pagal jų tikrąją paskirtį tradicijos, dažnai lemia skirtingą tos pačios rūšies terminų įvardijimą arba skirtingos paskirties terminų priskyrimą tai pačiai grupei, taip pat ir teismų praktikos skirtingumą. Tokie, iš pirmo žvilgsnio nereikšmingi, teisinės terminologijos neatitikčių atvejai sukelia realių neigiamų padarinių – išprovokuoja įvairių tikrų ir dirbtinių interpretacijų dėl terminų paskirties ir jų sukeltamų padarinių, skatina bylinėtis, brangina procesą ir pasunkina (kartais – net užkerta kelią) pažeistų teisių teisminę gynybą. Iš tiesų kurioziškai atrodo argumentai, esą CK 5.63 straipsnio 4 dalyje nustatytas terminas yra atnaujinamasis, nes jį galima pratęsti:

„<...> mirusio asmens kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo tvarka nustatyta CK 5.63 straipsnyje, kurio 1 dalyje įtvirtinta, kad palikėjo kreditoriai turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos pareikšti reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniams, testamentu vykdytojui arba palikimo administratoriui arba pareikšti teisme ieškinį dėl paveldimo turto. Teismas gali pratęsti šį terminą, jeigu terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir nuo palikimo atsiradimo dienos nepraėjo daugiau kaip treji metai (CK 5.63 straipsnio 4 dalis), taigi terminas yra *atnaujinamasis* (CK 1.117 straipsnio 4 dalis)“¹⁶⁹.

Pagal tokią logiką, skirtingų autorių pateikiamose terminų klasifikacijose vietoj atnaujinamųjų terminų taip pat turėtų atsirasti

kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartį civilinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Finansų spektro investicija“ prašymą suinteresuotiems asmenims likviduojamai AB „Vilmakas“, K. R., atstovaujamai įstatyminės atstovės S. Š., A. R., A. R., P. R. ir Vaiko teisių apsaugos tarnybai dėl leidimo papildyti palikimo apyrašą ir **pratęsti** įstatyme nustatytą terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams (bylos Nr. 3K-3-546/2006); 2008 m. sausio 22 d. nutartį civilinėje byloje pagal pareiškėjo M. D. pareiškimą **pratęsti** terminą palikimui priimti (bylos Nr. 3K-3-33/2008); 2011 m. birželio 27 d. nutartį civilinėje byloje pagal pareiškėjos D. S. pareiškimą dėl termino palikimui priimti **pratęsimo**; suinteresuoti asmenys: L. S., A. J., A. Š. ir N. P. ir kt. (bylos Nr. 3K-3-295/2011).

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje P. Š. v. A. D. dėl skolos, palūkanų priteisimo ir termino kreditoriaus reikalavimui palikimą priėmusiam įpėdiniui pareikšti **pratęsimo** ir atsakovo A. D. priešieškinį ieškovui P. Š. dėl paskolos sutarčių pripažinimo nesudarytomis (bylos Nr. 3K-3-296/2009).

„pratęšiamieji“. Su teisinės terminijos vartojimu susijusios teisinės problemos, kurių tikrai galima būtų išvengti, neretai būna palyginti rimtos, jas geba išspręsti tik teismų praktika, per ilgesnį laiką suformavusi tam tikrų teisės aiškinimo ir taikymo precedentų. Pavyzdžiui, ieškodamas bent kiek logiškesnės ir teisiniais argumentais paaiškinamos išeities iš susiklosčiusios prieštaringos padėties, kasacinis teismas siūlo atsižvelgiant į materialiosios teisės terminiją vartoti pratęsimo, bet ne atnaujinimo terminą, nors iš esmės tokia vartoseną problemos neišsprendžia ir priešpriešos tarp pasibaigusio teisės termino pratęsimo ir atnaujinimo nepašalina:

„CK 5.57 straipsnyje reglamentuojamas termino palikimui priimti *pratęsimas*. CPK XXXVIII skyriuje nustatytos procesinės bylų dėl praleisto įstatymų nustatyto termino *atnaujinimo* nagrinėjimo taisyklės, pagal kurias nagrinėjami ir pareiškimai dėl termino palikimui priimti pratęsimo. Materialinio teisinio reguliavimo terminijos ir procesinio reguliavimo terminijos netapatumas šiuo atveju yra ne turinio, o verbalinės konstrukcijos skirtingumų lygmens, todėl priimant sprendimą dėl prašymo iš esmės vartotina teisinė terminija, apibrėžianti materialinių subjektinių teisių įgyvendinimo būdus – pagal CK 5.57 straipsnį, terminas palikimui priimti *pratęstinas*, o ne atnaujintinas¹⁷⁰.

Manytina, kad teisės įgyvendinimo būdą lemia ne žodinės konstrukcijos vartojimas, bet pats jos turinys. Taigi sisteminiu požiūriu tiksliau būtų kalbėti apie pasibaigusio termino palikimui priimti atnaujinimą, bet ne apie jo pratęsimą. Antai kitose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis tradicine termino atnaujinimo samprata, natūraliai (ir visiškai pagrįstai) kalba apie „termino atnaujinimą“, nors byloje buvo sprendžiama dėl 1964 m. CK 588

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo M. D. pareiškimą pratęsti terminą palikimui priimti* (bylos Nr. 3K-3-33/2008).

straipsnio 1 dalies, kurioje numatyta galimybė *prailginti* dėl svarbios priežasties praleistą terminą palikimui priimti, aiškinimo ir taikymo¹⁷¹.

Teisės sistemoje apskritai ir visose teisės šakose konkrečiai yra pabrėžiami pagrindiniai teisinio reguliavimo principai – teisinis aiškumas, apibrėžtumas (CK 1.2 straipsnis), įvairių teisės normų sisteminių ryšių išlaikymas. Akivaizdu, kad poreikis suderinti visą teisės sistemą, suvienodinti skirtingų teisės šakų vartojamą teisės terminologiją iki šiol teisėkūros institucijų dar nėra visiškai įsisąmonintas, nors 1995 m. gegužės 2 d. priimto Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymo Nr. I-872¹⁷² 12 straipsnis tiesiogiai įtvirtino reikalavimą teisės aktus rašyti laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisinės terminijos. Analogiška nuostata pakartota ir 2012 m. rugsėjo 18 d. priimto Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo¹⁷³ Nr. XI-2220 14 straipsnio 1 dalyje. Apie teisinės terminijos sistemos griovimą minėtuju požiūriu pasisakė ir kiti Lietuvos, taip pat ir užsienio, mokslininkai¹⁷⁴. Visgi galima pasidžiaugti tam tikrais pozityviais pokyčiais šioje srityje. Įvertinus viešą diskusiją dėl netinkamo teisinės terminijos vartojimo reglamentuojant teisės terminus, taip

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo Z. A. pareiškimą pratesti (prailginti) praleistą terminą palikimui priimti; suinteresuoti asmenys: Varėnos rajono 1-asis notarų biuras, Varėnos rajono žemėtvarkos skyrius, T. A. atstovė ir teisių perėmėja G. M., M. K., O. A., J. A.* (bylos Nr. 3K-3-627/2006); 2006 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų I. N. ir L. V. pareiškimą dėl termino priimti palikimą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: O. R., Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-676/2006); 2007 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. D. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-258/2007); 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo I. T. pareiškimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-115/2010); 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2012 *pagal pareiškėjo R. K. pareiškimą suinteresuotiems asmenims V. K., V. K. ir A. F. dėl praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo*; 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. L. M., R. S., L. S., Nacionalinė žemės tarnyba prie žemės ūkio ministerijos, Radviliškio rajono 2-ojo notarų biuro notarė A. S., VĮ Registrų centro Šiaulių filialas; trečiasis asmuo AB DnB NOR bankas dėl namų valdos žemės sklypo, namų valdos žemės sklypo su gyvenamuoju namu ir priklausiniais pirkimo–pardavimo sutarčių ir notarinio registro veiksmų pripažinimo negaliojančiais, turto perdavimo–priėmimo aktų ir notarinių registrų bei teisinės registracijos veiksmų pripažinimo negaliojančiais ir teisinės registracijos termino atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-694/2013); 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo V. V. pareiškimą suinteresuotam asmeniui L. R. dėl termino palikimui priimti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-54/2014).

¹⁷² *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 41-991.

¹⁷³ *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564.

¹⁷⁴ BUZHINSKAS, G., *supra note* 51, p. 62; DVINIANINOV, A. G. *Prodlenje i vosstanovlenie processualnykh srokov* [Extention and Restoration of Procedural Terms]. Permė, 1985, p. 58.

pat šio darbo autoriaus publikaciją šiuo klausimu¹⁷⁵, buvo inicijuotas CK 5.57 straipsnio 1 dalies ir 5.63 straipsnio 4 dalies pakeitimas, šiose teisės normose nurodant apie teismo galimybę *atnaujinti* praleistą terminą palikimui priimti ar reikalavimams palikimą priėmusiems įpėdiniais pareikšti (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo 2015 m. birželio 30 d. įstatymas Nr. XII-1928)¹⁷⁶. Šio įstatymo projekto parengiamuosiuose dokumentuose (projektą parengusios Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2015 m. vasario 13 d. rašte Nr. 14-13937 (3) Vyriausybei ir aiškinamajame rašte)¹⁷⁷ kaip tik ir nurodoma, kad minėtosios teisės nuostatos tikslinamos siekiant užtikrinti korektišką sąvokų vartojimą Civiliniame kodekse: terminų pratęsimo sąvoka keičiama teisiškai tikslia terminų atnaujinimo sąvoka, nes pratęsimi gali būti tik dar nepasibaigę teisės aktuose (ar teismo) nustatyti terminai.

¹⁷⁵ DRIUKAS, A., *supra note* 32, p. 193–224.

¹⁷⁶ TAR. 2015-07-07, Nr. 11103.

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2015 m. vasario 13 d. raštas Nr. (1.5.)2T-231 Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymo pateikimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/Posed_medz/2015/150304/05.pdf>; Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymui [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/Posed_medz/2015/150304/05.pdf>.

III. Materialiosios teisės terminų paskirtis ir klasifikavimas

Materialiuosius terminus nustato įvairios teisės šakos, kaip minėta – ir privatinės, ir viešosios (civilinė, darbo, šeimos, administracinė, mokesčių ir kt.). Trumpai aptartina materialiosios teisės terminų paskirtis ir rūšys, skirtingų materialiosios teisės terminų bendrieji požymiai ir skirtumai, plačiau kalbant apie privatinės teisės, ypač civilinės, reglamentuojamus materialiuosius terminus.

Ribotas civilinių teisių ir pareigų galiojimo laikas – labai svarbi priemonė daryti poveikį civilinių teisinių santykių dalyvių elgesiui. Terminų, taikomų civilinių teisinių santykių srityje, teisinė reikšmė yra ta, kad jie suteikia teisiniams ryšiams apibrėžtumo ir stabilumo, drausmina teisinių santykių subjektus, skatina juos įgyvendinti subjektines teises ir vykdyti šalių susitarimus, užtikrina laiku atliekamą pažeistų teisių gynybą. Civilinės teisės terminai yra universalus šios teisės šakos institutas, aktualus visų be išimties civilinių santykių teisinio reguliavimo srityje.

Asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą bei gynimą dažnai lemia atitinkamų civilinių teisinių santykių galiojimo terminai. Civilinių santykių, kaip privatinių santykių, reglamentavimo dispozityvumo principas, šalių lygiateisiškumo, sutarties laisvės, protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principai lemia, kad šalių įgyjamos teisės ir pareigos turi būti apibrėžtos laiko matu. Šie principai nustato prievolę asmenims elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai tam, kad apsaugotų savo interesus ir nepakenktų kitiems. Kiekvienas veiksnus civilinių santykių dalyvis gali laisvai spręsti, koku būdu įgyvendinti savo subjektines teises, ir turi rūpintis savo privačių interesų apsauga. Netinkamai teises įgyvendinę ar pareigas atlikę asmenys prisiima riziką patirti neigiamų padarinių, kurie, priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio, gali būti turtiniai praradimai, pareiga atlyginti kitų patirtus nuostolius ir kt.¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos D. S. pareiškimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuoti asmenys: L. S., A. J., A. Š. ir N. P.* (bylos Nr. 3K-3-295/2011).

Žmogaus, kaip biologinės būtybės, gyvenimas nėra amžinas, taigi įvairūs žmonių tarpusavio santykiai ir iš jų kylančios teisės bei pareigos taip pat yra laikinos. Įstatymų leidėjas, įvertinęs konkrečių visuomeninių santykių ir jų subjektų ypatybes, reglamentuoja žmonių elgesio tam tikrose gyvenimo srityse standartus, taip pat nustato imperatyvius ar dispozityvius terminus teisėms įgyti ar jų netekti, arba pareigoms atsirasti (pasibaigti). Antai CK 6.479 straipsnio 1 dalis nustato, kad nuomos sutarties terminas negali būti ilgesnis kaip vienas šimtas metų. Teisinių santykių subjektai laisva valia tiek, kiek imperatyviai nereglamentuoja įstatymas, gali susitarti dėl tam tikrų prievolių atsiradimo ar pasibaigimo terminų (pavyzdžiui, paskolos sutartyje jos gali susitarti, kad skolininkas skolą grąžins po vieno metų, arba dėl skolos grąžinimo termino apibrėžimo kreditoriaus pareikalavimo momentu (CK 6.873 straipsnio 2 dalis) ir t. t.). Šalių susitarimu terminas, kaip ir kitos sutarties sąlygos, vadovaujantis sutarties laisvės principu nustatomas suderinus šalių valią. Teisėtai sudarytos ir galiojančios sutarties sąlygos jos šalims turi įstatymo galią (CK 6.189 straipsnio 1 dalis). Sutarties laisvės principas valstybės pripažįstamas ir ginamas tikslingai, nes jis suteikia reikšmę suderintiems šalių tarpusavio ketinimams. Šalių sudarytas susitarimas, įformintas teisės aktų pripažįstama tvarka, tampa teisiškai įpareigojančiu aktu ir reikšmingu visuomeninės savireguliacijos instrumentu. Valstybė priverstinai užtikrina sutartinių įsipareigojimų vykdymą nustatydamą teisinį reikalavimą laikytis sutarčių (lot. *pacta sunt servanda*). Sprendžiant iš sutartinių santykių kylančius ginčus nevalia ignoruoti sutarties šalių valios ir vadovautis vien įstatymo nuostatomis. Teismas, spręsdamas sutartinių ginčų klausimus, nuo sutarties sąlygų turinio gali (ir privalo) nukrypti ir vadovautis teisės normomis tik tada, kai šalių sutartis prieštarauja bendriesiems teisės principams (CK 1.5 straipsnis), viešajai tvarkai (CK 1.81 straipsnis) ar imperatyviosioms įstatymo nuostatomis (CK 6.157 straipsnis)¹⁷⁹. Terminai gali būti nustatyti ir vienašaliais

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. AB „Pineka“ (bylos Nr. 3K-7-262/2010); 2011 m. kovo 28 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Ž. B. v. UAB „JG Property developments“ (bylos Nr. 3K-3-137/2011); 2011 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eskom“ v. K.

teisinių santykių subjektų sandoriais (pavyzdžiui, įgaliojimo ar perįgaliojimo terminai – CK 2.137, 2.142, 2.145 straipsniai), taip pat teismo sprendimais (pavyzdžiui, teismas gali nustatyti terminą, per kurį visuomenės informavimo (žiniasklaidos) priemonė privalo paneigti paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis, žeminančius asmens garbę ir orumą – CK 2.24 straipsnio 4 dalis).

Skirtingų materialiosios teisės terminų paskirtis yra skirtinga, bet visi jie turi užtikrinti bendrąjį civilinių teisinių santykių stabilumą, nes jais apibrėžiamas civilinių teisinių santykių galiojimo laikotarpis. Teisės terminai civilinei apyvartai, teisės reguliuojamiems teisiniams santykiams suteikia stabilumo ir apibrėžtumo, užtikrina optimalų, atsižvelgiant į konkrečių teisinių santykių pobūdį, subjektinių teisių įgyvendinimą ir veiksmingą teisinę jų gynybą. Materialieji terminai apibrėžia materialiuųjų subjektinių teisių ir pareigų įgijimo bei egzistavimo, teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo ribas, t. y. veikia šių subjektinių teisių būseną. Vieni terminai skirti teisių ir pareigų atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo momentui nustatyti, kiti fiksuoja teisių galiojimo ribas, tretieji nustato pažeistų teisių gynybos laikotarpį ir kt. Kadangi terminais yra aiškiai apibrėžiamas subjektinių teisių atsiradimo ir pabaigos momentas, taip užtikrinamas civilinių teisinių santykių aiškumas¹⁸⁰, nes šalims užtikrinama galimybė per juos tenkinti savo poreikius. Tuo gali būti tiesiogiai suinteresuoti ne tik tam tikrų teisinių santykių subjektai, bet ir kiti asmenys. Pavyzdžiui, paskesnės eilės įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą tik tokiu atveju, jeigu nėra pirmesnės eilės įpėdinio (įpėdinių) pagal įstatymą ar pagal testamentą atliktų veiksmų, kuriais priimtas palikimas (CK 5.50 straipsnio 3 dalis)¹⁸¹. Kita vertus, materialiaisiais terminais užtikrinamos konkrečių teisinių santykių subjektų subjektinės teisės ir pareigų vykdymas. Pavyzdžiui, nuomos sutartimi, sudaryta 10 metų terminui, abiem sutarties šalims garantuojamos tam tikros teisės: nuomotojui – teisė gauti nuompinigius, nuomininkui – teisė

B., K. S., B. M. K. P.; tretieji asmenys: UAB „Baltijos pirkLIAI“, V. Š., K. D. (bylos Nr. 3K-3-220/2011).

¹⁸⁰ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 503.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *N. V. v. L. K.; tretieji asmenys: G. Š., Pakruojo rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. D.* (bylos Nr. 3K-3-441/2009).

naudotis nuomojamu turtu. Pasibaigus sutarties terminui, nuomotojas turi teisę reikalauti, o nuomininkas turi pareigą grąžinti išnuomotą turtą. Taigi terminai subjektinės teisės egzistavimui gali daryti skirtingą poveikį – gali apibrėžti teisės atsiradimo momentą (pavyzdžiui, atidedamasis terminas), taip pat ir teisės pasibaigimo momentą. Pastaruoju atveju terminai visų pirma gali apibrėžti subjektinės teisės egzistavimo laiko ribas nesant teisės pažeidimo (pavyzdžiui, šalys susitaria, kad nuomos sutartis galioja vienus metus). Imperatyviusius naikinamuosius terminus gali nustatyti įstatymas, tokiu atveju šalys negali jų nei pakeisti, nei panaikinti (pavyzdžiui, servituto pabaiga – CK 4.130 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Terminai gali apibrėžti pažeistos teisės gynbos įgyvendinimo sąlygas (pavyzdžiui, asmuo, kurio teisė pažeista, gali per tam tikrą terminą šią teisę įgyvendinti savo veiksmais – savigyna, pretenzijos pareiškimu teisę pažeidusiam asmeniui, taip pat gali kreiptis dėl teisės gynimo priverstinai¹⁸²).

1964 m. CK terminų bendrųjų nuostatų reglamentavimas nesikeitė per visą šio kodekso galiojimo iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo laikotarpį. 1983 m. atlikti ieškinio senatį reglamentuojančių nuostatų pakeitimai taip pat nebuvo esminiai. Tai nestebina – sovietinė teisės sistema buvo sustingusi ir inertiška, grindžiama planiniu ūkiu, imperatyvaus teisinių santykių reguliavimo metodu, valstybės dominavimu prieš privačius teisės subjektus. Juo labiau daugelyje teisės sistemų teisės terminų institutas yra palyginti stabilus. 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, iki 2000 m. CK priėmimo terminus reglamentuojančių bendrųjų nuostatų pakeitimų taip pat nebuvo atlikta, išskyrus vieną redakcinio pobūdžio patikslinimą dėl trečiųjų teismo ir arbitražo sąvokų turinio. Tiesa, 1994 m. gegužės 17 d. įstatymu Nr. I-459 padaryta esminių 1964 m. CK I skyriaus VI skirsnio „Ieškinio senatis“ pakeitimų, bet apie ieškinio senaties reformą 1964 m. CK ir 2001 m. CK čia plačiau nekalbama (tai jau išsamiai aptarta kitoje publikacijoje¹⁸³). Tik pirmajame kodifikuotajame nepriklausomos Lietuvos teisės akte, reglamentuojančiame

¹⁸² LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 37.

¹⁸³ Žr. DRIUKAS, A., supra note 2, p. 89–102.

privatinius turtinius ir su jais susijusius asmeninius neturtinius santykius – 2000 m. CK – atskiro įstatymų leidėjo dėmesio sulaukė ir materialiosios teisės terminų institutas. Neabejotinai šis dėmesys nebuvo atsitiktinis ir yra susijęs su bendrąja viso naujojo fundamentalaus teisės akto koncepcija, kurią parengti įgalino nauja visuomenės politinė ir ekonominė sistema. Pirmą kartą tiesiogiai įstatyme pateikta viena iš pagrindinių materialiujų teisės terminų klasifikacijų pagal jų pasibaigimo padarinius – atnaujinamieji, naikinamieji ir įgyjamieji terminai, apie kuriuos iki tol buvo diskutuojama tik teisės mokslininkų ir pasisakoma teismų praktikoje, taip pat pateiktos šių terminų rūšių sąvokos (CK 1.117 straipsnio 3–6 dalys). Nauja 2000 m. CK ir tai, kad įstatyme apibrėžta termino teisinė reikšmė ir įtvirtinta termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija (CK 1.123 straipsnis)¹⁸⁴, reglamentuotos terminuotųjų prievolių rūšys ir jų vykdymas (CK 6.33–6.35 straipsniai), įtvirtintos naujos terminų rūšys – papildomieji (CK 6.209, 6.217 ir 6.218 straipsniai) bei lengvatiniai terminai (CK 4.216, 6.132 straipsniai), reglamentuojant nemažai prievolių rūšių pradėta vartoti protingo termino kategorija (CK 6.35 straipsnio 2 dalis), lanksčiai taikant terminus reglamentuota daug prievolių rūšių, taip pat kiti turtiniai ir asmeniniai neturtiniai santykiai. Poreikį detalizuoti terminų reglamentavimą lėmė privačios nuosavybės pagrindu tvarkomas visuomenės ūkis, rinkos ekonomikos sistema, teisinių santykių įvairovė ir dinamika. Tuo remiantis civiliniai teisiniai santykiai Civiliniame kodekse reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, sutarties laisvės, nuosavybės neliečiamumo, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, taip pat visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos bei kitais principais (CK 1.2 straipsnis).

Materialieji terminai, kaip minėta, gali būti klasifikuojami remiantis įvairiais kriterijais. Šių terminų yra visokių, labai skirtingos prigimties ir paskirties, be to, iš esmės skiriasi atskirų materialiujų terminų teisinė reikšmė ir pasibaigimo teisiniai padariniai. Teisės terminų, taip pat ir materialiujų,

¹⁸⁴ Žr. MIZARAS, V., *et al.*, supra note 9, p. 514–519; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A., supra note 27, p. 247–248.

kokybinį savitumą lemia tikslas, kuriam šie terminai nustatyti. Nuo to, kuriam tikslui terminas nustatytas, priklauso jo ypatumai – trukmė, apibrėžimo būdas, skaičiavimo tvarka, pasibaigimo padariniai ir t. t. Terminų grupavimas pagal įvairius kriterijus turi didžiulę praktinę reikšmę, nes suteikia galimybę nustatyti, kokios būtent rūšies terminas turėtų būti taikomas vienu ar kitu atveju, ar pasibaigė termino eiga, kokių dėl to atsiranda padarinių teisinio santykio šalims. Tradiciškai skiriamos šios pagrindinės materialiosios teisės terminų klasifikacijos¹⁸⁵:

- 1) pagal terminus nustačiusį subjektą – įstatymo, teismo ir sandorių (šalių susitarimu) nustatyti terminai;
- 2) pagal įstatyme nustatytų terminų privalomumo teisinių santykių subjektams lygį – imperatyvieji, dispozityvieji ir mišrieji;
- 3) pagal materialiujų terminų paskirtį – civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, civilinių teisių įgyvendinimo ir civilinių teisių gynimo terminai;
- 4) pagal įstatyme numatytus materialiujų terminų pasibaigimo teisinius padarinius – įgyjamieji, naikinamieji, atnaujinamieji terminai;
- 5) pagal terminų apibrėžimo laiko matu būdą – apibrėžtieji ir neapibrėžtieji terminai.

Kai kurie autoriai¹⁸⁶ pateikė ir kitokių materialiujų terminų klasifikacijų arba, remdamiesi tais pačiais pagrindais, terminus skirstė į tam tikrus porūšius. Antai V. Mikelėnas terminus pagal paskirtį skirsto į civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, civilinių teisių įgyvendinimo, civilinių teisių galiojimo, civilinių pareigų vykdymo, garantinius ir civilinių teisių gynimo terminus; pagal pasibaigimo teisinius padarinius – į įgyjamuosius, naikinamuosius, atidedamuosius ir į terminus, kuriems suėjus pasikeičia civiliniai teisiniai santykiai; pagal terminų išraiškos pobūdį – į aiškiai išreikštus ir numanomas; pagal kreditoriaus išreikštą valią bendradarbiauti su skolininku – į

¹⁸⁵ Žr. GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 254–255; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note* 66, p. 228–232; FARSHATOV, I. A., *supra note* 9, p. 12–28; SUKHANOV, J. A., *supra note* 50, p. 627–630; NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *supra note* 22, p. 7–13 ir kt.

¹⁸⁶ Žr., pavyzdžiui, MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 505–513.

papildomuosius ir lengvatinius terminus; pagal taikymo sritį – į bendruosius ir dalinius ir kt.

Teisės moksle yra ir kitų klasifikacijų, kurios padeda palyginti įvairius terminus, palengvina atskirų rūšių terminų paskirties ir jų sukeliamų padarinių suvokimą. Kita vertus, bet kuri iš klasifikacijų nėra universali, daugelis visuomeninių reiškinių negali būti besąlygiškai priskirti vienai ar kitai santykių grupei. Kai kurie terminai pagal savo esmę ne visada atitinka priskyrimo tam tikrai terminų sistemai pagrindą (pavyzdžiui, manytina, kad netikslu terminą, nustatytą nurodant neišvengiamai įvyksiantį įvykį, laikyti neapibrėžtuoju, nes jis yra apibrėžtas bent jau įvykio įvardijimu)¹⁸⁷ arba gali būti pagal skirtingus pagrindus sąlygiškai priskirti kelioms klasifikacijoms. Pavyzdžiui, V. V. Lantuchas pagal *nustatymo ir taikymo tvarką* terminus skirsto į imperatyvius, dispozityvius ir imperatyvius-dispozityvius; pagal *tikslinę paskirtį* – į subjektinių teisių įgyvendinimo ir jų gynimo terminus; pagal *taikymo sritį* – į bendruosius ir specialiuosius; pagal *termino pasibaigimo padarinius* – į teisių atsiradimo, jų pakeitimo ir pasibaigimo terminus; teisių įgyvendinimo terminams priskiria civilinių teisių galiojimo, naikinamuosius, garantinius ir pretenzijų teikimo terminus¹⁸⁸. Kai kurių autorių nuomone¹⁸⁹, kiekvienos subjektinės teisės turinį sudaro teisė reikalauti (reikalavimo teisė), teisė į teigiamus veiksmus ir teisė į pažeistos teisės gynybą. Kiekvienas iš šių subjektinės teisės turėtojų suteiktųjų įgaliojimų yra susijęs su jų įgyvendinimo terminais. Kiti autoriai dar tiksliau terminų skirstymą į civilinių teisių įgyvendinimo ir teisių gynimo terminus sieja su pačiu subjektinės teisės turiniu, jos sudedamosiomis dalimis. Subjektinė civilinė teisė – konkretaus asmens įstatymo leisto ar neuždrausto elgesio matas, subjektinės teisės turėtojas jai įgyvendinti ir ginti gali atlikti įvairius veiksmus, taip pat gali reikalauti atitinkamo įpareigoto asmens elgesio. Kiekvienos subjektinės teisės turinį sudaro trys elementai – galimybė pačiam pasirinkti elgesio variantą, galimybė reikalauti, kad kiti asmenys elgtųsi tam tikru būdu ir

¹⁸⁷ MIZARAS, V., *et al.*, supra note 9, p. 509.

¹⁸⁸ LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 34–35; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ J. K., supra note 54, p. 302.

¹⁸⁹ FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 15.

galimybė imtis priemonių subjektinei teisei ginti¹⁹⁰. Dėl to, pagal bendrąją taisyklę, teisės turėtojas taip pat turi tris galimybes: pirma, pats atlikti subjektinę teisę įgyvendinančius veiksmus (valdyti, naudotis, disponuoti daiktu ir kt.); antra, reikalauti atitinkamo elgesio iš įpareigoto vykdyti prievolę asmens (gražinti skolą, daiktą ir pan.), nes subjektinė teisė gali būti realiai įgyvendinta tik įpareigotajam asmeniui atlikus atitinkamus veiksmus; trečia, kreiptis į arbitražą, teismą ar kitą įgaliotą valstybės ar visuomeninę instituciją su reikalavimu įpareigoti atsakingą asmenį vykdyti prievolę arba priverstinai apginti kitų asmenų pažeistą subjektinę teisę. Kiekvienai iš šių galimybių įgyvendinti egzistuoja civilinės teisės nustatyti terminai. Pirmoji galimybė gali būti realizuota tik neperžengiant subjektinės teisės galiojimo termino ribų, o tam tikrais atvejais – tik naikinamojo termino ribų (teisių galiojimo ir naikinamieji terminai). Antrajai galimybei įgyvendinti skirti garantiniai ir pretenzijų teikimo terminai. Šių dviejų grupių terminai priskirtini civilinių teisių įgyvendinimo terminams. Trečiąją galimybę galima įgyvendinti tik laikantis įstatymo nustatytų ieškinio senaties terminų, kurie priskirtini prie civilinių teisių gynimo terminų. Kiekviena iš šių terminų rūšių turi tik jai būdingą vadinamąjį teisinį režimą, kiekvienos rūšies terminams pasibaigus kyla skirtingų teisinių padarinių¹⁹¹. Supainiojus terminus ir vienos rūšies terminui priskyrus kitos rūšies terminams nustatytą „teisinį statusą“, teisinių santykių subjektų ginčas gali būti išspręstas klaidingai (pavyzdžiui, pripažinus, kad pretenzijų teikimo terminą galima atnaujinti ir, atvirkščiai, kad ieškinio senaties terminas yra naikinamasis).

Detaliai aptarti visas materialiosios teisės terminų klasifikacijas bei šių terminų rūšis nėra šio darbo tikslas. Čia remiamasi universaliausiu metodu – terminų skirstymu *pagal jų paskirtį*, nes *civilinių teisių ir pareigų atsiradimo* (įgyjamieji, atidedamieji terminai), *teisių įgyvendinimo* (teisių galiojimo, naikinamieji, pareigų vykdymo, garantiniai, pretenzijų teikimo) ir *teisių gynimo* terminai bene dažniausiai taikomi civilinėje apyvartoje, o šių terminų

¹⁹⁰ Žr. VAIŠVILA, A., *supra note* 46, p. 331; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 39.

¹⁹¹ GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 254–255.

santykis, paskirtis, pasibaigimo teisiniai padariniai kelia daugiausia praktinių problemų.

Skirtingi autoriai neretai tam tikrus terminus pagal jų paskirtį priskiria skirtingoms klasifikacijoms arba jiems įvardyti vartoja skirtingą terminiją, bet jų aptariamieji teisės terminai iš esmės yra analogiški. Pavyzdžiui, kai kurie autoriai terminus pagal paskirtį grupuoja į sukuriančius civilines teises, civilinių teisių įgyvendinimo, prievolių vykdymo ir civilinių teisių gynimo terminus¹⁹². Kiti autoriai¹⁹³ skiria dvi tokių terminų grupes: reguliacinius ir civilinių teisių gynimo terminus, kurie savo ruožtu dar skirstomi į smulkesnius pogrupius. Reguliaciniais laikomi subjektinių materialųjų civilinių teisių ir jas atitinkančių subjektinių pareigų įgyvendinimui nustatyti terminai, kurie toliau grupuojami į teises sukuriančius, teises pakeičiančius, teises naikinančius ir civilinių prievolių vykdymo terminus. Teises naikinančiais terminais laikomi teisių galiojimo ir naikinamieji terminai, per kuriuos įgaliotasis asmuo gali įgyvendinti jam priklausančias teises arba pareikalauti, kad atitinkamus veiksmus atliktų įpareigotasis asmuo, taigi iš esmės tie autoriai kalba apie tuos pačius terminus, kuriuos kiti priskiria materialųjų subjektinių teisių įgyvendinimo terminų grupei. Kita vertus, prie civilinių teisių gynimo terminų dažniausiai priskiriami ieškinio senaties terminai¹⁹⁴, rečiau – ir pretenzijų teikimo terminai bei terminai kreiptis į valstybines civilinio ginčo sprendimo institucijas ne teismo tvarka (pavyzdžiui, į Valstybinio patentų biuro Apeliacijos skyrių, prokurorą dėl sankcijos iškeldinti administracine tvarka iš gresiančių sugriūti pastatų)¹⁹⁵, dar rečiau – garantiniai terminai ir asmens, kurio teisės pažeistos, pažeidėjo atžvilgiu taikomos kitos įstatymo numatytos teisės gynimo priemonės (įskaitymas, savigyna). Šiais atvejais mokslininkai civilinių teisių gynimo terminus grupuoja į gynybos nepareiškiant ieškinio terminus (garantiniai, pretenzijų teikimo ir kt.) ir gynybos pareiškiant ieškinį (ieškinio

¹⁹² KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, p. V., supra note 20, p. 9–10.

¹⁹³ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 10–13.

¹⁹⁴ FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 16, 32–33.

¹⁹⁵ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 630; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 231–232.

senaties) terminus ir t. t.¹⁹⁶ Kritikuodami garantinių ir pretenzijų teikimo terminų priskyrimą prie civilinių teisių įgyvendinimo terminų, kai kurie autoriai kaip argumentą nurodo aplinkybę, kad pretenzijos, kaip ir ieškinio, pareiškimas yra subjektinės teisės gynimo būdas. Atsižvelgiant į teisės pažeidimo kriterijų, skirtingai nuo nepažeistos teisės įgyvendinimo, pretenzijos pareiškimas, kaip ir ieškinio pareiškimas, reiškia teisės gynimą nuo pažeidimo. Tai, tų autorių manymu, taikytina ir garantiniams terminams. Visas šias tris terminų rūšis (pretenzijų teikimo, garantinius ir ieškinio senaties) vienija aplinkybė, kad jie taikomi tada, kai vienos šalies teisė pažeidžiama kitai šaliai netinkamai atliekant savo prievoles, dėl ko pažeista teisė turi būti ginama. Pabrėžtina, kad taikydamas teisės įgyvendinimo terminus teisės turėtojas įgyvendina nepažeistą teisę siekdamas patenkinti savo interesus ir šios teisės nėra pagrindo ginti¹⁹⁷. Visgi, nepaisant kai kurių bendrųjų požymių, teisės gynimo terminus (ieškinio senaties terminus) nuo teisės galiojimo terminų, naikinamųjų, garantinių ir pretenzijų teikimo terminų skiria tam tikri esminiai požymiai. Teisės galiojimo, naikinamuosius, ieškinio senaties terminus iš tiesų sieja tai, kad pasibaigus visiems nurodytųjų rūšių terminams išnyksta subjektinės teisės įgyvendinimo galimybė. Šia prasme ir ieškinio senaties terminą galima būtų pripažinti teisės galiojimo terminu, jeigu būtų kalbama apie savarankišką subjektinę teisę į teisminę gynybą. Kita vertus, šias terminų rūšis skiria ta ypatybė, kad teisės galiojimo ir naikinamieji terminai yra *nepažeistos teisės galiojimo terminai*, o ieškinio senaties terminas – tai laikotarpis, per kurį galima priverstinai apginti pažeistą teisę. Teisių galiojimo ir naikinamiesiems terminams netaikomos ieškinio senaties terminams taikytinos jų sustabdymo, nutraukimo ir atnaujinimo taisyklės. Teisių galiojimo ir naikinamieji terminai neretai gali būti pakeisti šalių susitarimu, ko nėra įmanoma padaryti su ieškinio senaties terminais. *Ieškinio senaties ir pretenzijų teikimo terminams* bendra tai, kad abi šios terminų rūšys yra susijusios su subjektinės teisės pažeidimu, jų eiga paprastai prasideda tuo pačiu

¹⁹⁶ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *op cit.*, p. 11–13; CYBULENKO, Z. I., *supra note* 60, p. 218.

¹⁹⁷ CYBULENKO, Z. I., *supra note* 60, p. 221.

momentu ir pretenzijų teikimo terminai neretai įskaitomi į ieškinio senaties terminus. Įstatymuose nustatyti pretenzijų teikimo terminai paprastai skirti pačioms šalims sureguliuoti kilusius nesutarimus, o ieškinio senaties terminas apibrėžia laikotarpį, per kurį priverstinai subjektinė teisė gali būti įgyvendinama (ginama) teisme, arbitraže ar kitoje ginčą sprendžiančioje institucijoje¹⁹⁸. Juo labiau daiktų, paslaugų ar darbų kokybės trūkumų nustatymo per garantinius terminus faktas negali būti pagrindas pripažinti pirkėjo ar užsakovo teisės pažeidimą, jeigu gamintojas, pardavėjas ar paslaugos teikėjas vykdo garantinius įsipareigojimus, nes garantiniai terminai būtent yra skirti vėliau paaiškėjusiems daiktų, paslaugų ar darbų kokybės trūkumams pašalinti¹⁹⁹.

Dėl minėtųjų priežasčių manytina, kad pagal įstatymuose nustatytą terminų paskirtį nuosekliausia ir praktiniu aspektu pagrįsta būtų terminus skirstyti į *civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, civilinių teisių įgyvendinimo ir civilinių teisių gynimo terminus*. Civilinių teisių galiojimo ar pareigų vykdymo tam tikru laikotarpiu terminai, naikinamieji terminai ar terminai, kuriems pasibaigus pasikeičia civiliniai teisiniai santykiai, taip pat garantiniai, pretenzijų teikimo terminai tik detalizuoja vieną iš pagrindinių materialiosios teisės terminų rūšių – civilinių teisių įgyvendinimo terminus. Pastaruosius galima apibūdinti kaip terminus, per kuriuos asmuo turi teisę (kartais – privalo) pats įgyvendinti jam priklausančią teisę arba pareikalauti, kad jam priklausančią teisę įgyvendinančius veiksmus atliktų tiesiogiai įpareigotas asmuo. Civilinių teisių gynimo terminams priskirtini ieškinio senaties terminai, per kuriuos pažeistoji teisė įgyvendinama priverstinai taikant valstybės prievartą. Kai kurias iš šių terminų rūšių pagrįstai galima skirstyti dar į kitas, arba smulkesnes, klasifikacijas. Pavyzdžiui, garantiniai, pretenzijų teikimo, ieškinio senaties terminai yra nustatyti reikalavimams, kylantiems iš civilinių teisinių santykių, pareikšti. Tos pačios rūšies terminai gali būti priskirti kelioms klasifikacijoms: naikinamieji terminai įtraukiami į klasifikaciją pagal

¹⁹⁸ SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., supra note 54, p. 308.

¹⁹⁹ Žr. plačiau 4.2.4 skirsnį „Garantiniai terminai“ ir 4.2.5 skirsnį „Pretenzijų teikimo (pretenziniai) terminai“.

terminų pasibaigimo padarinius, nes jiems pasibaigus pasibaigia subjektinė teisė; pagal paskirtį naikinamieji terminai priskiriami teisių įgyvendinimo terminų grupei; šie terminai priskirtini ir prie imperatyviųjų terminų (pagal privalomumą teisinių santykių subjektams); atitinkamai įgyjamieji terminai priskiriami ir terminų grupei pagal termino pasibaigimo padarinius, ir civilinių teisių atsiradimo terminų grupei, ir t. t.

3.1. Pagal terminą nustatantį subjektą

Civiliniai teisiniai terminai pagal juos nustačiusį subjektą skirstomi į tris rūšis. *Pirma*, tai įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyti (norminiai) terminai. Pavyzdžiui, pagal CK 2.5 straipsnio 1 dalį, fizinis asmuo tampa visiškai veiksniu nuo aštuoniolikos metų; pagal CK 2.28 straipsnio 1 dalį, teismas gali fizinį asmenį pripažinti nežinia kur esančiu, jeigu jo gyvenamojoje vietoje vienus metus neturima duomenų, kur jis yra; bendrasis ieškinio senaties terminas yra dešimt metų (CK 1.125 straipsnio 1 dalis) ir kt. Teisės aktų nustatytų terminų privalo laikytis visi teisės subjektai – ir teisinių santykių dalyviai, ir ginčą sprendžiantys subjektai (teismas, arbitražas ir kt.).

Norminiai terminai savo ruožtu gali būti *imperatyvieji* ir *dispozityvieji*. Šitas terminų skirstymas parodo, kokios yra teisinių santykių dalyvių savarankiškumo nustatant teisės terminus ribos. *Imperatyviųjų* terminų šalys negali pakeisti savo susitarimu, jų taip pat negali pakeisti (sutrumpinti, pratęsti) ir teismas. Pavyzdžiui, prie imperatyviųjų priskiriami ieškinio senaties terminai, autorių teisių ar patentų galiojimo terminai (CK 1.125 straipsnis, Lietuvos Respublikos patentų įstatymo²⁰⁰ 36 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo²⁰¹ 34 straipsnis). Jeigu įgaliojime terminas nenurodytas, tai įgaliojimas galioja vienus metus nuo jo sudarymo dienos (CK 2.142 straipsnio 1 dalis). Žinomos taip pat teisės normos, kurios numato minimalųjį ar maksimalųjį teisinio santykio terminą, o šalys gali atitinkamai nustatyti kitokius terminus – ilgesnius arba trumpesnius. Tokie terminai teisinėje literatūroje kai kurių autorių vadinami imperatyviaisiais-dispozityviaisiais, t. y. mišriaisiais²⁰². Pavyzdžiui, daiktinės teisės ilgalaikės nuomos (*emphyteusis*) terminas negali būti trumpesnis kaip dešimt metų (CK 4.165 straipsnio 2 dalis), bet sutartyje šalys gali nustatyti ilgesnį šios teisės galiojimo terminą. Be to, šalys gali numatyti garantinius

²⁰⁰ Valstybės žinios, 1994, Nr. 8-120.

²⁰¹ Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598.

²⁰² GRIBANOV, V. P., supra note 17, p. 251–252; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 229.

terminus ilgesnius, nei jie numatyti įstatyme (žr., pavyzdžiui, CK 6.697 straipsnio 2 dalį). Nuomos sutarties terminas nustatomas šalių susitarimu, bet jis visais atvejais negali būti ilgesnis kaip vienas šimtas metų (CK 6.479 straipsnis). *Dispozityviojoje* teisės normoje nustatyti terminai galioja tais atvejais, jeigu šalys sutartyje nenumatė kitokio termino, t. y. įstatymų nustatytas dispozityvusis terminas taikomas tik tada, kai dėl konkretaus termino šalys nėra sudariusios susitarimo. Pavyzdžiui, apie vienašalį sutarties nutraukimą šalis turi pranešti kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, bet jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, – prieš 30 dienų (CK 6.218 straipsnio 1 dalis); jeigu paskolos grąžinimo terminas sutartyje nenustatytas arba paskola turi būti grąžinta pagal pareikalavimą, tai paskolos sumą paskolos gavėjas privalo grąžinti per 30 dienų nuo tos dienos, kai paskolos davėjas pareiškė reikalavimą įvykdyti sutartį, jeigu sutartis nenustato ko kita (CK 6.873 straipsnio 2 dalis). Įdomu, kad ir kanonų teisėje imperatyvieji bei dispozityvieji terminai reglamentuojami panašiai: pagal 1465 kanono 1 paragrafą, „vadinamieji *fatalia legis*, būtent įstatymo nustatyti teisių išnykimo terminai, negali būti pratęsti bei sutrumpinti, jeigu šalys to neprašo“²⁰³.

Antra, sutartiniai terminai, kuriais šalių susitarimu nustatomos jų teisės ir pareigos. Sudarydamos sutartį šalys gali susitarti dėl atidedamojo termino (pavyzdžiui, kad paskola bus grąžinta po vienu metų) ar dėl naikinamojo termino (pavyzdžiui, šalys susitaria, kad būsto nuomos sutartis sudaroma vieniems metams), gali terminą apibrėžti aiškiai (pavyzdžiui, kalendorine data ar laiko tarpu, taip pat įvykiu, kai žinoma, kada tas įvykis įvyks) arba palikti tam tikrą neapibrėžtumo laipsnį (pavyzdžiui, terminą apibrėžiant įvykiu, kai neaišku, kada jis įvyks, kreditoriaus pareikalavimo momentu, protingumo kriterijumi). Šalys taip pat gali sutarti, kad terminą nustatys ateityje sudarydamos papildomą susitarimą (CK 6.35 straipsnio 1 dalis), taip pat kad terminą nustatys viena iš šalių (CK 6.35 straipsnio 2 dalis). Pavyzdžiui, paskolos sutartyje šalys susitaria, kad paskola turi būti grąžinta paskolos davėjui pareikalavus (CK 6.53, 6.873 straipsniai). Prie šios rūšies terminų

²⁰³ *Kanonų teisės kodeksas*. Vilnius: Lietuvos vyskupų konferencija, 2012, p. 743.

priskiriami ir terminai, nustatyti vienašaliais sandoriais, pavyzdžiui, tam tikram terminui išduotas įgaliojimas, taip pat teisinių papročių nustatyti terminai (pavyzdžiui, laivų aptarnavimo jūrų uostuose). Šalys turi teisę savo nustatytus terminus pakeisti, t. y. sutrumpinti ar pailginti.

Trečia, teisminiai terminai, kurie nustatomi teismo arba kitų ginčus sprendžiančių institucijų sprendimu (pavyzdžiui, arbitražo darbo ginčų komisijos ir kt.). Teismas nustato terminus įstatymo nurodytais atvejais arba šalių prašymu. Pagal CK 6.35 straipsnio 2 dalį, jeigu šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti pavesta vienai iš šalių, bet tai nebuvo padaryta, tai vienos iš šalių reikalavimu terminą nustato teismas, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį, bylos aplinkybes, protingumo reikalavimus. Teismas vienos iš šalių reikalavimu taip pat gali nustatyti terminą, jeigu to reikalauja prievolės pobūdis, jos įvykdymo būdas ar vieta, o šalys termino nebuvo nustačiusios (CK 6.35 straipsnio 3 dalis, 6.53 straipsnio 1 dalis). Pavyzdžiui, teismas gali nustatyti sutarties nutraukimo datą, jeigu šalys per protingą terminą nesutaria dėl sutarties, kurios įvykdymas yra sudėtingas, pakeitimo (CK 6.204 straipsnio 3 dalis). Civiliniame procese teismas gali nustatyti asmenims terminą rašytiniams įrodymams pateikti (CPK 199 straipsnio 2 dalis), taip pat terminą teismo sprendimui įvykdyti (CPK 271, 284 straipsniai) ir kt. Pavyzdžiui, asmens garbės ir orumo gynimo byloje žiniasklaidos priemonei nustatomas terminas, per kurį ji įpareigojama atitinkamu būdu paneigti ieškovo garbę ir orumą žeminančias tikrovės neatitinkančias žinias (CK 2.24 straipsnio 4 ir 7 dalys, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo²⁰⁴ 44 straipsnis). Įstatymas gali numatyti ribas termino, per kurį teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes²⁰⁵, turi įgaliojimus nustatyti konkretų terminą. Pavyzdžiui, pagal CPK 142 straipsnį, teismas nustato ne trumpesnę kaip 14 ir ne ilgesnę kaip 30 dienų terminą atsiliepiamams į ieškinį pateikti. Teismo nustatyti terminai ginčo šalims yra privalomi ir negali būti pakeisti. Pagal 1465 kanono 2 paragrafą,

²⁰⁴ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706; 2006, Nr. 82-3254.

²⁰⁵ Žr. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., *supra note* 84, p. 251.

„procesinius ir sutartinius terminus, prieš jiems pasibaigiant, dėl pateisinamos priežasties, išklausius šalių ar jų prašymu, gali pratęsti teisėjas, bet jie niekuomet negali būti sutrumpinti, nebent šalims sutikus“²⁰⁶.

Ketvirta, kartais gali būti nustatomi ir *administraciniai terminai*. Pavyzdžiui, atitinkama valstybės institucija, nustačiusi netinkamą daiktų, turinčių visuomenei didelę istorinę, meninę ar kitokią vertę, naudojimą, gali nustatyti šių daiktų savininkui terminą, per kurį jis privalo pašalinti su daiktų netinkamu naudojimu susijusius pažeidimus (CK 4.66 straipsnio 1 dalis).

²⁰⁶ *Kanonų teisės kodeksas*, supra note 203, p. 745.

3.2. Pagal terminų apibrėžtumo kriterijų

Terminai gali būti nustatyti (apibrėžti) kalendorine data, tam tikru laikotarpiu (metais, mėnesiais, savaitėmis, dienomis, valandomis), taip pat įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti (CK 1.117 straipsnio 1 ir 2 dalys).

Visų pirma terminai gali būti apibrėžiami konkrečiu *nustatytu laiko momentu (kalendorine data)*, bet ne laiko atkarpa. Tokiais atvejais kalbama ne apie termino trukmę, bet apie konkretų laiko momentą (dieną, valandą), kurio nustatymas nekelia problemų ir kurio sulaukus atsiranda tam tikrų teisinių padarinių. Konkreti data dažniausiai nurodoma sutartyse, kai teisių įgyvendinimas ar pareigų vykdymas susiejami su tiksliu laiko momentu, be to, tokios nuorodos gali būti teikiamos ir įstatymuose bei teismų sprendimuose. Pavyzdžiui, sutartyje aiškiai apibrėžta, kad bankas turi sutarties šaliai ar kitam asmeniui išmokėti konkrečią pinigų sumą konkrečiu būdu ir atitinkamoje vietoje bei nustatytu laiko momentu; sutartyje nurodoma, kad ji galioja iki 2016 m. sausio 1 d. arba kad periodiniai mokėjimai pagal sutartį už einamąjį mėnesį turi būti atliekami iki kito mėnesio 10-os dienos. Įstatymai gali numatyti, kad tam tikros rūšies mokesčių mokėtojas turi deklaruoti ir sumokėti iki atitinkamos datos arba kad iki tam tikros datos būtina pateikti pajamų deklaraciją. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo²⁰⁷ 12 straipsnio 3, 4, 8 dalis, šio mokesčio mokėtojai atitinkamo mokesčio laikotarpio mokesčio už nekilnojamąjį turtą, kuris apmokestinamas taikant šio įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nustatytą tarifą, deklaraciją vietos mokesčių administratoriui pateikia iki einamojo mokesčio laikotarpio gruodžio 15 dienos, o mokesčio už kitą nekilnojamąjį turtą – iki kitų kalendorinių metų vasario 15 dienos, juridiniai asmenys avansinius mokesčius sumoka atitinkamai iki einamųjų kalendorinių metų kovo 15 dienos, birželio 15 dienos ir rugsėjo 15 dienos, mokesčio deklaracijoje apskaičiuota mokesčio suma turi būti sumokėta į biudžetą ne vėliau kaip iki paskutinės atitinkamo mokesčio laikotarpio deklaracijos pateikimo dienos; pagal

²⁰⁷ Valstybės žinios, 2005, Nr. 76-2741.

Lietuvos Respublikos gyventojų turto ir pajamų deklaravimo įstatymo²⁰⁸ 5 straipsnio 2 dalį, turto ir pajamų deklaracija pateikiama kasmet iki kalendorinių metų, einančių po tų kalendorinių metų, už kuriuos deklaruojamas turimas turtas, gegužės 1 dienos, ir t. t.). Teismas sprendime gali nurodyti, kad sprendimas dėl atsakovo išskeldinimo turi būti įvykdytas iki tam tikros kalendorinės datos (teisminio termino apibrėžimas kalendorine data). Taikant šį apibrėžimo būdą (kalendorine data) gali būti nustatomi ir *atidedamieji terminai*, kai teisinio santykio pradžia atidedama iki tam tikros datos (pavyzdžiui, sudarant būsto nuomos sutartį gruodžio 1 dieną joje numatoma, kad sutarties galiojimo pradžia ir būsto perdavimo nuomai momentas yra kitų metų sausio 1 diena), ir *naikinamieji terminai*, kai suėjus tam tikrai datai teisinis santykis pasibaigia (pavyzdžiui, būsto nuomos sutartyje numatoma, kad sutartis galioja iki gruodžio 31 dienos).

Sutartyje ir įstatyme terminas gali būti apibrėžtas ir *tam tikru laikotarpiu*. Pavyzdžiui, panaudos sutartyje numatoma, kad ji galioja dvejus metus nuo sudarymo dienos; įstatyme nurodyta, kad, pagal bendrąją taisyklę, ieškinį teisme galima pareikšti per dešimt metų nuo sužinojimo arba turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą dienos (CK 1.125 straipsnio 1 dalis, 1.127 straipsnio 1 dalis). Teismas sprendime gali nurodyti, kad sprendimas dėl atsakovo išskeldinimo turi būti įvykdytas per tris mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo (termino apibrėžimas laikotarpiu).

Įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti, terminas apibrėžiamas tada, kai sunku nustatyti konkrečią kalendorinę datą, nuo kurios bus pradedamas skaičiuoti terminas ar kuriai suėjus jis pasibaigs. Civilinių teisinių santykių dalyviai iš anksto gali nežinoti, kada teisinių padarinių sukelsiantis įvykis įvyks, bet tokio įvykio laikas gali būti ir žinomas. Pavyzdžiui, įstatymas galimybę sudaryti santuoką sieja su asmens pilnametyste (CK 3.14 straipsnio 1 dalis); sutartyje gali būti numatyta, kad ji įsigalioja nuo sutarties šalies pilnametystės; teismas sprendime gali nurodyti, kad sprendimas dėl atsakovų išskeldinimo turi būti įvykdytas atsakovų vaikams sulaukus pilnametystės ir

²⁰⁸ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 123-5583.

pan. Kita vertus, pavyzdžiui, prievolė išlaikyti asmenį iki gyvos galvos baigiasi po rentos gavėjo mirties (CK 6.464 straipsnio 1 dalis) ir nėra aišku, kada tai įvyks. Nėra žinoma, kada bus pradėtas ar užbaigtas konkretus pastatų šildymo sezonas tam tikros savivaldybės teritorijoje savivaldybių institucijų nustatytose įstaigose, nes tas laikas nustatomas pagal trijų iš eilės parų vidutinę lauko oro temperatūrą, – kai ji atitinkamai yra žemesnė kaip 10 laipsnių šilumos arba aukštesnė kaip 10 laipsnių šilumos, ir nuo atitinkamos savivaldybės sprendimo (žr. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. 1-297 „Dėl šilumos tiekimo ir vartojimo taisyklių patvirtinimo“²⁰⁹ patvirtintų Šilumos tiekimo ir vartojimo taisyklių 61 ir 62 punktus, Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo²¹⁰ 13 straipsnio 1 dalį). Taigi terminas gali būti apibrėžiamas įvairiais įvykiais – asmens mirtimi, pradėto vaiko gimimu, asmens pilnametyste, kito tam tikro amžiaus sulaukimu, kitos prievolės pasibaigimu, teismo sprendimo tam tikroje byloje įsiteisėjimu, sėjos ar derliaus nuėmimo sezono pradžia ar pabaiga tam tikroje vietovėje, jūrų ar upių navigacijos sezono pradžia ar pabaiga ir kt. Pavyzdžiui, apibrėžtas įvykiu buvo pripažintas naikinamasis terminas, numatytas administraciniame akte, kurio pagrindu sudaryta negyvenamųjų patalpų nuomos sutartis, nurodant, jog įpareigojama nuomoti patalpas nuolat, kol notarai vykdys savo veiklą. Kasacinio teismo nuomone, tokiu potvarkiu buvo siekiama užtikrinti nepertraukiamus ginčo šalių nuomos teisinius santykius tol, kol nuomojamose patalpose bus vykdoma notarų veikla²¹¹. Atsižvelgiant į civilinių teisinių santykių dispozityvumą, nėra draudžiama tam tikrų teisių ar pareigų galiojimo ribas apibrėžti ir mišriuoju būdu. Pavyzdžiui, valstybinės žemės nuomos ne žemės ūkio veiklai sutarties 2 punkte sutarties šalys susitarė dėl nuomos termino, kurį apibrėžė taip: žemės sklypas išnuomojamas iki statybų pabaigos, bet ne ilgiau kaip trejiems metams, terminą skaičiuojant nuo sutarties pasirašymo dienos. Taigi sutartyje terminas alternatyviai buvo apibrėžtas

²⁰⁹ *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 127-6488.

²¹⁰ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 51-2254.

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *R. L., V. M., R. R. v. VĮ Registrų centras; tretieji asmenys: Mažeikių rajono savivaldybės administracija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė* (bylos Nr. 3K-3-308/2012).

įvykiu (iki statybų pabaigos) ir kalendoriniu laikotarpiu (ne ilgiau kaip trejiems metams, skaičiuojant nuo sutarties pasirašymo dienos). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad tokiu atveju nuomos sutarties terminas:

„<...> pasibaigia atsiradus kuriai nors iš aplinkybių (jų atsiradimas gali ir sutapti), kuriomis apibrėžta jo pabaiga: sutartis galioja trejus metus, tačiau jeigu atsakovas gyvenamojo namo statybą užbaigs anksčiau nei per trejus metus nuo sutarties sudarymo dienos, nuomos sutartis pasibaigia nuo statybos pabaigos. Byloje nustatyta, kad namo išnuomotame valstybiniame žemės sklype statyba nebuvo užbaigta per trejus metus nuo nuomos sutarties pasirašymo, taip pat nustatyta, jog 2001 m. birželio 30 d. atsirado aplinkybė, kuria buvo apibrėžtas sutarties terminas – suėjo treji metai nuo sutarties pasirašymo dienos. Nustatęs šias aplinkybes bei atsižvelgęs į tai, kad byloje nepateikta įrodymų apie sutarties termino pratęsimą ar naujos šalių sutarties sudarymą, pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstą, sutarties sąlygas bei materialiosios teisės normose įtvirtintą teisinį reglamentavimą atitinkančią išvadą, jog valstybinės žemės nuomos sutartis pasibaigė 2001 m. birželio 30 d. suėjus joje nustatytam trejų metų terminui. Padarydamas tokią išvadą pirmosios instancijos teismas pagrįstai rėmėsi Lietuvos Respublikos žemės įstatymo²¹² 33 straipsnio 2 dalies 2 punktu, taip pat atsižvelgė į kasacinio teismo išaiškinimus, kad, pasibaigus terminuotos valstybinės žemės nuomos terminui, ji savaime neprasitęsia remiantis šalių konkludentiniais veiksmais – naudojimusi ir neprieštaravimu tokiam naudojimui, t. y. faktinis naudotojas negali tapti nuomininku, bet tai nepanaikina naudotojo pareigos mokėti mokesį už faktinį naudojimąsi valstybės nuosavybe“²¹³.

²¹² *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 34-620.

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. 420-oji gyvenamųjų namų statybos bendrija; trečiasis asmuo 576-oji daugiabučių namų savininkų bendrija* (bylos Nr. 3K-3-333/2012).

Jeigu įvykis šalių planuotu metu neįvyksta, šalių susitarimu terminas gali būti pratęstas iki tas įvykis įvyks kitu metu, taip pat jis gali būti nustatytas kitu būdu. Jeigu visai nėra aišku, ar aptartasis įvykis įvyks, vadinasi, šalys sudarė ne terminuotą, bet sąlyginę sutartį (CK 1.66, 6.30, 6.33 straipsniai). Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pripažino, kad įgaliojimo terminas gali būti apibrėžtas įvykiu, kuris įvyks, nors ir nėra žinoma, kada tiksliai:

„Pavedimo pobūdis ir mastas (pardavimas, nuoma, įkeitimas) patvirtina teismų nustatytą aplinkybę, kad įgaliojimas buvo išduotas iki pavedimo sutarties rezultato įgyvendinimo. Šalys susitarė, jog pavedimo santykiai tęsis, kartu galios įgaliojimas bent iki ginčo pastato pardavimo, nuomos arba įkeitimo sandorių sudarymo, t. y. įgaliojimas pasibaigs ginčo pastatą pardavus, išnuomojus ar įkeitus. Teisėjų kolegija, atmesdama kasatorių argumentus, kad ginčijamam įgaliojimui galėjo būti nustatomas tik konkrečiu įvykiu, laiko tarpu ar kalendorine data apibrėžtas terminas, o nesant nė vieno iš šių variantų, įgaliojimas galiojo vienerius metus, konstatuoja, kad ieškovai išdavė įgaliojimą jame nurodytiems teisiniams veiksams atlikti, t. y. terminą apibrėžė pavedimo sutarties įvykdymu. Teisėjų kolegijos vertinimu, aptartas įgaliojimo įforminimas ir jo trukmės nustatymas atitinka įstatymo keliamus reikalavimus (CK 1.117, 2.137, 2.142 straipsniai)²¹⁴.

Terminą, apibrėžtą įvykiu, kuris tikrai įvyks (terminuota prievolė), teismai pripažino ir sutarties, kurioje šalys susitarė dėl atsiskaitymo už atliktus statybos rangos darbus užsakovui gavus finansavimą, atveju. Kasacinis teismas išaiškino, kad tokiomis aplinkybėmis atsiskaitymo su rangovu termino, kuris apibrėžtas įvykiu, pabaiga reikėtų laikyti protingą terminą nuo darbų atlikimo ir perdavimo dienos, per kurį su rangovu turėjo būti atsiskaityta:

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *R. V. ir R. V. v. V. C., UAB „Mega“, BUAB „Metalplast Vilnius“, R. D.; tretieji asmenys: Jonavos rajono 1-ojo notarų biuro notarė V. P., VĮ Registrų centras, Kauno miesto 7-ojo notarų biuro notarė J. V. ir Vilniaus miesto 6-ojo notarų biuro notarė D. Š.* (bylos Nr. 3K-3-23/2014).

„<...> net ir turint omenyje ieškovo, kaip juridinio asmens ir verslo subjekto, pasirašiusio sutartį, preziūmuojančią finansavimo vėlavimo galimybę, prisiimamą su tuo susijusią riziką, vis dėlto negalima paneigti protingumo bei teisingumo principų reikalavimų – ieškovas turėjo pagrįstą teisę (teisėtą lūkestį) gauti už atliktą darbą apmokėjimą per protingą terminą. Pripažįstant, kad sutartyse esanti atsiskaitymo su ieškovu termino formuluo­­tė (esant finansavimui laiku) įpareigojo ir ieškovą iš dalies priimti tam tikrą (protingą) riziką dėl galimų atsiskaitymo sutrikimų, susijusių su finansavimu ne laiku, vis dėlto yra pagrindas konstatuoti, kad šiuo atveju ilgą laiką neatsiskaitant su ieškovu buvo pažeistos protingumo kriterijų atitinkančios laiko, per kurį ieškovas galėjo protingai tikėtis atsiskaitymo, ribos“²¹⁵.

Pagal terminų apibrėžtumo kriterijų arba jų nustatymo principą, terminai skirstomi į apibrėžtuosius ir neapibrėžtuosius. *Apibrėžtuojū* laikomas toks terminas, kuris turi įstatyme ar sutartyje nustatytus laiko orientyrus. Tokie terminai savo ruožtu skirstomi į absoliučiai apibrėžtuosius ir santykinai apibrėžtuosius.

Absoliučiai apibrėžtieji terminai nurodo tikslų laiko momentą arba laikotarpį, su kuriais siejami atitinkami teisiniai padariniai. Šie terminai apibrėžiami kalendorine data, konkrečia laiko atkarpa (metai, mėnuo ir t. t.) arba įvykiu, kai tikrai žinoma, kada tas įvykis įvyks (pavyzdžiui, kada asmuo sulauks pilnametystės).

Santykinaiai apibrėžtieji terminai taip pat susiję su tam tikru laiko momentu arba laikotarpiu, bet jie nėra visiškai aiškūs. Pavyzdžiui, tokiais laikytini terminai, kai sutariama, kad prievolė bus įvykdyta tam tikrų metų tam tikrą pusmetį ar ketvirtį, kai teisiniai padariniai siejami su įvykiu, kuris tikrai įvyks, bet nėra žinoma, kada jis įvyks (pavyzdžiui, sandorio šalies mirtis), kai

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“, Vilniaus miesto savivaldybė (bylos Nr. 3K-3-240/2013).

prievolės įvykdymas siejamas su *kreditoriaus pareikalavimo momentu*, kai sutariama prievolę įvykdyti per protingą terminą. Pavyzdžiui, pagal CK 6.319 straipsnio 1 dalį, jeigu daikto perdavimo terminas sutartyje nenurodytas, pardavėjas daiktą turi perduoti pirkėjui per protingą terminą nuo sutarties sudarymo, protingumo kriterijumi daikto perdavimo terminą gali apibrėžti ir sutarties šalys. Jeigu įstatymas ar pirkimo–pardavimo sutartis nenustato parduodamų daiktų kokybės tikrinimo terminų, pagal įstatymo nuostatas, daikto kokybė turi būti patikrinta per protingą terminą (CK 6.337 straipsnio 2 dalis). Koks terminas yra protingas, yra fakto klausimas, nustatomas konkrečiu atveju atsižvelgiant į prievolės prigimtį, pobūdį, tikslą, šalis ir jų santykius, bendruosius teisės principus (CK 6.196 straipsnis). Santykinai apibrėžtas terminas yra ir tada, kai nėra nurodytas joks kriterijus, pagal kurį terminą būtų galima nustatyti, bet termino egzistavimas yra akivaizdus atsižvelgiant į prievolės prigimtį. Pavyzdžiui, prievolės įvykdymo terminas (užauginto derliaus perdavimo momentas) neaptariamas žemės ūkio produkcijos pirkimo–pardavimo sutartyje, bet akivaizdu, kad jis yra susijęs su derliaus nuėmimo laikotarpiu. Prof. V. Mikelėnas tokius terminus įvardija kaip *numanomus*, kurie pripažįstami egzistuojančiais atsižvelgiant į prievolės esmę ir pobūdį²¹⁶, nors kartu tokią situaciją nepagrįstai apibūdina ir kaip neapibrėžtą terminą. Iš tikrųjų galima sutikti, jog toks šių terminų apibūdinimas yra pagrįstas ir atitinka jų pobūdį, bet abejotinas poreikis juos skirti į atskirą grupę pagal išraiškos pobūdį. Manytina, kad numanomuosius terminus būtų pagrįsta priskirti santykinai apibrėžtų terminų pogrupiui ar porūšiui.

Negalima sutikti su kai kurių autorių nuomone, kad terminus minėtomis aplinkybėmis reikėtų pripažinti neapibrėžtais²¹⁷, nes visais tais atvejais tam tikras laiko, su kuriuo siejamas teisinių padarinių atsiradimas, orientyras yra nurodomas.

Nustačius apibrėžtus prievolės terminus teisiniams šalių santykiams suteikiama teisinio aiškumo ir konkretumo įgyvendinant teises ir atliekant

²¹⁶ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 510–511.

²¹⁷ *Ibid.*, p. 510; GRIBANOV, V. P., *supra note 17*, p. 252; SUKHANOV, J. A., *supra note 50*, p. 627; FARSHATOV, I. A., *supra note 9*, p. 13.

pareigas, todėl tokių terminų materialiojoje teisėje yra daugiausia. Vis dėlto kartais geriau prievolės terminų neapibrėžti, ypač kai šalys negali numatyti savo ketinimų ar teisinių santykių eigos ateityje ar perspektyvų. Taip pat ne visais atvejais, atsižvelgiant į įstatyme įtvirtintos prievolės esmę ir prigimtį, termino egzistavimas gali būti akivaizdžiai numanomas. Taigi *neapibrėžtaisiais* laikytini tokie terminai, kai įstatymas ar sutartis teisiniame santykiyje nenumato kokių nors laiko orientyrų, bet daroma prielaida, jog tas teisinis santykis tam tikras egzistavimo ribas visgi turi²¹⁸. Pavyzdžiui, sudaroma turto panaudos ar nuomos sutartis, nenurodant jokio termino, kuriam turtas perduodamas naudotis, statybos rangos sutartyje neįmanoma iš anksto nustatyti trūkumų ištaisymo termino, nes nėra aiškus galimų trūkumų dydis ir pobūdis ir pan. Tokiais atvejais šalys gali prievolės vykdymo terminą nustatyti papildomu susitarimu, kuris bus pripažįstamas pagrindinės sutarties sudedamąja dalimi. Pagal CK 6.53 straipsnio 1 dalį, jeigu prievolės įvykdymo terminas nenustatytas arba apibrėžtas reikalavimo ją įvykdyti momentu, tai kreditorius turi teisę bet kada pareikalauti ją įvykdyti, o skolininkas turi teisę bet kada ją įvykdyti. Prievolę, kurios terminas neapibrėžtas, skolininkas privalo įvykdyti per 7 dienas nuo tos dienos, kurią kreditorius pareikalavo prievolę įvykdyti, bet jeigu pagal prievolės prigimtį, jos įvykdymo būdą ar įvykdymo vietą yra būtinas kitas terminas, jį gali nustatyti teismas vienos iš šalių reikalavimu. Kadangi kilus tarp šalių nesutarimų dėl prievolės vykdymo termino laikoma, kad šalys turėjo mintyje protingą prievolės vykdymo terminą, teismo nustatomas terminas irgi turi būti protingas ir sudaryti sąlygas skolininkui tinkamai įvykdyti prievolę (CK 6.35 straipsnio 2 ir 3 dalys, 6.53 straipsnio 1 ir 2 dalys)²¹⁹.

²¹⁸ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *supra note* 22, p. 9.

²¹⁹ Žr. taip pat 4.2.3 skirsnį „Prievolių vykdymo terminai“.

3.3. Pagal reikšmę teisiniame santykiyje

Pagal nurodytąjį kriterijų terminai skirstomi į *bendruosius* ir *specialiuosius*. Tokio terminų skirstymo praktinė reikšmė yra ta, kad, nesant įstatyme nustatyto specialiojo termino, bus taikomas bendrasis terminas, nes esant bendrosios ir specialiosios teisės normų konkurencijai taikoma specialioji norma (lot. *lex specialis derogat legi generali*).

Bendrieji terminai yra susiję su visais civilinės teisės subjektais ir visomis tipinėmis situacijomis (pavyzdžiui, bendrasis ieškinio senaties terminas, įgaliojimo galiojimo terminas, jei jis nenurodytas įgaliojime, ir pan.).

Specialieji terminai nustatyti kaip bendrosios taisyklės išimtys ir taikomi tiesiogiai įstatymuose numatytais atvejais. Pavyzdžiui, CK 1.125 straipsnio 2–11 dalyse išvardyti sutrumpinti ieškinio senaties terminai yra bendrojo dešimties metų ieškinio senaties termino, numatyto CK 1.125 straipsnio 1 dalyje, išimtis.

3.4. Pagal taikymo sritį

Kai kurie autoriai²²⁰ terminus pagal taikymo sritį dar skirsto į bendruosius ir dalinius. *Bendruoju* laikomas terminas, nustatytas visai teisei įgyvendinti ar prievolei įvykdyti (statybos rangos sutartyje nustatytas bendrasis terminas visam objektui pastatyti ir perduoti naudoti, bendrasis terminas visai skolos sumai gražinti ir pan.). *Daliniu* (arba tarpiniu) laikomas terminas, nustatytas tam tikrai teisės daliai įgyvendinti ar tam tikrai pareigos daliai įvykdyti. Taigi daliniais terminais bendrasis terminas padalijamas į atskiras dalis ir konkretizuojamas. Daliniai terminai paprastai nustatomi tais atvejais, kai šalis sieja tęstiniai sutartiniai santykiai, kai sutartiniai įsipareigojimai vykdomi dalimis (pavyzdžiui, nustatomi tarpiniai terminai tam tikriems objekto statybos proceso etapams užbaigti, terminai atskiroms skoloms gražinti, terminai žaliavos tiekimui tam tikram gamybos procesui užtikrinti, tam tikro gamintojo prekių asortimento tiekimas mažmeninės prekybos įmonėms ir atsiskaitymas už jas ir kt.), siekiant subalansuoti sklandų šalių abipusių įsipareigojimų vykdymą, užtikrinti sąžiningą bendradarbiavimą ir laiku reaguoti į tarpinių prievolių vykdymo pažeidimus.

²²⁰ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 513; GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 253.

IV. Atskiros materialiosios teisės terminų rūšys

4.1. Teisių ir pareigų atsiradimo terminai

Žmonių visuomeniniai santykiai yra labai įvairiapusiški ir dinamiški. Galimybę turėti subjektines teises fiziniai asmenys įgyja gimdami ir praranda mirdami, kita vertus, dauguma galimybių įgyti tam tikras teises žmogus taip ir nepasinaudoja. Galimybę savo veiksmais įgyti ir įgyvendinti teises bei atlikti pareigas gali pilnametis veiksnus asmuo, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kai teises ir pareigas fizinis asmuo gali įgyti anksčiau (CK 2.5–2.9 straipsniai). Juridiniai asmenys teises ir pareigas įgyja nuo įsteigimo momento – įregistravimo juridinių asmenų registre arba nuo teisės akto dėl jo įsteigimo įsigaliojimo (CK 2.63 straipsnis).

Subjektinių teisių atsiradimo (įgijimo) pagrindus nustato įstatymai ir įstatymui neprieštaraujantys šalių susitarimai (CK 1.136 straipsnis), taigi teisių atsiradimo terminai gali būti nustatyti įstatyme arba šalių sutartyje. Civilinių teisinių santykių atsiradimo terminai sukuria subjektines civilines teises arba pareigas, taigi šie terminai yra atitinkamų civilinių teisių ir pareigų atsiradimo (sukūrimo) pagrindas²²¹. Teisių ir pareigų atsiradimo terminams priskirtini *įgyjamieji* ir *atidedamieji* terminai. Pavyzdžiui, daikto perdavimo įgijėjui momentas, pagal bendrąją taisyklę, lemia nuosavybės teisės į tą daiktą atsiradimo (įgijimo) momentą (CK 4.49 straipsnis), bet įstatymas arba sutartis gali nustatyti atidedamąjį nuosavybės teisės atsiradimo terminą. Įstatymas apibrėžia tam tikrų svetimų daiktų įgijimo nuosavybės terminus (pavyzdžiui, bičių spiečiaus savininkas praranda nuosavybės teisę į jį ir nuosavybės teisę įgyja spiečių priėmęs asmuo, jeigu savininkas nepersekioja spiečiaus 24 valandas – CK 4.60 straipsnis; pasibaigus tam tikriems įstatyme nustatytiems terminams įgyjama nuosavybės teisė į bepriežiūrius ir priklydusius naminius gyvūnus bei į radinį – CK 4.61, 4.62 straipsniai ir kt.). Pagal CK 4.68

²²¹ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 628; MEJER, D. I. *Russkoe grazhdanskoje pravo*, supra note 16, p. 90–91; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 229; CYBULENKO, Z. I., supra note 60, p. 214.

straipsnio 1 dalį, įgyjamą senatimi nuosavybės teisę į nekilnojamąjį daiktą galima įgyti per 10 metų, o į kilnojamąjį daiktą – per trejus metus nuo sąžiningo valdymo pradžios. Ne daikto savininkas per nurodytuosius terminus įgyja nuosavybės teisę į daiktą, jei yra šios sąlygos: jis daiktą įgijo sąžiningai ir jį valdė sąžiningai, teisėtai, atvirai, nepertraukiamai kaip savą, o daikto savininkas per visą daikto valdymo laikotarpį turėjo teisinę galimybę įgyvendinti savo teisę į daiktą, bet nė karto ja nepasinaudojo²²². Įstatymai numato ir daugiau įgyjamųjų terminų: kai per tam tikrą terminą nėra duomenų apie asmens buvimo vietą, suinteresuotieji asmenys įgyja teisę kreiptis dėl jo pripažinimo nežinia kur esančiu arba mirusiu (CK 2.28, 2.31 straipsniai); sulaukęs pilnametystės asmuo įgyja visišką civilinį teisinį veiksnumą – teisę sudaryti visus įstatymo leidžiamus sandorius, sudaryti santuoką (CK 2.5, 3.14 straipsniai) ir kt.

Šalys susitarimu gali nustatyti *atidedamąjį* terminą, kuriam pasibaigus jos viena kitos atžvilgiu įgis atitinkamas reikalavimo teisės ir pareigas (CK 6.33 straipsnio 2 dalis). Šiuo atveju pati šalių prievolė galioja, o šalių teisių ir pareigų įgyvendinimas bei vykdymas yra atidedamas tam tikram terminui. Pavyzdžiui, jeigu pagal paskolos sutartį šalys susitarė, kad skolininkas pinigus sugrąžins po vieno metų nuo sutarties sudarymo dienos, kreditorius negali įgyvendinti reikalavimo teisės, o skolininkas neturi pareigos skolą grąžinti, kol nepasibaigs sutartyje nustatytas terminas²²³. Atidedamąjį terminą gali nustatyti ir įstatymas. Antai Lietuvos Respublikos gyventojų indėlių bankrutuojančiuose bankuose dalinio kompensavimo laikinasis įstatymas (1997 m. gruodžio 23 d. įstatymo Nr. VIII-596 redakcija²²⁴) nustatė (6 straipsnis), kad kompensacijos gyventojams išmokamos iki 1998 m. gruodžio 31 dienos. Pensinio amžiaus

²²² Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjo A. D. pareiškimą dėl nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamą senatį fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: Tauragės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Pagėgių savivaldybės administracija, VĮ Registrų centro Tauragės filialas, Tauragės apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-148/2011); 2011 m. birželio 30 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjos J. J. pareiškimą dėl nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamą senatį fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: T. K., A. J., Kauno miesto savivaldybė, Kauno apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-306/2011).

²²³ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 520–523.

²²⁴ *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 119-3080.

asmenims bei I ir II grupės invalidams išmokėti kompensacijas numatyta per trumpesnę laikotarpį – iki 1996 m. gruodžio 31 dienos. Pirmiausia iš karto visa kompensacijos suma išmokama vienišiams pensinio amžiaus asmenims bei vienišiams I ir II grupės invalidams. Mirusio indėlininko paveldėtojams, pateikusiems paveldėjimo teisės liudijimą, išmokama visa kompensacijos suma. Taigi įstatymas užtikrina kompensacijų išmokėjimo atskiroms gyventojų grupėms eiliškumą, kai kurios grupės įgijo pirmumo teisę reikalauti visos kompensacijos, kitų gi teisė atsirado vėliau. Atitinkamos indėlininkų grupės, pasibaigus nustatytiems terminams, įgijo teisę reikalauti įstatyme nustatytų kompensacijų, jeigu jos nebūtų išmokėtos²²⁵.

Terminų *subjektinėms teisėms įgyti* teismas paprastai nenustato, nes materialieji terminai taikomi tik iki ginčui kylant teisme, kuris nagrinėja dėl jau įgytų subjektinių teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo kilusius ginčus. Kita vertus, jeigu šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių ir tai nebuvo padaryta, tai vienos iš šalių reikalavimu terminą nustato teismas, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį ir bylos aplinkybes. Jeigu šalys termino klausimo visai neaptarė, bet pagal prievolės pobūdį būtina jį nustatyti, išimtiniais atvejais terminą gali nustatyti ir viena prievolės šalis. Be to, jeigu terminas nenustatytas nei įstatyme, nei šalių susitarimu, bet pagal prievolės pobūdį turi būti nustatytas, jį taip pat gali nustatyti teismas (CK 6.35 straipsnio 1–3 dalys).

²²⁵ Apie atidedamuosius terminus žr. taip pat 5.1.1 skirsnį „Atidedamasis terminas ir atidedamoji sąlyga“.

4.2. Teisių įgyvendinimo terminai

Įstatymas, šalių susitarimas ir, retesniais atvejais, teismas apibrėžia įgytų materialiujų subjektinių teisių įgyvendinimo terminus. *Teisių įgyvendinimo terminas* – tai laikotarpis, per kurį asmuo pats gali įgyvendinti jam priklausančią subjektinę teisę arba pareikalauti iš įpareigoto asmens atlikti atitinkamus veiksmus šiai teisei įgyvendinti²²⁶. Per šiuos terminus subjektinės teisės turėtojas gali įgyvendinti tas galimybes, kurios ir yra subjektinės teisės esmė²²⁷. Civilinių teisių įgyvendinimo terminams, kaip minėta, priskiriami teisių galiojimo terminai (taip pat teises pakeičiantys terminai), naikinamieji (arba teisių pasibaigimo) terminai, pareigų vykdymo terminai, garantiniai (taip pat tinkamumo, eksploatavimo, realizavimo ir pan.), pretenzijų teikimo terminai. Šių terminų paskirtis – sudaryti realias sąlygas pasinaudoti turimomis teisėmis. Teisės įgyvendinimo (galiojimo) terminas vienam asmeniui kartu reiškia prievolės vykdymo terminą kitam asmeniui²²⁸.

Jeigu tam tikrai teisei įgyvendinti būtų suteikiamas neprotingai trumpas laikotarpis, tokią teisę būtų pagrįsta įvardyti deklaratyvia. Teisių įgyvendinimo terminai gali būti nustatyti įstatymo, šalių sutartyje, juos taip pat gali nustatyti teismas. Pavyzdžiui, šalys sutartyse dažnai aptaria sutarčių galiojimo trukmę, naikinamuosius terminus (teisių ir pareigų pagal sutartį pabaigą), prievolių vykdymo terminus, taip pat gali susitarti ir dėl garantinių ar pretenzijų teikimo terminų trukmės. Pavyzdžiui, pagal CK 6.697 straipsnio 2 dalį, statybos rangos sutarties šalys gali pratęsti CK 6.698 straipsnyje nustatytus garantinius terminus, rangos sutartyje gali nustatyti darbų rezultato kokybės garantinį terminą (CK 6.664, 6.666 straipsniai), vartojimo rangos sutartyje – ilgesnį, nei numatytas įstatyme, garantinį terminą (CK 6.678 straipsnio 2 dalis); sutartyje gali būti aptartas parduodamojo daikto kokybės garantijos galiojimo terminas,

²²⁶ KULAGINA, J. V., supra note 19, p. 189; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 229-230.

²²⁷ SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., supra note 54, p. 302.

²²⁸ GOMOLA, A. I., supra note 50, p. 167.

terminas reikalavimams dėl parduotųjų daiktų trūkumų pareikšti (CK 6.335, 6.338 straipsniai) ir kt. Turizmo paslaugų teikimo sutartyje turi būti nurodytas pretenzijų reiškimo terminas (CK 6.749 straipsnio 2 dalies 7 punktas).

4.2.1. Teisių galiojimo terminai

Dauguma įgytų teisių egzistuoja palyginti trumpą laikotarpį: teisė įgyjama, kurį laiką galioja ir pasibaigia (pavyzdžiui, teisė gauti tam tikrą socialinę išmoką; nuosavybės teisė į suvartojamąjį daiktą ir t. t.). Tik kai kurias teises ir vertybes (dažniausiai – neturtines: teisė į gyvybę, sveikatą, garbę, orumą, kūno neliečiamybę ir pan.) žmogus išsaugo per visą gyvenimą ir net miręs. Kita vertus, ir turtinę teisę asmuo gali turėti visą gyvenimą, pavyzdžiui, iki palikėjo mirties pradėtas vaikas nuosavybės teisę į namą įgyja nuo gimimo ir valdo iki mirties. Įgytosios teisės *galiojimas* dažniausiai priklauso nuo jos pobūdžio, paskirties ir ją įgyvendinančio asmens valios (kaip atlyginimas už darbą gauti pinigai išleidžiami daiktams pirkti, daiktai suvartojami ar perleidžiami kitiems asmenims, įgyjamos ir perleidžiamos turtinės teisės ir pan.). Taigi *civilinių teisių galiojimo terminai* – tai subjektinių teisių veikimo trukmės terminai. Šios rūšies terminai į atskirą grupę skiriami dėl tos priežasties, kad greta neterminuotų teisių (nuosavybės, autorystės ir kt.), taip pat teisių, kurių galiojimo terminas neapibrėžtas (pavyzdžiui, neterminuota nuoma, panauda), egzistuoja civilinės teisės, kurių galiojimas ribojamas laiko matu. Dažniausiai šių terminų nustatymą lemia poreikis protingai derinti privatų ir visuomenės interesą. Per teisių galiojimo terminus teisių turėtojams suteikiama galimybė įgyvendinti jiems priklausančias subjektines teises ir kartu užtikrinamas civilinių teisinių santykių apibrėžtumas bei stabilumas. Pasibaigus šiems terminams, pasibaigia subjektinės teisės ir galimybė jas įgyvendinti²²⁹. Pavyzdžiui, įgaliojimas galioja metus nuo jo sudarymo dienos, jeigu jame terminas nenustatytas (CK 2.142 straipsnio 1 dalis).

Įvairių subjektinių teisių galiojimo trukmė būna skirtinga. Tos subjektinės civilinės teisės, kurių galiojimas yra apribotas tam tikru terminu, vadinamos subjektinėmis teisėmis, turinčiomis apibrėžtą galiojimo terminą. Šiais atvejais teisių galiojimas nustatomas kalendorine data (pavyzdžiui,

²²⁹ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 628; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., supra note 54, p. 302; GRIBANOV, V. P., supra note 17, p. 255; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 230.

transporto priemonės nuoma iki 2012 m. liepos 1 d.), tam tikra laiko atkarpa (sutartis dėl būsto nuomos galioja metus nuo sutarties sudarymo dienos) arba įvykiu, kuris būtinai įvyks (iki teismo sprendimo civilinėje byloje įsiteisėjimo; iki rentos gavėjo mirties).

Kartais subjektinių teisių galiojimo trukmė nėra tiksliai apibrėžta (terminas tik numanomas atsižvelgiant į prievolės prigimtį ir esmę, nustatytas kreditoriaus pareikalavimo momentu, nustatytas protingas teisės galiojimo terminas ar teisės galiojimo terminas iš viso nenustatytas). Subjektinės civilinės teisės, kurių galiojimas nustatytas neapibrėžtu terminu, vadinamos neapibrėžto galiojimo termino subjektinėmis teisėmis. Vis dėlto ir šiais atvejais pripažįstama, kad subjektinės teisės galiojimas yra terminuotas, nes įstatymas įtvirtina tokių teisių galiojimo trukmės taisykles ir prievolių vykdymo terminus (CK 6.35, 6.53 straipsniai). Pavyzdžiui, jeigu šalys susitarė terminą nustatyti ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių, bet tai nebuvo padaryta, tai vienos iš šalių reikalavimu terminą nustato teismas; teismas taip pat gali nustatyti terminą, jeigu tai reikalinga pagal prievolės pobūdį, bet šalys jo nebuvo nustačiusios (CK 6.35 straipsnio 2 ir 3 dalys). Kai teisės galiojimo terminas neapibrėžtas arba apibrėžtas kreditoriaus pareikalavimo įvykdyti prievolę momentu, kreditorius turi teisę bet kada pareikalauti prievolę įvykdyti, o skolininkas turi teisę bet kada ją įvykdyti (CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Pagal CK 6.480 straipsnį, neterminuotą nuomos sutartį šalys turi teisę bet kada nutraukti, apie tai viena kitą įspėjusios prieš vieną mėnesį, o neterminuotos gyvenamosios patalpos nuomos komercinėmis sąlygomis atveju – nuomininką raštu įspėjus prieš šešis mėnesius. Vartojimo nuomos atveju nuomininkas bet kada turi teisę atsisakyti sutarties įspėjęs nuomotoją ne vėliau kaip prieš 10 dienų (CK 6.505 straipsnio 3 dalis) ir t. t.

Būtina atskirti subjektinių teisių galiojimą neapibrėžtam terminui ir jų neribotą (neterminuotą) galiojimą. Neapibrėžto termino atveju subjektinė teisė, kaip minėta, visgi yra terminuoto pobūdžio, tik nežinoma tiksliai termino pabaiga, o neterminuotos subjektinės teisės atveju joks jos galiojimo terminas iš viso neegzistuoja. Manytina, kad atskirų prievolių rūšių galiojimo

neapibrėžtam terminui apibūdinti CK netinkamai vartojama „neterminuotą“ prievolių sąvoka (pavyzdžiui, akivaizdu, kad CK 6.480 straipsnyje minima nuomos sutartis, sudaryta neapibrėžtam terminui, bet ne neterminuotai, nes šalys gali sutartį nutraukti įspėjusios apie tai viena kitą prieš tam tikrą terminą. Tokia prievolė, kurios trukmė ribojama atsižvelgiant į šalių valią, yra terminuota; tokia terminija vartojama ir neapibrėžtam terminui sudarius CK 6.549 straipsnio 1 dalyje numatytą žemės nuomos sutartį, CK 6.614 straipsnio 1 dalyje – gyvenamosios patalpos nuomos sutartį, CK 6.642 straipsnio 1 dalyje – panaudos sutartį, CK 6.776 straipsnio 1 dalyje – franšizės sutartį ir kt. apibrėžti). Kita vertus, tą pačią terminiją įstatymų leidėjas kartais vartoja ir tikrai neribotą laiką galiojantiems teisiniams santykiams apibūdinti (pavyzdžiui, CK 6.449–6.455 straipsniuose reglamentuojamai prievolių rūšiai – neterminuotai (nuolatinei) rentai). Sutarčiai neapibrėžtam terminui apibūdinti kartais įstatyme vartojama žodinė konstrukcija – „sutartis sudaryta nenurodant termino“ (CK 6.595 straipsnio 3 dalis).

Kaip matyti, įstatymas kai kuriais atvejais iš viso nenustato tam tikrų subjektinių teisių galiojimo terminų arba tiesiogiai nurodo, kad subjektinės teisės galioja neribotą laikotarpį (nuolat, neterminuotai). Pavyzdžiui, jokiais terminais, kaip minėta, neribojama nuosavybės teisė (nebent savininkas daiktą perleido savo valia ar daiktas buvo sunaikintas ir pan.), netaikoma ieškinio senatis indėlininkų reikalavimams išmokėti indėlius (CK 1.134 straipsnio 2 punktas). Neribojamas laiku taip pat asmeninių neturtinių teisių ir vertybių – teisės į vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, dalykinę reputaciją ir kt. – galiojimas (CK 1.114 ir 1.115 straipsniai), išskyrus įstatymuose numatytas išimtis. Pavyzdžiui, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad autorių asmeninės neturtinės teisės (autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą, teisė į kūrinio neliečiamybę) saugomos neterminuotai, o Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo²³⁰ 35 straipsnis nustato, kad pradinis prekių ženklo registracijos galiojimo terminas yra 10 metų nuo paraiškos padavimo dienos.

²³⁰ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 92-2844.

Subjektinės civilinės teisės, kurių galiojimas nėra ribojamas kokiais nors terminais, vadinamos neriboto galiojimo subjektinėmis teisėmis.

Civilinių teisių galiojimo terminai, skirtingai nuo neriboto (nuolatinio) galiojimo subjektinių teisių, apibrėžiami kaip subjektinių teisių veikimo (galiojimo) tam tikrą laikotarpį arba jų priklausymo tam tikrą laiko atkarpą atitinkamiems teisinių santykių subjektams terminai²³¹. Subjektinių teisių galiojimo terminai, pagal jų apibrėžimo būdą ir trukmę, gali būti labai įvairūs, bet visus juos sieja dvi ypatybės. Pirma, šie terminai nustato teisės galiojimo trukmę, taigi jiems pasibaigus paprastai, bet ne visada, pasibaigia ir subjektinė teisė (pavyzdžiui, teisė nuomotis būstą, teisė gauti rentą). Kartais net ir pasibaigus subjektinės teisės galiojimo terminui subjektinė teisė nesibaigia, jeigu įstatymai ar sutarties šalių valia nesieja termino pasibaigimo su subjektinės teisės pasibaigimu. Pavyzdžiui, pagal CK 6.481 straipsnį, jeigu pasibaigus nuomos sutarties terminui nuomininkas daugiau kaip 10 dienų toliau naudojasi daiktu ir nuomotojas tam neprieštarauja, tai laikoma, kad sutartis tapo neterminuota (šiuo atveju tai reiškia, kad ji sudaroma neapibrėžtam terminui). Terminuota gyvenamosios patalpos nuomos sutartis, kurios terminas apibrėžtas tam tikru įvykiu, tampa neterminuota (sudaryta neapibrėžtam terminui), jeigu tas įvykis neįvyksta; šalys gali atnaujinti terminuotą gyvenamosios patalpos nuomos sutartį sudarydamos naują terminuotą arba neterminuotą nuomos sutartį (CK 6.582 straipsnio 3 ir 4 dalys) ir pan. Antra, šie terminai tiesiogiai nėra susiję su subjektinės teisės įgyvendinimu, t. y. įstatymas nesieja subjektinės teisės galiojimo su jos įgyvendinimu ar neįgyvendinimu (pavyzdžiui, įgaliojimas galioja tam tikrą terminą, nors jokie veiksmai įgaliotojo vardu ir neatliekami; būsto nuomos sutartis galioja, nors nuomininkas jame ir negyvena, ir t. t.). Per teisių galiojimo terminus teisių turėtojas gali teisę įgyvendinti, gali ir neįgyvendinti – ši teisė vis tiek galios visą nustatytąjį terminą. Taigi teisių galiojimo terminai tik suteikia įgaliojamam asmeniui realią galimybę įgyvendinti jam

²³¹ FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 16.

priklausančias subjektines teises, o pasibaigus terminui paprastai pasibaigia subjektinė teisė ir galimybė ją įgyvendinti. Pagal šias savybes subjektinių teisių galiojimo terminai atskiriami nuo toliau aptariamų naikinamųjų terminų.

Kaip teisės galiojimo terminų porūšį galima nurodyti teises keičiančius terminus, – pasibaigus teisės galiojimo terminui ir neatlikus tam tikro veiksmo, pasikeičia subjektinės teisės turinys²³². Pavyzdžiui, pagal pirkimo–pardavimo sutartį, daikto atsitiktinio žuvimo rizika pereina šaliai, kuri pažeidė pareigą per įstatyme ar sutartyje numatytą terminą daiktą perduoti ar priimti (CK 6. 320 straipsnis). Tokiu atveju pareigą laiku perduoti daiktą pažeidęs pardavėjas netenka teisės reikalauti iš pirkėjo sumokėti prarastojo daikto kainą, o pareigą laiku priimti nupirktą daiktą pažeidęs pirkėjas privalo pardavėjui sumokėti prarastojo daikto kainą. Kita vertus, jeigu daikto perdavimo ar priėmimo terminas pažeidžiamas, bet dėl to nekyla jokių padarinių (daiktas neprarandamas, nesugadinamas), atitinkamai pardavėjo teisė (reikalauti apmokėti už pavėluotai perduotą daiktą) ar pirkėjo teisė (reikalauti perduoti daiktą) lieka galioti nepakitusi, išskyrus atvejus, kai iš sutarties turinio aiškiai matyti, kad pažeidus daikto perdavimo terminą pirkėjas praranda interesą sutarčiai (CK 6.319 straipsnio 2 dalis).

Subjektinių teisių galiojimo terminą gali nustatyti įstatymai, šalių susitarimas ar teismo sprendimas (CK 6.35 straipsnio 1 dalis). Įgytų kai kurių teisių galiojimo terminus apibrėžia įstatymai. Antai Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 34 straipsnis numato, kad autorių turtinės teisės (teisė į autoriaus atlyginimą ir kt.) galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po jo mirties, neatsižvelgiant į kūrinio teisėto padarymo viešai prieinamo datą; Patentų įstatymo 36 straipsnyje numatyta, kad patentas galioja 20 metų nuo paraiškos padavimo datos; pagal CK 6.456 straipsnį, rentos gavėjo teisė gauti rentą galioja iki rentos gavėjo mirties; išlaikymas vaikui paprastai priteisiamas iki jo pilnametystės, išskyrus įstatyme numatytas išimtis (CK 3.194 straipsnio 3 dalis) ir kt.

²³² KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note* 66, p. 229.

Sutartyse šalių nustatytų teisių galiojimą lemia šalių sutartieji terminai (nuomos, panaudos ir kt.). Sutarties pagrindu atsiradusias teises šalys paprastai gali įgyvendinti per visą sutarties galiojimo laikotarpį laikydamosi sutartyje ir įstatymuose nustatytos tvarkos. Sutartyse šalių nustatyti teisių galiojimo terminai jų valia gali būti pakeisti. Pavyzdžiui, rangos sutarties šalys susitarimu gali keisti darbų atlikimo terminus rangos sutartyje nustatyta tvarka²³³ (CK 6.652 straipsnio 3 dalis).

Įgytų subjektinių teisių galiojimo trukmę gali lemti ir teismo sprendimas. Pagal CK 6.223 straipsnį, sutartis gali būti pakeista šalių susitarimu, o nepavykus susitarti, – teismo tvarka vienos iš šalių reikalavimu. CK 6.223 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vienos šalies reikalavimu sutartis gali būti pakeista teismo sprendimu, jeigu: 1) kita sutarties šalis iš esmės pažeidė sutartį; 2) kitais sutarties ar įstatymų numatytais atvejais. Taigi šioje normoje pateikiamas sąrašas, nors ir nebaigtinis, atvejų, kai sutartį galima pakeisti teismo tvarka. Specialieji sutarties pakeitimo atvejai nustatyti kituose CK straipsniuose (pavyzdžiui, CK 6.204, 6.228 straipsniuose), taip pat gali būti aptarti šalių sudarytoje sutartyje. Pavyzdžiui, praėjus 25 metams po ilgalaikės nuomos nustatymo, nuomininko ar nuomotojo prašymu ilgalaikę nuomą teismas gali pakeisti ar nuomą panaikinti, jeigu atsiranda nenumatytų aplinkybių, dėl kurių nebegalima naudotis daiktu ankstesnėmis sąlygomis (CK 4.169 straipsnio 3 dalis).

CK 6.223 straipsnio 3 dalyje nustatyta privalomoji ikiteisminė ginčų dėl sutarties pakeitimo nagrinėjimo tvarka. Suinteresuota pakeisti sutartį šalis pirmiausia su siūlymu keisti sutartį turi kreiptis į kitą šalį. Tik šiai atsisakius keisti sutartį ar neatsakius į tokį siūlymą, suinteresuota šalis įgyja teisę kreiptis į teismą ir pateikti ieškinį dėl sutarties pakeitimo.

Vienoje iš nagrinėtų civilinių bylų teismai, remdamiesi CK 6.228 straipsnio nuostatomis (esminė šalių nelygybė), sutrumpino valstybinės žemės sklypo, kuris buvo sugrąžintas ankstesniems savininkams atkūrus jiems

²³³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartį civilinėje byloje UAB „Kita kryptis“ v. UAB „Sfeka“ ir UAB „Sfeka“ v. UAB „Kita kryptis“ (bylos Nr. 3K-3-327/2012).

nuosavybės teises į šį turtą, nuomos terminą nuo 70 metų iki 20 metų, nes pripažino, kad žemės sklypo nuomos sutarties terminas nustatytinas pagal tiesiogiai poilsiuoti skirtų objektų – medinių poilsio namelių, o ne pagal juos aptarnaujančio objekto (pirties) gyvavimo trukmės laiką²³⁴.

Pagal CK 6.204 straipsnį, sutarties pakeitimas yra galimas tuo atveju, kai po sutarties sudarymo pasikeičia aplinkybės, turinčios reikšmės jai vykdyti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad:

„CK 6.204 straipsnio 2 dalyje nurodomi keturi kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar sunkesnis sutarties vykdymas yra toks reikšmingas, kad ją vykdyti tampa sudėtinga ir reikia peržiūrėti sutarties sąlygas. Sutarties vykdymo varžymas turi būti esminis, pažeidžiantis šalių interesų pusiausvyrą, reikalavimas įvykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis prieštarautų sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams. Tokios aplinkybės turi atsirasti ar tapti žinomos jau sudarius sutartį ir šalis ją sudarydama negalėjo protingai numatyti, kad tokių aplinkybių gali atsirasti. Be to, aplinkybės turi būti objektyvios, t. y. nepriklausyti nuo šalies valios. Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kurioms ji galėjo sukliudyti. CK 6.204 straipsnio 3 dalyje reikalaujama išankstinio vienos šalies kreipimosi į kitą su prašymu susitarti dėl sutarties sąlygų pakeitimo. Sutarties pakeitimas teismo tvarka CK 6.204 straipsnyje nurodytu pagrindu yra galimas tik nustačius aplinkybes, atitinkančias visas šiame straipsnyje nustatytas sąlygas, tarp jų ir aplinkybes, kurios atitinka visus šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus, t. y. kad egzistuoja aplinkybės, dėl kurių arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas, ir kad tos aplinkybės atsiranda arba nukentėjusiai šaliai tampa žinomos po sutarties sudarymo, tu aplinkybių nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti, tu

²³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Ž. K., A. C., J. V. ir K. V. v. AB „Vilniaus Sigma“; trečiasis asmuo Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (bylos Nr. 3K-3-124/2012).

aplinkybių nukentėjusi šalis negali kontroliuoti, nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos²³⁵.

Kitoje byloje, kurioje ginčas kilo iš statybos rangos teisinių santykių, kasacinis teismas konstatavo:

„<...> jeigu rangos sutartyje yra numatyta šalių galimybė ar net pareiga, esant tam tikroms aplinkybėms, pakeisti rangos darbų atlikimo terminus, tai net ir turint omenyje ieškovo, kaip juridinio asmens ir verslo subjekto, pasirašiusio sutartį, preziumuojančią finansavimo vėlavimo galimybę, prisiimamą su tuo susijusią riziką, vis dėlto negalima paneigti protingumo bei teisingumo principų reikalavimų – ieškovas turėjo pagrįstą teisę (teisėtą lūkestį) gauti už atliktą darbą apmokėjimą per protingą terminą, o jo per protingą terminą negavus ir dėl to sutrikus statybos rangos darbų vykdymui, įgijo teisėtą pagrindą reikalauti pakeisti sutarčių sąlygas dėl darbų atlikimo terminų. <...> Teismas turėjo teisę pakeisti sutarčių sąlygas tiek remdamasis jų nuostatomis, tiek ir taikant CK 6.204 straipsnį, kuriame įtvirtintas sąlygas ieškovo reikalavimas atitiko²³⁶.

Jei šalis nepareiškia noro derėtis dėl sutarties termino pakeitimo, kita sutarties šalis teise kreiptis į teismą dėl sutarties pakeitimo turi naudotis operatyviai, priešingu atveju pasikeitusių aplinkybių rizika teks pačiai šaliai. CK 6.204 straipsnio 3 dalyje nenustatyta, koks turi būti protingas terminas šalims susitarti, taigi šis terminas priklauso nuo sutarties pobūdžio, sutarties šalies galimybių vykdyti sutartį nepakeistomis sąlygomis ir kitų aplinkybių. Tokiais atvejais gali būti taikomos ir bendrosios sutarčių pakeitimo nuostatos, nustatytos CK 6.223 straipsnio 2 dalies 3 punkte, t. y. ieškinį dėl sutarties

²³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *VšĮ reabilitacijos centras „Aušveita“ v. Vilniaus apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-18/2011).

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“, Vilniaus miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-240/2013).

pakeitimo galima pareikšti tik po to, kai kita šalis atsisako ją pakeisti arba jei per 30 dienų negautas atsakymas į pasiūlymą pakeisti sutartį, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip. Vadinasi, jeigu skolininkas kelis kartus siūlo kreditoriui tartis, bet, negavęs atsakymo, delsia kreiptis į teismą dėl sutarties termino ar kitų sąlygų pakeitimo, jis prisiima visą su tuo susijusią riziką. Tokiu atveju, net ir esant skolininko prašymui keisti sutartį CK 6.204 straipsnio pagrindu, kreditorius dėl sutarties nutraukimo neprivalo kreiptis į teismą ir gali ją vienašališkai nutraukti²³⁷.

Dar viena galimybė teismui lemti teisių galiojimo trukmę įtvirtinta CK 6.35 straipsnio 2 ir 3 dalyse: jeigu šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių, bet tai nepadaryta, vienos iš šalių reikalavimu terminą nustato teismas, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį ir bylos aplinkybes; tik neatidėliotinais atvejais terminą gali nustatyti viena šalis. Be to, teismas gali nustatyti terminą, kai šalys jo apskritai nenustatė, jeigu tai būtina pagal prievolės pobūdį. Įstatymas numato, kad teismo nustatomas terminas visais atvejais turi būti protingas²³⁸.

²³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-7-306/2012).

²³⁸ Žr. 6 dalį „Protingo termino samprata“.

4.2.2. Naikinamieji terminai

Su teisės galiojimo terminais tiesiogiai susiję materialiosios teisės egzistavimo naikinamieji (arba prekliuzyvieniai; lot. *praecludere* – sukliudyti, užkirsti kelią) terminai. *Naikinamasis terminas* – tai subjektinės teisės egzistavimo laiko matas, kuris kartu yra ir subjektinės teisės turinio sudėtinė dalis²³⁹. Šie terminai, nustatantys civilinių teisių ir pareigų galiojimo trukmės ribas²⁴⁰, yra ypatinga civilinių teisių įgyvendinimo terminų grupė. Jie suteikia įgaliotam asmeniui griežtai apibrėžtą laikotarpį, per kurį jis gali įgyvendinti jam priklausančią teisę, taip pat numato teisės galiojimo prieš terminą pasibaigimą, jeigu teisė laiku nebus įgyvendinta ar bus įgyvendinta netinkamai. Naikinamieji (arba teisės pasibaigimo) terminai taikomi nepažeistoms subjektinėms teisėms, jie nustato subjektinių teisių galiojimo trukmę nuo jų atsiradimo momento iki nustatytų terminų pasibaigimo²⁴¹. Pasibaigus naikinamajam terminui, pasibaigia ir pati materialioji subjektinė teisė ir (arba) pareiga (pavyzdžiui, kreditoriai, nepareiškę pretenzijų į palikimą per trijų mėnesių terminą nuo palikimo atsiradimo dienos, tokią teisę praranda, o įpėdiniai netenka pareigos atsakyti už palikėjo skolas – CK 5.63 straipsnis; nepilnamečiui sulaukus keturiolikos metų baigiasi jo globa, rūpintiniui sulaukus pilnametystės pasibaigia rūpyba – CK 3.247 straipsnis ir kt.). Prievolė su naikinamuoju terminu yra prievolė, kurios trukmę apibrėžia įstatymai ar šalių susitarimai ir kuri pasibaigia šiam terminui suėjus (CK 6.33 straipsnio 3 dalis); jeigu tam tikri sandorio teisiniai padariniai siejami su termino pabaiga, tai sandoris ar prievolė nustoja galioti tam terminui pasibaigus (CK 1.123 straipsnio 2 dalis). Taigi naikinamasis terminas apibrėžia reikalavimo teisės ar prievolės galiojimą laiko atžvilgiu, t. y. ateityje, pasibaigus naikinamajam terminui, pasibaigia teisė arba pareiga.

²³⁹ GURVICH, M. A. *Presekatelnyje sroki v sovetskom grazhdanskom prave* [Preclusive Terms in Soviet Civil Law]. Moskva, 1961, p. 25.

²⁴⁰ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 508.

²⁴¹ FARSHATOV, I. A., *supra note 9*, p. 17; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., *supra note 54*, p. 302; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note 66*, p. 230–231; CYBULENKO, Z. I., *supra note 60*, p. 214–216.

Naikinamieji terminai paprastai kartu yra ir subjektinių teisių galiojimo terminai, taigi galima teigti, kad naikinamieji terminai yra subjektinių teisių galiojimo terminų dalis, pogrupis arba porūšis, nes ir naikinamieji terminai apibrėžia subjektinės teisės galiojimo (veikimo) trukmę. Skirtumas tarp šių terminų rūšių tik tas, kad pasibaigus naikinamajam terminui subjektinė teisė pasibaigia ir jos įgyvendinti neįmanoma²⁴², o pasibaigus teisės galiojimo terminams teisė gali ir nepasibaigti²⁴³. Paprastai, jeigu apie ketinimą įgyvendinti teisę pareiškama per teisės galiojimo terminą, teisė nesibaigia, nors ji po to įgyvendinama ir pasibaigus teisės galiojimo terminui, pavyzdžiui, per nustatytą terminą padavus prašymą dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo teisė lieka galioti ir t. t.

Vis dėlto kartais teisių galiojimo ir naikinamieji terminai tapatinami be pagrindo²⁴⁴. Šios rūšies civilinių teisių įgyvendinimo (naikinamieji) terminai nuo kitų subjektinių teisių galiojimo terminų skiriami ir aptariami atskirai dėl jų ypatingos paskirties ir pasibaigimo teisinių padarinių. Naikinamieji, kaip ir teisių galiojimo, terminai taikomi nepažeistoms subjektinėms teisėms, t. y. jie apibrėžia nepažeistų subjektinių teisių galiojimo trukmę nuo tų teisių atsiradimo momento iki jų galiojimo termino pasibaigimo. Kita vertus, nuo jau aptartųjų civilinių teisių galiojimo terminų įstatymuose nustatyti naikinamieji terminai skiriasi pagal subjektinių teisių galiojimo objektyvios galimybės požymį. Kaip minėta, civilinių teisių galiojimo terminų įstatymai nesieja su teisės turėtojo (subjekto) atliekamais šios teisės įgyvendinimo veiksmais (pavyzdžiui, įstatyme nustatyta autoriaus teisė į autoriaus atlyginimą tam tikrą terminą galioja, nors jis jos ir neįgyvendina; autorių asmeninės neturtinės teisės saugomos neterminuotai; patentas galioja 20 metų nuo paraiškos padavimo datos ir t. t.). Šių terminų paskirtis – realios galimybės asmeniui pasinaudoti jam priklausančia teise užtikrinimas. Teisių galiojimo terminai apibrėžia normalią šių teisių galiojimo trukmę. Be to, net ir pasibaigus subjektinių teisių galiojimo terminams, dažnai šios teisės nesibaigia. Pabrėžtina, kad

²⁴² CYBULENKO, Z. I., *supra note* 60, p. 214–216.

²⁴³ KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note* 66, p. 230–231.

²⁴⁴ KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V., *supra note* 20, p. 10.

naikinamieji terminai nėra įprasti, normalūs subjektinių civilinių teisių galiojimo terminai. Šiuos terminus įstatymai paprastai sieja su teisės turėtojo per tuos terminus tinkamai atliekamais teisės įgyvendinimo veiksmais. Jų paskirtis – užkirsti kelią neįgyvendinti ar netinkamai įgyvendinti subjektinę teisę, taigi jie yra savotiška sankcija už laiku neatliktą subjektinės teisės įgyvendinimą (pavyzdžiui, asmuo per nustatytus terminus nesikreipia dėl buto ar žemės sklypo privatizavimo, dėl palikimo priėmimo, neįgyvendina nuosavybės, servituto ar uzufrukto teisės, neieško pamesto daikto ir t. t.). Dėl to šie terminai yra laikomi išimtiniais ir įstatymuose nustatomi tik ypatingais atvejais²⁴⁵.

Naikinamųjų terminų paskirtis – paskatinti įgaliotą asmenį įgyvendinti jam priklausančią teisę. Šis tikslas įstatymuose įgyvendinamas įvairiais būdais: kai kuriais atvejais įstatymas tiesiog nustato palyginti trumpus teisės galiojimo terminus, per kuriuos galima teisę įgyvendinti (pavyzdžiui, trys mėnesiai palikimui priimti), kitais atvejais nustatoma asmens pareiga įgyvendinti jam priklausančią teisę per tam tikrą terminą ir numatomi neigiami padariniai tos teisės turėtojui, jeigu per nustatytą terminą teisė nebus įgyvendinta, kitaip tariant, priešlaikinis subjektinės teisės pasibaigimas. Skirtingai nuo teisių galiojimo terminų, naikinamieji terminai susiję su tomis subjektinėmis teisėmis, kurios galėtų ir toliau egzistuoti, jeigu būtų tinkamai įgyvendinamos (pavyzdžiui, jeigu įpėdinis laiku priimtų palikimą, jis įgytų teisę į jį nuo palikimo atsiradimo dienos, privatizavimo būdu taptų buto savininku ir pan.)²⁴⁶.

Taigi teisių galiojimo ir naikinamieji terminai tam tikro laiko mato atžvilgiu gali ir sutapti, ir skirtis²⁴⁷. Pavyzdžiui, jeigu nustatytas nuomos sutarties galiojimo terminas – metai, tai įprastai teisės galiojimo terminas ir bus vieni metai, po metų sutarties galiojimas baigsis, taigi šis teisės terminas bus kartu ir naikinamasis. Nustatytas mėnesio trukmės terminas įgyvendinti

²⁴⁵ SERGEEV, A. P., *supra note* 18, p. 255; KULAGINA, J. V., *supra note* 19, p. 191; GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 258–260.

²⁴⁶ SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., *supra note* 54, p. 302–303.

²⁴⁷ GRIBANOV, V. P., *op cit.*, p. 257–268.

bendraturčio pirmenybės teisę pirkti parduodamą nekilnojamojo turto dalį bendrosios nuosavybės teisėje yra teisės galiojimo ir kartu naikinamasis terminas, nes per šį terminą neįgyvendinama pirmenybės teisė pasibaigia (CK 4.79 straipsnis).

Kita vertus, kartais šie terminai nesutampa ir teisė gali pasibaigti anksčiau, nei yra numatytas teisės galiojimo terminas. Pavyzdžiui, nuosavybės teisė į daiktą yra absoliuti, neterminuota, bet jeigu ja sąžiningai, viešai, nepertraukiamai naudojasi kitas asmuo, jis po tam tikro termino įgis nuosavybės teisę į daiktą ir kartu tai bus ankstesnio savininko nuosavybės teisės naikinamasis terminas (CK 4.68 straipsnis). Antai prarandama teisė į neterminuotą servitutą ar uzufuktą, jeigu nepertraukiamai savanoriškai 10 metų nesinaudojama servituto ar uzufukto teikiamomis teisėmis, nors šių teisių galiojimo trukmė ir nebūna apribota tam tikrais terminais (CK 4.136, 4.157 straipsniai) ir kt.

Aiškindamas naikinamųjų terminų paskirtį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs:

„<...> naikinamieji terminai, kaip teisinės tvarkos elementas, yra priemonė susiklosčiusių teisinių santykių stabilumui, teisinių procedūrų operatyvumui, teisiniam apibrėžtumui ir tikrumui užtikrinti. Šiuo aspektu įstatyminių terminų nustatymas reiškia tam tikrą asmens teisių suvaržymą. Pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis yra vertinamas asmens teisę apribojančių priemonių teisėtumas, suformuluoti ir visuotinai pripažįstami tiek tarptautinėje, tiek valstybės vidaus teisėje. Visų pirma, toks ribojimas turi būti nustatytas įstatymu, be to, jis turi būti būtinas tam tikrų prioritetinių visuomenės interesų apsaugai ir proporcingas siekiamam tikslui, nustatant asmens teises apribojančias priemones turi būti išlaikoma teisinga individo ir visuomenės interesų pusiausvyra“²⁴⁸.

²⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „VITEVA“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos ir Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija (bylos Nr. 3K-3-159/2008).

Paprastai įstatyme naikinamieji terminai nustatomi tais atvejais, kai neribota galimybė atnaujinti terminą gali pažeisti visuomenei reikšmingus interesus, įstatymu reglamentuotas civilinio teisinio santykio dalyvių teises, civilinių santykių stabilumą²⁴⁹. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo (toliau – ĮPVĮ)²⁵⁰ 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vekselio, kuris mokėtinas nustatytą dieną arba per tam tikrą laikotarpį po jo išrašymo ar pateikimo, turėtojas privalo pateikti vekselį apmokėti paskutinę mokėjimo termino dieną arba per dvi darbo dienas po jos. Šių reikalavimų neįvykdžius kyla ĮPVĮ 55 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų padarinių – pasibaigus nustatytiems terminams pateikti apmokėti vekselį ar įforminti protestą, vekselio turėtojas netenka teisės pareikšti reikalavimų jo davėjui, indosantams ir kitiems įsipareigojusiems asmenims, t. y. reikalauti vekselį apmokėti ne ginčo tvarka. Pagal ĮPVĮ 72 straipsnio 2 dalį, vekselio turėtojas turi teisę pareikšti reikalavimus davėjui per vienus metus nuo nustatyto laiku įforminto protesto dienos, o jei vekselyje buvo sąlyga „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“, – nuo mokėjimo termino dienos. ĮPVĮ 76 straipsnyje imperatyviai nustatyta, kad įsipareigojimų pagal vekselį vykdymo terminų atidėjimas neleidžiamas nei įstatymų, nei teismo. Vekselio turėtojo teisė „pareikšti reikalavimus“ reiškia kreipimąsi į notarą dėl vykdomojo įrašo atlikimo (ĮPVĮ 81 straipsnis). Taigi ne tik įstatymas ar teismas, bet ir vekselio davėjas, turėtojas ir (arba) notaras neturi teisės atidėti, pratęsti norminiuose teisės aktuose nustatytų terminų, taikytinų iš vekselių kylantiems reikalavimams. Nurodytus terminus pažeidus, vekselis praranda vertybinio popieriaus statusą ir negali būti įvykdytas ne ginčo tvarka²⁵¹.

Civilinei teisei būdingi naikinamieji terminai, įpareigojantys daikto savininką rūpintis jam nuosavybės teise priklausančiais daiktais: pavyzdžiui, ieškoti savo bičių spiečiaus pas kitą asmenį savininkas turi teisę 24 valandas, ir

²⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos V. M. pareiškimą dėl asmeninio testamento patvirtinimo; suinteresuoti asmenys: V. M., R. M.* (bylos Nr. 3K-7-29/2010).

²⁵⁰ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 30-851.

²⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *G. N. v. E. K. ir J. S.; tretieji asmenys R. B., V. B.* (bylos Nr. 3K-3-199/2011).

jeigu jis šios teisės neįgyvendina per nurodytą teisės galiojimo terminą, tai netenka nuosavybės teisės į spiečių (CK 4.60 straipsnis); per tam tikrą terminą netenkama nuosavybės teisės į bepriziūrius ar priklydusius naminius gyvūnus, jeigu per vieną mėnesį nuo perdavimo išlaikyti ir naudotis dienos nepaaiškėja bepriziūrių ir priklydusių darbinių gyvulių bei galvijų (smulkiųjų gyvūnų – per dvi savaites) savininkas (CK 4.61 straipsnis); taip pat į radinį – jeigu per šešis mėnesius neatsiranda daiktą pametęs asmuo, tas daiktas neatlygintinai pereina radusiojo nuosavybėn jo sutikimu (CK 4.62 straipsnis); į bešeimininkį turtą (CK 4.63 straipsnis) ir kt. Pabrėžtina, kad minėtosiose normose nustatyti terminų nereikėtų painioti su ieškinio senaties terminais. Apie ieškinio senatį būtų galima kalbėti tik jei per nurodytuosius terminus daiktų savininkas atsirastų ir pareikalautų grąžinti bičių spiečių, gyvūną ar radinį, bet šiuos daiktus valdantys asmenys atsisakytų daiktus grąžinti. Pagal bendrąją taisyklę, ieškinio senaties termino eiga šiais atvejais prasidėtų nuo daikto savininko sužinojimo apie jo nuosavybės teisės pažeidimą dienos (CK 1.127 straipsnis), o naikinamieji terminai toliau nebūtų skaičiuojami neviršijus šių terminų ribų atsiradus savininkui.

Ieškinio senaties ir naikinamieji terminai atskiriami pagal jų poveikio materialiajai subjektinei teisei kriterijų. Pasibaigęs ieškinio senaties terminas yra tik kliūtis priverstinai įgyvendinti pažeistą subjektinę materialiąją teisę, o naikinamasis terminas panaikina pačią subjektinę materialiąją teisę²⁵². Pasibaigus ieškinio senaties terminui nėra galimybės pasinaudojant valstybės prievarta įgyvendinti pažeistą materialiąją teisę, o suėjus naikinamajam terminui pasibaigia nepažeista subjektinė materialioji teisė²⁵³. Teisę panaikinantį naikinamojo termino poveikį galima suvokti iš teisės normos, įtvirtinančios tą naikinamąjį terminą, turinio ir konkrečios materialiosios subjektinės teisės, kuriai nustatytas šis terminas, pobūdžio, nes apskritai civiliniai įstatymai nenumato bendrosios normos, kuri reglamentuotų naikinamųjų terminų taikymą. Ieškinio senaties ir naikinamuosius terminus

²⁵² KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V., supra note 20, p. 22; KIRILLOVA, M. J. *Iskovaja davnost* [Limitation of Actions]. Moskva, 1966, p. 139.

²⁵³ Žr. FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 33–37.

padeda atskirti ir kai kurie kiti svarbūs požymiai. Kaip minėta²⁵⁴, ieškinio senaties terminams nustatyta griežta taisyklė – šiuos terminus nustato tik įstatymai, materialiojo teisinio santykio šalys negali pakeisti nei pačių ieškinio senaties terminų, nei jų skaičiavimo tvarkos. Kita vertus, kai kurie naikinamieji materialiosios teisės terminai gali būti nustatyti šalių susitarimu, taip pat atitinkamai jie gali būti ir pakeisti – sutrumpinti ar pailginti, jeigu to nedraudžia įstatymai.

Kartais teisės normose naikinamieji terminai nustatomi gana sudėtingu būdu, dėl to teismų praktikoje atskleidžiant termino rūšį ir paskirtį pasitaiko rimtų klaidų ir prieštaringų vertinimų. Pavyzdžiui, CK 5.63 straipsnio, reglamentuojančio palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimą ir tenkinimą, 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas, per kurį palikėjo kreditoriai turi teisę pareikšti reikalavimus, o straipsnio 4 dalyje numatoma galimybė dėl svarbių priežasčių praleistą terminą (atnaujinti), jeigu nepasibaigęs trejų metų terminas nuo palikimo atsiradimo dienos. Aiškindamas šioje teisės normoje nustatytus terminus kasacinis teismas nurodė:

„CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nurodytas terminas skaičiuojamas nuo palikimo atsiradimo dienos ir jis nėra naikinamasis terminas. Šia tvarka teismui pareikštas reikalavimas nėra ieškinio reikalavimas. Tai yra informacija apie palikėjo kreditorių pretenzijas į paveldimą turtą. Jeigu įpėdinis tokio reikalavimo netenkina, nepripažįsta ar jį ginčija, kreditorius, laikydamasis bendrojo ieškinio senaties termino, turi teisę pareikšti ieškinį atsisakančiam gražinti skolą įpėdiniui dėl skolos priteisimo, o įpėdinis – pateikti atsikirtimus. Pagal CK 5.63 straipsnio 4 dalį, teismui suteikiama teisė pratęsti kreditoriaus dėl svarbių priežasčių praleistą trijų mėnesių terminą reikalavimams pareikšti, jeigu nuo palikimo atsiradimo dienos nepraėjo daugiau kaip treji metai. Kokios priežastys laikomos svarbiomis, įstatyme nenurodyta. Tai kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes. CK 5.63

²⁵⁴ Žr. 2.2 skirsnį „Ieškinio senaties ir kiti materialiosios teisės terminai“.

straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių procedūrinis terminas, jį praleidus, atnaujinamas CPK XXXVIII skyriaus 576–578 straipsniuose nustatyta tvarka padavus ir išnagrinėjus pareiškimą, o ieškinio senaties termino taikymo klausimas yra išsprendžiamas teisme nagrinėjant ieškinį. Ta aplinkybė, kad yra pareikštas prašymas atnaujinti procedūrinį terminą CPK XXXVIII skyriuje nustatyta tvarka, nėra kliūtis pareikšti ieškinį teisme dėl paveldimo turto. Šia tvarka teismui pareikštas kreditoriaus reikalavimas nėra ieškinio reikalavimas, o informacija apie palikėjo kreditorių pretenzijas į paveldimą turta²⁵⁵.

Taigi šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepagrįstai traktavo terminą ne kaip naikinamąjį vien todėl, kad pagal įstatymą jį galima atnaujinti, nors nėra jokio pagrindo naikinamuoju nepripažinti materialiosios teisės termino vien dėl tos priežasties, kad šis terminas, praleistas dėl svarbių priežasčių, šalies prašymu teismo gali būti atnaujintas. Be to, nepagrįstai šis naikinamasis materialiosios teisės terminas, sukeltis akivaizdžių teisinių padarinių teisinio santykio šalims, pripažintas procedūriniu (nesukeliančiu teisinių padarinių). Kitose bylose kasacinis teismas išaiškino:

„CK 5.63 straipsnio 1 dalyje numatytas trijų mėnesių terminas, priklausomai nuo to, kur turi būti atliekamas teisinę reikšmę turintis veiksmas – teisme ar ne teisme, gali būti *procedūrinis* (jeigu reikalavimas žodžiu ar raštu pareiškiamas priėmusiems palikimą įpėdiniams, testamentu vykdytojams arba palikimo administratoriui) arba *ieškinio senaties* (jeigu pareiškiamas ieškinys dėl paveldimo turto). Jeigu trijų mėnesių terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, tai teismas gali jį pratęsti, jeigu nepraėjo daugiau kaip treji metai nuo palikimo atsiradimo dienos (CK 5.63 straipsnio 4 dalis)²⁵⁶.

²⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Finansų spektro investicija“ prašymą suinteresuotiems asmenims likviduojamai AB „Vilmakas“, K. R., atstovaujamai įstatyminės atstovės S. Š., A. R., A. R., P. R. ir Vaiko teisių apsaugos tarnybai dėl leidimo papildyti palikimo apyrašą ir pratęsti įstatyme nustatytą terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams* (bylos Nr. 3K-3-546/2006).

²⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. D. v. D. Ž., E. S.* (bylos Nr. 3K-3-347/2006); 2011 m. kovo 14 d.

Viena vertus, tas pats terminas negali būti dvejopos paskirties ir, priklausomai nuo veiksmo atlikimo vietos (teisme ar ne teisme), negali būti traktuojamas kaip procedūrinis ar kaip ieškinio senaties terminas, kita vertus, ieškinio senaties terminai apskritai negali būti pratęsti ir gali būti tik atnaujinami (CK 1.131 straipsnio 2 dalis). Be to, CK 5.63 straipsnio 1 ir 4 dalyse numatytasis terminas nėra nei procedūrinis, nei ieškinio senaties, o yra santykinai naikinamasis trijų mėnesių trukmės materialiosios teisės terminas, kuris, praleidus jį dėl svarbių priežasčių, gali būti atnaujintas, jeigu nepraėjo daugiau kaip treji metai. Plėtodamas CK 5.63 straipsnyje numatytų terminų aiškinimo ir taikymo praktiką, kasacinis teismas iš esmės pripažino, kad nurodytoje normoje nustatyti terminai yra ne ieškinio senaties, bet naikinamieji, – per juos kreditoriai turi pareikšti reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams ir juos galima atnaujinti, jeigu nėra suėję treji metai nuo palikimo atsiradimo dienos:

„Palikėjo kreditoriaus reikalavimo pareiškimo CK 5.63 straipsnio prasme tikslas yra suteikti įpėdiniui informaciją apie palikėjo kreditorių turtines pretenzijas į palikėjo turtą, nes tokia informacija padeda įpėdiniui apsispręsti, ar jam apskritai priimti palikimą, o jeigu priimti, tai kokiu būdu. CK 5.63 straipsnio nuostatomis siekiama ir kitų tikslų, ne tik informuoti įpėdinius apie kreditorių reikalavimus. Ši įstatymo nuostata ir nustatyti trijų mėnesių atnaujinamasis bei maksimalus trejų metų naikinamasis terminai kreditorių reikalavimams pareikšti (CK 5.63 straipsnio 1 ir 4 dalys) sudaro prielaidas civilinių teisinių santykių stabilumui bei apibrėžtumui. Dėl to kreditoriai, buvę neaktyvūs ar dėl kitų priežasčių praleidę šiuos terminus, praranda galimybę įgyvendinti savo teises prieš palikimą priėmusius įpėdinius, o šie užsitikrina, kad atsakys tik už tokias palikėjo skolas, kurios paaiškėjo per įstatymo nustatytą laiką. CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas

nutartis civilinėje byloje *B. M. v. E. Ž., M. Ž., atstovaujamai jos įstatyminės atstovės E. Ž.; trečiasis asmuo notarė G. P.* (bylos Nr. 3K-3-108/2011).

yra specialusis terminas, kuris skirtas kreditoriaus teisei įgyvendinti ir yra kreditoriaus teisės nukreipti reikalavimą į skolininko įpėdinius įgyvendinimo sąlyga. Tai nėra ieškinio senaties terminas, nes nenustato laiko, per kurį turi būti kreipiamasi į teismą dėl pažeistos teisės gynimo. Kadangi tai ne ieškinio senaties terminas, tai šio termino taikymui netaikomos įstatymo nuostatos, kurios nustatytos ieškinio senaties taikymui. Antai nereikalingas suinteresuotos bylos šalies prašymas, o teismas CK 5.63 straipsnį taiko *ex officio*, t. y. patikrina, ar kreditorius yra pareiškęs apie savo reikalavimą įpėdiniams CK 5.63 straipsnyje nustatytais būdais ir terminais. Jeigu kreditorius praleido įstatymo nustatytą trijų mėnesių terminą reikalavimams palikimą priėmusiems įpėdiniams pareikšti ir kyla ginčas dėl šio specialiojo termino atnaujinimo, tai teismas, kreditoriaus prašymu, nustato, dėl kokių priežasčių jis šį terminą praleido, o nustatęs, kad terminas yra praleistas dėl svarbių priežasčių, sprendžia dėl jo atnaujinimo, jeigu nėra suėjęs naikinamasis trejų metų terminas, kuris skaičiuojamas nuo palikimo atsiradimo dienos (CK 5.63 straipsnio 4 dalis)²⁵⁷.

Pasitaiko ir kitų išskirtinių aplinkybių, kai naikinamojo termino įtvirtinimą normoje galima nustatyti tik atlikus išsamią teisinio reguliavimo bei prievolės esmės analizę. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. liepos 3 d. įstatymu²⁵⁸ Nr. IX-1682 ratifikavo 1979 m. gruodžio 21 d. Briuselyje priimtą Protokolą (Protokolas dėl SST), iš dalies pakeičiantį 1924

²⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva“ v. D. V.* (bylos Nr. 3K-7-190/2009); 2011 m. gruodžio 22 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *antstolis J. K. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-540/2011); 2012 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų UAB „Snoro lizingas“ ir AB „Šiaulių energija“ pareiškimus dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: antstolis A. B. ir Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-523/2012); 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. L. T., M. B., L. T.* (bylos Nr. 3K-3-123/2014); 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo antstolio S. U. pareiškimą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, M. M.* (bylos Nr. 3K-3-122-916/2016); 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos antstolės R. M. pareiškimą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: UAB „Kėdainių butai“ ir Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (bylos Nr. 3K-3-196-969/2016).

²⁵⁸ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 91(1)-4104.

m. rugpjūčio 25 d. Tarptautinę konvenciją dėl kai kurių teisės normų, susijusių su konosamentais, suvienodinimo (Hagos taisyklės), iš dalies pakeistą 1968 m. vasario 23 d. protokolu (Visbio taisyklės). Pagal Protokolo dėl SST 6 straipsnio 2 dalį, kai protokolą ratifikuoja valstybė, kuri nėra Konvencijos šalis, tai prilygsta Konvencijos ratifikavimui, todėl ratifikuodama Protokolą dėl SST Lietuva atitinkamai ratifikavo ir Hagos taisyklės, iš dalies pakeistas Visbio taisyklėmis (toliau konsoliduotasis tekstas vadinamas Hagos-Visbio taisyklėmis, Taisyklėmis). Hagos-Visbio taisyklių 3 straipsnio 6 dalyje nurodyta, kad vadovaujantis 6 *bis* dalimi vežėjas ir laivas bet kuriuo atveju visiškai atleidžiami nuo atsakomybės už prekes, jei per vienus metus nuo jų pristatymo arba nuo dienos, kai jos turėjo būti pristatytos, ieškinys nebuvo pareikštas. Šis laikotarpis gali būti pratęstas, jeigu šalys taip susitarė po to, kai atsirado pagrindas pareikšti ieškinį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai šalys nesusitarė dėl termino pratęsimo po to, kai atsirado pagrindas pareikšti ieškinį vežėjui jūra, Hagos-Visbio taisyklių 3 straipsnio 6 dalyje įtvirtintas vienu metų terminas reikalavimams vežėjui jūra pareikšti yra naikinamasis ir pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai prekės buvo ar turėjo būti pristatytos, o nutrūksta nustatyta tvarka pareiškus ieškinį tinkamam atsakovui. Hagos-Visbio taisyklių 3 straipsnio 6 dalyje nurodytojo termino vertinimą kaip naikinamojo pagrindžia ir doktrinoje išsakyta nuomonė, kad pasibaigus vieniems metams nuo dienos, kai prekės buvo ar turėjo būti pristatytos, ieškovo teisės pareikšti ieškinį išnyksta (angl. *the lapse of which extinguishes the plaintiff's right*)²⁵⁹. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad Hagos-Visbio taisyklės nereglamentuoja ieškinio senaties nutraukimo, tokių gairių nepateikia ir Taisyklių parengiamieji darbai. Vadinasi, teisėjų kolegijos vertinimu, ieškinio senaties terminas gali būti nutraukiamas remiantis nacionalinės teisės nuostatomis. Pagal CK 1.130 straipsnio 1 dalį, ieškinio

²⁵⁹ Žr. HOEKS, M. *Multimodal Transport Law. The Law Applicable to the Multimodal Contract for the Carriage of Goods*. Kluwer Law International, 2010, p. 326–327.

senaties terminą nutraukia ieškinio pareiškimas įstatymų nustatyta tvarka²⁶⁰.

Kaip matyti, subjektinės materialiosios reikalavimo teisės vežėjui išsaugojimas siejamas su labai specifine aplinkybe – ieškinio per vienus metus nuo prekių pristatymo dienos pareiškimu. Nors šis terminas nėra ieškinio senaties terminas ir yra materialiosios teisės naikinamasis terminas, jeigu ieškinys nepareiškiamas per nurodytą terminą, išnyksta ir subjektinė reikalavimo teisė, ir teisė pareikšti ieškinį. Ieškinį pareiškus ieškinio senatis nutraukiama ir atveriamas kelias aiškintis, ar materialioji subjektinė teisė buvo pažeista. Vertinant nacionalinės teisės požiūriu, tokios tarptautinės sutarties nuostatos neatitinka asmens teisės į teisminę gynybą turinio, teikiamų garantijų ir jų įgyvendinimo procedūros. Lietuvos teisėje teisė į teisminę gynybą visų pirma suvokiama kaip teisė kreiptis į teismą su ieškiniu dėl bet kurios galbūt pažeistos ar ginčijamos civilinės teisės gynimo, nesvarbu, ar turi asmuo materialiąją subjektinę ieškinio patenkinimo teisę, ar ne. Ši aplinkybė vertinama ne *a priori* ieškinio priėmimo stadijoje, bet ginčą išnagrinėjus iš esmės. Kita vertus, ir nacionalinėje teisėje galima rasti panašių į jau minėtuosius pavyzdžių, kai materialiosios subjektinės teisės galiojimas susietas su ieškinio teisme pareiškimu per tam tikrą terminą. Įstatymas apibrėžia terminuoto (trys mėnesiai nuo laidavimo termino ar prievolės įvykdymo termino pasibaigimo) ir neterminuoto (dveji metai nuo sutarties sudarymo dienos) laidavimo pabaigą, jeigu per šiuos terminus kreditorius nepareiškia laiduotojui ieškinio (CK 6.88 straipsnio 1 dalis, 6.89 straipsnio 1 dalis). Skirtumas tik tas, kad ieškinio nepareiškimas per nurodytą terminą nepanaikina teisės kreiptis su ieškiniu į teismą²⁶¹.

²⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB draudimo kompanijos „PZU Lietuva“ v. bendrovė „DFDS A/S“ ir AB „DFDS Seaways“; trečiasis asmuo UAB „Vlantana“* (bylos Nr. 3K-3-41-690/2016).

²⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-257/2011); 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Onninen“ v. AB „AKS projektai“* (bylos Nr. 3K-3-88/2012); 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-190/2012); 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „SEB lizingas“ v. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-136/2013); 2013 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. V. G.; trečiasis asmuo K. G.* (bylos Nr. 3K-3-33/2013); 2014 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *BAB*

Kita vertus, įstatymai kartais nesieja naikinamųjų terminų su atliekamais tam tikros teisės įgyvendinimo veiksmais, bet jie nustatomi siekiant apibrėžti maksimalią tam tikrų teisinių santykių galiojimo trukmę (pavyzdžiui, vartojimo nuomos sutarties terminas negali būti ilgesnis kaip vieni metai – CK 6.505 straipsnio 1 dalis, turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam kaip dvidešimties metų terminui – CK 6.959 straipsnio 2 dalis, įgaliojimas galioja metus nuo jo sudarymo dienos, jeigu jame nenurodytas galiojimo terminas – CK 2.142 straipsnio 1 dalis, ir kt.). Kaip matyti, šiais atvejais subjektinės teisės ir pareigos dar galėtų galioti (pavyzdžiui, jei šalys tam neprieštarauja), bet jų galiojimas panaikinamas įstatymuose nustačius naikinamuosius terminus.

Naikinamuosius terminus gali nustatyti ne tik įstatymas, bet ir patys materialiuųjų teisinių santykių subjektai. Naikinamųjų terminų, kaip ir kitų teisės terminų, pavyzdžiui, procesinių ar ieškinio senaties, trukmė yra įvairi ir priklauso nuo konkretaus teisinio santykio pobūdžio ir paskirties. Pavyzdžiui, nuomos sutarties terminas negali būti ilgesnis kaip vienas šimtas metų – CK 6.479 straipsnio 1 dalis, valstybinės žemės nuomos sutarties maksimalus terminas yra devyniasdešimt devyneri metai – CK 6.549 straipsnio 2 dalis ir t. t., bet visais šiais atvejais šalys gali susitarti dėl trumpesnio termino. Taigi nuomos teisė šiais atvejais baigiasi pasibaigus sutartyje nustatytam terminui, bet visais atvejais negali galioti ilgiau, nei įstatyme nustatyti maksimalūs terminai. Yra ir prievolės rūšių, kai įstatymas teisių ir pareigų galiojimo naikinamojo termino nenustato ir jie apibrėžiami šalių sutartyje (pavyzdžiui, garantijos termino – CK 6.90 straipsnis, daiktų laikymo saugojimo kameroje termino – CK 6.868 straipsnio 3 dalis ir pan.).

Pasibaigus naikinamajam, taip pat atnaujinamajam terminui, jeigu jis neatnaujintas (nepratęstas), subjektinė materialioji teisė pasibaigia visų pirma dėl to, kad įstatymu ar šalių susitarimu nustatyta teisės galiojimo trukmė yra

„Snoras“ v. UAB „AS Development“ ir G. B.; trečiasis asmuo bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Statybų vystymo projektai“ (bylos Nr. 3K-3-381/2014).

ribota. Pasibaigus naikinamajam terminui, jokie asmens atlikti veiksmai, susiję su egzistavusia ir pasibaigusia teise, nesukuria teisinių padarinių. Pavyzdžiui, pasibaigus palikimo priėmimo terminui įpėdinio atsisakymas nuo palikimo jokios teisinės reikšmės neturi, nes įpėdinio neįgyvendinta paveldėjimo teisė yra savaime pasibaigusi. Dėl šios priežasties įpėdinio pavėluotai pareikštas atsisakymas nuo palikimo teisiškai yra niekinis, nes neturi jokios įtakos jo pasibaigusiai teisei į palikimo priėmimą įgyvendinti²⁶².

Atsižvelgiant į teisinių santykių pobūdį, naikinamojo termino pabaiga gali lemti teisių ar pareigų pasibaigimą tik vienam subjektui (pavyzdžiui, teisė į palikimą baigiasi įpėdiniui nepriėmus palikimo per nustatytą terminą), arba vienam subjektui gali pasibaigti teisė, o kitam – pareiga (pavyzdžiui, pasibaigus naikinamajam terminui pretenzijai pareikšti baigiasi kreditoriaus reikalavimo teisė ir skolininko prievolė), arba abiem subjektams pasibaigia teisė (teisės) ar pareiga (pareigos) (pavyzdžiui, pasibaigus nuomos sutarties terminui, baigiasi nuomininko teisė naudotis išnuomotu turtu, gauti išsinuomoto daikto duodamas pajamas ir pareiga mokėti nuomos mokesčius, išlaikyti išsinuomotą daiktą; nuomotojui baigiasi teisė reikalauti nuomos mokesčio, daikto išlaikymo išlaidų, daikto einamojo remonto ir pareiga suteikti išnuomotą patalpą nuomininkui, daryti išnuomoto daikto kapitalinį remontą ir t. t. – CK 6.483–6.495 straipsniai). Tas pats terminas vienam asmeniui gali būti pagrindas teisei įgyti, kitam – pagrindas ją prarasti. Pavyzdžiui, įgyjamosios senaties termino pagrindu sąžiningas daikto valdytojas teisę į daiktą per 10 metų įgyja, o tam pačiam terminui pasibaigus, daikto buvusio savininko teisė į tą patį daiktą išnyksta²⁶³.

Kita vertus, kaip minėta, subjektinė teisė baigiasi ir tais atvejais, kai ją turintis asmuo per nustatytą teisės galiojimo terminą teisės neįgyvendino ar ją įgyvendino netinkamai. Įstatymai nustato ne tik terminus, per kuriuos galioja įgytoji subjektinė teisė, bet ir terminus, per kuriuos asmuo, aktyviai išreiškęs

²⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje *J. P. v. A. L.*; *treieji asmenys: Trakų rajono notarų biuro notarė J. K. ir J. P.* (bylos Nr. 3K-3-523/2007).

²⁶³ Žr. taip pat apie naikinamuosius terminus darbo teisėje: NEKROŠIUS, I., *et al.*, *supra note 30*, p. 113–114.

savo valią, gali pasinaudoti galimybe įgyti tam tikrą įstatymų suteiktą teisę. Vadinasi, teisė įgyti teisę galioja per visą įstatymų nustatytą laikotarpį. Skirtingai nuo įgyjamųjų terminų, kai nuosavybės teisės įgijimas siejamas su daikto valdymo teisės įgyvendinimu per visą įgyjamosios senaties terminą ir pagrindas teisei įgyti yra įgyjamosios senaties termino pasibaigimas, pasinaudoti įstatymo suteikta galimybe įgyti subjektinę teisę galima per visą įstatymo nustatytą terminą bet kuriuo jo momentu, jeigu terminas nepasibaigęs. Jeigu asmuo per nustatytą terminą teisės neįgyvendina, ateityje jis tokią galimybę praranda. Taigi įstatymai neretai nustato tam tikrų teisių įgyvendinimo naikinamuosius terminus. Dažniausiai tokios teisės įgyvendinimas susijęs ne su vienkartinio veiksmu, bet su asmens ir kitų įpareigotų subjektų nuosekliai atliekamų veiksmų sistema. Nemažai tokių teisės aktų priimta atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, siekiant palaipsniui pereiti nuo planiniu ūkiu pagrįstos ekonominės sistemos prie rinkos ekonomikos, grindžiamos privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Antai 1991 m. gegužės 28 d. priimto Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo Nr. I-1374²⁶⁴ 1 straipsnis nustatė, kad valstybinio ir visuomeninio butų fondo nuomininkai gali nuosavybėn įsigyti nuomojamas gyvenamąsias patalpas, jei tokį norą nustatyta tvarka pareiškia iki 1991 m. gruodžio 31 d. (priėmus vėlesnius įstatymo pakeitimus terminas buvo pratęstas); Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. įstatymas Nr. VIII-359)²⁶⁵ 10 straipsnio 2 dalis įtvirtino, kad piliečiai, neturėję teisės į nuosavybės teisių atkūrimą pagal Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ ir įgiję tokią teisę pagal Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą, prašymus atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikia iki 1997 m. gruodžio 31 d. Vyriausybės įgaliotai institucijai. Šių piliečių nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą

²⁶⁴ *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 17-449.

²⁶⁵ *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 65-1558.

atkuriamos, jeigu nuosavybės teisės į šį turtą neatkurtos kitiems minėtojo įstatymo 2 straipsnyje nurodytiems asmenims. Šiais ir panašiais atvejais asmuo apie ketinimą įgyvendinti tam tikrą teisę turi nustatyta tvarka pareikšti iki įstatyme numatyto termino pabaigos, t. y. net ir paskutinę termino dieną. Įstatyme įtvirtinta teisė vis tiek ginama, nors teisės įgyvendinimo procedūra pasibaigtų ir gerokai vėliau. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš kasacinių bylų priimtoje nutartyje išaiškino, kad pasibaigus įstatymo, kaip vieno iš teisių įgijimo pagrindų, galiojimo terminui pasibaigia taip pat ir galimybė tam tikromis įstatyme numatytais sąlygomis įgyti tame įstatyme numatytas teises. Tai yra naikinamasis terminas, kurio negali pakeisti nei šalys savo susitarimu, nei teismas. Pasibaigus įstatymo galiojimui galima įgyvendinti tik teisę, kuri buvo įgyta įstatymo galiojimo metu ir pagal įstatymą ir kuri buvo pažeista²⁶⁶. Teismo sukurtos praktikos aptariamuoju klausimu nuosekliai laikomasi ir šiuo metu, pavyzdžiui:

„Jeigu asmuo įstatymo galiojimo laiku atlieka teisės normoje nurodytus veiksmus ar jų dalį, tai jis įgyvendina arba pradeda įgyvendinti savo teisę ir turi teisę į teisminę jos gynybą. <...> Tuo atveju, kai asmuo pradėjo ir siekė įgyvendinti savo teisę išpirkti naudojamą žemės sklypą ne aukciono tvarka, tai sprendžiant klausimą dėl praleisto termino sumokėti už žemės sklypą teisinės reikšmės iš esmės yra sprendžiama dėl asmens pažeistos teisės gynimo, o ne dėl praleisto termino taikymo. Jeigu asmuo atitiko pareiškėjui dėl valstybinės žemės išpirkimo ne aukciono tvarka keliamus reikalavimus ir įstatymo galiojimo metu kreipėsi dėl žemės sklypo išpirkimo, bet iki 2004 m. vasario 21 d. nesumokėjo už išperkamą žemės sklypą dėl to, kad žemėtvarkos institucija, pažeisdama teisės aktų reikalavimus, neišsiuntė valstybinės žemės naudotojui pranešimo apie tai, kad jis turi sumokėti parduodamo žemės sklypo nustatytą kainą, tai tokiu atveju teismas turi svarstyti klausimą dėl asmens pažeistos teisės gynimo. Teismas turi patikrinti, ar asmuo atitiko žemės sklypo pirkėjui

²⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-1025/2000). *Teismų praktika*. Nr. 14, p. 214–218.

keliamus reikalavimus, ar žemės sklypas gali būti parduodamas jam lengvatine tvarka, ar valstybės institucijos, vykdančios žemės sklypo pardavimo procedūrą, veikė teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais²⁶⁷.

Naikinamajam terminui pasibaigus, civilinės teisės ir pareigos baigiasi nuo to momento, kuriuo įstatyme ar sutartyje apibrėžta termino pabaiga, – jos negalioja į ateitį. Vadinasi, suėjus naikinamajam terminui prievolė baigiasi nuo termino suėjimo momento ir tik ateityje. Prieš sueinant naikinamajam terminui prievolė galioja ir turi būti vykdoma. Jeigu prievolė buvo terminuota ir nustatytas jos galiojimo naikinamasis terminas, tai šiam terminui pasibaigus prievolė baigiasi ateičiai, jei ko kita nenumato įstatymas ar sutartis, ir tai yra vienas iš prievolių pabaigos pagrindų (CK 6.33 straipsnio 3 dalis, 6.124 straipsnis). Terminas pasibaigimas šiuo atveju neturi grįžtamosios galios ir tai skiria naikinamąjį terminą nuo naikinamosios sąlygos, kuriai įvykus prievolė baigiasi (CK 6.30 straipsnio 3 dalis, 1.66 straipsnio 3 dalis)²⁶⁸. Manytina, kad šios taisyklės turi būti taikomos subjektinių teisių galiojimo terminams apskritai, nes, kaip minėta, naikinamieji terminai taip pat yra teisių galiojimo terminai, nors ir skiriasi nuo kitų teisių galiojimo terminų pagal paskirtį ir pasibaigimo padarinius. Subjektinės teisės ar pareigos teisinis statusas ar būklė, įgyta iki termino pasibaigimo, yra išsaugoma²⁶⁹. Pavyzdžiui, iki paskutinės termino dienos kreditoriui nepareiškus ieškinio laiduotojui laidavimas pasibaigia, bet ieškinį pareiškus ir paskutinę termino dieną laidavimas lieka galioti, neatsižvelgiant į ieškinio išnagrinėjimo ateityje dieną, nes įstatymas teisės išsaugojimą sieja ne su ieškinio išnagrinėjimu, bet su juridiniu faktu – ieškinio pareiškimu per atitinkamą terminą; pasibaigus nuomos sutarties

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. K. pareiškimą dėl termino sumokėti už žemės sklypą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-198/2008).

²⁶⁸ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmas tomas. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 56, 57, 164; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A., *supra note 27*, p. 162–163.

²⁶⁹ MIZARAS, V., *supra note 9*, p. 508, 520.

terminui, nuomotojui išlieka teisė reikalauti nuompinigių už visą nuomos sutarties laikotarpį ir pan.

Civilinius teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai paprastai negalioja atgaline tvarka, t. y. tiems juridiniams faktams ir šių faktų padariniams, kurie atsirado iki naujų teisės aktų įsigaliojimo (CK 1.7 straipsnio 2 dalis). Pagal 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo Nr. VIII-1864 4 straipsnio 1 dalį, Civilinis kodeksas taikomas civiliniams teisiniams santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus, išskyrus šiame įstatyme nustatytas išimtis. Kita vertus, civilinės teisės ir pareigos, atsiradusios galiojant ankstesniam aktui, savaime neišnyksta ir gali būti įgyvendinamos net ir tuo atveju, kai šis aktas yra panaikinamas vėlesniu teisės aktu, jeigu pastarajame nėra specialiai nurodyta, kad minėtosios teisės ir pareigos išnyko nuo naujojo teisės akto įsigaliojimo²⁷⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš kasacine tvarka išnagrinėtų bylų konstatavo:

„<...> teisės normos, naikinančios ankstesniąją, įsigaliojimas reiškia, kad panaikinta norma nebeveikia ateičiai, bet tai nereiškia, kad išnyksta civilinės teisės ir pareigos, įgytos ankstesnės normos pagrindu ir joje nustatytais sąlygomis. Teismai privalo šias teises pripažinti ir ginti nuo pažeidimų teisių atsiradimo metu galiojusių teisės normų pagrindu“²⁷¹.

Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pritarė požiūriui, kad naikinamasis terminas neturi grįžtamosios galios – suėjus šiam terminui teisės ir pareigos baigiasi nuo to momento, pagal kurį yra apibrėžtas terminas, bet teisės ir pareigos, įgytos iki šio termino ribos, yra išsaugomos. Kolegija konstatavo, kad CK 5.31 straipsnio 4 dalyje nustatytas

²⁷⁰ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartį civilinėje byloje *Nacionalinė M. K. Čiurliono menų mokykla v. O. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1187/2003); 2013 m. spalio 2 d. nutartį civilinėje byloje *Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas v. V. B.* (bylos Nr. 3K-3-460/2013).

²⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *P. G. v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-384/2001). *Teismų praktika*. Nr. 16, p. 9–16.

terminas yra naikinamasis, bet kasatorė, per vienus metus po testatoriaus mirties pateikdama teismui prašymą patvirtinti asmeninį testamentą, šio įstatyme nustatyto termino nepraleido ir jos teisė į teisminę gynybą turi būti ginama, nes teismas kelis kartus nepagrįstai nustatė terminą laiku paduoto pareiškimo trūkumams šalinti ir be pagrindo atsisakė priimti pareiškimą²⁷².

Labai aiškiai šios taisyklės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje atskleistos butų privatizavimo lengvatinėmis sąlygomis civilinėse bylose. Savo nutartyse kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad pasibaigus Butų privatizavimo įstatymo galiojimui jo pagrindu negalima įgyti naujų teisių, bet gali būti įgyvendinamos ir turi būti ginamos asmenų teisės, įgytos galiojant šiam įstatymui. Toks aiškinimas grindžiamas argumentu, kad civilinėje teisėje teisiniams santykiams taikomi tie įstatymai, kurie galioja tų santykių atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo momentu. Vadinasi, civiliniai įstatymai negali būti taikomi teisiniams santykiams, atsiradusiems iki šių įstatymų įsigaliojimo, t. y. negalioja atgaline tvarka. Be to, netekę galios įstatymai negali būti taikomi teisiniams santykiams, atsiradusiems pasibaigus įstatymų galiojimui. Įstatymo pripažinimas netekusiu galios reiškia, kad šis neveikia į ateitį, bet nereiškia, jog išnyksta pagal galiojusį įstatymą įgytos teisės ir pareigos. Taigi net ir pasibaigus įstatymo galiojimui galima įgyvendinti teisę, kuri buvo įgyta remiantis tuo įstatymu, įstatymo galiojimo metu, bet dėl tam tikrų priežasčių nebuvo įgyvendinta jam galiojant²⁷³. Pagal formuojamą teismų praktiką, galiojant Butų privatizavimo įstatymui asmens įgytą, bet iki mirties neįgyvendintą subjekcinę teisę privatizuoti butą

²⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos V. M. pareiškimą dėl asmeninio testamentą patvirtinimo; suinteresuoti asmenys: V. M., R. M.* (bylos Nr. 3k-7-29/2010).

²⁷³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 22 d. nutartį civilinėje byloje *A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-588/2009); 2012 m. gegužės 4 d. nutartį civilinėje byloje *R. Č. v. Kauno miesto savivaldybė; tretieji asmenys: L. Č. ir A. Z.* (bylos Nr. 3K-3-240/2012); 2012 m. birželio 15 d. nutartį civilinėje byloje *J. L. v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-291/2012); 2012 m. birželio 19 d. nutartį civilinėje byloje *R. L., V. M., R. R. v. VĮ Registrų centras; tretieji asmenys: Mažeikių rajono savivaldybės administracija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė* (bylos Nr. 3K-3-308/2012); 2013 m. kovo 28 d. nutartį civilinėje byloje *J. L. v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-183/2013); 2013 m. balandžio 24 d. nutartį civilinėje byloje *A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-242/2013).

lengvatine tvarka gali šią palikėjo teisę paveldėję įpėdiniai, jeigu jie nėra privatizavę kitos gyvenamosios patalpos²⁷⁴.

Pabrėžtina ir tai, kad pasibaigus terminui nesibaigia ir prievolė, jeigu terminuotos prievolės terminas yra ne naikinamasis, bet atidedamasis (pavyzdžiui, prievolė grąžinti skolą galioja ir pasibaigus paskolos suteikimo terminui).

Naikinamųjų terminų pobūdis lemia tam tikrą jų ypatybę: šie terminai paprastai negali būti pratęsti ar atnaujinti, neatsižvelgiant į teisės neįgyvendinimo per nustatytą terminą priežastis. Pavyzdžiui, kasacinis teismas pagrįstai konstatavo, kad Žemės įstatymo 10 straipsnio 5 dalies 3 punktas, kuriame nustatyta, kad valstybinės žemės sklypai parduodami, jeigu už šiuos žemės sklypus nustatyta tvarka įmokėtos įmokos pinigais ar valstybės vienkartinėmis išmokomis, bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 9 d. nutarimu Nr. 260 patvirtintų Naudojamų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos taisyklių (toliau – Taisyklės)²⁷⁵ 2.3 punktas, kuriame nustatyta, kad asmenys gali įsigyti nuosavybėn suteiktus žemės sklypus, už kuriuos iki 2004 m. vasario 21 d. įmokėtos įmokos valstybės vienkartinėmis išmokomis ar pinigais, yra materialiojo teisinio pobūdžio normos. Taisyklių 2.3 punkte nustatytas įmokos už perkamą žemės sklypą terminas yra naikinamasis, nes nei Žemės įstatyme, nei Taisyklėse nenumatyta galimybė teismui šį terminą atnaujinti ar pratęsti. Taigi, neatsižvelgiant į priežastis, dėl kurių pareiškėja per teisės aktuose nustatytą terminą neįgyvendino savo teisės sumokėti už žemės sklypą, praleistas terminas negali būti atnaujinamas, gali būti tik įgyvendinama įstatymo galiojimo metu įgyta teisė, jeigu ji buvo pažeista²⁷⁶. Kaip ir ieškinio senaties pasibaigimo atveju, naikinamajam terminui pasibaigus subjektinę teisę apginti nėra galimybės. Skirtumas tas, kad pasibaigus ieškinio senaties terminui pati subjektinė teisė

²⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-318/2012).

²⁷⁵ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 25-706.

²⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. K. pareiškimą dėl termino sumokėti už žemės sklypą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-198/2008).

visgi lieka galioti ir ją įgyvendinti asmuo gali net ieškinio senaties terminui pasibaigus (pavyzdžiui, jei atsakovas nesigina ieškinio senatimi). Be to, naikinamieji terminai paprastai negali būti sustabdyti, nutraukti, pratęsti. Dažniausiai šios rūšies terminai apibrėžiami viena nepertraukiama realaus laiko atkarpa²⁷⁷.

Yra ir šių taisyklių išimčių. Kartais teisę galima įgyvendinti net terminui pasibaigus, jei su tuo sutinka kiti suinteresuotieji asmenys (CK 5.57 straipsnio 1 dalis)²⁷⁸. Naikinamąjį terminą pratęsti šalys gali susitarimu ar tylėjimu (pavyzdžiui, terminuota nuomos sutartis tampa neterminuota, jei pasibaigus sutarties terminui nuomininkas daugiau kaip 10 dienų toliau naudojasi daiktu ir nuomotojas tam neprieštarauja – CK 6.481 straipsnis; šalys gali atnaujinti gyvenamosios patalpos terminuotą nuomos sutartį sudarydamos naują terminuotą arba neterminuotą nuomos sutartį arba pratęsti nuomos sutartį tomis pačiomis ar kitomis sąlygomis – CK 6.582 straipsnio 4 dalis, 6.607 straipsnis; pratęsta tomis pačiomis sąlygomis naujam tokiam pat terminui pripažįstama turto patikėjimo sutartis, jeigu, pasibaigus sutarties galiojimo terminui, nė viena šalis nepareiškia apie jos nutraukimą – CK 6.959 straipsnio 3 dalis), taip pat kitais įstatymų numatytais atvejais (pavyzdžiui, terminuota gyvenamosios patalpos nuomos sutartis, kurios terminas apibrėžtas tam tikru įvykiu, tampa neterminuota, jeigu tas įvykis neįvyksta – CK 6.582 straipsnio 3 dalis; šalys galėjo pratęsti terminuotos darbo sutarties terminą, bet ne daugiau kaip nustatytas maksimalus penkerių metų terminas – 2002 m. DK 109 straipsnio 1 dalis, 2016 m. DK 68 straipsnio 3 ir 4 dalys ir kt.). Naikinamojo termino eigos sustabdymo galimybė buvo numatyta 2002 m. DK 241 straipsnio 1 dalyje, nes į vieno mėnesio trukmės maksimalų terminą nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos drausminei nuobaudai darbuotojui skirti neįskaitomas laikas, kurį darbuotojas darbe nebuvo dėl ligos, buvo komandiruotėje arba atostogavo. 2016 m. DK 58 straipsnio 3 dalis numato, kad sprendimą nutraukti darbo sutartį dėl darbuotojo padaryto pažeidimo darbdavys turi priimti ne vėliau kaip

²⁷⁷ LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 36.

²⁷⁸ Žr., pavyzdžiui, FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 15–16.

per vieną mėnesį nuo pažeidimo paaiškėjimo ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo jo padarymo dienos. Pastarasis terminas pratęsiamas iki dvejų metų, jeigu darbuotojo padarytas pažeidimas paaiškėja atlikus auditą, inventorizaciją ar veiklos patikrinimą.

Minėta, kad terminų klasifikacija pagal jų pasibaigimo padarinius (atnaujinamieji, įgyjamieji, naikinamieji) pateikiama pačiame įstatyme. Manytina, kad atnaujinamuosius terminus nurodyti įstatyme kaip vieno lygmens greta įgyjamųjų ir naikinamųjų terminų nėra visai tikslu. Iš tikrųjų pagal pasibaigimo padarinius būtų pagrįsta skirti dvejų rūšių terminus – įgyjamuosius ir naikinamuosius, nes pasibaigus įgyjamajam terminui teisė įgyjama, o pasibaigus naikinamajam – teisė ar pareiga išnyksta. Iš esmės atnaujinamasis terminas yra tik naikinamųjų terminų porūšis, nes pasibaigus taip pat ir terminui, kuris pagal įstatymą gali būti atnaujintas, jeigu dėl jo atnaujinimo nebuvo kreiptasi ar teismas termino neatnaujino, asmens subjektinė teisė pasibaigia. Šiuo požiūriu negalima sutikti su kasacinio teismo išvada vienoje iš nutarčių, esą pasibaigus atnaujinamiesiems terminams subjektinė teisė neišnyksta, bet teismas tik atsisako pažeistąją teisę ginti, nes pasibaigus atnaujinamajam terminui pasibaigia teisė į subjektinės teisės teisminę gynybą²⁷⁹. Priešingai, pasibaigus ir naikinamajam, ir atnaujinamajam terminui pasibaigia pati subjektinė teisė, o teisė kreiptis į teismą abiem atvejais išlieka, tik naikinamojo termino atveju ieškinys visada bus atmetamas dėl jo nepagrįstumo, o atnaujinamojo termino atveju ieškinio tenkinimas priklausys nuo to, ar teismas nustatys buvus svarbių termino praleidimo priežasčių ir ar terminą atnaujins²⁸⁰. Antai ir Lietuvos apeliacinis teismas byloje konstatavo, kad apelianto aiškinimas, jog Patentų įstatymo 27 straipsnio 5 dalyje numatytas terminas yra santykinai naikinamasis, nes gali būti atnaujintas, prieštarauja pačiai naikinamojo termino esmei, – toks terminas negali būti atnaujintas

²⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „VITEVA“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos ir Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija (bylos Nr. 3K-3-159/2008).

²⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje N. V. v. L. K.; tretieji asmenys: G. Š., Pakruojo rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. D. (bylos Nr. 3K-3-441/2009).

remiantis imperatyvia CK 1.117 straipsnio 6 dalies nuostata²⁸¹. Vis dėlto, kaip bus kalbama toliau, galimybę atnaujinti konkretų teisės akte numatytą terminą lemia teisinių santykių prigimtis ir tuos konkrečius teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos paskirtis. Tokias teismų praktikos klaidas neabejotinai lemia netiksli ir klaidinanti CK 1.117 straipsnio 6 dalies nuostata, pagal kurią naikinamieji terminai negali būti teismo ar arbitražo atnaujinti. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos, Baltarusijos Respublikos, Azerbaidžano Respublikos, Armėnijos Respublikos civilinės teisės aktuose (Rusijos Federacijos CK 190–194 straipsniai²⁸², Baltarusijos Respublikos CK 191–195 straipsniai²⁸³, Azerbaidžano Respublikos CK 367–371 straipsniai²⁸⁴, Armėnijos Respublikos CK 326–330 straipsniai²⁸⁵) ir moksle atnaujinamieji terminai pagrįstai kaip atskira materialiujų terminų rūšis greta naikinamųjų (rus. *presekatelnyje*) neskiriami, bet pripažįstama, kad įstatymo numatytais atvejais subjektinių teisių naikinamieji terminai teismo gali būti atnaujinti. O Lietuvos CK 1.117 straipsnio 6 dalyje tiesiogiai nurodoma, kad naikinamieji terminai negali būti teismo ar arbitražo atnaujinti. Atnaujinamieji terminai įstatymu nustatyti kaip atskira terminų rūšis, nors iš esmės niekuo nesiskiria nuo naikinamųjų terminų, išskyrus galimybę teisinių santykių subjektui kreiptis dėl tokio termino atnaujinimo esant svarbių priežasčių. Prof. V. Mikelėnas naikinamuosius terminus pagrįstai skirstė į absoliučiuosius ir santykinius²⁸⁶. Suėjus absoliučiajam naikinamajam terminui, civilinės teisės ar pareigos pasibaigia negrįžtamai, nes termino atnaujinti ar pratęsti negalima, o dėl svarbių priežasčių praleistas santykinis naikinamasis terminas gali būti teismo atnaujintas, todėl civilinės teisės ir pareigos šiam terminui suėjus negrįžtamai

²⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje *Astion Dermatology A/S v. Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 2A-511/2012).

²⁸² *Rusijos Federacijos civilinis kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.internet-law.ru/law/kodeks/gk_1.htm>.

²⁸³ *Baltarusijos Respublikos civilinis kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230025#LinkTarget_12496>.

²⁸⁴ *Kodeksy stran SNG* [Codes of Countries of UIS]. [CD-ROM]. Minsk: Nacionalnyj centr pravovoj informacii Respubliki Belarus [interneto svetainė: <<http://ncpi.gov.by>>], 2009.

²⁸⁵ *Ibidem*.

²⁸⁶ Žr. VITKEVIČIUS, P., *et al.*, *supra note* 26, p. 219–220; NEKROŠIUS, I., *et al.*, *supra note* 30, p. 113–114.

nesibaigia. Kaip minėta, dėl skirtingos terminijos vartojimo tam pačiam teisės reiškiniui įvardyti įstatymas numatė ir galimybę kai kuriuos materialiosios teisės terminus pratęsti, nustačius svarbių jų praleidimo priežasčių (palikimo priėmimo terminą, kreditorių reikalavimų pareiškimo įpėdiniams terminą)²⁸⁷.

Iškilus klausimų dėl termino taikymo visada būtina aiškintis, ar įstatymas ar kitas teisės aktas nustatė absoliučiai naikinamąjį terminą, ar visgi tokį terminą galima prašyti atnaujinti kaip praleistą dėl svarbių priežasčių. Norminiai teisės aktai ne visada *expressis verbis* aiškiai įvardija, ar konkretų materialiosios teisės terminą galima atnaujinti. Naikinamojo termino poveikis, nutraukiantis teisės galiojimą, dažniausiai išplaukia iš teisės normų, kurios tuos terminus nustato, turinio ir vartojamų lingvistinių konstrukcijų, kaip antai „veiksmai turi būti atlikti per tris mėnesius“ (CK 5.50 straipsnio 3 dalis), „teisė baigiasi suėjus senaties terminui“ (CK 4.136 straipsnio 1 dalis, 4.157 straipsnio 1 dalis). Kartais tokie padariniai teisės normoje nurodomi tiesiogiai: „prievolė baigiasi suėjus naikinamajam terminui, kuris yra prievolės pabaigos sąlyga“ (CK 6.124 straipsnis). Vis dėlto ne visada išnagrinėjus teisės normoje pavartotą lingvistinę konstrukciją paaiškėja atsakymas. Antai Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių²⁸⁸ 31 punkte nustatyta, kad advokatai, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, norėdami gauti atlygį už suteiktas teisines paslaugas pateikia tarnybai, priėmusiai sprendimą dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo, prašymą išmokėti užmokestį už suteiktą antrinę teisinę pagalbą, dokumentus, patvirtinančius antrinės teisinės pagalbos suteikimą, ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo bylos stadijos (procesinio

²⁸⁷ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjo A. N. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo ir pagal suinteresuotų asmenų B. N., V. N. ir G. B. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuotas asmuo Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-91/2011); 2011 m. gegužės 17 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjos V. A. pareiškimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuoti asmenys: V. Z., Varėnos 2-asis notarų biuras, Alytaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-246/2011).

²⁸⁸ *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 8-231; 2005, Nr. 54-1857; 2013, Nr. 79-4011; TAR. 2014-12-10, Nr. 19408.

veiksmo), kurioje buvo suteikta antrinė teisinė pagalba, pabaigos. Tuo remdamasis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo:

„<...> užmokestis advokatui mokamas atsižvelgiant į išvardytus formalius teisės aktų reikalavimus: pareigą advokatui pateikti prašymą išmokėti užmokestį už suteiktą antrinę teisinę pagalbą, dokumentus, patvirtinančius antrinės teisinės pagalbos suteikimą, tai atlikti ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo bylos stadijos (procesinio veiksmo) pabaigos. Šių advokato pareigų tinkamas vykdymas siejamas su termino pabaiga. Naikinamasis yra toks terminas, kuriam pasibaigus, asmuo netenka teisės atlikti veiksmus, tačiau tokie terminai turi būti aiškiai apibrėžti įstatymuose ar kitose teisės normose; kitu atveju terminai gali būti atnaujinami, atsižvelgus į termino praleidimo priežastis. Kadangi įstatyme nenurodyta, kokios priežastys pripažįstamos svarbiomis, taigi kiekvienoje byloje teismas, įvertinęs konkrečias byloje nustatytas aplinkybes, sprendžia, ar yra pagrindas atnaujinti asmens praleistą terminą tam tikriems veiksams atlikti. Šešių mėnesių terminas advokatui pateikti prašymą ir reikalingus dokumentus užmokesčiui už suteiktą antrinę pagalbą gauti yra nustatytas ne įstatyme, o kito teisės akto – Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžius ir mokėjimo taisyklių nuostatose. Taisyklių 31 punkte (šiuo metu – Taisyklių 33 punktas) imperatyviai neįtvirtinta, kad šešių mėnesių terminas yra naikinamasis. Taigi, sprendžiant termino atnaujinimo galimybės klausimą bei termino praleidimo priežasčių svarbą, be kitų aplinkybių, turi būti įvertintas ir momentas, nuo kurio sąžiningai veikdamas asmuo sužinojo apie tam tikras aplinkybes, suteikusias pagrindą kreiptis dėl termino atnaujinimo, t. y. ieškovo, prašančio atnaujinti terminą, elgesį: ar jis buvo pakankamai atidus, ar savo teises įgyvendino rūpestingai ir atidžiai“²⁸⁹.

²⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *advokatas V. P. v. Šiaulių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-256/2013).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad sprendžiant, ar terminas yra atnaujinamasis, ar naikinamasis, visų pirma turi būti vertinamas terminą nustatančios teisės normos tekstas (taikomas lingvistinis įstatymo aiškinimo metodas). Jeigu įstatyminės normos turinys lieka neaiškus, turi būti taikomi kiti įstatymo aiškinimo metodai, kaip antai sisteminis (teisės normos turinio vertinimas aktualaus teisinio reglamentavimo visumos kontekste), teleologinis – įstatymo leidėjo tikslų aiškinimo ir kt. Sprendžiant šį klausimą yra svarbi ir teismų praktika, kurioje aiškinama ir taikoma nagrinėjamoji teisės norma. Teismas konkrečioje byloje taikytinų teisės normų vartojamas formuluotes „ne daugiau kaip“, „ne anksčiau kaip“ vertino kaip mūsų valstybės teisėkūros sistemoje būdingas ir vartojamas kaip tik naikinamiesiems terminams apibrėžti, taip pat atsižvelgė į tai, kad analizuojamose teisės normose nenumatyta terminų atnaujinimo galimybė²⁹⁰.

Termino praleidimo priežasčių svarbumą vertinti įstatymų leidėjas palieka teismų diskrecijai. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą praktiką, sprenddami, ar terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, teismai turi įvertinti kaip svarbią priežastį nurodomų aplinkybių pobūdį: tai gali būti tam tikri įvykiai, kurie nepriklauso nuo asmens valios, trečiųjų asmenų, susijusių (pavyzdžiui, giminaičiai, atstovai ir pan.) arba nesusijusių (pavyzdžiui, teismas, kitos institucijos ir pan.) su terminą praleidusiu asmeniu, taip pat paties terminą praleidusio asmens veiksmai ir šių veiksmų nulemtos aplinkybės; svarbia įstatyme nustatyto termino praleidimo priežastimi laikytinos tik termino eigos metu buvusios aplinkybės, nepriklausančios nuo terminą praleidusio asmens valios ir objektyviai sutrukdžiusios jam laiku pačiam ar per atstovą atlikti teisinį veiksma, kuriam nustatytas terminas, pavyzdžiui, nenugalimos jėgos aplinkybės, ūmios ligos, teismų ar kitų valstybės institucijų veiksmai; vertindami termino praleidimo priežastis, teismai privalo atsižvelgti ir į nustatytojo termino tikslus, nes dažnai termino praleidimas sukelia svarbių teisinių padarinių ne tik jį praleidusiajam, bet ir

²⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „VITEVA“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos ir Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija (bylos Nr. 3K-3-159/2008).

kitiems asmenims, kurių elgesį gali lemti terminą praleidusio asmens pasinaudojimas ar nepasinaudojimas įstatymo teikiamomis teisėmis²⁹¹. Kasacinis teismas taip pat laikosi nuostatos, kad sprendžiant termino atnaujinimo klausimą turi būti įrodinėjamos ir vertinamos visą laikotarpį iki kreipimosi į teismą egzistavusios aplinkybės²⁹².

Materialiųjų terminų atnaujinimui (pratęsimui) negali būti taikomos atitinkamos CPK numatytos procesinių terminų atnaujinimo ir pratęsimo normos. Nors teismų praktikos šiuo klausimu gausu, klaidų vis dar pasitaiko²⁹³. Materialiųjų terminų atnaujinimo (pratęsimo) klausimams nagrinėti, kaip minėta, skirta speciali ypatingosios teisenos procedūra (CPK XXXVIII skyrius).

Nors egzistuoja taisyklė, kad naikinamieji terminai dažniausiai negali būti atnaujinami (išskyrus kai atnaujinimo galimybę numato įstatymai), teismai kartais visgi tokius terminus (materialiuosius ar procesinius) atnaujiną, argumentuodami būtinybe ištaisyti nagrinėjant bylas padarytas akivaizdžias klaidas ir siekiu įgyvendinti teisingumą. Vis dėlto manytina, kad tokios priemonės, taikomos teisingumui įgyvendinti, kai nesilaikoma teisės imperatyvų ir įstatymo viršenybės principo reikalavimų, yra nepateisinamos ir gali diskredituoti pačią teisingumo idėją. Viena vertus, tokiais atvejais

²⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo R. K. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: V. K., V. K. ir A. F.* (bylos Nr. 3K-3-191/2012); 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *E. M. v. S. I.; tretieji asmenys: VĮ Registrų centras, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, Belize registruota bendrovė „Redpall Limited“* (bylos Nr. 3K-3-404/2012); 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. L. M., R. S., L. S., Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, Radviliškio rajono 2-ojo notarų biuro notarė A. S., VĮ Registrų centro Šiaulių filialas; trečiasis asmuo AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-694/2013); 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo V. V. pareiškimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo; suinteresuotas asmuo L. R. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-54/2014).

²⁹² Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjo R. J. pareiškimą dėl praleisto įstatymų nustatyto termino juridinę reikšmę turintiems veiksams atlikti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-70/2006); 2009 m. spalio 14 d. nutartį civilinėje byloje *P. Š. v. A. D. ir A. D. v. P. Š.* (bylos Nr. 3K-3-296/2009); 2013 m. spalio 2 d. nutartį civilinėje byloje *pagal pareiškėjos S. I. pareiškimą dėl praleisto termino pirkimo-pardavimo sutarčiai įregistruoti atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: E. M., VĮ Registrų centras, kompanija „Redpall Limited“* (bylos Nr. 3K-3-465/2013).

²⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. K. pareiškimą dėl termino sumokėti už žemės sklypą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-198/2008).

priešinga šalis, kuriai nepalankus teismo sprendimas, turi pagrindą tvirtinti, kad teisingumas buvo selektyvus. Tokia praktika „<...> sugriauna teisės naikinamųjų terminų prasmę, sukelia dar didesnę nenuspėjamumą, neapibrėžtumą <...>. Tai, jog teismui nėra svarbesnio tikslo už realios teisminės gynybos užtikrinimą, nesudaro pagrindo ignoruoti teisės imperatyvų. Priešingu atveju pasidaro visiškai neaišku, kurie teisės normose įtvirtinti imperatyvai saisto teismą, o kurie – ne“²⁹⁴. Kita vertus, teismų padarytos klaidos turi būti taisomos įstatymų nustatyta tvarka ir priemonėmis, o jei ir šios išnaudojamos, galima reikalauti iš valstybės žalos dėl valdžios institucijų, įskaitant teismus, neteisėtų veiksmų atlyginimo (CK 6.271 ir 6.272 straipsniai).

²⁹⁴ BOLZANAS, D. *Proceso atnaujinimas civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 157–166; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Komercinis bankas „Sekundės bankas“ v. A. S.* (bylos Nr. 3K-3-233/2004); 2006 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų E. M., J. A., ir J. A. pareiškimą dėl juridinio fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: Kauno apskrities viršininko administracija, E. L., A. M.* (bylos Nr. 3K-3-346/2006); 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų L. M. ir D. M. prašymą dėl praleisto proceso įstatymų nustatyto termino atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-515/2007); 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. Š. v. V. Š.* (bylos Nr. 3K-3-331/2009); 2014 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. P. Z.* (bylos Nr. 3K-3-392/2014); 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *S. G. v. UAB „Rinkos aikštė“* (bylos Nr. 3K-3-226-248/2016); Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Z. K., J. I., Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybė; tretieji asmenys: VĮ Registrų centras, Vilniaus rajono 1-ojo notarų biuro notarė L. Š., Vilniaus rajono 7-ojo notarų biuro notarė D. B., Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (bylos Nr. 2-817-381/2015).

4.2.3. Prievolių vykdymo terminai

4.2.3.1. Prievolių vykdymo terminų sąvoka ir klasifikavimas

Galiojančios teisės turėjimas paprastai reiškia, kad kita teisinio santykio šalis turi pareigą įvykdyti prievolę, taigi visa, kas buvo kalbama apie teisių galiojimo trukmę, aktualu ir prievolių vykdymo terminams. Jei baigiasi teisės galiojimas, baigiasi ir atitinkama kitos šalies pareiga, nes nėra teisių be pareigų ir nėra pareigų be teisių²⁹⁵. Teisės įgyvendinimo terminas vienai santykio šaliai kartu yra prievolės vykdymo terminas kitai šaliai ir atvirkščiai²⁹⁶. CK įtvirtinti prievolių vykdymo principai lemia, kad prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai ir nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra – vadovaujantis protingumo kriterijais, šalis savo pareigas turi atlikti kuo ekonomiškiau ir bendradarbiauti su kita prievolės šalimi (CK 6.38 straipsnis). Prievolių vykdymas laiku yra viena iš tinkamo prievolių vykdymo principo sąlygų. Prievolių vykdymo terminai labai svarbūs civilinių teisinių santykių reguliavimo srityje, nes prievolių vykdymo neapibrėžtumas neretai yra labai žalingas prievolės šalių ekonominiams santykiams ir visai visuomenės ekonomikai. Taigi tinkamas prievolės įvykdymas reiškia ne tik tinkamą jos vykdymą pagal prievolės subjektą, dalyką, valiutą, vykdymo vietą ir būdą, bet ir paisant prievolėje nustatytą jos vykdymo terminų. Taigi *civilinių pareigų* arba *prievolių vykdymo terminų* galima apibrėžti kaip laikotarpį, per kurį įpareigotasis asmuo privalo atlikti veiksmus (ar susilaikyti nuo veiksmų atlikimo), kurie sudaro jo įsipareigojimą pagal prievolę turinį. Pasibaigus prievolės vykdymo terminui, šią prievolę atitinkanti subjektinė reikalavimo teisė ir pati prievolė nesibaigia. Skolininkas pripažįstamas pažeidęs prievolės vykdymo terminą, kreditorius įgyja teisę reikalauti skolininko civilinės atsakomybės už civilinės teisės pažeidimą.

²⁹⁵ VAIŠVILA, A., supra note 46, p. 99.

²⁹⁶ KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 231–232.

Prievolių vykdymo terminai dažniausiai nustatomi šalių susitarimu sudarant sutartis. Juos nustačiusios šalys abipusiu sutarimu gali prievolių vykdymo terminus pakeisti (pavyzdžiui, pratęsti skolos grąžinimo terminą). Kita vertus, prievolių vykdymo terminai gali būti nustatyti ir įstatyme ar kituose teisės aktuose (pavyzdžiui, CK 6.53 straipsnio 2 dalis numato, kad, pagal bendrąją taisyklę, prievolę, kurios terminas neapibrėžtas, skolininkas privalo įvykdyti per 7 dienas nuo kreditoriaus pareikalavimo dienos). Prievolių vykdymo terminus gali nustatyti ir teismas (CK 6.35 straipsnio 1-3 dalys, 6.53 straipsnio 1 dalis). Taigi, pagal prievolės vykdymo terminą nustačiusį subjektą šie terminai skirstomi į nustatytus šalių, įstatymo bei teismo.

Prievolių vykdymo (kaip ir teisių įgyvendinimo apskritai) terminai gali būti skirstomi į bendruosius ir dalinius (tarpinius)²⁹⁷. *Bendrasis terminas* apima visą prievolės vykdymo laikotarpį (pavyzdžiui, pagal statybos rangos sutartį – pastatyti ir perduoti naudoti statinį per trejus metus, pagal paskolos sutartį – grąžinti visą sumą suėjus skolos grąžinimo terminui). Bendrojo termino ribos šalims leidžia susitarti ir dėl prievolės vykdymo tarpinių terminų. *Dalinis terminas* – tai laikotarpis, nustatytas tam tikrai teisės daliai įgyvendinti ar tam tikrai prievolės daliai įvykdyti (pavyzdžiui, etapais perduoti naudoti statomą namų kvartalą, skolą grąžinti periodiškai mokant dalimis ir t. t.). Taigi daliniai terminai dažniausiai nustatomi tarp šalių esant tęstiniais teisiniais santykiams. Šiais atvejais tinkamu prievolių vykdymu galima laikyti ne tik prievolės įvykdymą per bendrąjį terminą, bet ir jos įvykdymą laiku tarpiniais terminais. Pavyzdžiui, vienoje iš civilinių bylų kasacinis teismas konstatavo, jog esminiu sutarties pažeidimu gali būti pripažintas ir tarpinių terminų nesilaikymas: “Rangos sutartyje nustatoma darbų pradžia ir pabaiga. Šalys taip pat gali nustatyti atskirų darbų atlikimo terminus (CK 6.652 straipsnio 1 dalis). Vadovaujantis CK 6.652 straipsnio 2 dalimi, rangovas atsako ir už darbų pradžios ar pabaigos termino, ir už tarpinių terminų praleidimą, t. y. turi pareigą atlikti darbus per rangos sutartyje nustatytą terminą. Terminų pažeidimo teisinių pasekmių taikymas skiriasi priklausomai nuo to, ar

²⁹⁷ Žr., pavyzdžiui, GOMOLA, A. I., *supra note* 50, p. 167.

rangovas pažeidžia visų darbų atlikimo galutinį terminą, ar tarpinius terminus. Pirmuoju atveju taikytina CK 6.652 straipsnio 4 dalis. Antruoju atveju užsakovas gali, jei mano, kad toks pažeidimas yra esminis sutarties pažeidimas, atitinkantis CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1–5 punktuose įtvirtintas sąlygas, vienašališkai nutraukti sutartį. Šioje byloje aktualus sutarties nutraukimo teisėtumo, užsakovui pripažinus, kad tarpinių terminų pažeidimas yra esminis sutarties pažeidimas, vertinimas²⁹⁸.

Prievolių įvykdymo terminus reglamentuoja CK 6.53 straipsnis. Atsižvelgiant į prievolės įvykdymo termino išraiškos būdą, su tam tikromis išlygomis prievolių vykdymo terminai gali būti skirstomi į apibrėžtus ir neapibrėžtus terminus, taip pat terminus iki pareikalavimo bei protingą prievolių vykdymo terminą. Atitinkamai galima skirti bent keturis prievolės vykdymo variantus: kai terminas apibrėžtas, kai terminas neapibrėžtas, kai nustatytas terminas iki pareikalavimo, kai nustatytas protingas prievolių įvykdymo terminas.

Pirmasis, t. y. *apibrėžtas*, terminas yra daugiau ar mažiau aiškus: arba visiškai, kai tiksliai žinoma, kada terminas baigsis, arba kai tai galima nustatyti pagal prievolės esmę ir kitas aplinkybes. Jeigu prievolės terminas yra apibrėžtas, tai jis gali būti nustatytas nurodant kalendorinę datą (skolą gražinti iki sausio 1 dienos), laikotarpį (skolą gražinti per vieną metų terminą) arba įvykį, kuris tikrai įvyks ir yra žinoma, kada jis įvyks. Tokie terminai laikytini absoliučiai apibrėžtais. Kalbant apie prievolės įvykdymo termino susiejimą su įvykiu, kuris tikrai įvyks, nesvarbu, ar jis įvyks konkrečiu žinomu laiku (toks termino apibrėžimas įvykiu, kai žinoma, kada jis įvyks, labai artimas termino apibrėžimui kalendorine data, pavyzdžiui, sutariama skolą gražinti tada, kai skolininko vaikai sulauks pilnametystės), ar konkrečiai nežinomu laiku (pavyzdžiui, skolą gražinti po kreditoriaus mirties jo įpėdiniams), prievolės įvykdymo terminas laikytinas apibrėžtu. Tik tais atvejais, kai tikrai žinoma, kada įvykis įvyks, toks terminas laikomas apibrėžtu absoliučiai, o kai žinoma,

²⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Hidras“ v. UAB „Projestos projektai“ (bylos Nr. 3K-3-311-415/2015).

kad įvykis įvyks, bet nežinoma, kada tiksliai, jis laikytinas apibrėžtu santykinai. Santykinai apibrėžtu galima laikyti ir prievolės vykdymo terminą, nurodytą kaip tam tikro mėnesio tam tikra dekada arba tam tikrų metų tam tikras ketvirtis, pusmetis ir pan. Pavyzdžiui, CK 6.919 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bankas turi teisę kas ketvirtį nurašyti iš kliento sąskaitos tam tikras sumas už suteiktas paslaugas. Kai prievolės įvykdymo terminas numanomas, jis taip pat laikytinas santykinai apibrėžtu, nes yra gana aiškus atsižvelgiant į konkrečios prievolės pobūdį ir esmę. Terminą egzistuojant šiais atvejais galima nustatyti tiriant prievolės šalių tikruosius ketinimus ir prievolės pobūdį²⁹⁹. Pavyzdžiui, pasiskolinus vasarinių javų sėklos iki artimiausios sėjos nesunku suvokti, kad skola turi būti gražinta iki sėjos pradžios; gali būti susitarta skolą gražinti nutirpus sniegui arba nukritus lapams: „<...> ale terminą pasakė tas žmogus – kaip lapai nukris nuo medžio, tai tadu ataduos skolą“³⁰⁰. Tokią praktiką šiuo klausimu formuoja ir kasacinis teismas, konstatavęs, jog “sutarties šalims turėjo būti aišku, kad, esant sutarties 3 punkte nustatytam terminui, burokėlių nuėmimo darbai turi būti pradėti ne vėliau kaip 2006 m. spalio 6 d., nes, pasikeitus oro sąlygoms, burokėlių nuėmimas gali būti apsunkintas arba tapti neįmanomas ir dėl to gali atsirasti nuostolių. Šioje situacijoje šalių bendradarbiavimas (domėjimasis galimybe laiku nuimti burokėlius, keitimasis informacija, reikšminga darbui atlikti bei iš sutarties kylantiems neaiškumams pašalinti) buvo tiek ieškovo, tiek atsakovo pareiga. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad sutartyje dėl burokėlių nuėmimo buvo nustatyta tik darbų pradžia, ir tai leidžia ieškovui piktnaudžiauti savo teise atlikti darbus jam patogiu pagal situaciją laiku, o kilus ginčui manipuluoti šia aplinkybe sau palankesne linkme, kai pagal CK 6.652 straipsnio 1 dalį sutartyje turėjo būti nustatyta darbų pabaiga”³⁰¹. Kaip minėta, nėra pagrįsta terminą, kuris nustatytas nurodant nežinia kada įvyksiantį įvykį,

²⁹⁹ MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 511.

³⁰⁰ DAVAINIS-SILVESTRAITIS, M. *Pasakos, sakmės, oracijos*. Vilnius, 1973, p. 360; *Lietuvių kalbos žodynas*, supra note 74, p. 81; *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=terminas&lns=-1&les=-1>>.

³⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Vilkaviškio agrotiekimas” v. J. N. (bylos Nr. 3K-3-399/2009).

pripažinti neapibrėžtu terminu³⁰², nes tokį terminą apibrėžtu tiesiogiai pripažįsta įstatymas – CK 1.117 straipsnio 2 dalis. Visiškai aišku, kada reikia vykdyti prievolę, kai jos vykdymas susietas su įvykiu, kuris tikrai įvyks. Šalims prievolės vykdymą susiejus su tokiu įvykiu, nors ir nėra žinoma, kada jis įvyks, yra aiškus momentas, nuo kurio atsiras skolininko pareiga įvykdyti prievolę. Taigi iki aptartojo įvykio įvykimo kreditorius neturės teisės reikalauti prievolę įvykdyti.

Vadinasi, *neapibrėžtas* prievolės įvykdymo terminas yra tada, kai iš viso nenurodytas joks kriterijus, pagal kurį būtų galima identifikuoti prievolės įvykdymo pareigos atsiradimo momentą. Tokiais atvejais kreditorius turi teisę bet kada pareikalauti prievolę įvykdyti, o skolininkas turi teisę bet kada ją įvykdyti (CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Jeigu terminas prievolei įvykdyti neapibrėžtas ir nėra numanomas, prievolė turi būti vykdoma kreditoriaus reikalavimu (CK 6.53 straipsnio 2 dalis). Tačiau jeigu prievolės prigimtis, jos įvykdymo būdas ar vieta visgi reikalauja tam tikro termino, tokios prievolės įvykdymo terminą gali nustatyti teismas vienos iš šalių reikalavimu (CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Toks teisinis reguliavimas iš esmės atitinka UNIDROIT principų³⁰³ 6.1.1 straipsnio nuostatą, jog prievolę, kurios įvykdymo terminas nėra apibrėžtas, sutartį sudariusi šalis turi įvykdyti per protingą terminą, t. y. neatidėliojant prievolės įvykdymo momento, kiek įmanoma greičiau³⁰⁴.

Analogiškų padarinių, kaip ir neapibrėžto termino atveju, atsiranda ir tada, kai prievolės įvykdymo terminas yra apibrėžtas *kreditoriaus pareikalavimo momentu*. Matyt, vien dėl šios priežasties kai kurie autoriai prievolės įvykdymo termino nustatymą kreditoriaus pareikalavimo momentu prilygina neapibrėžtam terminui³⁰⁵. Su tuo iš dalies galima sutikti, nes iš

³⁰² MIZARAS, V., *et al.*, *op cit.*, p. 509.

³⁰³ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>.

³⁰⁴ MOISEJEVAS, R. Prievolių vykdymas ir teisinės jų neįvykdymo pasekmės. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 721.

³⁰⁵ SUKHANOV, J. A. (red.). *Grazhdanskoje pravo*. Tom III [Civil Law. Volume III]. Moskva: Volters Kluver, 2007, p. 54.

tikrųjų abiem atvejais prievolė bus dažniausiai vykdoma tada, kai pareikalaus kreditorius. Skirtumas tik tas, kad yra nurodoma konkreti prievolės, kurios vykdymas nustatytas kreditoriaus pareikalavimo momentu, aplinkybė – kreditoriaus pareikalavimas, kuris, nors ir neaišku, kada tiksliai bus pareikštas, kaip tik ir bus pagrindas vykdyti prievolę. Taigi apibrėžtumą, nors tik santykinį, šiuo atveju visgi užtikrina žinoma visiška pareigos vykdyti prievolę atsiradimo momento priklausomybė nuo kreditoriaus valios. Kita vertus, ir neapibrėžto termino atveju pagal įstatymą kreditorius bet kada gali pareikalauti vykdyti prievolę remdamasis tomis pačiomis taisyklėmis, kurios nustatytos numačius prievolės vykdymo terminą kreditoriaus pareikalavimo momentu. Taigi šių dviejų prievolės vykdymo variantų, nors ir skirtingų pagal pasirinktą išraiškos būdą, teisiniai padariniai iš esmės nesiskiria. Pagal CK 6.53 straipsnio 2 dalį, skolininkas prievolę turi įvykdyti per 7 dienas kreditoriui pareikalavus, išskyrus atvejus, kai pagal įstatymus ar sutarties esmę aiškus kitoks prievolės įvykdymo terminas. Tokiais atvejais prievolės įvykdymo terminas turi būti protingas ir sudaryti sąlygas skolininkui tinkamai ją įvykdyti. Įstatyme 7 dienų terminas pripažįstamas minimaliu terminu prievolei įvykdyti po kreditoriaus pareikalavimo, jei šalys susitarimu nenustatė dar trumpesnio. Jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę skolininkui reikia suteikti ilgesnį jos įvykdymo terminą, skolininkas turi prievolę įvykdyti per ilgesnį terminą paisydamas protingumo reikalavimų arba šalys susitarimu turi sutarti dėl ilgesnio termino. Kilus ginčui, teismas turi nustatyti, ar skolininkas laikėsi šių reikalavimų.

Protingas terminas – tai atsarginis variantas, kai nė vienas iš aptartųjų būdų negali būti taikomi, t. y. kai nenumatytas prievolės įvykdymo terminas ir nėra nurodyta jokių sąlygų jos įvykdymo terminui apibrėžti, bet prievolė turi būti įvykdyta. Šiais atvejais įstatymas arba sutartis prievolės įvykdymo terminą apibrėžia kaip tik protingumo kriterijumi ir šis požymis prievolės vykdymo terminą skiria nuo neapibrėžto prievolės termino vykdymo. Protingas prievolių įvykdymo terminas yra fakto klausimas, nustatomas pagal daugelį kriterijų – prievolės pobūdį, tikslą, šalis ir jų santykius, teisių ir pareigų prigimtį, galiojančius tam tikros veiklos srities papročius, bendruosius teisės principus

(pavyzdžiui, lankytojų viršutinių drabužių saugojimo įstaigos rūbinėje terminas, krovinio pristatymo pagal gabenimo jūra sutartį terminas ir kt.)³⁰⁶. Kadangi faktą, koks konkrečios prievolės terminas yra protingas, įmanoma nustatyti prievolės įvykdymo terminą apibūdinus protingumo kriterijumi, jį taip pat galima priskirti prie santykinai apibrėžtų terminų. Protingą terminą dažniausiai nustato teismas, nagrinėdamas ginčą dėl prievolės įvykdymo termino pažeidimo. Vienoje iš civilinių bylų šalys preliminariaja sutartimi susitarė, kad pagrindinė sutartis bus sudaryta per protingą terminą, tiekėjui laimėjus viešojo pirkimo konkursą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad tokiu būdu buvo nustatytas pagrindinės sutarties sudarymo terminas, apibrėžtas ne konkrečia laiko trukme, o vertinamąja sąvoka „protingas terminas“, kas atitinka įstatymo ir teismų praktikos nuostatas. Kasacinio teismo nuomone, „nors CK 1.117 straipsnyje, nustatančiame terminų apibrėžimo būdus, nėra nuostatos dėl „protingo termino“, kaip termino nurodymo būdo, bet protingo termino sąvoka yra plačiai vartojama kituose CK straipsniuose, pavyzdžiui, CK 6.53 straipsnio „Prievolių įvykdymo terminas“ 2 dalyje nustatyta, kad prievolę, kurios įvykdymo terminas neapibrėžtas, skolininkas privalo įvykdyti per 7 dienas nuo tos dienos, kurią kreditorius pareikalavo prievolę įvykdyti, išskyrus atvejus, jeigu pagal įstatymus ar sutarties esmę aiškus kitoks prievolės įvykdymo terminas; tokiais atvejais prievolės įvykdymo terminas *turi būti protingas* ir sudaryti sąlygas skolininkui tinkamai įvykdyti prievolę; CK 6.61 straipsnio „Prievolės atlikti tam tikrą darbą neįvykdymo pasekmės“ 1 dalyje nustatyta, kad kai skolininkas neįvykdo prievolės atlikti tam tikrą darbą, kreditorius turi teisę atlikti tą darbą skolininko sąskaita *per protingą terminą* ir už protingą kainą, jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis, arba reikalauti atlyginti nuostolius; CK 6.199 straipsnyje „Sutartis neapibrėžtam terminui“ nustatyta, kad neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai *per protingą terminą* iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita; CK 6.209 straipsnio „Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“ 1 dalyje nustatyta, kad

³⁰⁶ SUKHANOV, J. A., supra note 305, p. 54.

jeigu sutartis neįvykdyta, nukentėjusi šalis gali raštu nustatyti *protingą papildomą terminą* sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai, ir t. t. Taigi kasatoriaus argumentai, kad būtų nagrinėję teismai nenustatė protingo termino sąlygos turinio, neatitinka teismų procesinių dokumentų. Teismų sprendimuose nurodyta, kad protingu terminu laikytinas laikotarpis nuo kasatoriaus ir perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo sutarties sudarymo iki kasatoriaus ir subrangos sutarties su subrangovu pasirašymo³⁰⁷.

2000 m. CK labai plačiai vartojama protingo termino kategorija kalbant ir apie teisių įgyvendinimą, ir apie prievolių vykdymą, tad protingo termino institutą reikėtų aptarti plačiau³⁰⁸.

Pabrėžtina, kad CK skiria ir visiškai naują teisės kategoriją, kurią būtų galima apibūdinti *griežtu terminu*. Kalbama apie atvejus, kai iš pačios sutarties aišku, kad skolininkui pažeidus terminą, nesvarbu, ar tas terminas bus apibrėžtas, ar neapibrėžtas, bus pripažįstama, jog kreditorius yra praradęs interesą gauti prievolės įvykdymą. Pavyzdžiui, pagal CK 6.319 straipsnio 2 dalį, laikoma, kad pirkimo–pardavimo sutartyje yra sąlyga dėl jos įvykdymo *tiksliai nustatytu laiku*, jeigu iš sutarties turinio aiškiai matyti, kad pažeidus šį terminą pirkėjas praranda interesą sutarčiai. Tai reiškia, kad prievolės įvykdymas pasibaigus terminui galimas tik tada, jeigu kreditorius dėl tokio įvykdymo iš anksto sutinka. Jeigu rangovas pažeidžia galutinį viso darbo atlikimo terminą, tai užsakovas turi teisę atsisakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir pareikalauti iš rangovo atlyginti dėl termino praleidimo atsiradusius nuostolius, jeigu dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę (CK 6.652 straipsnio 4 dalis), pavyzdžiui, rangovas pavėluoja jaunavedžiams pasiūti drabužius iki santuokos registravimo dienos. Vartojimo pirkimo–pardavimo sutartyje gali būti numatyta sąlyga, kad pirkėjas daiktus priims per tam tikrą sutartyje nustatytą terminą, per kurį pardavėjas neturi teisės tų pačių daiktų parduoti kitam pirkėjui (CK 6.355 straipsnio 1

³⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ATEA“ v. UAB „Pireka“ (dabar - UAB „LitCon“); *tretieji asmenys: VĮ tarptautinis Palangos oro uostas, biudžetinė įstaiga Transporto investicijų direkcija* (bylos Nr. 3K-3-195/2013).

³⁰⁸ Žr. 6 dalį „Protingo termino samprata“.

dalį) ir t. t.³⁰⁹ Antai, kasacinis teismas vienoje iš civilinių bylų konstatavo, jog “CK 6.318 straipsnio 2 dalyje nustatyti atvejai, kai pirkėjas turi interesą, kad pardavėjas daiktus perduotų tiksliai sutartyje nustatytu laiku, t. y. kai griežtas termino laikymasis turi esminę reikšmę. Pirkėjo intereso sutarčiai praradimas turi būti suprantamas ne tik tais atvejais, kai daiktų perdavimo tikslus konkretus terminas aiškiai sutartyje nurodytas, bet būtina, kad tai būtų matyti iš sutarties turinio, jog pirkėjui griežtas nustatyto daiktų perdavimo termino laikymasis turi esminės reikšmės. (...) Nagrinėjamu atveju vykdant projektą, įgyvendinamą viešojo pirkimo pagrindu, ieškovui griežtas prievolės sąlygų laikymasis turėjo esminės reikšmės”³¹⁰. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija iš vartojimo kreditavimo būstui įsigyti teisinių santykių kilusiame ginče išaiškino, jog “pagal sutarties pobūdį – sudaryta vartojimo sutartis, kurioje papildomai saugomi vartotojo interesai, negalima išvada, kad atsakovas dėl laikino pažeidimo pobūdžio iš esmės negavo to, ko tikėjosi iš ilgalaikės sutarties, ir negalėjo to numatyti; pagal sutarties esmę griežtas atsiskaitymo terminų laikymasis neturi esminės reikšmės sutarties galiojimui”³¹¹. Taigi, pagal kreditoriaus interesą priimti prievolės įvykdymą pasibaigus terminui yra pagrįsta prievolių vykdymo terminus skirstyti į įprastinius ir griežtus terminus.

³⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB); trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012); 2015 m. gegužės 15 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *UAB „Statva“ v. UAB „Magna Baltija“* (bylos Nr. 3K-3-298-687/2015); 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Hidras“ v. UAB „Projekto projektai“* (bylos Nr. 3K-3-311-415/2015); žr. taip pat 3.2 skirsnį „Pagal terminų apibrėžtumo kriterijų“.

³¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Statva“ v. UAB „Magna Baltija“* (bylos Nr. 3K-3-298-687/2015).

³¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB); trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012).

4.2.3.2. Terminuotųjų prievolių vykdymas ir prievolių vykdymo terminų pasibaigimo teisiniai padariniai

Prievolės vykdymas yra veiksmų, sudarančių prievolės dalyką, atlikimas. Prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai bei nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra, - vadovaujantis protingumo kriterijais. Kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (CK 6.38 straipsnio 1 ir 3 dalys, 6.200 straipsnio 2 dalis). Vykdydamos bendradarbiavimo pareigą, šalys turi padėti viena kitai įgyvendinti joms tenkančias teises bei vykdyti pareigas - atskleisti būtiną informaciją, informuoti apie prievolės vykdymo aplinkybių pasikeitimus, iškilusias kliūtis prievolei įvykdyti, siekti sutarties tikslo įgyvendinimo, operatyviai ir taikiai spręsti kilusius nesutarimus, sumažinti prievolės pažeidimo neigiamus padarinius. Pareiga bendradarbiauti vienodai privaloma abiem sutarties šalims ir netinkamas jos vykdymas gali sukelti neigiamų padarinių bet kuriai iš jų³¹². Tik šalims bendradarbiaujant galima užtikrinti, kad prievolė bus įvykdyta tinkamai³¹³.

Laikoma, jog prievolė yra įvykdyta tinkamai, jeigu yra laikomasi anksčiau nurodytų prievolės vykdymo principų, t. y. jeigu prievolė vykdoma tinkamu būdu ir tinkamoje vietoje, tinkamo skolininko ir tinkamam kreditoriui, taip pat laikantis prievolėje nustatytų terminų³¹⁴.

Civilinėje teisėje nustatytos kai kurios esminės terminuotųjų prievolių vykdymo taisyklės.

Pirma, jeigu pareigos atsiradimas siejamas su tam tikro termino pabaiga, negalima reikalauti pareigą atlikti tol, kol tas terminas baigsis (CK 1.123 straipsnio 1 dalis). Šioje taisyklėje nustatytas prievolės su atidedamuju

³¹² MOISEJEVAS, R., *supra note* 304, p. 704-707.

³¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G. T. įmonė "Hegvita" v. UAB "Scania Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-479/2010); 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Baltijos investicijos" v. M. B. ir S. B.* (bylos Nr. 3K-3-96/2011).

³¹⁴ MOISEJEVAS, R., *op cit.*, p. 702.

terminu vykdymas (CK 6.33 straipsnio 2 dalis, 6.34 straipsnio 2 dalis). Atidedamasis terminas nukelia galiojančios prievolės vykdymą į ateitį. Tokia prievolė nevykdoma ir negalima reikalauti jos vykdyti tol, kol nesuėjo tam tikras terminas ar nebuvo tam tikrų aplinkybių. Pavyzdžiui, jeigu paskolos sutartyje numatyta, kad skola turi būti gražinta po metų, kreditorius neturi teisės reikalauti gražinti skolą šiam terminui nesibaigus. Jeigu prievolės įvykdymo terminas buvo susietas su tam tikra aplinkybe, kuri turėjo įvykti, bet neįvyko, tai tokia prievolė turėtų būti vykdoma ir ją vykdyti gali būti reikalaujama nuo tos dienos, kurią ta aplinkybė normaliai turėjo atsirasti (CK 6.34 straipsnio 1 dalis)³¹⁵.

Antra, jeigu tam tikros sandorio teisinės pasekmės siejamos su termino pabaiga, tai sandoris ar prievolė nustoja galioti tam terminui pasibaigus (CK 1.123 straipsnio 2 dalis). Ši taisyklė nustato prievolių su naikinamuoju terminu vykdymą (CK 6.33 straipsnio 3 dalis). Kaip minėta, suėjus naikinamajam terminui baigiasi šalių prievolės, t. y. naikinamasis terminas panaikina prievolę ateityje.

Trečia, skolininkas turi teisę įvykdyti prievolę prieš terminą, jeigu to nedraudžia įstatymai, sutartis arba kai prievolės įvykdymas prieš terminą neprieštarauja jos esmei (CK 6.53 straipsnio 3 dalis). CK 6.35 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija, jeigu įstatymai arba šalių sutartis nenumato kitaip, taip pat kai atsižvelgiant į prievolės esmę ir pobūdį aišku, kad terminas nustatytas kreditoriaus arba abiejų prievolės šalių naudai. Skolininkas visada gali įvykdyti prievolę prieš terminą, kai terminas nustatytas skolininko naudai. Pavyzdžiui, paprastai neatlygintinės paskolos sumą paskolos gavėjas turi teisę gražinti prieš terminą, jei ko kita nenustato paskolos sutartis, bet atlygintinės paskolos sumą paskolos gavėjas gali gražinti prieš terminą tik paskolos davėjui sutikus, nes šios rūšies prievolės terminas nustatytas kreditoriaus naudai (CK 6.873 straipsnio 3 ir 4 dalys). Kita vertus, šalis gali atsisakyti jos naudai nustatyto termino ir prievolę įvykdyti (pavyzdžiui, gražinti skolą) anksčiau termino. Prievolę įvykdžius savanoriškai

³¹⁵ MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 57.

ir neklystant, nors ir prieš terminą, negalima reikalauti grąžinti to, kas buvo įvykdyta (CK 6.33 straipsnio 2 dalis, 6.34 straipsnio 2 dalis), t. y. nepasinaudojęs atidedamuoju terminu ir įvykdęs prievolę anksčiau skolininkas negali reikalauti iš kreditoriaus grąžinti perduoto turto, kaip įgyto be teisėto pagrindo (CK 6.237 straipsnis)³¹⁶.

Taigi, tinkamas prievolių vykdymas reiškia, jog jos turi būti vykdomos ir jose nustatytais terminais. Priešingu atveju, taip pat ir skolininkui nesilaikant prievolės vykdymo terminų, pripažįstama, jog prievolė yra pažeista. Pagal CK 6.63 straipsnio 1 dalis 2 punktą skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, kai jis praleidžia prievolės įvykdymo terminą. Laikoma, jog skolininkas praleido terminą, jeigu jis prievolės neįvykdo per nustatytą terminą (CK 6.260 straipsnio 1 dalis), tačiau skolininkas nelaikomas praleidusiu įvykdymo terminą, kol prievolės negalima įvykdyti dėl to, kad pats kreditorius praleido įvykdymo terminą (CK 6.260 straipsnio 4 dalis). Jeigu prievolės įvykdymo terminas nebuvo nustatytas, skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę nuo to momento, kai kreditorius raštu pareikalavo įvykdyti prievolę ir nustatė įvykdymo terminą, o skolininkas per šį terminą prievolės neįvykdė (CK 6.63 straipsnio 3 dalis). Skolininkui praleidus prievolės įvykdymo terminą, dažniausiai kyla įprastinių padarinių, kaip ir kitais atvejais pažeidus prievolę, t. y. prievolė laikoma pažeista ir kreditorius įgyja teisę taikyti pažeistos teisės gynimo būdus.

Tačiau prievolės vykdymo termino praleidimo fakto *per se* nepakanka konstatuoti, jog skolininkas pažeidė prievolę. Tam būtina įsitikinti, jog ir kreditorius tinkamai vykdė savo pareigas pagal prievolę bei bendradarbiavimo su skolininku pareigą. Pagal CK 6.64 straipsnio 1 dalį kreditorius laikomas pažeidusiu prievolę, kai jos skolininkas negali įvykdyti dėl nepakankamo kreditoriaus bendradarbiavimo arba kreditorius neįvykdo pareigų skolininkui ir dėl to skolininkas pagrįstai sustabdo prievolės vykdymą. Jeigu kreditorius pažeidžia prievolę, skolininkas laikomas jos nepažeidusiu, o kol pažeidusiu prievolę laikomas kreditorius, ją pažeidusiu negali būti pripažįstamas

³¹⁶ Plačiau apie terminuotų prievolių vykdymą žr. 5 dalį „Termino pasibaigimo teisiniai padariniai“.

skolininkas (CK 6.64 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, kaip ir daugelyje kitų valstybių, taip ir Lietuvos civilinė teisė (CK 6.218 straipsnio 1 dalis) reikalauja, jog kreditorius raštu primintų skolininkui jo pareigą įvykdyti prievolę³¹⁷ ir, tik pasibaigus sutartyje ar įstatyme numatytam įspėjimo terminui, kreditorius įgyja teisę nutraukti sutartį vienašališkai dėl esminio sutarties pažeidimo. CK 6.209 straipsnio 1 dalis taip pat numato, jog, kai sutartis neįvykdyta per nustatytą terminą, kreditorius gali nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir apie tai pranešti kitai šaliai. Teismų praktikoje aplinkybė, jog kreditorius neparagino skolininko įvykdyti prievolę, pripažįstama bendradarbiavimo pareigos nevykdymu ir pagrindu netenkinti kreditoriaus reikalavimo atlyginti nuostolius dėl netinkamo prievolės vykdymo³¹⁸. Laikoma, jog kreditorius praleido įvykdymo terminą, jeigu jis atsisakė priimti skolininko pasiūlytą tinkamą prievolės įvykdymą ar neatliko veiksmų, iki kurių atlikimo skolininkas negalėjo įvykdyti savo prievolės. Tokiais atvejais skolininkas įgyja teisę reikalauti dėl kreditoriaus termino praleidimo patirtų nuostolių atlyginimo, o pagal piniginę prievolę neprivalo mokėti palūkanų už kreditoriaus praleisto termino laiką (CK 6.262 straipsnis).

³¹⁷ MIZARAS, V. , *et al.*, *supra note* 9, p. 115.

³¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Baltijos investicijos" v. M. B. ir S. B. (bylos Nr. 3K-3-96/2011).

4.2.3.3. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą

Pagal bendrąją taisyklę, esant terminuotai prievolei, termino praleidimas yra pripažįstamas prievolės pažeidimu ir tampa civilinės teisinės atsakomybės (nuostolių, netesybų) už pažeidimą taikymo skolininkui pagrindu. CK 6.245 straipsnio 1 dalis civilinę teisinę atsakomybę apibrėžia kaip turtinę prievolę, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)³¹⁹. Analogiška nuostata suformuluota CK 6.256 straipsnio, reglamentuojančio sutartinės atsakomybės atsiradimo pagrindus, 2 dalyje. Praleidęs prievolės įvykdymo terminą, skolininkas atsako kreditoriui už dėl termino praleidimo padarytus nuostolius ir už atsitiktinai atsiradusį po termino praleidimo negalėjimą įvykdyti prievolę, net jeigu tai nepriklauso nuo skolininko valios (CK 6.63 straipsnio 4 dalis, 6.260 straipsnio 2 dalis), išskyrus atvejus, kai skolininkas atleidžiamas nuo prievolės vykdymo arba kai prievolės negalima įvykdyti dėl kreditoriaus kaltės (CK 6.63 straipsnio 2 dalis, 6.129 straipsnis), be to, jeigu dėl prievolės įvykdymo termino praleidimo kreditorius nesuinteresuotas, kad prievolė būtų įvykdyta, jis turi teisę atsisakyti priimti skolininko siūlomą prievolės įvykdymą, jeigu skolininkas kartu nesiūlo atlyginti dėl prievolės pažeidimo kreditoriaus patirtus nuostolius, ir reikalauti nuostolių atlyginimo (CK 6.63 straipsnio 5 dalis, 6.260 straipsnio 3 dalis)³²⁰. Civilinės atsakomybės skolininkui taikymas yra vienas iš pažeistos kreditoriaus teisės gynimo būdų (CK 1.138 straipsnio 6 punktas), „kaip turtinė prievolė, kuri atsiranda esant pagrindui - civilinės teisės pažeidimui ir kitoms įstatyme nustatytoms

³¹⁹ Žr. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 16-43; NORKŪNAS, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. Iš: *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 969-1008; VITKEVIČIUS, P. et al., supra note 26, p. 425-448; SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida. Iš: *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p.1009-1040. MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 333-417.

³²⁰ MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 101-103, 362-364.

sąlygoms”, tai yra “išieškojimai iš skolininko turto, kurie perduodami kreditoriui”³²¹, civilinė atsakomybė yra nauja savarankiška turtinė prievolė³²². Yra dvi civilinės atsakomybės formos - žalos (nuostolių) atlyginimas ir netesybų sumokėjimas. Netesybos būdingos tik kaip sutartinės civilinės atsakomybės forma. Civilinė atsakomybė galima tik pagal bylos faktines aplinkybes nustatius visas būtinas įstatyme nurodytas sąlygas. Dėl to kiekvienu prievolės pažeidimo atveju aktualu nustatyti momentą, nuo kurio skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, nes šis momentas pripažįstamas atskaitos tašku, nuo kurio skolininkas privalo atlyginti kreditoriaus patirtus nuostolius³²³, o sutartinės atsakomybės atveju - nuo kurio momento skaičiuoti netesybas (delspinigius). Kai pareiškiamas kreditoriaus reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, netesybos įskaitomos į nuostolius (CK 6.73 straipsnio 1 dalis, 6.258 straipsnio 2 dalis), nes įstatymas baudinių netesybų nenumato³²⁴.

Kreditorius, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, taip pat gali reikalauti įvykdyti prievolę natūra (CK 6.213 straipsnio 1 dalis). Jeigu dėl padaryto sutarties pažeidimo kreditorius negauna pagal sutartį priklausančių pinigų, pinigai jam priteisiami taikant pareigos įvykdymo natūra gynimo būdą, bet ne civilinės atsakomybės taikymo būdą³²⁵. Piniginio pobūdžio prievolės pažeidimo dėl termino praleidimo atveju pažeista teisė dažniausiai bus apginta taikant pareigos įvykdymo natūra gynimo būdą, jį derinant su sutartine atsakomybe netesybų forma. Tik jeigu netesybos nekompensuoja kreditoriaus nuostolių dėl piniginės prievolės pažeidimo, gali būti taikoma civilinė atsakomybė nuostolių atlyginimo forma³²⁶. Taigi, prievolės įvykdymas natūra yra atskiras civilinių teisių gynimo būdas (CK 1.138 straipsnio 4 punktas),

³²¹ NORKŪNAS, A., *supra note* 319, p. 971, 990-992.

³²² MIZARAS, V. *et al.*, *supra note* 9, p. 561-563.

³²³ MOISEJEVAS, R., *supra note* 304, p. 732.

³²⁴ MIKELĖNAS, V., *supra note* 268, p. 116; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB “Lietuvos dujos” v. AB “Kauno energija” ir AB “Kauno energija” v. AB “Lietuvos dujos” ir Kauno miesto savivaldybė (bylos Nr. 3K-7-378/2005); 2007 m. kovo 5 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Škotijos firma “Forthmill Limited” v. UAB “Pakrijas”, trečiasis asmuo K. B. (bylos Nr. 3K-3-85/2007); 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB “Novrita” (bylos Nr. 3K-3-636/2013).

³²⁵ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S., *supra note* 319, p. 1015.

³²⁶ *Ibid.*, p. 1015-1016.

kuris nelaikomas civiline atsakomybe, tačiau šie teisių gynimo būdai gali būti taikomi kartu, jeigu to nedraudžia įstatymai³²⁷. CK 6.73 straipsnio 1 dalyje ir 6.258 straipsnio 2 dalyje numatytas draudimas kreditoriui kartu reikalauti ir realiai įvykdyti prievolę, ir sumokėti netesybas, kuris skirtas užkirsti kelią kreditoriaus praturtėjimui, kad kreditorius negautų tiek realiai sutartyje numatyto prievolės įvykdymo natūra, tiek alternatyvaus teisių apgynimo netesybų forma. Tačiau ši taisyklė netaikoma ir kreditorius kartu gali reikalauti netesybų bei realaus prievolės įvykdymo, kai praleidžiamas prievolės įvykdymo terminas, nes tokiu atveju netesybos kompensuoja kreditoriui termino praleidimu patirtus minimalius nuostolius³²⁸. Tai reiškia, kad, pirma, netesybų už prievolės pažeidimą ir realaus prievolės įvykdymo (CK 6.213 straipsnio 1 dalis) galima reikalauti tik tada, kai prievolė pažeidžiama praleidžiant prievolės įvykdymo terminą, antra, skolininkas, praleidęs prievolės įvykdymo terminą, negali vietoje sutarties įvykdymo kreditoriui sumokėti netesybas ir nevykdyti sutarties. Siekdamas atriboti skirtingas situacijas, kada galima reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir netesybų, kai prievolė neįvykdyta apskritai (plačiąja prasme), ir kada galima reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir netesybų, kai prievolė neįvykdyta pažeidus prievolės įvykdymo terminą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino: „jei prievolė yra neįvykdyta apskritai, ji taip pat yra neįvykdyta laiku, tačiau taip aiškinant įstatymą CK 6.73 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas kartu reikalauti ir sumokėti netesybas, ir įvykdyti prievolę netektų prasmės, nes visais atvejais neįvykdžius prievolės, vadinasi ir jos neįvykdžius laiku, būtų galima reikalauti ir sumokėti netesybas, ir įvykdyti prievolę. Dėl to kiekvienu atveju kilus ginčui dėl netesybų paskirties, remiantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis būtina nustatyti, ar sutartyje nustatytos netesybos yra skirtos

³²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alrosta“ v. UAB „Immobilitas“ (bylos Nr. 3K-3-19/2009); 2011 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje AB „Swedbank“ v. T. V. ir I. V.; trečiasis asmuo BUAB „Jundos plokštė“ (bylos Nr. 3K-3-227/2011).

³²⁸ MIZARAS, v., et al., supra note 9, p. 562; MIKELĖNAS, v., supra note 268, p. 116; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt. (bylos Nr. 3K-3-539/2013).

prievolės *neįvykdymu* padarytiems minimaliems nuostoliams kompensuoti, tokiu atveju kreditorius netenka teisės kartu su netesybomis reikalauti įvykdyti prievolę, ar prievolės įvykdymo *termino praleidimu* padarytiems minimaliems nuostoliams kompensuoti, tokiu atveju skolininkas yra skatinamas laiku vykdyti prievolę, o kreditorius kartu su netesybomis išsaugo teisę reikalauti įvykdyti prievolę natūra³²⁹.

Pagal CK 6.260 straipsnio 2 dalį ir 6.261 straipsnį, praleidęs piniginės prievolės įvykdymo terminą, skolininkas privalo mokėti už termino praleidimą sutarčių ar įstatymų nustatytas palūkanas, kurios yra laikomos minimaliais nuostoliais. Įrodęs kitus nuostolius, kreditorius be to turi teisę ir į jų atlyginimą³³⁰. Sutartyje arba įstatyme (CK 6.210 straipsnis, Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos 2012 m. gruodžio 17 d. įstatymas Nr. XI-2287³³¹) numatyto dydžio kompensuojamąsias palūkanas už naudojimąsi kreditoriaus pinigais skolininkas turi mokėti nuo prievolės įvykdymo termino pažeidimo momento iki prievolės visiško įvykdymo³³². Nuostolių, netesybų ir palūkanų santykį, skolininkui praleidus piniginės prievolės įvykdymo terminą, atskleidžia gausi teismų praktika. Kasacinio teismo nutartyse išaiškinta, jog kompensuojamosios palūkanos taip pat (kaip ir netesybos) įskaitomos į kreditoriaus patirtus nuostolius, o jeigu už termino praleidimą numatytos ir netesybos ir palūkanos, siekiant išvengti dvigubos skolininko atsakomybės, palūkanos įskaitomos į netesybas³³³. Kreditorius turi pasirinkti, kokios rūšies sumas už prievolės įvykdymo termino pažeidimą (palūkanas ar netesybas) išreikalauti. Jeigu kreditorius visgi reikalauja abiejų sumų, teismai priteisia sumą, kuri yra

³²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *N. P., N. I., A. Š., J. P., J. Š., R. Š. ir E. R. v. G. A. ir R. A.; tretieji asmenys: L. P., E. I., M. Š., E. P., L. R., I. B., A. B.* (bylos Nr. 3K-3-213/2014).

³³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *B. R. v. V. P.* (bylos Nr. 3K-3-218/2003).

³³¹ *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 127-6389.

³³² MIKELĖNAS, V. supra note 268, p. 67-68, 281, 364-365; MIKELĖNAS, V. supra note 25, p. 187-189.

³³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB "Novrita"* (bylos Nr. 3K-3-636/2013); 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Kauno keliai" v. UAB "Mitnija"* (bylos Nr. 3K-3-98/2014); 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Liuks" v. AB "Farmak"* (bylos Nr. 3K-3-156-687/2015).

didesnė, t. y. mažesnioji suma įskaitoma į didesniąją³³⁴. Kompensuojamųjų palūkanų specifiška taip pat lemia, kad jokios, net ir nuo skolininko valios nepriklausančios *force majeure* aplinkybės neatleidžia skolininko nuo šių palūkanų mokėjimo (CK 6.212 straipsnio 1 dalis), nes pinigų laiku nemokantis skolininkas *de facto* nepagrįstai praturtėja kreditoriaus sąskaita. Skolininkas nuo pareigos mokėti kompensuojamąsias palūkanas gali būti atleistas tik tada, kai prievolė neįvykdyta ar netinkamai įvykdyta dėl kreditoriaus kaltės (CK 6.259 straipsnis).

Dar vienas kreditoriaus teisės gynimo būdas, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, - teisė vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu termino praleidimas pagal sutartį ar įstatymą yra esminis sutarties pažeidimas (CK 6.218 straipsnio 1 dalis, 6.217 straipsnio 1-3, 5 dalys), taip pat reikalauti sutartį nutraukti teismo tvarka (CK 6.217 straipsnio 4 dalis). Sutarties nutraukimas atleidžia abi šalis nuo sutarties vykdymo, tačiau nepanaikina kreditoriaus teisės reikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl sutarties vykdymo termino pažeidimo, bei netesybas (CK 6.221 straipsnio 1 ir 2 dalys). Jeigu kreditorius nutraukia sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį³³⁵, tai kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo³³⁶.

Jeigu skolininkas neįvykdo nepiniginės sutartinės prievolės natūra per nustatytą terminą arba kreditorius neturi teisės reikalauti įvykdyti prievolę natūra, tai kreditorius turi teisę reikalauti taikyti kitus teisių gynimo būdus (CK 6.216 straipsnis).

Pažeidus prievolės vykdymo terminus, kyla ir kitų sutartyje ar įstatyme numatytų padarinių, kurių pašalinimui kreditorius gali taikyti atitinkamus

³³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. AB "bankas NORD/LB Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-830/2003); 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *V. ir S. M. prekybos centras v. AB "Turto bankas"* (bylos Nr. 3K-3-173/2006).

³³⁵ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartį civilinėje byloje *Lietuvos kariuomenė v. UAB „Eisiga“; trečiasis asmuo UAB „Čitas“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013).

³³⁶ Sutarties nutraukimas, kaip kreditoriaus teisių gynimo būdas, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, plačiau bus aptartas 4.2.3.4. skirsnyje "Kreditoriaus teisių gynimo būdai, kai nustatomas papildomasis arba lengvatinis prievolės įvykdymo terminas".

pažeistos teisės gynimo būdus. Pavyzdžiui, šalių sutartyje gali būti numatyta, jog iki tam tikro termino nesumokėjus parduoto daikto kainos, pirkėjas moka už daiktą didesnę kainą. Kredito įstaigos neretai reikalauja iš kredito gavėjų padidintų palūkanų mokėjimo, jeigu pažeidžiami kredito grąžinimo ir palūkanų mokėjimo terminai ir kt. Pagal CK 6.36 straipsnio 5 dalį, jeigu skolininkas praleido prievolės įvykdymo terminą, kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti nuvertėjusios valiutos, kuria turi būti mokama pagal prievolę, kurso, buvusio prievolės įvykdymo termino suėjimo metu, ir mokėjimo metu esančio kurso skirtumą.

Kai skolininkas neįvykdo prievolės atlikti tam tikrą darbą, kreditorius turi teisę pats atlikti tą darbą skolininko sąskaita per protingą terminą ir už protingą kainą, jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis, arba reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.61 straipsnio 1 dalis). Taigi, kai sutartyje numatytus darbus gali atlikti ne tik skolininkas, kreditorius turi pasirinkimo galimybę - atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius, skolininkui neįvykdžius per nustatytą terminą prievolės, arba atlikti darbus pats (ar pasitelkti tam kitus asmenis) skolininko sąskaita. Kad kreditorius nepiktnaudžiautų šia teise ir nesiektų praturtėti skolininko sąskaita, kreditoriaus veiksmai turi atitikti sąžiningumo ir protingumo reikalavimus - darbai turi būti atlikti per protingą terminą bei už protingą kainą, kad darbų kaina neprotingai nepadidėtų ir kad ji atitiktų šalių sutarties esmines sąlygas.

Taikyti pažeistos teisės gynimo būdus ar ne, vieną ar kelis iš jų taikyti bei kaip juos derinti, skolininkui praleidus terminuotosios prievolės įvykdymo terminą, visų pirma priklauso nuo kreditoriaus valios. Pavyzdžiui, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą kreditorius gali reikalauti ir nutraukti sutartį, ir reikalauti įvykdyti prievolę natūra, ir netesybų praleidus prievolės vykdymo terminą arba nuostolių atlyginimo, kurių nekompensuoja netesybos. Tačiau tam tikrais atvejais įstatymas imperatyvai nustato, kokie teisių gynimo būdai vienu metu negali būti pasirenkami. Kaip minėta, CK 6. 73 straipsnio 1 dalis ir 6. 258 straipsnio 2 dalis draudžia kreditoriui reikalauti iš skolininko vykdyti prievolę natūra, jeigu skolininkas kreditoriaus reikalavimu yra

sumokėjęs netesybas, t. y. iš šių pažeistos teisės gynimo būdų kreditorius turi pasirinkti vieną.

Skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, kreditorius, atsižvelgiant į prievolės prigimtį, šalis siejančius priešpriešinius įsipareigojimus, taip pat gali taikyti savigynos priemonės³³⁷ - sustabdyti priešpriešinės savo prievolės vykdymą. Sprendžiant dėl šalies teisės sustabdyti savo prievolės vykdymą, kai sutartinės prievolės vykdymas yra priešpriešinis, o prievolės šalis, kuri pirma turi atlikti veiksmus prievolei įvykdyti, prievolės nevykdo arba yra aišku, jog nustatytu terminu jos neįvykdys, taikomos CK 6.46, 6.58, 6.207, 6.208, 6.220 ir kituose straipsniuose nustatytos taisyklės. Aiškindamas nurodytas teisės nuostatas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog vienai iš šalių neįvykdžius sutartinės prievolės, kitos šalies prievolės vykdymo sustabdymo, kaip savigynos formos, teisėto panaudojimo sąlygos yra šios: “1) sutarties šalių prievolės turi būti priešpriešinės; 2) prievolės turi būti vykdomos vienu metu arba viena po kitos; 3) prievolės neįvykdo (netinkamai įvykdo) bet kuri šalis, kai prievolės vykdomos vienu metu, arba pirmiau prievolę turinti įvykdyti šalis, kai prievolės vykdomos viena po kitos; 4) dėl prievolės neįvykdymo nėra kitos šalies kaltės, taip pat nėra kitų nuo prievolės neįvykdžiusios šalies nepriklausančių aplinkybių; 5) prievolės neįvykdžiusi šalis nepateikė adekvataus savo prievolės įvykdymo užtikrinimo; 6) prievolės vykdymo sustabdymas, kaip savigynos forma, panaudotas protingai ir sąžiningai, neperžengiant savigynos ribų”³³⁸. Pavyzdžiui, pagal CK 6.314 straipsnio 7 dalį ir 6.315 straipsnio 2 dalį daiktų pardavėjas gali sustabdyti daiktų perdavimą pirkėjui iki pirkėjas už daiktus sumokės; pagal CK 6.570 straipsnio 3 dalį lizingo gavėjas turi teisę sustabdyti įmokų mokėjimą tol, kol lizingo davėjas tinkamai įvykdo prievolę perduoti daiktą; pagal CK 6.661 straipsnio 1 dalį rangovas turi teisę nepradėti darbų

³³⁷ Apie savigyną, kaip teisių gynimo būdą, žr.: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., *supra note* 1, p. 16-18; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *supra note* 27, p. 274-276; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 565-567; MOISEJEVAS, R., *supra note* 304, p. 714-716; SUKHANOV, J. A., *supra note* 50, p. 563-574.

³³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Danės sala” v. D. N. ir A. Š. (bylos Nr. 3K-3-413/2009).

arba sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas nevykdo sutartyje numatytų priešpriešinių pareigų - neperduoda projekcinės dokumentacijos, nesumoka avanso ir pan. Be to, šalis pagal prievolės vykdymo aplinkybes turinti pagrindo manyti, jog kita šalis gali iš esmės pažeisti sutartį, turi teisę reikalauti patvirtinimo, kad pastaroji šalis sutartį įvykdys tinkamai ir sustabdyti savo sutartinių prievolių vykdymą iki tokio patvirtinimo gavimo.

Kreditorius, skolininkui pažeidus prievolės vykdymo terminą, taip pat gali sulaikyti daikto ar darbų rezultato perdavimą (pavyzdžiui, prekybos agentas turi teisę sulaikyti turimus atstovaujamojo daiktus, kol atstovaujamas su juo atsiskaitys, - CK 2.161 straipsnis; kitam asmeniui priklausančio daikto teisėtas valdytojas, turintis reikalavimo teisę į daikto savininką, gali sulaikyti jo daiktą, kol reikalavimas bus patenkintas, - CK 4.229 ir 6.69 straipsniai; jeigu užsakovas nevykdo įsipareigojimo sumokėti už atliktus rangos darbus, rangovas gali išieškoti jam priklausančias lėšas iš užsakovui priklausančių įrenginių, likusių medžiagų ar kito turto arba sulaikyti darbų rezultato perdavimą, kol užsakovas tinkamai neįvykdys savo prievolės, - CK 6.656 straipsnis ir kt.) ir kt.³³⁹

³³⁹ SUKHANOV, J. A., *supra note* 305, p. 55; MIKELĖNAS, V., *supra note* 25, p. 112.

4.2.3.4. Kreditoriaus teisių gynimo būdai, kai nustatomas papildomasis arba lengvatinis prievolės vykdymo terminas

Atsižvelgiant į įvairias aplinkybes (kreditoriaus valią išsaugoti sutartinius santykius, įstatyme įtvirtintą šalių bendradarbiavimo pareigą, prievolės ir pažeidimo pobūdį, skolininko turtinę padėtį ir pan.), ne visada pasibaigus prievolės vykdymo terminui galima taikyti civilinę atsakomybę. Šalių susitarimas ar įstatymas gali numatyti sąlygą – prieš taikant tam tikrus pažeistos kreditoriaus teisės gynimo būdus nustatyti skolininkui papildomąjį ir lengvatinį terminą prievolei įvykdyti. Lengvatinį terminą taip pat gali nustatyti teismas. Pavyzdžiui, prof. V. Mikelėnas terminus pagal kreditoriaus išreikštą valią bendradarbiauti su skolininku būtent ir skirstė į papildomuosius ir lengvatinius terminus³⁴⁰.

Jeigu sutartis neįvykdyta, nukentėjusioji šalis gali netaikyti skolininkui civilinės atsakomybės ar kitų minėtųjų priemonių, bet raštu nustatyti protingą *papildomąjį terminą* sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai (CK 6.209 straipsnio 1 dalis). Papildomojo prievolės įvykdymo termino nuostata teisėje įtvirtinta siekiant paskatinti prievolės šalis bendradarbiauti ir išsaugoti normalius teisinius tarpusavio santykius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino³⁴¹, kad CK 6.38 straipsnio 3 dalyje ir 6.200 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta sutarties šalių pareiga vykdyti prievoles kuo ekonomiškiau ir bendradarbiauti reiškia, kad šalys privalo padėti viena kitai įgyvendinti sutartines teises ir vykdyti sutartines pareigas, dėti visas pastangas, kad būtų įgyvendintas sutarties tikslas. Tik šalims bendradarbiaujant galima užtikrinti, kad prievolė bus įvykdyta tinkamai. CK 6.61 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kreditoriaus teisė pačiam įvykdyti prievolę atlikti tam tikrą darbą per protingą terminą ir už protingą kainą, taip pat CK 6.209 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti yra šalių bendradarbiavimo ir ekonomiško prievolių vykdymo principo išraiška. Teismų

³⁴⁰ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 511–513.

³⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltijos investicijos“ v. M. B. ir S. B. (bylos 3K-3-96/2011).

praktikoje pripažįstama, kad sutartinės prievolės šalių veiksmai sutarties vykdymo metu vertintini ir vieno iš pagrindinių prievolių vykdymo principų – šalių bendradarbiavimo – požiūriu³⁴². Taigi teismas gali nepripažinti, kad skolininkas pažeidė prievolę, jeigu yra pagrindas konstatuoti, kad kita prievolės šalis – kreditorius – nevykdo ar nevykdė pareigos bendradarbiauti arba nepakankamai bendradarbiavo. Tokio pobūdžio aplinkybės gali būti pagrindas netenkinti kreditoriaus reikalavimo dėl netinkamo prievolės įvykdymo³⁴³.

Nurodyta kasacinio teismo praktika aiškinant šalių bendradarbiavimo, vykdant prievoles, principo turinį tiesiogiai susijusi su kitomis CK nuostatomis. Pagal bendrąją taisyklę, prievolės vykdymo termino praleidimo faktas nesuteikia pagrindo nukentėjusiajai šaliai vienašališkai nutraukti sutartį, tačiau tokią teisę kreditorius įgyja, jei įpareigota šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą (CK 6.217 straipsnio 3 dalis)³⁴⁴. Įspėjimo apie sutarties nutraukimą termino tikslas – informuoti šalį apie ketinimą nutraukti sutartį ir taip išvengti papildomų nuostolių, kurių gali atsirasti sutarties šaliai esant netinkamai informuotai apie kitos šalies ketinimą nutraukti sutartį. Kasacinio teismo praktikoje aiškinama, jog įprastinėmis aplinkybėmis, nesant ypatingų atvejų, sutartis gali būti vienašališkai (nesikreipiant į teismą) nutraukta esant šiems pagrindams: pirma, esant esminiam sutarties pažeidimui (CK 6.217 straipsnio 1, 2 dalys, specialiosiose normose įvardyti esminiai atskirų sutarčių rūšių pažeidimai, kaip šių sutarčių vienašalio nutraukimo pagrindai, pavyzdžiui, CK 6.497, 6.498 straipsniai); antra, jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir toks pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas pagal CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustačiusi papildomą protingą

³⁴² Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 29 d. nutartį civilinėje byloje *UAB „Remolita ir Ko“ v. UAB „Autopartis“* (bylos Nr. 3K-3-795/2002).

³⁴³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartį civilinėje byloje *G. Š. v. E. M. individualioji įmonė „Beilė“* (bylos Nr. 3K-3-704/2001).

³⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kotesa“ v. UAB „Autoera“* (bylos Nr. 3K-3-102/2011).

terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (CK 6.209 straipsnis, 6.217 straipsnio 3 dalis); trečia, šalių sutartyje nustatytais pagrindais (CK 6.217 straipsnio 5 dalis) net kai sutarties pažeidimas nėra esminis. Jeigu šalys susitarė, kad tam tikros sutarties sąlygos pažeidimas yra pagrindas vienašališkai nutraukti sutartį, tai nebūtina, kad jos būtų susitarusios šį pažeidimą vertinti kaip esminį. Sutartyje ir įstatyme išvardytų vienašališko sutarties nutraukimo pagrindų taikymo skirtumas yra tas, kad teismas netikrina, ar sutartyje įtvirtintas sutarties nutraukimo pagrindas savo pobūdžiu atitinka CK 6.217 straipsnio 2 dalies kriterijus. Tačiau sutartyje nurodytas nutraukimo pagrindas yra sutarties sąlyga, todėl teismo vertinamas ir kontroliuojamas sutarties sąlygų teisėtumo ir sąžiningumo aspektais³⁴⁵. Taigi sutartis gali būti nutraukta vienašališkai, t. y. nesikreipiant į teismą, tiek įstatymuose, tiek ir šalių sutartyje nustatytais atvejais.

Kita vertus, jeigu sutarties sąlygų (taip pat ir termino) griežtas laikymasis pagal sutarties pobūdį šalims turi esminės reikšmės, termino praleidimas irgi gali būti pripažintas esminiu sutarties pažeidimu ir pagrindu sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipiant su ieškiniu į teismą (CK 6.217 straipsnio 1 ir 2 dalys)³⁴⁶. Vadinasi, net ir nenustačius papildomo termino prievolei įvykdyti, sutartį galima nutraukti ne teismo tvarka pasibaigus prievolės įvykdymo terminui, kai termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas³⁴⁷ (CK 6.217 straipsnio 2 ir 5 dalys, 218 straipsnio 1 dalis), taip pat jeigu sutarties įvykdymas po termino praleidimo šaliai praranda prasmę³⁴⁸.

³⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. balandžio 29 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-P-346/2004); 2011 m. kovo 10 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *UAB „Kotesa“ v. UAB „Autoera“* (bylos Nr. 3K-3-102/2011); 2012 m. birželio 26 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *J. G. v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-7-306/2012); 2012 m. birželio 26 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *R. B. v. AB „Nordea Bank Finland“ PLC Lietuvos skyrius; trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012).

³⁴⁶ MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 291–294.

³⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *V. P., E. P. v. Nordea Bank Finland Plc; tretieji asmenys: A. Č., E. Č., M. D., UAB Generalinė prekybos agentūra* (bylos Nr. 3K-3-243/2014); 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Statva“ v. UAB „Magna Baltija“* (bylos Nr. 3K-3-298-687/2015); 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Accuratus“ v. bendrovė „IDS Borjomi Beverages Co N. V.“; trečiasis asmuo A. J.* (bylos Nr. 3K-3-544-684/2015).

³⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vindeva“ v. UAB „Vilpra“ ir UAB „Vilpra“ v. UAB „Vindeva“;*

Paprastai teise nustatyti papildomą terminą prievolei įvykdyti kreditorius naudojami tais atvejais, kai yra suinteresuotas išsaugoti sutartinius santykius su skolininku, gauti prievolės įvykdymą, nors ir vėliau, nei buvo nustatytas įvykdymo terminas, taip pat kai pagal įstatymą ar šalių susitarimą bei prievolės pobūdį termino praleidimas nėra pripažįstamas esminiu prievolės pažeidimu. Pavyzdžiui, bankai ir vartotojai pagal būsto įsigijimo kreditavimo sutartis susitaria, kad, kredito gavėjui nesumokėjus laiku pagal mokėjimo grafiką mokėtino kredito ir priskaičiuotų palūkanų ilgiau kaip 10 kalendorinių dienų, bankas praneša apie tai kredito gavėjui ir nustato papildomą ne trumpesnę kaip 10 kalendorinių dienų terminą skolai padengti; jeigu kredito gavėjas per nurodytą terminą skolos nepadengia, bankas tik tada įgyja teisę nutraukti sutartį bei reikalauti prieš terminą grąžinti visą kreditą, priklausančias palūkanas, kitas pagal sutartį mokėtinas sumas³⁴⁹.

Per papildomą terminą nukentėjusioji šalis gali įstatymų nustatyta tvarka sustabdyti savo prievolių vykdymą, pasinaudoti daikto sulaikymo teise, pareikalauti nuostolių atlyginimo (CK 6.209 straipsnio 2 dalis), bet negali taikyti kitų pažeistų teisių gynimo būdų (pavyzdžiui, nutraukti sutartį, kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo, pasibaigus terminui, reikalauti prievolę vykdyti natūra).

Nesuteikus papildomojo termino ir nepranešus apie sutarties nutraukimą, tokia aplinkybė ne visada sudaro pagrindą pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtu. Jeigu nesilaikius įstatymo nustatyto įspėjimo apie sutarties nutraukimą termino kyla tam tikrų neigiamų padarinių (atsiranda papildomų nuostolių), kurių nurodyto termino laikantis būtų buvę galima išvengti, papildomo termino nesuteikimas tokiu atveju gali būti pagrindas pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtu. Priešingu atveju, kai tam tikrų neigiamų padarinių nekyla, padarytasis pažeidimas – sutarties nutraukimo

trejieji asmenys: UAB „Pajūrio birštva“, BUAB „Edija“ (bylos Nr. 3K-3-146/2012).

³⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB); trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012).

termino nesilaikymas – būtų formalus ir nesuteiktų pagrindo spręsti, kad dėl jo padarymo vienašalis sutarties nutraukimas yra neteisėtas³⁵⁰.

Jeigu nukentėjusi šalis gauna kitos šalies pranešimą, kad pastaroji neįvykdys sutarties, ir per papildomą terminą arba jam pasibaigus sutartis neįvykdoma, tai nukentėjusi šalis gali taikyti ir kitus savo teisių gynimo būdus (CK 6.209 straipsnio 2 dalis), taip pat ir nutraukti sutartį (CK 6.209 straipsnio 3 dalis). Nukentėjusi šalis pranešime apie papildomo termino nustatymą gali nurodyti, kad sutartis gali būti vienašališkai nutraukta, jei kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą. Šia teise kreditorius negali pasinaudoti, jeigu neįvykdyta prievolės dalis sudaro nedidelę sutarties neįvykdžiusios šalies sutartinių prievolių dalį (CK 6.209 straipsnio 4 dalis)³⁵¹. Pavyzdžiui, jeigu paskolos gavėjas ilgą laikotarpį vykdo kredito sutartį su banku ir praleidžia vieno periodinio paskolos dalies mokėjimo terminą, sutarties nutraukimas neatitiktų prievolės pobūdžio bei esmės, taip pat teisingumo ir sąžiningumo, šalių bendradarbiavimo prievolėje principų, nors kreditorius ir būtų suteikęs skolininkui papildomą terminą prievolei įvykdyti. Kredito sutarties sąlyga, suteikianti teisę bankui nutraukti sutartį, jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui *bent vienos* kredito dalies, nustatymas prieštarauja bendrosioms sąžiningumo nuostatoms ir iš esmės pažeidžia šalių teisių bei pareigų pusiausvyrą vartotojo (kredito gavėjo) nenaudai³⁵². Kreditoriaus valia ar pagal įstatymą nustatomas papildomas terminas prievolei įvykdyti turi atitikti protingumo kriterijų, t. y. turi būti realus, atitikti prievolės prigimtį ir esmę, kas leistų kitai prievolės šaliai ją tinkamai įvykdyti (CK 6.209 straipsnio 1 dalis). Jei papildomas terminas

³⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vindeva“ v. UAB „Vilpra“ ir UAB „Vilpra“ v. UAB „Vindeva“; tretieji asmenys: UAB „Pajūrio birštva“, BUAB „Edija“* (bylos Nr. 3K-3-146/2012).

³⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. ir L. D. v. AB „Swedbank“; trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-288/2013).

³⁵² Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 15 d. nutartį civilinėje byloje *pagal AB DnB NORD banko pareiškimą dėl priverstinio skolos išieškojimo iš įkeisto turto* (bylos Nr. 3K-7-272/2011).

nustatytas neprotingai trumpas, jis skolininko reikalavimu kreditoriaus turi būti atitinkamai pratęstas (CK 6.209 straipsnio 3 dalis)³⁵³.

Siekiant visapusiškai aprėpti analizuojamą problematiką, būtina paminėti dar vieną įstatyme numatytą situaciją, kai leidžiama sutartį nutraukti net ir nesibaigus prievolės vykdymo terminui, t. y. kai faktiškai prievolė dar nėra pažeista. Pagal CK 6.219 straipsnį šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali numanyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės. Ši nuostata skiriasi nuo CK 6.217 straipsnio tuo, kad joje įtvirtinta ne faktinio, bet būsimo, prognozuojamo sutarties pažeidimo samprata. CK 6.219 straipsnis yra speciali prevencinė kreditoriaus teisių apsaugos norma, kuri leidžia sutartį nutraukti net tuo atveju, jei faktiškai esminis sutarties pažeidimas dar neįvyko, bet iš faktinių aplinkybių akivaizdu, kad tai atsitiks. Kasacinis teismas konstatavo, jog „sutarties nutraukimas tokiomis aplinkybėmis yra kur kas racionalesnis problemos sprendimo būdas tiek kreditoriui, tiek skolininkui, nes kreditorius, užuot laukęs akivaizdžiai numatomo prievolės neįvykdymo padarinių, gali tęsti savo planus sudaręs sutartis su kitais kontrahentais arba perplanuoti savo veiklą. Skolininkui tai naudinga tuo, kad sutartis nutraukiama ir nedidėja kreditoriaus patiriami nuostoliai, kuriuos jis gali vėliau prisiteisti iš skolininko. CK 6.219 straipsnį galima taikyti esant šioms sąlygoms. Pirma, sutartinė prievolė turi būti galiojanti. Antra, neturi būti suėjęs prievolės įvykdymo terminas. Trečia, būsimas pažeidimas turi būti akivaizdus. Akivaizdumas kvalifikuojant numatomą sutarties pažeidimą turi būti toks, kad būtų pakankamai didelė tikimybė, jog numatomas sutarties pažeidimas bus, tačiau absoliutaus įsitikinimo nereikalaujama. Ketvirta, gresiantis pažeidimas turi būti esminis. CK 6.219 straipsnį galima taikyti tik tuo atveju, jei apskritai dėl pažeidimo, kurio tikimasi, yra leidžiama nutraukti sutartį, t. y. jis turi būti

³⁵³ Žr. 6 dalį „Protingo termino samprata“.

esminis pagal CK 6.217 straipsnį. Penkta, numatomo sutarties pažeidimo požymiai neturi būti išnykę³⁵⁴.

Lengvatinis terminas yra toks įstatymo, šalių susitarimu ar teismo nustatytas terminas, kuriam atidedamas sutartyje numatytas prievolės vykdymas, taip pat teismo sprendimo ar kito vykdytino dokumento vykdymas. Tiesiogiai įstatyme lengvatinis terminas prievolei įvykdyti nustatomas retai. Pavyzdžiui, pagal CK 4.216 straipsnio 1 dalį (iki 2011 m. gruodžio 22 d. įstatymo Nr. XI-1842, įsigaliojusio 2012 m. liepos 1 d., redakcijos priėmimo³⁵⁵), įkaito turėtojas turėjo teisę nukreipti išieškojimą į įkeitimo objektą, jeigu suėjus prievolės įvykdymo terminui prievolė nėra įvykdyta, bet ne anksčiau kaip praėjus 20 dienų po prievolės įvykdymo termino pabaigos. Šiuo metu tokia įstatymo nuostata negalioja, bet po pagrindinės prievolės įvykdymo termino pasibaigimo lengvatinis terminas, kuriam pasibaigus įkaito turėtojas įgytų teisę nukreipti išieškojimą į įkeitimo objektą, gali būti nustatytas šalių susitarimu įkeitimo sandoryje. Tokiu atveju įkaito davėjui būtų suteikta galimybė prievolę įvykdyti kitokiu būdu, išsaugant įkeistą turtą, kuris paprastai būna vertingiausias skolininko turtas, susijęs su jo svarbių ar net esminių poreikių tenkinimu (pavyzdžiui, vienintelis būstas ir pan.). Lengvatinį prievolės įvykdymo terminą šalys gali nustatyti ir kitose sutartyse, bet dažniau taip nustatomas ne lengvatinis, bet papildomasis terminas, kai prievolės įvykdymo terminas nukeliamas tolesniam laikui. Lengvatinį terminą dažniausiai taiko teismai ginčiuose dėl įpareigojimo vykdyti prievolę. Pagal CPK 284 straipsnį, dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar teismo iniciatyva, atsižvelgiant į turtinę abiejų šalių padėtį ar kitas aplinkybes, teismo sprendimo vykdymas gali būti atidėtas arba išdėstytas. Tai galima padaryti ir kai priverstinis vykdymas jau yra prasidėjęs.

Įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja privalomumo ir vykdytinumo savybes – jis turi būti besąlygiškai įgyvendinamas, o skolininkui pačiam

³⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB); trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012).

³⁵⁵ *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 6-178.

geruoju nevykdant teismo sprendimo, jis gali būti vykdomas priverstinai. Kadangi CPK 284 straipsnio nuostatų įgyvendinimas reiškia nukrypimą nuo bendros teismo sprendimo vykdymo tvarkos, tai teismo sprendimo įvykdymas gali būti atidedamas ar išdėstomas tik išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į šalių turtinę padėtį arba kai susidaro labai nepalankios aplinkybės jį įvykdyti. Sprendžiant dėl teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo, aktualūs yra CK 1.2 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo, taip pat teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių principai. Remiantis šiais civilinių teisinių santykių teisinio reglamentavimo principais, nagrinėjant teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo klausimą turi būti atsižvelgta į abiejų bylos šalių interesus, į tai, ar atidėjus teismo sprendimo įvykdymą bus užtikrintas tinkamas jo įvykdymas, ar nebus iš esmės paneigtas teismo sprendimas ir pažeisti šalies, kurios naudai jis priimtas, lūkesčiai³⁵⁶. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „spręsdamas dėl teismo sprendimo vykdymo atidėjimo, teismas turi atsižvelgti į abiejų šalių turtinę padėtį, taip pat į kitas svarbias aplinkybes, į tai, kad sprendimo vykdymo atidėjimas neturi suteikti nepagrįsto pranašumo skolininkui, o išieškotojas neturi patirti nepagrįstų nuostolių, siekti išlaikyti išieškotojo ir skolininko teisėtų interesų pusiausvyrą, vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais“³⁵⁷. Pavyzdžiui, civilinėje byloje dėl savavališkos statybos padarinių pašalinimo teismas įpareigojo atsakovą iki tam tikros datos nugriauti savavališkai, neturint nustatyta tvarka parengtos ir suderintos projektinės dokumentacijos ir statybos leidimo pastatytus statinius, taip pat sutvarkyti statybvieta³⁵⁸. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nurodytųjų principų nepažeidžia net priteistos didelės sumos bankui išieškojimo išdėstymas ilgam

³⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. S. G.; tretieji asmenys: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Aukštadvario regioninio parko direkcija* (bylos Nr. 3K-3-596/2006) ir kt.

³⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. G. D., R. D., BUAB „Res digna“* (bylos Nr. 3K-7-61/2011) ir kt.

³⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. S. G.; tretieji asmenys: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Aukštadvario regioninio parko direkcija* (bylos Nr. 3K-3-596/2006).

terminui, nes tai sudaro sąlygas įmonei vykdyti normalią ūkinę veiklą, padedančią užtikrinti joje dirbantiems asmenims darbo vietas, o tai turi įtakos bendrovės, kaip įmonės, veiklos tęstinumui, sudaro jai galimybę gražinti kreditoriui skolą atitinkamomis pinigų sumomis³⁵⁹.

Poreikį taikyti lengvatinį terminą gali lemti prievolės esmė, taip pat susiklosčiusios sudėtingos asmeninės ar kitos ypatingos prievolės vykdymo aplinkybės, dėl ko sprendimo vykdymas gali iš esmės pažeisti skolininko interesus ir būti neproporcingas padarytam kreditoriaus teisių pažeidimui, pavyzdžiui, vaikų interesai iškeldinimo iš būsto bylose, sunki skolininko sveikatos būklė ar turtinė padėtis ir kt. Taigi ar taikyti lengvatinį terminą, ar ne, sprendina pagal konkrečias bylos aplinkybes, kurios vertinamos atsižvelgiant į bendruosius teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijus, taip pat į abiejų šalių interesų derinimo ir proporcingumo principus (CK 1.5 straipsnis, CPK 3 straipsnio 1 ir 7 dalys). Kiekvienu atveju, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį, bylos aplinkybes ir bendruosius teisės principus, pagrindą taikyti lengvatinį terminą nustato teismas. Teismas gali įsiteisėjusį ir vykdytiną teismo sprendimą atidėti ar išdėstyti, taip pat taikyti mišrias teismo sprendimo vykdymo atidėjimo ir išdėstymo priemones. Esant išimtinėms aplinkybėms teismo sprendimo vykdymas gali būti atidėtas ir daugiau nei vieną kartą³⁶⁰.

Kita vertus, nėra pagrindo siekiant nustatyti teismo sprendimu jau priteistos skolos mokėjimo tvarką ir terminą reikšti šiuo klausimu atskirą

³⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas NORD LB Lietuva v. UAB „Dama“, R. D.* (bylos Nr. 3K-3-301/2006).

³⁶⁰ Žr. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 799–808; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *B. V. v. S. V.* (bylos Nr. 3K-3-925/2002); 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *D. Č. v. R. Č.* (bylos Nr. 3K-3-1136/2003); 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. ir F. S. v. I. S. bei I. S. ir V. S. v. G. S., F. S., S. K. ir G. R. siuvimo įmonei; tretieji asmenys: Klaipėdos miesto 6-ojo notarų biuro notarė L. P., VĮ Registrų centras, Klaipėdos savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-128/2011); 2011 m. balandžio 4 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. G. D., R. D.; trečiasis asmuo BUAB „Res digna“* (bylos Nr. 3K-7-61/2011); 2011 m. gruodžio 16 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *UAB „Parama“ v. UAB „VITI“* (bylos Nr. 3K-3-521/2011); Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Eurovia Lietuva“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 2A-1188/2014); 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. v. A. V., K. L.* (bylos Nr. 2-1946/2014); 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. v. D. Š.* (bylos Nr. 2-54-381/2015); 2016 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. I. J., V. J.* (bylos Nr. e2A-828-241/2016) ir kt.

ieškinį bendrąja ginčo teiseną, jeigu jau yra įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl skolos priteisimo, – toks reiškiamas reikalavimas iš esmės yra tapatus jau išnagrinėtajam, todėl skolininkas dėl teismo sprendimo vykdymo atidėjimo ar išdėstymo šiuo atveju gali kreiptis tik CPK 284 straipsnio 1 dalyje numatytu pagrindu ir tvarka³⁶¹.

Įstatymas draudžia taikyti lengvatinį terminą skubiai vykdytino teismo sprendimo ar jo dalies atžvilgiu (CPK 284 straipsnio 1 dalis), be to (2013 m. gruodžio 3 d. įstatymo Nr. XII-633 redakcija, įsigaliojusi nuo 2013 m. gruodžio 14 d.)³⁶², numato ir vieną konkretų teismo sprendimo vykdymo atidėjimo atvejį: jeigu teismo sprendimui, kuriuo iš Lietuvos valstybės priteistos mokėtinos sumos, įvykdyti reikalingos sumos nenumatytos patvirtintame valstybės biudžete, šio sprendimo vykdymas atsakovo prašymu gali būti atidėtas kitiems biudžetiniams metams (CPK 284 straipsnio 1 dalis). Vienoje iš apeliacine tvarka išnagrinėtų civilinių bylų Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo esant nurodytos teisės nuostatos tikslą:

„<...> tiesiogiai įtvirtinti teismo sprendimo, kuriuo iš Lietuvos valstybės priteistos mokėtinos sumos, įvykdymo atidėjimo galimybę, o tokio įvykdymo atidėjimo taikymo teisinis pagrindas – sprendimo įvykdymui reikalingos sumos nenumatymas patvirtintame valstybės biudžete tarp išlaidų, reikalingų einamųjų biudžetinių įsipareigojimams vykdyti. <...> Pakeitus CPK 284 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės normos turinį ir pastarąją aplinkybę įstatymų leidėjui įtvirtinus kaip objektyvią galimo teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo sąlygą, teismui buvo suteiktas teisinis pagrindas iš Lietuvos valstybės priteistų mokėtinų sumų įvykdymo galimybę įvertinti, atsižvelgiant į valstybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisykles, o konstatavus tokio įvykdymo negalimumą dėl lėšų teismo sprendimo įvykdymui nenumatymo patvirtintame einamųjų metų valstybės biudžete, priimti įstatymų leidėjo valią

³⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Intervid pramogos“ v. UAB „EVP International“ (bylos Nr. 3K-3-240/2011).

³⁶² *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 128-6521.

atitinkantį sprendimą dėl teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo šiuo pagrindu³⁶³.

Apibendrinant tai, kas pasakyta anksčiau, galima daryti išvadą, jog lengvatinis terminas nustatomas tada, kai prievolės įvykdymo terminas jau yra suėjęs, kreditorius turi teisę reikalauti prievolę vykdyti, o neretai šią teisę jau yra patvirtinęs ir teismas, tenkindamas kreditoriaus ieškinį. Priklausomai nuo to, koks subjektas ir kokiai prievolei vykdyti yra nustatęs lengvatinį terminą, atitinkamai galimi skirtingi prievolių vykdymo termino pažeidimo padariniai ir kreditorių teisių gynimo būdai. Jeigu lengvatinis terminas nustatytas įstatymo arba jį numato šalių sudaryta sutartis, per šį terminą, kaip ir per papildomąjį terminą, nukeliamas prievolės vykdymas į ateitį iki pasibaigs lengvatinis terminas. Tuo tarpu, kai teismas skiria lengvatinį terminą įsiteisėjusiu teismo sprendimu patvirtintos skolininko prievolės įvykdymui, šiais atvejais lengvatinis terminas, skirtingai nuo papildomojo termino, prievolės įvykdymo termino į ateitį nenukelia, o tik atideda jos priverstinį vykdymą. Nustačius lengvatinį terminą, kreditorius tik laikinai netenka teisės taikyti prieš skolininką priverstinio vykdymo priemonių (CPK 624 straipsnis), bet, kadangi prievolės vykdymo terminas jau praleistas, yra pagrindas reikalauti priteisti iš skolininko nuostolius, netesybas, palūkanas³⁶⁴. Nustačius lengvatinį terminą, kreditorius taip pat turi teisę atlikti priešpriešinį vienaarūšių prievolių įskaitymą, nes prievolės įvykdymo terminas laikomas pasibaigusiu (CK 6.130 straipsnio 1 dalis, 6.132 straipsnis). Prof. V. Mikelėnas pagrįstai pabrėžia, kad lengvatinį terminą taip pat būtina skirti nuo moratoriumo, kai prievolių vykdymas atidedamas Vyriausybės sprendimu³⁶⁵.

³⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Efektyvios investicijos“ v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas* (bylos Nr. 2-22/2014).

³⁶⁴ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 513; MIKELĖNAS, V., *supra note 25*, p. 113–115.

³⁶⁵ MIKELĖNAS, V., *op cit.*, p. 115.

4.2.3.5. Teisių gynimo formos, pažeidus terminuotąją prievolę

Kiekvienas pažeistos teisės gynimo būdas gali būti įgyvendinamas tam tikra procesine tvarka. Teisės moksle išskiriamos jurisdikcinė ir nejurisdikcinė civilinių teisių gynimo formos³⁶⁶. Ištyrus teisės norminius aktus bei teismų praktiką, galima daryti išvadą, jog, skolininkams pažeidus terminuotąsias prievoles, kreditoriai naudojami abiem šiomis teisių gynimo formomis. Šalys, kurių teisės pažeidžiamos, prieš kreipdamosi į teismą ar kitą ginčus sprendžiančią instituciją, dažniausiai imasi sutartyje ir įstatymuose numatytų prevencinių priemonių - aiškinasi su skolininku termino praleidimo priežastis, vykdo derybas ar taikinamojo tarpininkavimo procedūras, įspėja skolininką apie tai, kad taikys jam civilinę atsakomybę ar imsis kitų priemonių pažeistai teisei apginti, skiria papildomą terminą prievolei įvykdyti, reiškia skolininkui pretenzijas, jose išdėsto savo materialiuosius reikalavimus ir teisių gynimo būdus, jeigu leidžia prievolės prigimtis ir kai šalis sieja priešpriešiniai įsipareigojimai, įspėja šalį apie savo prievolių skolininkui vykdymo sustabdymą arba daikto sulaikymą, taiko savigynos priemones - sulaiko daikto, darbo rezultato perdavimą ar mokėjimus, sustabdo priešpriešinės prievolės vykdymą. Tokių priemonių būtina imtis savalaikiai, nedelsiant, siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo, t. y. išsiaiškinti, ar šalys vienodai supranta prievolių vykdymo termino trukmę, įsipareigojimų turinį ir prievolės vykdymo tvarką. Jeigu tokios priemonės neveiksmingos, būtina tinkamai ir laiku pasinaudoti jurisdikciniais teisių gynimo būdais. Statistika dėl taikomų nejurisdikcinių teisių gynimo formų ir jų taikymo efektyvumo nėra vedama, tačiau civilinių ginčų dėl prievolių vykdymo terminų pažeidimo gausa, teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, jog pagrindinė pažeistų teisių šioje srityje gynimo forma visgi yra jurisdikcinė ir konkrečiai - ginčo teisena.

Šalių ginčų dėl prievolių vykdymo terminų ir jų pažeidimo kyla labai dažnai. Ginčijamasi, kokio pobūdžio (atidedamasis ar naikinamasis) ir kokios trukmės terminas buvo nustatytas; ar nustatytas bendrasis (visai prievolei

³⁶⁶ MIZARAS, V., *et al.*, *supra note 9*, p. 546–547.

įvykdyti), ar tik tarpinis (prievolės daliai įvykdyti) terminas; koks pasirinktas termino apibrėžimo būdas ir kt. Darbe pateikiami teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, jog pažeistas teisės, skolininkui pažeidus prievolių vykdymo terminą, kreditorius dažniausiai gina ir įvairius teisių gynimo būdus taikyti reikalauja ginčo teiseną. Pažeistoms ar galbūt pažeistoms teisėms ginti šalys renkasi skirtingus teisių gynimo būdus, pavyzdžiui, ginčo teiseną reikalauja netesybų ar priteisti palūkanas už prievolės vykdymo termino praleidimą, siekia prievolės vykdymo natūra, vienašališkai nutraukia sutartį arba kreipiasi dėl jos nutraukimo į teismą ir prašo priteisti patirtus nuostolius. Neretai kita teisinio santykio šalis išprovokuojama reikšti priešpriešinius reikalavimus teisme dėl sutarties nutraukimo ar jos nutraukimo pripažinimo neteisėtu, nuostolių atlyginimo. Ginčą teisme gali inicijuoti ir skolininkas, reaguodamas į kreditoriaus pritaikytas savigynos priemones, pavyzdžiui, reikalauti iš kreditoriaus vykdyti priešpriešinę prievolę, perduoti daiktą ar darbų rezultatą, pripažinti vienašalį sutarties nutraukimą neteisėtu ir kt. Ginčai dėl tinkamo prievolių vykdymo sudėtingi, būtina nustatyti daug faktinių aplinkybių, susijusių su šalių abipusių įsipareigojimų vykdymu, pripažinti, kuri iš šalių prievolę pažeidė pirmoji, kuri nevykdė bendradarbiavimo pareigos, tai užima daug laiko, paprastai bylos nagrinėjamos mažiausiai dviejose teismų instancijose, neretai ir kasacine tvarka, tarp šalių sudarytos sutarties vykdymas sustabdomas arba nutraukiamas, ginčo nagrinėjimo metu pritaikomos laikinosios apsaugos priemonės (turto areštas, draudimas atlikti tam tikrus veiksmus ir kt.), ribojančios subjektų veiklą, iš to kyla nauji ginčai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymu padarytų nuostolių atlyginimo. Nepaisant tokių rimtų padarinių, prievolių vykdymo terminų pažeidimo atvejais ginčo teiseną - iš esmės vienintelė šalių pasirenkama ginčų sprendimo procesinė forma. Kitomis procesinėmis formomis, tarp šalių kilus nesutarimų dėl prievolių vykdymo terminų, šių santykių subjektai tiesiog nesinaudoja, nors teisinės prielaidos tam yra sudarytos.

Galima suprasti ir pateisinti, kai ginčo teiseną ir minėtus teisių gynimo būdus šalys pasirenka tais atvejais, kai prievolių vykdymo terminai yra

apibrėžti aiškiais (kalendorine data, laikotarpiu, įvykiu) arba bent santykinai aiškiais (protingas terminas) kriterijais, nors ir tokiomis aplinkybėmis derėtų dažniau išbandyti alternatyvius (nejurisdikcinius) ginčų sprendimo būdus – nustatyti priešingai šaliai papildomą terminą prievolei įvykdyti, rinktis savigynos priemones (sustabdyti priešpriešinių pareigų vykdymą, sulaikyti daiktą) ir pan.

Kita vertus, negalima pripažinti, kad atitinka protingumo kriterijų šalies pasirinkimas taikyti tradicinius, daug laiko ir finansinių išteklių reikalaujančius teisių gynimo ginčo teiseną būdus, kai prievolės vykdymo terminai apskritai nėra nustatyti. Įstatyme tiesiogiai numatyta, kad prievolės įvykdymo terminą vienos iš šalių reikalavimu gali nustatyti teismas tada, kai tam tikro prievolės įvykdymo termino reikalauja prievolės prigimtis, jos įvykdymo būdas ar įvykdymo vieta, ir šalys termino nebuvo nustačiusios (CK 6.35 straipsnio 3 dalis, CK 6.53 straipsnio 1 dalis). Pagal CK 6.35 straipsnio 2 dalį, teismas vienos iš šalių reikalavimu, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį ir bylos aplinkybes, nustato terminą ir tada, kai šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių. Šiais atvejais šalys neturėtų delsti, spėlioti ar įtikinėti viena kitos, kuri iš jų prievolę turi įvykdyti pirmoji ir koks turėtų būti prievolės įvykdymo terminas, nes jos gali kreiptis dėl prievolės vykdymo termino nustatymo į teismą *a priori*, t. y. kol teisiniai santykiai tarp šalių dar nėra nutraukti.

Teisinių santykių subjektai (šalys) turėtų suvokti, kad yra naudingiau išsaugoti bendradarbiavimą bei sutartinius santykius su kita prievolės šalimi ir užsitikrinti prievolės įvykdymą, ypač tarp šalių esant tęstiniams teisiniams santykiams, kai jas sieja ilgalaikės abipusės teisės ir pareigos (pavyzdžiui, statybos rangos teisinių santykių srityje). Kita vertus, ginčo šalims labai sudėtinga numatyti, kurios iš jų veiksnius dėl nutrūkusio šalių bendradarbiavimo, dėl tam tikrų pareigų per tam tikrą laikotarpį neatlikimo teismas pripažins neteisėtais ir kokį laikotarpį tam tikrai pareigai atlikti įvertins kaip protingą ir pakankamą, nes šias išvadas teismas padarys *post factum*, jau nutrūkus šalių santykiams, įvertinęs šalių pateiktus įrodymus ir jais

remdamasis nustatęs konkrečius praeityje buvusius faktus. Dažniausiai iš sutarties kilusio ginčo pradžioje šalys nesutaria tik dėl palyginti trumpo termino (kelių dienų ar savaitių), o vėliau ginčo nagrinėjimas ieškinio teiseną gali trukti net kelis metus. Vadinas, jeigu šalių sutartis dar nėra nutraukta, šalys dėl prievolės vykdymo dar nesikreipė į teismą ginčo teiseną, nurodytaisiais atvejais suinteresuota šalis galėtų kreiptis į teismą ypatingąja teiseną supaprastinto proceso tvarka (CPK XXXIX skyrius) dėl tokios prievolės įvykdymo termino nustatymo. CPK 579 straipsnis numato, kad klausimai, kurie pagal CK ir kitus įstatymus yra nagrinėtini supaprastinto proceso tvarka, nagrinėjami CPK XXXIX skyriuje nustatyta tvarka, jeigu CPK nenumato kitos tokių prašymų nagrinėjimo tvarkos. Pagal CPK 582 straipsnio 2 dalį, tokie šalių prašymai teisme turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo jų priėmimo dienos. Taigi jau ir šiuo metu galiojantis reguliavimas suteikia teisinį instrumentą šalims naudotis galimybe operatyviai nustatyti prievolės vykdymo terminą. Teismo nustatytas terminas prievolei vykdyti tokiu atveju taptų šalims privalomas ir tame šalių teisinių santykių etape išspręstų kilusį nesutarimą dėl prievolių vykdymo eiliškumo ir termino. Suprantama, su teismo priimta neskundžiama (CPK 582 straipsnio 7 dalis) nutartimi dėl termino prievolei vykdyti nustatymo nesutinkanti šalis turi teisę kreiptis dėl kilusio ginčo išsprendimo ieškinio teisenos tvarka, bet procesinė tokio veiksmo iniciatyva būtų perkeliama kaip tik šiai šaliai. Nustatydamas prievolės įvykdymo terminą teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, turi įvertinti prievolės prigimtį, jos įvykdymo būdą ar vietą. Aiškinant šią normą sistemiškai su kitomis terminus reglamentuojančiomis nuostatomis ir civilinio teisinio reguliavimo principais (CK 1.2, 1.5, 1.9 straipsniai) akivaizdu, kad įstatymų leidėjas kalba apie teismo įpareigojimą nustatyti protingą prievolės įvykdymo terminą³⁶⁷.

Civilinių santykių dalyviai ir jų atstovai nelinkę naudotis aptartosios procedūros privalumais, nors jos taikymas galėtų užtikrinti šalių prievolių santykių ir bendradarbiavimo tęstinumą bei kokybę, paspartinti civilinę

³⁶⁷ DRIUKAS, A., *supra note* 32, p. 217–224.

apyvartą, sumažinti konfliktų dėl netinkamo prievolių vykdymo ir sudėtingų civilinių ginčų teismuose skaičių.

Manytina, kad turėtų būti tobulinamos procesinės taisyklės, įtvirtinančios galimybę šalims, plėtojantis sutartiniais jų santykiams, kreiptis į teismą nustatyti tam tikrų pareigų vykdymo terminus. Pavyzdžiui, tokio pobūdžio klausimų detalesnis reglamentavimas galėtų būti numatytas CPK XXXVIII skyriuje, papildant jį atitinkamomis teisės nuostatomis, numatančiomis prievolės vykdymo terminų nustatymo teisme ypatingą teisena tvarką. Esminiai reikalavimai šios rūšies byloms nagrinėti turėtų būti labai trumpi procesiniai terminai ir įstatyme įtvirtinti materialieji termino prievolei vykdyti nustatymo teismo nutartimi padariniai (privalomumas šalims). Galėtų būti numatyta ir apeliacijos galimybė, bet turėtų būti nustatyti trumpi procesiniai terminai ir atskirajam skundui paduoti, ir bylai nagrinėti apeliacine tvarka. Be to, sistemiškai vertinant prievolių vykdymo terminų problematiką, reikėtų papildyti ir materialiosios teisės nuostatas: šalims turėtų būti suteikta galimybė kreiptis į teismą dėl prievolės vykdymo termino nustatymo ne tik dabar galiojančiame CK numatytais atvejais, kai prievolės šalys termino nėra nustačiusios, yra sutarusios terminą nustatyti ateityje arba pavedusios terminą nustatyti vienai iš šalių, bet ir tada, kai prievolės vykdymo terminas yra apibrėžtas santykinai (gali būti tik numanomas pagal prievolės esmę, apibrėžtas protingumo kriterijumi ir pan.) arba šalims tiesiog yra neaiškus.

4.2.4. Garantiniai terminai

Nėra bendros nuomonės, kokiai klasifikacijai reikėtų priskirti garantinius, pretenzijų teikimo ir ieškinio senaties terminus, t. y. ar pagal jų prigimtį ir bendruosius požymius juos visus galima priskirti tai pačiai terminų grupei. Sutariama, kad visoms išvardytosioms terminų rūšims būdinga ta bendra savybė, kad jie nustatyti reikalavimams, kylantiems iš civilinių teisinių santykių, pareikšti³⁶⁸. Minėta, kad kai kurie autoriai ne tik ieškinio senatį, bet ir garantinius bei pretenzijų teikimo terminus priskiria prie civilinių teisių gynimo terminų³⁶⁹. Galima daryti išvadą, kad taikant garantinius, pretenzijų teikimo ir ieškinio senaties terminus galima įgyvendinti teisę, kai ji jau pažeista, priešingai nuo jau aptartųjų įgytai subjektinei teisei įgyvendinti nustatytų terminų, kai nėra tos teisės pažeidimo būsenos. Vis dėlto siekiant įgyvendinti pažeistą materialiąją subjektinę teisę gali būti pareikšti skirtingi reikalavimai, jiems pareikšti gali būti nustatyta skirtinga tvarka, o kartais pažeistą teisę įstatymas leidžia įgyvendinti net ir nepareiškus kitai prievolės šaliai (pažeidėjui) reikalavimų, o suteikiant nukentėjusiajai šaliai galimybę subjektinę teisę ginti pačiai (pavyzdžiui, savigyna – CK 1.139 straipsnis, 6.253 straipsnio 8 dalis; daikto sulaikymo teisė – CK 4.229, 6.69 straipsniai ir pan.). Rimčiau argumentuota atrodo nuomonė, kad priskirti šias tris terminų rūšis vienai grupei nėra pakankamo pagrindo. Įvertinus terminų paskirtį, būtų pagrįsta garantinius ir pretenzijų teikimo terminus priskirti prie civilinių teisių įgyvendinimo terminų³⁷⁰, nes šių terminų eigos laikotarpiu asmuo turi teisę arba pats įgyvendinti subjektinę teisę, arba pareikalauti iš įpareigoto asmens, kad jis užtikrintų subjektinės teisės įgyvendinimą, t. y. per šiuos terminus pažeista teisė įgyvendinama ne priverstine tvarka. Tai ir skiria minėtuosius terminus nuo ieškinio senaties terminų, per kuriuos asmuo gali teisme ar arbitraže pareikšti ieškinį dėl pažeistos teisės ar intereso gynimo priverstinai,

³⁶⁸ VITKEVIČIUS, P., *et al.*, *supra note* 26, p. 220.

³⁶⁹ CYBULENKO, Z. I., *supra note* 60, p. 218.

³⁷⁰ GRIBANOV, V. P., *supra note* 63, p. 13–14; ZHGUNOVA, A.V., *supra note* 53, p. 12.

taip pat įstatymų numatytais atvejais teisę ginti privalomai nustatyta ne teismo tvarka. Taigi ieškinio senaties terminus galima priskirti atskiram civilinių teisių įgyvendinimo terminų pogrupiui – prie pažeistų civilinių teisių gynimo terminų³⁷¹. Kita vertus, kaip minėta, kai kurie autoriai civilinių teisių gynimo terminams priskiria, be ieškinio senaties, ir pretenzijų teikimo terminus. Pavyzdžiui, prof. V. Mikelėno nuomone, civilinių teisių gynimo terminas yra laikotarpis, per kurį subjektinę teisę turintis asmuo gali kreiptis į įpareigotą asmenį ar valstybę su reikalavimu apginti jo teisę ar įgyvendinti ją naudojantis valstybės prievarta³⁷². Manytina, kad pretenzijų teikimo terminų priskyrimas prie civilinių teisių gynimo terminų yra iš dalies pagrįstas tik tais (rečiau pasitaikančiais) atvejais, kada įstatymai nustato prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą teikti privalomąją pretenzijos pareiškimą. Toliau plačiau aptariami garantiniai ir pretenzijų teikimo terminai – jų paskirtis, bendrieji požymiai ir skirtumai.

Garantiniai terminai yra atskiras materialiujų terminų porūšis, turintis individualių savybių. Techniniu ekonominiu požiūriu garantiniai terminai aiškinami kaip techniškai pagrįstas laikotarpis įsigytų daiktų, darbų ar paslaugų trūkumams nustatyti, siekiant įsitikinti, kad yra galimybė daiktą (paslaugą) naudoti pagal tiesioginę paskirtį. Tam tikros trukmės garantinius terminus atitinkamos kokybės daiktams, paslaugoms ar darbams lemia objektyvūs kriterijai – tam tikrų mokslo žinių, technologinių procesų, žaliavų panaudojimas daiktams gaminti ar darbams atlikti. Tos pačios paskirties daiktai, paslaugos ar darbai gali būti skirtingos kokybės, jiems gali būti nustatyti ir skirtingos trukmės techniškai pagrįsti terminai. Garantiniai terminai yra ir teisinė kategorija, aiškinama kaip daiktų (paslaugų) kokybės sąlyga, kad gamintojas, pardavėjas ar paslaugos teikėjas garantuoja daiktų, paslaugų ar atliktų darbų atitiktį nustatytų standartų, techninių sąlygų kiekybės ir kokybės reikalavimams, tinkamumą juos naudoti pagal tiesioginę įprastinę paskirtį, o įgijėjas, nustatęs kokybės trūkumą, turi teisę reikalauti juos neatlygintinai

³⁷¹ FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 16.

³⁷² SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 630; MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 507.

ištaisyti ar pakeisti kokybišku daiktu ar paslauga³⁷³. Garantiniai terminai užtikrina subjektinių asmens teisių realumą. Jie nustatomi vartotojų, užsakovų, pirkėjų teisėms užtikrinti kaip garantija atsiradus paslėptų gaminio ar darbų trūkumų, kurių galima nepastebėti jų perdavimo momentu, bet jie gali paaiškėti daiktus naudojant ar saugant³⁷⁴. Darbų, daiktų ar paslaugų kokybės garantija yra patikrinimas, kad darbų rezultatas ar daikto savybės atitinka nustatytus kokybės reikalavimus, neturi kokybės trūkumų, o jeigu tokių atsirastų, jie būtų pašalinti rangovo ar pardavėjo sąskaita. Garantija galioja tam tikrą įstatymo ar sutarties nustatytą laiką – garantinį terminą. Šio termino eigos metu atsiradus defektų, atsiranda rangovo ar pardavėjo prievolė pašalinti sutarties dalyko kokybės trūkumus. Darbų ar daiktų kokybės reikalavimai paprastai keliami jų perdavimo užsakovui momentu, o kokybė turi atitikti reikalavimus visą garantinį terminą.

Garantiniai terminai dažniausiai skirstomi į daiktų kokybei nustatytus garantinius terminus, atliktų darbų ar kitų paslaugų kokybei nustatytus garantinius terminus, taip pat daiktų tinkamumo naudoti terminus. Daiktų, paslaugų, darbų kokybės reikalavimus nustato valstybės standartai, techniniai reglamentai, normatyviniai dokumentai ir pačios sutarties šalys. Pavyzdžiui, CK 6.333 straipsnio 1 dalis numato, kad pardavėjas privalo perduoti pirkėjui daiktus, kurių kokybė atitinka pirkimo–pardavimo sutarties sąlygas ir daiktų kokybę nustatančių dokumentų reikalavimus, o pagal CK 6.335 straipsnio 1 dalį, įstatymai ar sutartis gali numatyti, kad pardavėjo suteikiama daiktų kokybės garantija galioja tam tikrą laiką. Taigi CK nustato dviejų rūšių daiktų kokybės garantijas – pardavėjo taikomą garantiją pagal įstatymą ir sutartinę garantiją. Pagal CK 6.333 straipsnio 2 dalį, daikto kokybės garantija – tai pardavėjo pareiga užtikrinti pirkėjui, kad daiktas atitinka sutarties sąlygas ir kad sutarties sudarymo metu nėra paslėptų trūkumų, dėl kurių daikto nebūtų galima naudoti tam tikslui, kuriam pirkėjas jį ketino naudoti, arba dėl kurių daikto naudingumas sumažėtų taip, kad pirkėjas, apie tuos trūkumus

³⁷³ BUZHINSKAS, G., *supra note* 51, p. 63–64; GRIBANOV, V. P., *supra note* 63, p. 28–34; GRIBANOV, V. P., *supra note* 17, p. 271, 274; SUKHANOV, J. A., *supra note* 50, p. 627.

³⁷⁴ KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note* 66, p. 230–231.

žinodamas, arba visai nebūtų to daikto pirkęs, arba nebūtų už jį tiek mokėjęs. Kita vertus, pardavėjas neprivalo garantuoti, kad nėra paslėptų trūkumų, jeigu pirkėjas apie juos žino arba jie yra tokie akivaizdūs, kad bet koks atidus žmogus būtų juos pastebėjęs be jokio specialaus tyrimo. Sutartinė garantija laikoma papildoma garantija, kurią gali suteikti pardavėjas ar kitas platintojas, arba gamintojas, be garantijos pagal įstatymą. Sutartinė garantija kaip vienašalis sandoris teikiama ne asmeniui, bet konkrečiam daiktui, todėl daikto gamintojo sutartinė garantija seka paskui daiktą, nesvarbu, kad daiktas parduodamas daugiau kaip vieną kartą³⁷⁵.

Laikoma, kad pardavėjas visais atvejais garantuoja daiktų kokybę (CK 6.363 straipsnio 1 dalis). Garantija patvirtina, kad daiktas ar paslauga atitinka kokybės reikalavimus ir daikto remonto ar paslaugos trūkumų šalinti per garantinį terminą neprireiks. Pagal CK 6.363 straipsnio 2 dalį, parduodamas daiktas turi būti tinkamos kokybės, t. y. daikto savybės turi atitikti vartojimo pirkimo–pardavimo sutartį. Pardavėjas atsako pirkėjui už bet kokią daikto neatitiktį sutarčiai, esančią daikto perdavimo metu. Nurodydamas parduodamų daiktų etiketėse ar kitokiu būdu jis privalo suteikti pirkėjui būtiną teisingą ir visapusišką informaciją apie parduodamus daiktus: jų kainą, kokybę, vartojimo būdą ir saugumą, kokybės garantijos terminą, tinkamumo naudoti terminą bei kitas daiktų ir jų naudojimo savybes, atsižvelgdamas į daiktų pobūdį, jų paskirtį, vartotojo asmenį ir mažmeninės prekybos reikalavimus (CK 6.353 straipsnio 1 dalis).

Atliktų darbų kokybės garantija įtvirtinta CK 6.664 straipsnio 1 dalyje – jeigu įstatymas ar rangos sutartis nustato darbų rezultato kokybės garantinį terminą, darbų rezultatas turi atitikti nustatytus kokybės reikalavimus visą garantinį terminą. Rangovo atliekamų darbų kokybė privalo atitikti rangos sutarties sąlygas, o jeigu sutartyje kokybės sąlygos nenustatytos – įprastai tokios rūšies darbams keliamus reikalavimus, o darbų rezultatas turi turėti

³⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *D. Š. v. UAB „Borgalita“, BUAB „Kardera“; trečiasis asmuo A. V.; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos* (bylos Nr. 3K-3-406/2013).

rangos sutartyje numatytas ar įprastai reikalaujamas savybes ir turi būti tinkamas naudoti pagal paskirtį protingą terminą (CK 6.663 straipsnio 1 dalis). CK 6.697 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama taisyklė, jog rangovas, jei ko kita nenustato statybos rangos sutartis, per visą garantinį laiką užtikrina, kad statybos objektas atitinka normatyvinių statybos dokumentų nustatytus rodiklius ir yra tinkamas naudoti pagal sutartyje nustatytą paskirtį.

Vartotojams įstatymas užtikrina papildomas prekių ir paslaugų kokybės garantijas. Pagal CK 6.228¹⁴ straipsnio 1 dalį, kokybės (komercinė) garantija – tai verslininko (pardavėjo ar gamintojo) įsipareigojimas vartotojui gražinti sumokėtą prekės ar paslaugos kainą, pakeisti, sutaisyti prekę ar kitaip pašalinti prekės ar paslaugos trūkumus, kai prekę ar paslauga neatitinka garantijos dokumente ar reklamoje, pateikiamoje sudarant sutartį ar iki jos sudarymo, numatytų sąlygų ar reikalavimų, kurie nesusiję su prekės ar paslaugos atitiktimi sutarčiai. Kokybės garantija negali suvaržyti CK 6.363 straipsnyje numatytų vartotojo teisių (CK 6.228¹⁴ straipsnio 2 dalis).

Vartotojams parduodamos prekės ir teikiamos paslaugos turi būti saugios ir tinkamos kokybės. Prekių ir paslaugų kokybės ir saugos reikalavimus nustato įstatymai ir kiti teisės aktai (CK 6.228¹³ straipsnio 1 dalis, Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 14 straipsnis). Be Civilinio kodekso, prekių ir paslaugų kokybės bei saugos reikalavimus nustato Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas³⁷⁶, Lietuvos Respublikos maisto įstatymas³⁷⁷ ir kiti teisės aktai (žr., pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. 697 patvirtintų Mažmeninės prekybos taisyklių³⁷⁸ 5, 6, 10, 26.3, 26.12 punktus).

Pirkėjas vartotojas, kuriam buvo parduotas netinkamos kokybės daiktas (išskyrus maisto produktus), savo pasirinkimu turi teisę reikalauti iš pardavėjo nemokamai pakeisti netinkamos kokybės daiktą tinkamos kokybės daiktu, nemokamai pašalinti daikto trūkumus (pataisyti daiktą), atitinkamai sumažinti prekės kainą, taip pat vienašališkai nuraukti sutartį ir pareikalauti sugrąžinti

³⁷⁶ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 52-1673; 2001, Nr. 64-2324.

³⁷⁷ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 32-893.

³⁷⁸ *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 51-1778.

sumokėtą kainą (CK 6.363 straipsnio 7 dalis). Jeigu neįrodoma kitaip, daikto trūkumai, išaiškėję per 6 mėnesius nuo daikto perdavimo, laikomi buvusiais perdavimo metu, išskyrus atvejus, kai tai yra nesuderinama su daikto ar jo trūkumo pobūdžiu (CK 6.363 straipsnio 11 dalis). Vartotojas užsakovas, nustatęs darbų rezultato trūkumus, gali pasirinkti: reikalauti iš rangovo neatlygintinai pašalinti trūkumus per protingą terminą, atitinkamai sumažinti darbų kainą, atlyginti užsakovo patirtas trūkumų šalinimo išlaidas arba reikalauti pakartotinai ir neatlygintinai atlikti darbus (CK 6.665 straipsnio 1 dalis, 6.678 straipsnio 1 dalis). Atkreiptinas dėmesys, kad nupirktų ilgai naudojamų daiktų (pavyzdžiui, buitinės technikos) garantiniam remontui atskiros sutartys su vartotojais nesudaromos, nes pirkėjo teisė į garantinį šių prekių remontą kyla iš jų pirkimo–pardavimo sutarties. Jei ilgai naudojamos prekės remontuojamos pasibaigus jų garantiniam terminui, atlikto remonto ar pakeistų atsarginių detalių kokybės garantiniai terminai nustatomi vartotojo ir remonto paslaugos teikėjo (rangovo) sutartimi.

Kaip matyti, garantiniai terminai yra nustatomi išimtinai prekės ar paslaugos įgijėjų interesais, siekiant juos apsaugoti nuo gaminių paslėptų trūkumų, kuriuos sudėtinga pastebėti daikto ar darbo priėmimo metu. Kartais garantija suteikiama ir ne kalendoriniam terminui, bet kitais būdais, pavyzdžiui, lengvojo automobilio rida. Kai pardavėjas ar rangovas garantuoja daiktų, paslaugų arba darbų kokybę, pardavėjas (rangovas) garantiniu laikotarpiu yra atsakingas už parduoto daikto, atliktų darbų, suteiktų paslaugų trūkumus, jeigu neįrodo, kad pirkėjo (užsakovo) nurodytų trūkumų atsirado po daikto, paslaugos, darbų perdavimo pirkėjui (užsakovui) dėl šio ar kitų asmenų kaltų veiksmų (netinkamo naudojimo, saugojimo, normalaus susidėvėjimo ir pan.) ar nenugalimos jėgos poveikio (CK 6.333 straipsnio 3 dalis, 6.697 straipsnio 3 dalis). Pirkėjui ar užsakovui pateikiant ieškinį pakanka nurodyti ir įrodyti nupirktą daiktą, paslaugą ar atliktų darbų trūkumų faktą, o pardavėjui (rangovui) tenka pareiga įrodyti, kad jis nėra atsakingas už daikto (darbų, paslaugų) trūkumus, kurie atsirado per parduoto daikto, paslaugos ar atliktų

darbų kokybės garantijos terminą³⁷⁹. Pardavėjo atsakomybė už parduodamo daikto kokybę nėra absoliuti. Jo pareiga užtikrinti parduodamo daikto kokybę neapima tų atvejų, kai daikto trūkumai pirkėjui buvo žinomi arba tokie akivaizdūs, kad kiekvienas atidus pirkėjas juos būtų pastebėjęs be jokio specialaus tyrimo (CK 6.327 straipsnio 2 dalis, 6.333 straipsnio 2 dalis). Taikant šią nuostatą svarbu nustatyti, ar daikto trūkumai normaliomis aplinkybėmis buvo tokie akivaizdūs ir pastebimi, kad rūpestingas ir atidus pirkėjas juos turėjo pastebėti. Pavyzdžiui, civilinėje byloje dėl vartojimo rangos santykių (CK 6.672 straipsnio 1 dalis) teismų nebuvo nustatyti akivaizdūs darbų trūkumai darbų priėmimo–perdavimo metu, nes rangovas atliktųjų darbų rezultato užsakovui visai neperdavė, o užsakovas reikalavimą dėl nustatytų darbų rezultato trūkumų šalinimo išlaidų atlyginimo pareiškė per CK 6.666 straipsnyje nustatytus terminus (CK 6.678 straipsnio 1 dalis, 6.665 straipsnis)³⁸⁰. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad dėl pirkimo–pardavimo sutartinių santykių specifikos pirkėjo pareiga elgtis rūpestingai negali būti prilyginta pardavėjo pareigai garantuoti parduodamo daikto tinkamumą – už parduodamo daikto kokybę yra atsakingas pardavėjas. Pardavėjas taip pat gali remtis kitais jo atsakomybę šalinančiais (ribojančiais) pagrindais: pagal CK 6.327 straipsnio 4 dalį, 6.333 straipsnio 3 dalį, pardavėjas, net ir esant įstatyme ar sutartyje nustatytam kokybės garantijos terminui, nebus laikomas atsakingu už daiktų trūkumus, jeigu įrodys, kad šie atsirado po daiktų perdavimo pirkėjui dėl jo netinkamo naudojimosi daiktu arba trečiųjų asmenų kaltės, arba nenugalimos jėgos; pagal CK 6.327 straipsnio 5 dalį, pirkėjas netenka teisės remtis daiktų kokybės neatitiktimi, jeigu per protingą laiką po to, kai neatitiktį pastebėjo ar turėjo pastebėti, apie tai nepranešė pardavėjui ir nenurodė, kokių reikalavimų daiktas neatitinka.

³⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB If P&C Insurance AS v. UAB „Irengimas“* (bylos Nr. 3K-3-516/2009); 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Refosa“ v. UAB „Veho“ ir UAB „Swedbank lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-133/2010); 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Jaukurai“ v. UAB „Forsitia“; trečiasis asmuo UAB „Gilda“* (bylos Nr. 3K-3-469/2010); 2011 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. UAB „Mobusta“; trečiasis asmuo BUAB „Hronas“* (bylos Nr. 3K-3-559/2011).

³⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. J. P.; trečiasis asmuo M. Š.* (bylos Nr. 3K-3-330/2012).

Termino atitiktis protingumo kriterijui yra konkrečios bylos nagrinėjimo dalykas, jo vertinimas priklauso nuo tam tikrų aplinkybių, kaip antai daikto rūšies, šalių tarpusavio santykių praktikos ir pan.³⁸¹

Nėra pagrindo pripažinti, kad per garantinius terminus reikalaujama pardavėjo ar rangovo atsakomybės už nekokybiškas prekes ar darbus³⁸². Garantinių terminų paskirtis – nustatyti prekių ar darbų trūkumus ir pareikalauti, kad gamintojas, pardavėjas ar rangovas vykdytų garantinius įsipareigojimus – ištaisyti trūkumus savo sąskaita ar pakeisti daiktą kitu, iš naujo atliktų darbus, suteiktų paslaugą, sumažinti prekės ar darbų kainą ir pan. (CK 6.334, 6.665 straipsniai). Dėl to vien nustačius daiktų, paslaugų ar darbų kokybės trūkumą per garantinius terminus negalima pripažinti, kad pirkėjo ar užsakovo teisė yra pažeista, jeigu gamintojas, pardavėjas ar paslaugos teikėjas vykdo garantinius įsipareigojimus. Šiuo atveju pretenzijų pareiškimo apie nustatytus daiktų, paslaugų ar darbų trūkumus terminai sutampa su garantiniais terminais, nes pretenzijas galima pareikšti per visą garantinių terminų laikotarpį – kokybės trūkumus nustačius ir garantinių terminų pradžioje, ir paskutinę jų eigos dieną. Jeigu garantiniai terminai būtų skirti atsakomybei įpareigotajam asmeniui taikyti, konstatavus asmens teisės pažeidimą, tokiu atveju netektų savo tikrosios paskirties ir jie patys, ir pretenzijų teikimo bei ieškinio senaties terminai, daiktų, paslaugų ir darbų kokybės garantijos terminas faktiškai sutrumpėtų, nes nuo teisės pažeidimo dienos jau būtų skaičiuojama ieškinio senaties termino eiga, todėl sumažėtų galimybių daiktų ir paslaugų pirkėjui ar darbų užsakovui realiai įgyvendinti ir ginti savo teises. Tik tais atvejais, kai pirkėjo ar užsakovo per garantinius terminus pateikta pretenzija dėl nustatytų kokybės trūkumų netenkinama ar tenkinama tik iš dalies, laikoma, jog asmens teisė yra pažeista ir atsiranda pagrindas reikalauti įpareigotojo asmens atsakomybės. Tam tikslui asmuo, kurio teisė pažeista, gali pasirinkti kreiptis į teisę pažeidusį asmenį su pretenzija dėl pažeidimo pašalinimo ir (arba) civilinės atsakomybės pažeidėjui taikymo, taip pat per

³⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ruukki Lietuva“ v. UAB „Laugina“ (bylos Nr. 3K-3-182/2009).

³⁸² GRIBANOV, V. P., supra note 17, p. 274–276.

nustatytus ieškinio senaties terminus kreiptis dėl pažeistos teisės gynimo priverstinai.

Taigi *garantinis terminas* – tai įstatymo arba šalių susitarimu nustatytas terminas, per kurį galioja vienos iš sutarties šalių garantija, kad perduotas ir tinkamai naudojamas daiktas, suteikta paslauga arba atlikti darbai atitinka sutartyje ir daikto (paslaugos) arba darbų kokybę reglamentuojančiuose dokumentuose nustatytus kokybės reikalavimus bei galės patikimai tarnauti arba būti patikimai naudojamas, o daikto (paslaugos) įgijėjas (darbų užsakovas), nustatęs kokybės trūkumą, turi teisę reikalauti juos pakeisti kokybišku daiktu (paslauga), iš naujo atlikti darbus arba neatlygintinai ištaisyti daikto (paslaugos), darbų trūkumus.

Tinkamumo naudoti terminas – tai įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytas laikotarpis, kuriam pasibaigus tam tikras daiktas laikomas netinkamu naudoti pagal jo paskirtį (CK 6.336 straipsnio 1 dalis), t. y. prekės savybės, kurių vartotojas galėjo tikėtis iki šio termino pabaigos, yra arba gali būti blogesnės, negu nustatyta tai prekei taikomame techniniame reglamente ir (ar) gamintojo dokumentuose (deklaracijose, pareiškimuose), ir dėl to tokia prekė negali būti realizuojama (Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 14 dalis)³⁸³. Taigi daiktų tinkamumo naudoti terminas nustatomas prekėms, kurių savybės praėjus tam tikram laikotarpiui keičiasi, todėl gamintojai, importuotojai, pardavėjai ar kiti asmenys, savo vardu skirstantys tokius daiktus, tokiais atvejais privalo aiškiai nurodyti daiktų tinkamumo naudoti terminus. Lietuvos Respublikoje parduodamų daiktų (prekių) ženklinimo ir kainų nurodymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 170³⁸⁴ (taisyklių nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2015 m. sausio 23 d. įsakymu Nr. 4-40)³⁸⁵, taip apibrėžia tinkamumo naudoti terminą: tai terminas, kuriam suėjus laikoma, kad prekė, kurios savybės keičiasi per laiką, visiškai arba iš dalies netinka naudoti pagal paskirtį (21.4 punktas). Suėjus šiam terminui, gamintojas už prekės saugą ir

³⁸³ Žr., pavyzdžiui, KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., *supra note* 66, p. 231–232.

³⁸⁴ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 50-1927.

³⁸⁵ *TAR*. 2015-01-28, Nr. 1233.

kokybinių savybių atitiktį deklaruotosioms neatsako. Dažniausiai tinkamumo vartoti terminai nustatomi maisto produktams (tarp jų – greitai gendantiesiems), kosmetikos prekėms, medikamentams, buitinės chemijos gaminiams, kai kurioms statybinėms medžiagoms ir kai kuriems kitiems pramonės gaminiams, kurių (daikto) savybės gali pablogėti dėl laiko faktoriaus. Pagal minėtųjų taisyklių 25.10 punktą, prekės tinkamumo naudoti (vartoti) terminas gali būti nenurodomas ant parduodamų augalų ir jų dalių, ant tabako gaminių, taip pat kai gamintojas užtikrina, kad prekės tinkamumo naudoti terminas yra ilgesnis kaip 30 mėnesių. Pagal Maisto įstatymo 4 straipsnio 1 dalį, į rinką turi būti tiekiamas tik šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytus saugos, kokybės ir tvarkymo reikalavimus atitinkantis maistas.

Tinkamumo naudoti (vartoti) terminas nustatomas nurodant daikto pagaminimo dieną ir nuo šios dienos skaičiuojamą laiko tarpą, kurį daiktas tinkamas naudoti, arba nurodant konkrečią kalendorinę datą, iki kurios daiktas tinkamas naudoti (CK 6.336 straipsnio 3 dalis). Dėl to pardavėjas įpareigotas daiktą perduoti pirkėjui tokiu laiku, kad pastarasis turėtų realią galimybę panaudoti jį pagal paskirtį iki jo tinkamumo naudoti termino pabaigos (CK 6.336 straipsnio 2 dalis; Vyriausybės 2001 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. 697 patvirtintų Mažmeninės prekybos taisyklių 26.5 punktas). Antai civilinėje byloje žuvies pardavėjui buvo taikyta civilinė atsakomybė už tai, kad jis neteisėtai priskyrė žuvims aukštesnę šviežumo kategoriją, pagal kurią nustatomi ilgesni tinkamumo vartoti terminai:

„Atsakovas, būdamas žuvies produkcijos pardavėjas tiek iki jos perdavimo aukcionui, tiek po to, ir atsakingas už parduodamos žuvies kokybę (CK 6.333 straipsnis), pažeisdamas teisės aktų nustatytus reikalavimus priskyrė parduodamą žuvį aukštesnei šviežumo kategorijai nei tai, kuriai ji turėjo būti priskirta pagal savo kokybę, ir nustatė netinkamą žuvies galiojimo terminą,

taip atliko neteisėtus veiksmus, dėl kurių ieškovas patyrė žalą (negavo planuotų pajamų)³⁸⁶.

Draudžiama parduoti daiktus, kurių tinkamumo naudoti terminas pasibaigęs (CK 6.363 straipsnio 2 dalis, 6.228¹³ straipsnio 2 dalis). Daiktų tinkamumo naudoti terminai yra tiesiogiai susiję su daikto kokybės reikalavimais, todėl kai kurie autoriai šiuos terminus laiko naikinamųjų terminų atmaina, o jų pakeisti (pratęsti) esą negalima³⁸⁷. Preziumuojama, kad daikto kokybė neatitinka reikalavimų, jeigu jo tinkamumo naudoti terminas pasibaigęs, nors faktiškai pagal daikto paskirtį ir savybes jis dar gali būti tinkamas naudoti. Tokiais atvejais daiktą (pavyzdžiui, maisto produktus) vartojantis asmuo veikia savo rizika. Kita vertus, kai kurioms prekėms ar gaminiams, net ir kai kuriems maisto produktams (pavyzdžiui, actui, cukrui, valgomajai druskai, stipriems alkoholiniams gėrimams ir kt.) tinkamumo naudoti terminai nenustatomi, t. y. jų galiojimo terminas neribojamas ir jie gali būti pagal paskirtį naudojami neribotą laiką. Tokioms prekėms nurodyti tinkamumo vartoti termino nereikalaujama.

Jeigu tam tikram daiktui būtų nustatytas ir kokybės garantinis terminas, ir tinkamumo naudoti (vartoti) terminas, garantinis terminas gali būti tik trumpesnis už tinkamumo naudoti terminą arba gali su juo sutapti. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. 217³⁸⁸ patvirtintų Daiktų grąžinimo ir keitimo taisyklių 19 ir 20 punktai nustato, kad pirkėjui įsigijus netinkamos kokybės maisto prekę, kol nesibaigė prekės tinkamumo vartoti terminas, pirkėjas savo pasirinkimu turi teisę reikalauti, kad prekė būtų pakeista į tokią pat tinkamos kokybės prekę, atitinkamai sumažinta jos kaina, grąžinti prekę pardavėjui ir reikalauti atiduoti už prekę sumokėtus pinigus. Šiomis teisėmis pirkėjas taip pat gali pasinaudoti ir tuo atveju, jeigu jam būtų parduota prekė, kurios tinkamumo naudoti terminas pasibaigęs.

³⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasaulio žuvis“ v. AB „Senoji Baltija“; trečiasis asmuo UAB Klaipėdos žuvininkystės produktų aukcionas (bylos Nr. 3K-3-593/2012).

³⁸⁷ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 629.

³⁸⁸ Valstybės žinios, 2001, Nr. 58-2105.

Tinkamumo naudoti terminus pagal paskirtį atitinka prekių *realizavimo terminai*. Prekės turi būti realizuotos vartotojams šiems terminams nepasibaigus. Prekės pagaminimo data ir tinkamumo naudoti ar realizavimo terminas paprastai nurodomi ant prekės pakuotės. Abiejų šių terminų eigos pradžią apibrėžia prekių pagaminimo data. Dažniausiai ant prekių nurodoma ir prekių pagaminimo data, ir jų tinkamumo naudoti terminas. Prekių pagaminimo data yra ypač svarbi nustatant konkrečią laiko atkarpą prekių realizavimo terminams, kurių eiga prasideda nuo prekių pagaminimo datos. Šiais atvejais ant prekių pakuotės būtinai turi būti nurodyta jų realizavimo termino trukmė. Prekių pagaminimo data ne visada nurodoma, jei yra nurodytas tinkamumo naudoti tas prekes terminas, iki kurio pabaigos prekės gali būti realizuojamos ir naudojamos pagal paskirtį. Lietuvoje tiekiami į rinką maisto produktai turi būti tinkamai paženklininti pagal Lietuvos higienos normos HN 119: 2002 „Maisto produktų ženklintas“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 677³⁸⁹ (nauja Higienos normos redakcija patvirtinta 2014 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. V-1213)³⁹⁰, bei minėtųjų Lietuvos Respublikoje parduodamų daiktų (prekių) ženklinimo ir kainų nurodymo taisyklių, patvirtintų ūkio ministro 2002 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 170, nuostatas. Pagal šiuos teisės aktus, parengtus remiantis galiojančių Europos Sąjungos teisės aktų, kurių nuostatos privalomos visoms bendrijos narėms, taigi ir Lietuvai, reikalavimais, ženklinant maisto produktus etiketėse, be kitos informacijos, būtina taip pat nurodyti minimalų tinkamumo vartoti terminą arba nuorodą „Tinka vartoti iki... [data]“ (Higienos normos HN 119:2014 14.5 punktas). Kitų prekių, kurios, suėjus tinkamumo naudoti terminui, laikomos netinkamomis naudoti pagal paskirtį, tinkamumo naudoti terminas taip pat nurodomas „Tinka naudoti iki... [data]“, datą nurodant dienos tikslumu. Prekių, kurios, suėjus tinkamumo naudoti terminui, vartotojų nuožiūra dar kurį laiką gali būti naudojamos, tačiau jų gamintojas už kokybinių savybių atitiktį deklaruotosioms neatsako,

³⁸⁹ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 13-530.

³⁹⁰ *TAR*. 2014-11-28, Nr. 18125.

tinkamumo naudoti terminas nurodomas „Geriausias iki... [data]“ arba „Geriausias iki [...] pabaigos“, kai nurodoma mėnuo ir metai arba tik metai, arba „Geriausias [nurodomas skaičius] dienas (mėnesius, metus) nuo pagaminimo dienos“. Maisto galiojimo datos „Tinka vartoti iki... „ ir „Geriausias iki...“ nurodo, kiek laiko maistas bus šviežias ir tinkamas vartoti. „Tinka vartoti iki...“ data žymi greitai gendantį maistą (pavyzdžiui, mėsa, kiaušiniai, pieno produktai). Visų šviežių produktų pakuotės ženklinamos galiojimo data „Tinka vartoti iki...“. Galiojimo data „Geriausias iki...“ ženklinamas maistas, kurį galima laikyti ilgiau (pavyzdžiui, grūdai, ryžiai, prieskoniai). Po šios datos vartoti produktą nepavojinga, bet maistas gali pamažu netekti skonio ir kokybės. Data rašoma neužkoduota forma skaičių poromis tokia seka: diena, mėnuo ir metai. Prekėms, kurių tinkamumo naudoti terminas ne ilgesnis kaip 3 mėnesiai, pakanka nurodyti dieną ir mėnesį; tarp 3–18 mėnesių – pakanka nurodyti mėnesį ir metus; ilgesnis kaip 18 mėnesių – pakanka nurodyti metus; jeigu prekių tinkamumo naudoti terminas ne ilgesnis kaip 48 valandos – šis terminas nurodomas valandos tikslumu; jeigu tinkamumo vartoti terminas nurodomas konkrečiu laikotarpiu nuo pagaminimo dienos (pavyzdžiui, „Geriausias 25 dienas (mėnesius, metus) nuo pagaminimo dienos“), privaloma nurodyti prekės pagaminimo datą; jeigu tinkamumo vartoti terminas skaičiuojamas metais, laikoma, kad terminas pasibaigia atitinkamą paskutinių metų mėnesį ir dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių; mėnesiais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą termino paskutinio mėnesio dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių; jeigu metais ar mėnesiais skaičiuojamo termino pabaiga tenka mėnesiui, kuris atitinkamos dienos neturi, terminas pasibaigia paskutinę to mėnesio dieną (Taisyklių 24–26 punktai). Minėtojo ūkio ministro įsakymo Nr. 170 pirminės redakcijos priede pateikiamas konkrečių maisto ir ne maisto prekių (prekių grupių) ženklinimą reglamentuojančių teisės aktų sąrašas (pavyzdžiui, dėl statybos produktų, kosmetikos gaminių, žaislų, baterijų ir akumuliatorių ir kt.).

Yra ir daugybė kitų porūšių ar atmainų garantinių terminų – daiktų eksploatavimo, veikimo, realizavimo, išbandymo, saugojimo, transportavimo ir

kt.³⁹¹ Pavyzdžiui, *eksploatavimo terminai* nustatomi ilgai naudojamiems daiktams (darbams), taip pat ir pramonės gaminiams. Nors šie terminai panašūs į garantinius, bet yra ir esminių jų skirtumų. Pavyzdžiui, daiktų eksploatavimo terminai suprantami kaip jų eksploatavimo kalendorinė ribinė trukmė (galimybė daiktą eksploatuoti iki daikto kapitalinio remonto ir pan.). Tarkim, tam tikri įrenginiai turi nustatytus gamyklinius techninio jų naudojimo pagal paskirtį išteklius, maksimalų patvarumo rezervą (lėktuvų varikliai, technologinių procesų įrenginiai ir kt.), kuriam pasibaigus daiktas toliau negali būti eksploatuojamas ir turi būti nurašytas dėl nusidėvėjimo kaip galintis kelti pavojų ir pan. Daikto kokybės garantinius terminus galima laikyti daikto savybių patikimumo išbandymo laikotarpiu, kuriam pasibaigus galima daryti išvadą, ar daiktas pagal paskirtį gali būti tinkamas naudoti visą eksploatavimo terminą. Taigi daikto eksploatavimo terminai paprastai būna daug ilgesni už garantinius. Skirtingai nuo tinkamumo naudoti terminų, kuriuos paprastai apibrėžia prekių ir produkcijos kokybės nuostatus patvirtinantys techniniai reglamentai ar kiti prekių norminiai aktai, ilgo naudojimo daiktų eksploatavimo terminus dažniausiai nustato patys gamintojai, kurie kartu privalo užtikrinti, kad pirkėjas prekę galės naudoti pagal paskirtį per visą gaminio eksploatavimo terminą. Tam tikslui gamintojai organizuoja parduoto gaminio techninio aptarnavimo ir remonto tinklą, tiekia į mažmeninę prekybą ir remonto įmonėms atsargines komplektavimo detales. Teisės aktai nustato sąrašus ilgai naudojamų prekių, taip pat ir jų komplektavimo dalių (detalių, mazgų, agregatų), kurios praėjus atitinkamam laikotarpiui gali kelti pavojų vartotojo sveikatai, gyvybei, turtui ar aplinkai, dėl to gamintojas turi nustatyti tokių prekių (produkcijos) eksploatavimo terminus. Pavyzdžiui, Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus 2009 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. I-175 patvirtintos Gamintojų, platintojų ir paslaugų teikėjų pranešimų teikimo apie pavojingus gaminius ir paslaugas taisyklės³⁹² įpareigoja gamintojus, platintojus ir paslaugų teikėjus informaciją apie

³⁹¹ SERGEEV, A. P., supra note 18, p. 257; SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 627; KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I., supra note 66, p. 231–232.

³⁹² *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 143-6325.

pavojingus gaminius bei paslaugas teikti Vartotojų teisių apsaugos tarnybai ir atitinkamos srities rinkos priežiūros institucijai³⁹³.

Transportavimo terminu laikytinas terminas, per kurį garantuojama krovinio kokybė su sąlyga, kad buvo laikomasi nustatytų jo krovimo ir vežimo taisyklių. Šios rūšies terminus nustato pats greitai gendančio krovinio siuntėjas, atsižvelgdamas į krovinio kokybę, būklę, individualias savybes, jo vežimo trukmę ir ypatumus. Visa tai gali būti svarbu sprendžiant krovinio paėmimo vežti iš siuntėjo ir jo perdavimo gavėjui klausimus, taip pat nagrinėjant ginčus dėl krovinio sugadinimo jo vežimo metu.

Garantinių terminų trukmė, nustatoma įstatymo ar šalių sutartyje, gali būti labai skirtinga – nuo valandų iki metų ir daugiau. Vadinamuosius pagrindinius garantinius terminus nustato prekės ar produkcijos gamintojas, bet pardavėjas gali nustatyti papildomų garantinių terminų, kurie viršija pagrindinius³⁹⁴. Paprastai labai trumpi būna kai kurių maisto produktų tinkamumo vartoti terminai, o kitų daiktų ir darbų kokybės garantiniai terminai gali būti palyginti ilgi. Jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ilgesnių garantinių terminų, tai reikalavimams dėl parduoto daikto ar atliktų darbų trūkumų pareikšti galioja protingas terminas, kuris negali būti ilgesnis kaip dveji metai nuo daikto perdavimo pirkėjui arba nuo darbų rezultato perdavimo užsakovui, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ilgesnio termino (CK 6.338 straipsnio 2 dalis, 6.666 straipsnio 2 dalis). Vadinasi, jei sutartyje nenustatytas konkretus garantinis terminas, tai jis nustatomas kilus ginčui, atsižvelgiant į prievolės esmę, šalių elgesį ir kitas svarbias aplinkybes. Pagal statybos rangos prievolę atliktiems darbams įstatymas nustato penkerių metų, esant paslėptų statinio elementų – dešimties metų, o esant tyčia paslėptų defektų – net dvidešimties metų garantinius terminus (CK 6.698 straipsnio 1 dalis). CK 6.335 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pardavėjo suteikiama daiktų kokybės garantija galioja visoms daiktų sudėtinėms dalims, jeigu kas kita nenustatyta įstatymuose ar

³⁹³ Žr. taip pat Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyvą Nr. 2001/95/EB „Dėl bendrosios gaminių saugos“. OL L 011, 2002, p. 0004-0017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18].
Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=URISERV%3A121253>>.

³⁹⁴ FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 24.

sutartyje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad tais atvejais, kai garantiniai terminai nustatyti sutartyje, aiškinant daiktui ir jo sudėtinėms dalims numatytų kokybės garantijos terminų trukmę nustatančias sutarties nuostatas būtina atsižvelgti ne tik į bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles, bet ir į garantinių terminų prigimtį bei paskirtį³⁹⁵. Pagal vartojimo pirkimo–pardavimo sutartis, pardavėjas atsako už daikto trūkumus, kurie išaiškėja per dvejus metus nuo daikto perdavimo, jeigu įstatymas ar sutartis nenumato ilgesnio termino. Pirkėjo pagal tokias sutartis teisėms ginti taikomas dvejų metų ieškinio senaties terminas (CK 6.363 straipsnio 10 dalis). Sutrumpinti garantinio termino pardavėjas neturi teisės ir tokia sutarties sąlyga negalioja dėl to, kad pablogintų vartotojo padėtį ir pažeistų jo teises. Dėl iš vartojimo pirkimo–pardavimo teisinių santykių kilusio ginčo priimtoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo draudimą nustatyti vartotojų teises siaurinančias sutarčių sąlygas, numatančias trumpesnę prekių kokybės garantijos terminą nei numatytasis įstatyme, taip pat išaiškino, kad CK 6.362 straipsnyje įtvirtintas 14 dienų prekių pakeitimo ir grąžinimo terminas nėra siejamas su daikto kokybės trūkumais:

„Vartojimo prekių pirkimo–pardavimo sutartyse negali būti nustatomos sąlygos, suvaržančios teisės aktuose įtvirtintas vartotojo teises. Kai sutarties sąlygomis vartotojo teisės į kokybišką daiktą jo perdavimo metu, į išaiškėjusių daikto kokybės trūkumų šalinimą, į daikto kokybės garantiją, jų apimtis, įgyvendinimas nepagrįstai susiaurinamas, suvaržomas palyginti su teisės aktuose nustatytais vartotojų teisių standartais, tokios sutarties sąlygos netaikomos ir turi būti taikomos vartotojo teisių apsaugą užtikrinančios teisės aktų nuostatos. CK 6.350 straipsnio 2 dalyje (šiuo metu CK 6.228² straipsnio 1 dalis – *aut. pastaba*) draudžiamos vartojimo pirkimo–pardavimo sutarčių sąlygos, pasunkinančios vartotojų padėtį. Dėl to negali būti pripažįstamas privalomu pardavėjo nustatytas 14 dienų daikto kokybės garantinis terminas,

³⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Intrac Lietuva“ v. UAB „Zatyšių karjeras“ (bylos Nr. 3k-3-224/2011).

nes CK 6.362 straipsnio 1 dalimi nustatytas 14 dienų terminas vartotojui pakeisti (grąžinti) įgytą ne maisto prekę nuo prekės perdavimo dienos nėra siejamas su paaiškėjusias daikto kokybės trūkumais, dėl to šią teisę pirkėjas gali įgyvendinti ir nesant daikto kokybės trūkumų, jeigu daiktas nebuvo naudojamas, nesugadintas, išsaugotos jo vartojamosios savybės ir nepraradęs prekinės išvaizdos bei pirkėjas turi įrodymus, patvirtinančius, kad jis daiktą pirko iš to pardavėjo (CK 6.362 straipsnio 2 dalis). Kai vartojimo prekės pirkimo–pardavimo sutartis sudaroma naudojant ryšio priemones, tai pirkėjas turi teisę atsisakyti sutarties (nutraukti sutartį) apie tai pranešdamas raštu pardavėjui per 7 dienas nuo daikto pristatymo dienos, jeigu nupirktas daiktas nebuvo sugadintas ar jo išvaizda iš esmės nepasikeitė (CK 6.367 straipsnio 1, 5 dalys) (šiuo metu 6.228¹⁰ straipsnis – *aut. pastaba*). Dėl šios priežasties pirkimo–pardavimo sutarties sąlyga, leidžianti įgyvendinti vartotojui teisę pakeisti (grąžinti) prekę per 14 dienų tik esant daikto kokybės trūkumams, neprivaloma vartotojui, nes jis pareikšdamas valią per nurodytą įstatymo terminą pakeisti (grąžinti) prekę neturi pareigos įrodinėti pardavėjui prekės trūkumų fakto, vartotojui pakanka nurodyti prekės netinkamumą jo poreikiams³⁹⁶.

Nuo kitų terminų garantinius terminus skiria ypatinga jų eigos pradžios momento nustatymo tvarka. Paprastai šie terminai nėra apibrėžiami kalendorine data, nes daiktai pagaminami ir realizuojami skirtingais laiko momentais. Paprastai terminų eigos pradžia siejama su daiktų pagaminimo, išsiuntimo, gaminių sumontavimo, eksploatavimo pradžios, darbų objekto perdavimo–priėmimo akto surašymo ir panašiais momentais. Garantinių terminų eigos pradžia gali būti nustatyta įstatymuose ir šalių sudarytoje sutartyje. Antai, pagal CK 6.335 straipsnio 2 dalį, parduotiems daiktams garantijos terminas pradedamas skaičiuoti nuo daiktų perdavimo, jeigu sutartis nenumato ko kita; terminas reikalavimams dėl gabenamų ar paštu siunčiamų

³⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. P. v. UAB „Skytech.lt“*; išvadą teikianti institucija Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (bylos Nr. 3K-3-252/2013).

daiktų trūkumų pareikšti skaičiuojamas nuo daiktų atgabavimo į paskirties vietą dienos (CK 6.338 straipsnio 2 dalis); pagal CK 6.666 straipsnio 5 dalį, jeigu rangos sutartis nenustato ko kita, garantinis terminas pradedamas skaičiuoti nuo to momento, kai darbų rezultatą priėmė arba turėjo priimti užsakovas; pagal CK 6.698 straipsnio 2 dalį, statybos rangos santykių srityje garantinio termino eiga prasideda nuo visų rangovo atliktų statybos darbų rezultatų perdavimo užsakovui dienos (kai statyba vyko rangos būdu) arba nuo statybos užbaigimo dienos (kai statyba vyko ūkio arba mišriuoju būdu) ir pan. Kai kurie garantiniai terminai gali būti apibrėžti ir kalendorine data. Pavyzdžiui, tinkamumo naudoti terminas nustatomas nurodant daikto pagaminimo dieną ir nuo šios dienos skaičiuojamą laiko tarpą, kurį daiktas tinkamas naudoti, arba nurodant konkrečią kalendorinę datą, iki kurios daiktas tinkamas naudoti (CK 6.336 straipsnio 3 dalis). Taigi šis terminas gali būti apibrėžtas ir laikotarpiu nuo daikto pagaminimo dienos, ir kalendorine data.

Jeigu garantinio termino skaičiavimo pradžia įstatyme suformuluota dispozityviai, šalys, atsižvelgdamos į konkrečius poreikius, gali nustatyti kitokią negu nustatytą įstatyme garantinio termino eigos pradžios momentą. Tik jei šalys susitarimu nenustato garantinio termino eigos pradžios, šiai sutarties spragai užpildyti taikomos dispozityviosios įstatymo nuostatos, bet visais atvejais šalių susitarimas turi būti suderinamas su imperatyviosiomis įstatymo normomis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai garantinio termino eigos pradžios momentas yra teisėtai šalių valia nustatytas sutartyje, būtina vadovautis sutarties sąlyga, bet ne įstatymo nuostata dėl termino eigos pradžios skaičiavimo. Be to, kasacinis teismas suformulavo labai svarbią taisyklę, kad statybos rangos sutartinių santykių atveju (CK 6.666 straipsnio 5 dalis), kai garantinio termino eigos pradžia pagal sutartį susieta ne su darbų rezultato priėmimo-perdavimo momentu, bet su statinio pripažinimo tinkamu naudoti momentu, neteisėtas statinio faktinis naudojimas iki jo pripažinimo tinkamu naudoti nelemia garantinio termino eigos pradžios:

„Nagrinėjamoje byloje garantijos pradžios laikas aiškiai nustatytas sutartyje: garantija prasideda nuo statinio pripažinimo tinkamu naudoti dienos. Sutarties sąlyga dėl garantinio termino pradžios atitiko imperatyviasias įstatymų normas ir yra aiškiai suformuluota. Šalių tarpusavio santykių praktika ir elgesys po sutarties sudarymo rodo, kad šalys garantinio termino pradžia laikė dieną, kai statinys oficialiai pripažintas tinkamu naudoti. Pažymėtina, kad sutartimi rangovas kartu su objekto techniniu prižiūrėtoju ir užsakovu įsipareigojo priduoti statinyje atliktus darbus valstybinei komisijai, jog ši galėtų statinius pripažinti tinkamais naudoti. Ši sutarties sąlyga visiškai suderinama su Lietuvos Respublikos statybos įstatymo³⁹⁷ 24, 40 straipsniais, pagal kuriuos naujai pastatytą statinį galima naudoti tik po atitinkamos komisijos pripažinimo jį tinkamu naudoti (šiuo metu 47 straipsnio 2 ir 3 dalys, 28 straipsnio 1 ir 5 dalys – *aut. pastaba*). Kalendoriškai ši diena nustatyta pagal valstybinės komisijos akto dėl statinio pripažinimo tinkamu naudoti surašymą. Pagal įstatymus ir šalių sutartį, užsakovo naudojamo įrenginio garantijos termino trukmė skaičiuojama nuo statinio pripažinimo tinkamu naudoti dienos, o pagrindo aiškinti sutartį taip, kad garantijos terminas apimtų ir kitą statinio naudojimo laiką, nėra. Įstatymus pažeidžiantis asmuo negali turėti iš to naudos, nes iš neteisės teisės neatsiranda (*ex iniuria ius non oritur*). Jeigu užsakovas naudojasi statybos objektu ar jo dalimi pažeisdamas imperatyviasias Statybos įstatymo 29 straipsnio 1 ir 3 dalies, 40 straipsnio nuostatas, tai nėra pagrindas sutartį aiškinti taip, kad užsakovas naudojasi garantijos termino apsauga. Toks naudojimas yra neteisėtas, vykdomas savo rizika ir neturi teisinės apsaugos. Jeigu rangovas per šį laikotarpį savo sąskaita atlieka įrenginių priežiūrą, šalina gedimus ar pan., tai šiuos veiksmus jis taip pat atlieka savo pasirinkimu ir rizika. Rangovas, kuris sudaro sąlygas užsakovui neteisėtai naudotis statiniu ar jo dalimi, t. y. kuris žino ar turi žinoti apie įstatymo pažeidimą, nelaikomas

³⁹⁷ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 32-788; *TAR*. 2016-07-13, Nr. 20300.

sąžiningu civilinės teisės prasme ir jo teisės neginamos (CK 1.5, 1.136 straipsniai)³⁹⁸.

Įstatymai nenumato galimybės garantinius terminus atnaujinti, bet šalių susitarimu įstatymo numatytieji garantiniai terminai gali būti pratęsti (pavyzdžiui, statybos rangos sutartyje – pagal CK 6.697 straipsnio 2 dalį) arba įstatymo numatytais atvejais jų eiga gali būti sustabdyta (pavyzdžiui, pagal CK 6.697 straipsnio 4 dalį, garantinis terminas sustabdomas tiek laiko, kiek objektas negalėjo būti naudojamas dėl nustatytų jo defektų, už kuriuos atsako rangovas). Atsižvelgiant į normose pateikiamų nuostatų turinį ir sistemą akivaizdu, kad garantinio termino eigos sustabdymą, bet ne pratęsimą, numato taip pat ir CK 6.335 straipsnio 3 ir 4 dalys, taikomos parduotų daiktų kokybės garantijai reglamentuoti. Jeigu pirkėjas negali naudotis daiktais, kuriems yra nustatytas kokybės garantijos terminas, dėl nuo pardavėjo priklausančių kliūčių, tai garantijos terminas neskaičiuojamas tol, kol pardavėjas tas kliūtis pašalina (CK 6.335 straipsnio 3 dalis), taip pat, jeigu ko kita nenustatyta sutartyje, garantijos terminas pratęsiamas tokiam laikui, kurį pirkėjas negalėjo daikto naudoti dėl trūkumų, jei jis tinkamai pranešė pardavėjui apie pastebėtus trūkumus (CK 6.335 straipsnio 4 dalis). Kaip matyti, ir pirmuoju, ir antruoju atveju į garantinį terminą neįskaičiuojami laikotarpiai, per kuriuos pirkėjas negalėjo naudotis daiktu pagal paskirtį dėl jo trūkumų po to, kai daiktas jam jau buvo perduotas ir garantinio termino eiga prasidėjo, taigi tokia padėtis visiškai atitinka termino eigos sustabdymo sampratą. Analogiškos taisyklės taikomos ir atliktų darbų kokybei nustatytiems garantiniams terminams (CK 6.666 straipsnio 6 dalis).

Garantinių terminų pasibaigimas paprastai nulemia sandorio šalies suteiktos garantijos pasibaigimą, taigi ir atsakomybės už daiktų arba paslaugų kokybės trūkumus, atsiradusius ar paaiškėjusius po garantinio termino pabaigos, išnykimą. Vadinasi, pagal bendrąją taisyklę, asmuo netenka teisės į

³⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. AB „Pineka“; trečiasis asmuo UAB „Fima“ (bylos Nr. 3K-7-262/2010).

ieškinio patenkinimą dėl daiktų arba paslaugų (atliktų darbų) kokybės trūkumų, atsiradusių arba paaiškėjusių po garantinio termino pabaigos. Įstatymai galimybę įgyvendinti pažeistą teisę ir ją ginti sieja su reikalavimų (pretenzijų) dėl daikto ar darbų trūkumų pareiškimu tik per garantinį terminą: daiktų ar darbų trūkumai ne tik turi būti nustatyti ir išaiškinti, bet ir apie juos per garantinį terminą turi būti informuotas pardavėjas ar rangovas. Be to, su reikalavimų priešingai šaliai dėl daiktų ir paslaugų kokybės pareiškimo momentu dažnai siejama ieškinio senaties termino eigos pradžia. Jeigu įstatyme ar sutartyje yra nustatytas daikto ar darbų kokybės garantijos terminas, reikalavimai dėl daikto ar darbų trūkumų gali būti reiškiami, jeigu trūkumai yra nustatyti per garantijos terminą. Reikalavimus dėl daikto, kuriam nustatytas tinkamumo naudoti terminas, trūkumų pirkėjas gali pareikšti, jeigu jie nustatyti per daikto tinkamumo naudoti terminą, o jeigu daikto ar darbų kokybės garantijos ar tinkamumo naudoti terminai nenustatyti, reikalavimai gali būti pareikšti per protingą terminą, bet ne vėliau kaip per dvejus metus nuo daikto ar darbų perdavimo dienos, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyti kiti terminai (CK 6.338 straipsnio 1–4 dalys, 6.666 straipsnio 1–3 dalys).

Taigi tęsiantis garantiniam terminui nustačius prekės, paslaugos ar darbų trūkumų, apie juos būtina pareikšti reikalavimą (pretenziją) pardavėjui ar rangovui, bet nėra jokio pagrindo garantinius terminus priskirti prie pretenzijų teikimo terminų, t. y. prie terminų, per kuriuos reiškiamos pretenzijos dėl nustatytų daiktų, paslaugų, darbų kokybės trūkumų. Pagal paskirtį, garantiniai terminai nustatomi daiktų, paslaugų ar darbų kokybei per visą garantijos laikotarpį užtikrinti, bet ne pretenzijoms dėl pažeistos teisės pareikšti. Kaip minėta, skiriasi šių skirtingų rūšių terminų eigos skaičiavimo tvarka: paprastai garantinių terminų eiga prasideda nuo daikto, paslaugos, darbų perdavimo pirkėjui ar užsakovui momento, o pretenzijų teikimo terminų – nuo momento, kada asmuo sužinojo apie savo teisės pažeidimą, taigi nėra jokio pagrindo

pritarti kai kurių autorių nuomonei, kad garantiniai terminai sudaro atskirą pretenzijų teikimo terminų grupę³⁹⁹.

Garantiniai terminai ir kreditorių pareiškimų (pretenzijų) apie nustatytus daiktų ar darbų trūkumus teikimo peržengiant garantinių terminų ribas momentas turi tiesioginės reikšmės ieškinio senaties terminų eigos pradžiai nustatyti. Reikalavimai ginčo teisenos tvarka dėl pažeistos teisės gynimo turi būti pareikšti laikantis ieškinio senaties termino. Paprastai garantinis terminas lemia vėliausią momentą, kada gali prasidėti ieškinio, pareiškiamo dėl daiktų, paslaugų ar darbų trūkumų, senaties termino eiga. Pavyzdžiui, tai pabrėžiama CK 6.667 straipsnio 3 dalyje – kai įstatymas ar rangos sutartis nustato garantinį terminą ir apie trūkumus buvo pareikšta per šį garantinį terminą, ieškinio senaties terminas prasideda nuo pareiškimo apie trūkumus dienos. Kaip minėta, garantinis terminas yra skirtas reikalavimams dėl daiktų (paslaugų) ar darbų kokybės trūkumų pareikšti, jis negali būti atnaujintas, todėl terminui pasibaigus baigiasi ir subjektinė asmens teisė reikalauti pašalinti trūkumus. Iš tiesų, įstatymai nenumato, kada prasideda ieškinio senaties termino eiga tais atvejais, kai per garantinį terminą apie trūkumus nepareiškama. Pagal bendrąją taisyklę, ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą dienos (CK 1.127 straipsnio 1 dalis). Vadinas, apie daiktų, paslaugų, darbų kokybės trūkumus galima sužinoti ir paskutinę garantinio termino dieną. Tokiu atveju ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl daiktų ar darbų trūkumų pareikšti teoriškai pasibaigtų gerokai vėliau nei garantinis terminas – ieškiniams dėl parduotų daiktų trūkumų nustatytas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 5 dalies 2 punktas), ieškiniams dėl atliktų darbų trūkumų – vienu metų ieškinio senaties terminas (CK 6.667 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto ieškinio pareiškimas pasibaigus garantiniam terminui, jei skolininkas apie daiktų ar darbų trūkumus nebuvo informuotas per garantinį terminą, būtų teisiškai beprasmis, išskyrus atvejus, kai nepareiškimas apie trūkumus per garantinį terminą teisės aktuose nesiejamas su materialiosios subjektinės teisės

³⁹⁹ GOMOLA, A. I., *supra note* 50, p. 167.

praradimu (pavyzdžiui, tokią taisyklę numato Konvencijos dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje 11 straipsnis⁴⁰⁰, CK 6.338 straipsnio 5 dalis, 6.666 straipsnio 4 dalis). Skirtingai nei ieškinio senaties termino pasibaigimo atveju, pasibaigus garantiniam terminui išnyksta teisė į ieškinio patenkinimą, nes yra pasibaigusi pati asmens subjektinė teisė reikalauti pašalinti daikto ar darbų trūkumus. Jeigu apie daikto arba paslaugos trūkumus nebuvo pranešta per garantinį terminą, garantija pasibaigia ir išnyksta asmens atsakomybė už daikto arba paslaugos kokybės trūkumus. Tokiu atveju pareikštasis ieškinys dėl daikto arba paslaugos trūkumų atmetamas dėl jo nepagrįstumo (nesant teisės pažeidimo), o ne dėl ieškinio senaties pasibaigimo, nes ieškinio senaties termino eiga prasideda tik esant teisės pažeidimui. Vadinasi, siekiant įgyvendinti teisę, pažeistą įgijus nekokybišką daiktą, darbus ar paslaugą, per garantinį terminą būtina arba pareikšti priešingai šaliai reikalavimą pašalinti nustatytus daiktų ar darbų trūkumus, arba įstatymo nustatyta tvarka teikti teisės gynimo ieškinį. Ieškinio senaties termino eigos pradžios skaičiavimas nuo pareiškimo apie trūkumus dienos tebesitęsiant garantiniam terminui yra nustatytas siekiant suteikti lengvatą pirkėjui ar užsakovui (taigi ir vartotojams) lanksčiau rinktis ieškinio senaties termino eigos pradžios momentą. Kadangi pats asmuo sprendžia, kada per garantinį terminą pareikšti apie daiktų ar darbų trūkumus, jis gali lemti ieškinio senaties termino eigos pradžią (subjektyvusis aspektas). Šį momentą nustatant, kai kurių rūšių prievoles siekiama apibrėžti aiškiau. Pavyzdžiui, pagal statybos rangos sutartį, per garantinį terminą nustatęs esant objekto trūkumų užsakovas privalo pareikšti pretenziją rangovui per protingą terminą nuo jų nustatymo (CK 6.697 straipsnio 5 dalis)⁴⁰¹. Tiesa, ši nuostata neapima pretenzijos nepareiškimo „per protingą terminą“ padarinių. Kilus ginčui teisme, ši aplinkybė, kad pretenzija visgi buvo pareikšta per garantinį terminą, bet ne per protingumo kriterijų atitinkantį laikotarpį nuo

⁴⁰⁰ 1974 m. birželio 14 d. Niujorko konvencija dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/limit/limit_conv_E_Ebook.pdf>.

⁴⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Jaukurai“ v. UAB „Forsitia“; trečiasis asmuo UAB „Gilda“ (bylos Nr. 3K-3-469/2010).

trūkumų nustatymo, galėtų būti pagrindas kreditoriaus reikalavimą tenkinti iš dalies ar jį atmesti tuo pagrindu, kad kreditorius nevykdė pareigos bendradarbiauti (CK 6.691 straipsnis). Kai apie daiktų ar darbų trūkumus pareiškiami tam tikru garantinio termino eigos momentu, toks pareiškimas tampa objektyviuoju kriterijumi ieškinio senaties termino eigos pradžiai nustatyti. Antai apeliacinės instancijos teismas civilinėje byloje, manytina, teisingai konstatavo⁴⁰², kad ieškinys pareikštas praleidus CK 1.125 straipsnio 5 dalies 2 punkte nustatytąjį šešių mėnesių senaties terminą, skaičiuojamą nuo ieškovo pareikštos pretenzijos apie daikto trūkumus dienos. Vėliau kasacinis teismas be pagrindo padarė išvadą, kad ieškinio senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti tik nuo daikto kokybės garantijos termino pabaigos, nors apie daikto trūkumus ir buvo pareikšta anksčiau, tebesitęsiant garantiniam terminui. CK 6.335 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad garantijos terminas pradedamas skaičiuoti nuo daiktų perdavimo, jeigu pirkimo–pardavimo sutartis nenumato ko kita. Pagal CK 6.338 straipsnio 3 dalį, kai yra nustatytas daikto kokybės garantijos terminas, reikalavimai dėl daikto trūkumų gali būti reiškiami, jeigu tie trūkumai nustatyti per garantijos terminą. Kadangi įstatymas šiuo atveju neapibrėžia kito ieškinio senaties termino eigos pradžios skaičiavimo kriterijaus, turi būti taikoma bendroji taisyklė (CK 1.127 straipsnio 1 dalis)⁴⁰³. Kitose civilinėse bylose kasacinis teismas padarė pagrįstą išvadą, kad ieškinio senaties terminas ieškiniui dėl parduoto daikto trūkumų pareikšti prasideda nuo to momento, kai pirkėjas gauna pardavėjo atsakymą, kuriuo atsisakoma tenkinti pirkėjo reikalavimą, arba kai per pirkėjo nustatytą (arba per protingą) terminą pardavėjas nepateikia jokio atsakymo. Suprantama, pirkėjas per garantinį terminą, numatytą CK 6.338 straipsnio 2 dalyje, turi būti pareiškęs reikalavimą pardavėjui dėl parduotojo daikto trūkumų. Daikto

⁴⁰² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 15 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Mersenas“ v. UAB „Lapo“; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija (bylos Nr. 2A-1992-605/2010).

⁴⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mersenas“ v. UAB „Lapo“; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija (bylos Nr. 3K-3-288/2011).

trūkumų fakto nustatymas per garantinį terminą savaime dar nereiškia pirkėjo teisių pažeidimo, nes garantinis terminas tam ir nustatytas, kad per jį paaiškėję daikto kokybės trūkumai būtų pašalinti:

„Sprendžiant, ar ieškovas, pateikdamas ieškinį nurodytu pagrindu (dėl parduoto daikto trūkumų) nepraleido ieškinio senaties termino, būtina nustatyti ieškinio senaties termino pradžią, taip pat ar jis nebuvo nutrūkęs. Pagal bendrąsias ieškinio senaties termino pradžios taisykles, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Tokia teisė atsiranda tada, kai asmuo sužino ar turi sužinoti apie savo teisės pažeidimą (CK 1.127 straipsnio 1 dalis). CK normose, reglamentuojančiose ieškinio senaties terminus, tarp jų – ir dėl parduotų daiktų trūkumų, nenustatyta, koks momentas konkrečiu ieškinio senaties termino taikymo atveju laikytinas ieškinio senaties termino pradžia. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad kai ieškinys pareiškiamas dėl parduoto daikto trūkumų, tai ieškinio senaties termino pradžia nustatytina atsižvelgiant į tai, ar pirkėjas per įstatymo ar šalių nustatytą garantinį terminą pareiškė pretenziją pardavėjui ir kokie buvo tolimesni pardavėjo veiksmai. Pardavėjui atsisakius tenkinti pirkėjo reikalavimą arba per pirkėjo nustatytą terminą (o jeigu toks nebuvo nustatytas – per protingą terminą) neatsakius į pirkėjo pretenziją dėl konkrečių garantinio daikto defektų pašalinimo, laikytina, kad pirkėjas sužinojo apie savo teisės pažeidimą. Remiantis pateiktais išaiškinimais, darytina išvada, kad kai pirkėjas per garantinį terminą pateikia pardavėjui pretenziją, ieškinio senaties terminas ieškiniui dėl parduoto daikto trūkumų pareikšti prasideda nuo to momento, kai pirkėjas gauna atsakymą, kuriuo pardavėjas atsisako tenkinti pirkėjo reikalavimą arba kai per pirkėjo nustatytą, o jeigu toks nenustatytas – per protingą terminą pardavėjas nepateikia jokio atsakymo“⁴⁰⁴.

⁴⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *S. V. T. ir kt. v. R. Ž. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-54/2012); 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. ir I. G. v. UAB „Hanner“* (bylos Nr. 3K-3-638/2013); 2014 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Agrokoncernas“ v. EPA Pumpen und Abwasseranlagen Vertriebs GmbH ir Erich Stallkamp ESTA GmbH* (bylos Nr. 3K-3-32/2014).

Rangos teisinius santykius reglamentuojančiose teisės normose įtvirtinta kita ieškinio senaties termino ir garantinio termino santykį nustatanti taisyklė, pagal kurią, ieškinio senaties terminas prasideda nuo pareiškimo apie trūkumus, pateikto per garantinį terminą, dienos (CK 6.667 straipsnio 3 dalis):

„Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai taikė bendrąją ieškinio senaties eigos pradžios nustatymo taisyklę, t. y. šio termino pradžią siejo su subjektyviuoju momentu. Teisėjų kolegija pažymi, kad nustačius, jog ieškinio senačiai taikytina CK 6.667 straipsnio 3 dalis, užtenka nustatyti vien objektyvųjį momentą – dieną, kada užsakovas pareiškė apie rangovo atliktų darbų trūkumus. CK 6.667 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta bendrosios ieškinio senaties termino eigos pradžios skaičiavimo taisyklės, įtvirtintos CK 1.127 straipsnio 1 dalyje, išimtis, kurios taikymą lemia pareikšto reikalavimo turinys (dėl atliktų rangos darbų trūkumų, kai įstatymas ar rangos sutartis nustato garantinį terminą ir apie trūkumus buvo pareikšta per šį garantinį terminą) ir tam tikros sąlygos (nustatytas garantinis terminas, užsakovo veikimo iniciatyva, pareiškiant apie trūkumus per garantinį terminą), taikant šią išimtį svarbus yra tik objektyvusis – užsakovo pareiškimo apie trūkumus – momentas“⁴⁰⁵.

Kadangi garantinių terminų paskirtis yra tokia pati, kad ir koks būtų teisinių santykių pobūdis (ar pareiga ištaisyti per garantinį terminą nustatytus daikto trūkumus kyla iš daikto pirkimo–pardavimo sutarties, ar pagal rangos sutartį dėl atliktų darbų trūkumų ištaisymo), sudėtinga paaiškinti įstatymo leidėjo numatytą skirtingą ieškinio senaties termino eigos, nustačius daiktų ar

⁴⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. AB firma „VITI“; tretieji asmenys: UAB „Sareme sistemos“, AAS Gjensidige Baltic, UAB „Archiplanas“, UABD kompanija „PZU Lietuva“ ir UAB „Vildoma“* (bylos Nr. 3K-3-633/2013); 2015 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kauno audinių projektas“ v. UAB „Irlanda“; trečiasis asmuo „Rinol International S. A.“* (bylos Nr. 3K-3-74/2015); 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „SSPC-Klaipėda“ v. UAB „Mitnija“* (bylos Nr. 3K-3-112-313/2015); 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *individualioji įmonė „Seno dvaro sodyba“ v. UAB „Rustonas“ ir UAB „Rustonas“ v. individualioji įmonė „Seno dvaro sodyba“* (bylos Nr. 3K-3-389-969/2015).

darbų trūkumus pagal minėtąsias skirtingas prievolių rūšis, pradžios skaičiavimo režimą. Nėra jokio teisinio pagrindimo, kodėl daiktų trūkumų nustatymo per garantinį terminą atveju, jei daiktų pardavėjas atsisako trūkumus pašalinti, ieškinio senaties termino eigos pradžia pradedama skaičiuoti pagal bendrąją taisyklę (CK 1.127 straipsnio 1 dalis) – nuo sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie atsisakymą pašalinti daiktų trūkumus, o jei atsisakoma ištaisyti per garantinį laikotarpį nustatytus darbų trūkumus, tai ieškinio senaties termino eiga pradedama skaičiuoti nuo pareiškimo apie trūkumus dienos (CK 6.667 straipsnio 3 dalis). Taikant tokį reguliavimą, sutrumpėja užsakovui pareikšti ieškinį teisme nustatytas ieškinio senaties terminas, nes prieš pareikšdamas ieškinį rangovui dėl nustatytų darbų trūkumų pašalinimo jis turi išsiaiškinti rangovo nuomonę dėl darbų trūkumų fakto ir apimties. Pagal tokį reguliavimą, be jokio pagrindo netaikoma bendroji taisyklė, nustatanti, kad ieškinio senaties termino eiga pradedama skaičiuoti nuo asmens sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie jo subjektinės teisės pažeidimą, juo labiau – ne anksčiau kaip nuo teisės pažeidimo dienos. Kaip minėta, daiktų, paslaugų ar darbų trūkumų nustatymo per garantinį terminą faktas nereiškia asmens teisės pažeidimo, jeigu pardavėjas, paslaugos teikėjas ar rangovas vykdo garantinius įsipareigojimus. Tačiau CK 6.667 straipsnio 3 dalyje preziumuojama, kad užsakovo teisė pažeista nuo darbų trūkumų nustatymo dienos, nes nuo šios dienos pradedama skaičiuoti ieškinio senaties termino eiga. Tokiam reguliavimui paaiškinti nėra racionalių argumentų, čia trūksta teisinės logikos, sisteminio garantinių bei ieškinio senaties terminų esmės ir paskirties suvokimo, todėl būtų protinga reguliavimą suvienodinti ir ieškinio senaties terminą, nustačius esant daiktų ar darbų (paslaugų) trūkumų, skaičiuoti nuo sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie kitos šalies atsisakymą pripažinti esant trūkumų ir juos ištaisyti.

Kartais įstatymai numato atsakomybę ir už daiktų arba paslaugų kokybės trūkumus, paaiškėjusius po garantinio termino pabaigos. Pavyzdžiui, kai sutartyje nustatytas trumpesnis nei dveji metai daikto ar darbų kokybės garantijos terminas ir daikto (darbų) trūkumai nustatyti pasibaigus šiam terminui, bet nepraėjus daugiau kaip dvejiems metams nuo daikto (darbų

rezultato) perdavimo dienos, pardavėjas (rangovas) atsako už daikto (darbų) trūkumus, jeigu pirkėjas (užsakovas) įrodo, kad trūkumas atsirado iki daikto perdavimo arba dėl iki daikto perdavimo atsiradusių priežasčių (CK 6.338 straipsnio 5 dalis, 6.666 straipsnio 4 dalis). Pagal CK 6.678 straipsnio 2 dalį, reikalavimą neatlygintinai pašalinti trūkumus, jei jie gali kelti grėsmę užsakovo ar kitų asmenų gyvybei ar sveikatai, galima pareikšti neatsižvelgiant į tai, kada tie trūkumai išaiškėjo, taip pat ir pasibaigus garantiniam terminui. Tokiais atvejais garantijos termino pasibaigimas savaime nėra pagrindas atmesti pagrįstą reikalavimą, nes subjektinė teisė nėra pasibaigusi, jeigu, suprantama, reikalavimas pareikštas per ieškinio senaties terminą. Pagal pirmąjį pavyzdį, reikalavimą (pretenziją) dėl daiktų (darbų) trūkumų atsakingam asmeniui reikėtų pareikšti ne vėliau kaip per dvejus metus nuo daikto (darbų rezultato) perdavimo dienos ir tokio reikalavimo pareiškimo diena būtų pagrindas pradėti skaičiuoti ieškinio senaties terminą. Antruoju atveju turėtų būti taikoma bendroji ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklė – nuo sužinojimo apie atliktų darbų grėsmę žmonių gyvybei ar sveikatai, neatsižvelgiant į garantinio termino pasibaigimo faktą.

4.2.5. Pretenzijų teikimo (pretenziniai) terminai

Prievolių vykdymo procesas yra tiesiogiai susijęs su subjektinės teisės įgyvendinimo procesu. Pavyzdžiui, pagal prievolę subjektinė teisė dažniausiai gali būti įgyvendinta tik skolininkui atlikus tam tikrus prievolės vykdymo veiksmus (grąžinus skolą, išsikeldinus iš patalpos) arba nuo jų susilaikius (savavališkos statybos nutraukimas). Jeigu tam tikrų veiksmų skolininkas neatlieka ar nuo jų nesusilaiko, paprastai kreditorius į tai reaguoja ragindamas skolininką vykdyti prievolę. Įstatymai ir sutartys numato specialųjį teisinį tokio kreditoriaus kreipimosi į skolininką terminą – pretenzija (lot. *praetensio*): tai kreditoriaus (pirkėjo, užsakovo ir pan.) reikalavimas, skundas dėl netinkamos prekės ar paslaugos ar dėl sutarties sąlygų pažeidimo, kuriuo siekiama įgyvendinti pažeistąją teisę arba pašalinti kitus teisės pažeidimus. Pabrėžtina, kad pretenzijų teikimo terminų sąvoka apima ne tik terminus pretenzijoms reikšti, bet ir terminus, per kuriuos įstatymų numatytais atvejais į pretenziją turi būti atsakyta.

Pretenziją pareiškus prieš kreipiantis į teismą ar arbitražą įgyjama galimybė kreditoriaus ir skolininko ginčą sureguliuoti be teismo, išvengti nebūtinų bylinėjimosi išlaidų, sutaupyti šalių laiką ir išsaugoti normalius, bendradarbiavimu pagrįstus jų santykius ateityje, sumažinti teismų ir arbitražų nagrinėjamų bylų skaičių, pagreitinti pažeistų subjektinių teisių atkūrimą tais atvejais, kai pažeidimas akivaizdus, faktiškai nėra šalių ginčo ir prievolė gali būti įvykdyta gera skolininko valia. Dažnai pretenzijų pagrindumas skolininkams nekelia abejonių, todėl visų pirma pačiam skolininkui nenaudinga, kad kreditorius kreiptųsi į teismą.

Taigi *pretenzijų teikimo terminai* – tai įstatymo ar sutarties nustatyti terminai, per kuriuos šalis gali, kartais – ir privalo, raštu pareikšti reikalavimus kitai šaliai išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka dėl jos teisių ar interesų pažeidimo. Tai yra laikotarpis, per kurį asmuo savanoriškai gali įgyvendinti savo pažeistą teisę kreipdamasis tiesiogiai į teisę pažeidusį asmenį

ir reikalaujamas atlikti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų, o pastarasis gali reikalavimą visą ar iš dalies patenkinti arba atsisakyti jį tenkinti⁴⁰⁶. Šie terminai gali būti nustatyti įstatymų, šalių susitarimu arba pagal civilinėje apyvartoje galiojančius papročius ir paprastai nelemia kreditoriaus teisės į teisminę gynybą. Kartais pretenzijos pareiškimas yra įstatymo numatyta būtinoji sąlyga kreiptis su ieškiniu į teismą ar arbitražą (pavyzdžiui, pagal kai kuriuos transporto ar ryšių veiklą reguliuojančius teisės aktus). Pažeidus tokią kreipimosi į teismą tvarką, ieškinys paprastai paliekamas nenagrinėtas. Kita vertus, kitų ginčų atvejais įprastai pati šalis sprendžia, ar jai geriau taikyti pretenzijų teikimo tvarką, ar tiesiogiai kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės gynimo.

Pretenzija prieš kreipiantis į teismą gali būti pareiškama kilus bet kokiam civiliniam ginčui dėl teisės, todėl yra pagrįsta pretenzijų teikimo terminus priskirti subjektinių teisių įgyvendinimo terminų grupei⁴⁰⁷. Nuo ieškinio senaties terminų pretenzijų teikimo terminus kaip tik ir skiria tai, kad pastarieji nustatyti kreiptis su reikalavimu dėl priverstinio teisės gynimo tiesiogiai į skolininką, bet ne į valstybės ar visuomenines institucijas. Skirtingai nuo ieškinio senaties terminų, pretenzijų teikimo terminus galima įvardyti kaip savanoriško teisės įgyvendinimo ir prievolių įvykdymo terminus. Pretenzijų terminai yra ypatingi teisių įgyvendinimo terminai, nes per juos kreipiamasi į įpareigotąjį asmenį tik tada, kai prievolė nevykdoma ar vykdoma netinkamai, t. y. kai asmens subjektinė teisė yra pažeista, vadinasi, pretenzijų terminai yra skirti pažeistai teisei įgyvendinti. Reikšdamas reikalavimus skolininkui per pretenzijų teikimo terminus, kreditorius turi teisę pareikalauti ne tik vykdyti prievolę, bet ir taikyti civilinę atsakomybę dėl teisės pažeidimo (reikalauti netesybų, nuostolių atlyginimo). Kaip argumentuojama toliau, pretenzijų teikimo terminus sąlygiškai, kaip ir ieškinio senaties terminus, priskirti pažeistos teisės gynimo terminų grupei būtų galima nebent tik tada,

⁴⁰⁶ Žr., pavyzdžiui, GOMOLA, A. I., *supra note 50*, p. 167; SUKHANOV, J. A., *supra note 50*, p. 627; SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K., *supra note 54*, p. 303.

⁴⁰⁷ GRIBANOV, V. P., *supra note 17*, p. 280.

kai įstatymai numato privalomąją pretenzijos reiškimą priešingai šaliai prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą.

Pagrindinis pretenzijų teikimo ir procedūrinių terminų skirtumas yra tas, kad pretenzijų terminai nustato laikotarpį, per kurį viena ginčo šalis su pretenzija gali kreiptis į kitą ginčo šalį, o procedūrinis terminas – laikotarpį, per kurį ginčo šalis dėl ginčo išnagrinėjimo gali kreiptis į neteisminę ginčą nagrinėjančią instituciją. Šias terminų rūšis sieja tai, kad abiem atvejais jie nustatyti tam, kad per juos būtų galima kreiptis dėl ginčo išsprendimo ne teismo tvarka. Nurodytoji pretenzijų teikimo terminų paskirtis juos atiboja nuo procesinių terminų, kurie yra skirti civiliniams procesiniams veiksams, susijusiems su pažeistos ar ginčijamos materialiosios subjektinės teisės gynimu, atlikti, kai reikalavimai pareiškiami teisme⁴⁰⁸.

Lietuvos teisės sistemoje (įstatyme) nėra nuosekliai reglamentuotos pretenzijų reiškimą sistemas: neapibrėžta pretenzijos samprata, nėra bendrųjų pretenzijų reiškimą ir jų išnagrinėjimo terminų ar atitinkamų taisyklių, teisės normose tiesiogiai neaptariami pretenzijų nepareiškimo ar neišnagrinėjimo per nustatytus terminus padariniai. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pašto įstatymo⁴⁰⁹ 12 straipsnio 1 ir 2 dalys numato, kad siuntėjas pretenziją dėl žalos atlyginimo už dingusią pašto siuntą, dingusius, trūkstantus ar apgadintus siųstuosius daiktus pašto paslaugos teikėjui gali pareikšti per šešis mėnesius nuo pašto siuntos išsiuntimo dienos. Pretenzijos, pareikštos pasibaigus šiam terminui, nenagrinėjamos. Vis dėlto toks reguliavimas nepateikia atsakymo, kokių materialiujų teisinių padarinių kyla, tarkim, nepareiškus pašto įstaigai pretenzijos dėl žalos atlyginimo per įstatyme nustatytą terminą; aišku tik tai, kad tokiu atveju nėra galimybės ginčą išspręsti ne teismo tvarka – pareiškiant pretenziją priešingai šaliai (kas savaime yra vertybė). Šių aktualių klausimų nereguliuoja ir įstatymų aiškinamieji teisės norminiai aktai (pavyzdžiui, 1964 m. CK 453 straipsnis nustatė bendrąją tvarką ir terminus visų transporto rūšių vežėjams reikšti pretenzijas, kylančias iš vežimo teisinių santykių; kitų įmonių

⁴⁰⁸ AVERKIENĖ, D., *supra note* 31, p. 70.

⁴⁰⁹ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 36-1070; 2004, Nr. 60-212; 2012, Nr. 135-6867.

tarpusavio pretenzijoms reikšti galiojo bendrosios taisyklės – 1973 m. spalio 17 d. nutarimu patvirtinti Pretenzijų įmonėms, organizacijoms ir įstaigoms pareiškimo bei išnagrinėjimo ir nesutarimų dėl ūkinių sutarčių sureguliuavimo tvarkos nuostatai⁴¹⁰). Proceso ir materialiosios teisės aktuose galima rasti tik pavienių taisyklių dėl pretenzijų reiškimo terminų, tvarkos ar šių terminų sąsajų su ieškinio senaties terminais. Antai CPK 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad įstatymais galima nustatyti privalomąją išankstinę ginčų sprendimo ne teisme tvarką, bet nėra net užuominos, kad vienas iš būdų ginčą spręsti ne teismo tvarka yra ir būtinumas įstatymų numatytais atvejais pasinaudoti privalomąja pretenzijų reiškimo procedūra. CK 6.821 straipsnis numato, kad atskirų transporto šakų kodeksai ar kiti įstatymai gali nustatyti privalomąją pretenzijų teikimą vežėjui prieš kreipiantis į teismą, kai kurie specialieji įstatymai įtvirtina privalomojo pretenzijų reiškimo taisyklės (tiesa, jos tarpusavyje skiriasi) ir pan. Šių taisyklių nepakanka galutinei pretenzijų reiškimo sistemai sudaryti. Užpildyti teisinio reguliavimo spragas, išaiškinti paskirų taisyklių sisteminius ryšius – teisės mokslo ir teismų praktikos užduotis. Teisinio reguliavimo padrikumas ir neapibrėžtumas šioje srityje gerokai sumenkina ginčo šalių pretenzijų reiškimo veiksmingumą, nors šis teisės įgyvendinimo ir ginčų sprendimo būdas galėtų reikšmingai prisidėti prie teisinių konfliktų, ypač – verslo ginčų, sklandesnio sprendimo, skatintų pigiau, kompromisų būdu taikiai reguliuoti nesutarimus, mažintų bylų kiekius teismuose.

Atsižvelgiant į pretenzijų reiškimo priešingai šaliai teisinį reguliavimą, taip pat į pretenzijų nepareiškimo per nustatytus terminus teisinius padarinius, galima pretenzijų teikimo terminus suskirstyti į tris grupes.

Visų pirma tarpusavio pretenzijų teikimo prieš kreipiantis į teismą galimybė ir terminai šalių gali būti numatyti sutartyse. Dažniausiai šalys tik abstrakčiai sutartyje įtvirtina teisę kreiptis į priešingą šalį su pretenzija kilus nesutarimų dėl sutarties sąlygų vykdymo, bet konkretūs pretenzijų reiškimo ar nagrinėjimo terminai ar terminų nesilaikymo padariniai nėra nustatomi. Rečiau

⁴¹⁰ Žr. ŽERUOLIS, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 296.

susitariama dėl privalomojo kreipimosi su pretenzija į priešingą šalį dėl ginčo išsprendimo prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą. Bet kuriuo atveju įstatymai teisės kreiptis į teismą nesieja su sutartyje nustatytos privalomosios pretenzijų reiškimo tvarkos laikymusi, t. y. ieškinys tiesiogiai teisme gali būti priimtas, nors kreditorius skolininkui prieš tai jokios pretenzijos nepareiškė⁴¹¹. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos arbitražo proceso kodekso 4 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad tais atvejais, kai sutartyje numatyta ginčo sprendimo ne teisme (pretenzijų teikimo) tvarka, ginčas gali būti perduotas spręsti valstybiniam arbitražo teismui tik pasinaudojus tokia neteismine ginčo išsprendimo teikiant pretenzijas tvarka⁴¹². Galima pritarti teisinėje literatūroje išsakytai nuomonei, kad reikėtų skirti atvejus, kai šalys sutartyje susitaria kilusį ginčą spręsti taikiai (CK 6.156 straipsnis), nuo atvejų, kai šalys susitaria dėl kilus ginčui privalomų derybų (Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo⁴¹³ 3 straipsnio 2 dalis). Kaip minėta, procedūriniai terminai taikomi ginčo sprendimo ne teismo tvarka procedūrose, kuriose dalyvauja ne tik ginčo šalys, bet ir ginčą nagrinėjanti institucija. Pretenzijų teikimo terminai taikomi, kai ginčą ne teismo tvarka pačios šalys bando išspręsti pareikšdamos viena kitai pretenzijų, todėl šalių susitarimas dėl privalomųjų derybų pripažintinas privalomu ginčo sprendimo ne teismo tvarka būdu, kuriuo šalys turi pasinaudoti. Šalis gali kreiptis į teismą tik praėjus šalių nustatytam privalomųjų derybų terminui arba pasibaigus įstatymo nustatytam vieno mėnesio terminui po to, kai raštu pasiūlė kitai ginčo šaliai išspręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu. Šalims susitarus dėl privalomųjų derybų ir nepasibaigus nustatytam tų derybų terminui, teismas turėtų atsisakyti priimti ieškinį CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatytos normos pagrindu (nesilaikyta įstatyme numatytos ginčo sprendimo ne teisme tvarkos ir ja dar galima pasinaudoti), o jeigu civilinė byla iškelta – ieškinį palikti nenagrinėtą (CPK 296 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Taigi pagrįsta būtų teigti, kad

⁴¹¹ Žr. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., *supra note* 1, p. 31–32.

⁴¹² JARKOV, V. V., *et al. Kommentarij k arbitražnomu processualnomu kodeksu Rossijskoj Federacii* [Commentary to the Arbitration Procedural Code of the Russian Federation]. Moskva: Wolters Kluwer, 2004, p. 8–10.

⁴¹³ *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 87-3462.

sutarties šalių susitarimu nustatytas terminas taikiai spręsti ginčą laikytinas pretenzijų teikimo terminu, o jei šalys privalomųjų derybų sąlygą nustato sutartyje, tai ikiteisminę ginčo procedūrą reguliuojantys terminai laikytini procedūriniais terminais⁴¹⁴.

Antra, įstatymai neretai įtvirtina suinteresuotųjų asmenų teisę pasinaudoti išankstine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka reiškiant teisę pažeidusiam asmeniui pretenziją. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos geležinkelių transporto kodekso⁴¹⁵ 67 straipsnio 1 dalyje numatoma, kad ieškiniai dėl reikalavimų, kylančių iš vežimo sutarties, pareiškiami teismui, jeigu šalių sutartys nenustato kitaip, bet ieškovas iki ieškinio pareiškimo gali pateikti pretenziją geležinkelio įmonei; Lietuvos Respublikos vidaus vandenų transporto kodekso⁴¹⁶ 69 straipsnio 1 dalis, Kelių transporto kodekso 56 straipsnio 1 dalis nustato, kad ieškiniai dėl reikalavimų, kylančių iš vežimo sutarties, reiškiami teismui, bet ieškovas gali iki ieškinio pareiškimo vežėjui pareikšti pretenziją, ir kt.⁴¹⁷ Dažniau teisės aktai tik nustato galimybę reikšti pretenziją, bet nereglamentuoja pretenzijų reiškimo bei išnagrinėjimo terminų ir tvarkos. Kita vertus, pavyzdžiui, Geležinkelių transporto kodeksas numato, kad pretenzija turi būti išnagrinėta per tris mėnesius nuo jos pateikimo geležinkelio įmonei (vežėjui) dienos, Vidaus vandenų ir Kelių transporto kodeksai – kad vežėjas praneša apie pretenzijos patenkinimą arba atsisakymą ją patenkinti ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo jos gavimo dienos ir, jeigu per tą laiką atsakymas į pretenziją negautas, laikoma, kad vežėjas jos nepatenkino. Šiais atvejais, kaip ir tada, kai pretenzijų reiškimas yra numatytas šalių sutartyje, asmuo turi teisę laisvai pasirinkti – ar dėl ginčo išsprendimo iš pradžių kreiptis su pretenzija, ar tiesiogiai į teismą, taip pat ar kreiptis į teismą dėl to, kad pretenzija nebuvo patenkinta ar buvo patenkinta tik iš dalies. Šiais dviem pretenzijų reiškimo atvejais pretenzijų teikimo terminus galima priskirti *teisės įgyvendinimo terminų grupei*, nes jų laikymasis nesiejamas su priverstine

⁴¹⁴ AVERKIENĖ, D., supra note 31, p. 83–85.

⁴¹⁵ Valstybės žinios, 2004, Nr.72-2489.

⁴¹⁶ Valstybės žinios, 1996, Nr. 105-2393.

⁴¹⁷ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 84, p. 115–116.

pažeistos teisės gynimo procedūra. Kaip minėta, kreditorius gali pretenziją skolininkui pareikšti tikėdamasis savanoriško prievolės įvykdymo, bet gali iš karto nuspręsti savo pažeistą teisę ginti teisme. Jeigu pretenzijos pareiškimas prieš kreipiantis į teismą pagal įstatymus nėra privalomas, bet suinteresuotoji šalis pretenziją skolininkui pareiškia savo iniciatyva, šalių tarpusavio susirašinėjimu (pretenzija, atsakymu į pretenziją) ir kitais susijusiais dokumentais gali būti remiamasi kaip įrodymais sprendžiant ginčą teisme.

Atskirai paminėtina vartotojų teisių gynimo ne teisme procedūra, kuri taip pat priskirtina šiai pretenzijų grupei ir kartu yra susijusi su galimybe ginčą spręsti valstybinėse institucijose. Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 20 straipsnio 1 dalis numato, kad vartotojas, manantis, jog pardavėjas ar paslaugų teikėjas pažeidė jo teises ar įstatymų saugomus interesus, turi teisę šio skirsnio nustatyta tvarka kreiptis į pardavėją, paslaugų teikėją, vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą arba į teismą, kad būtų apgintos pažeistos ar ginčijamos jo teisės arba teisėti interesai. Kreipimasis į vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą neatima iš vartotojo teisės kreiptis į teismą. Pagal VTAĮ 21 straipsnį, vartotojas, manantis, kad pardavėjas ar paslaugų teikėjas pažeidė jo teises ar teisėtus interesus, susijusius su vartojimo sutartimi, pirmiausia privalo raštu ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisių ar teisėtų interesų pažeidimą, kreiptis į tą pardavėją ar paslaugų teikėją ir nurodyti savo reikalavimus, išskyrus atvejus, kai tiesiogiai kreipiasi į teismą. Pardavėjas ar paslaugų teikėjas privalo neatlygintinai išnagrinėti vartotojo kreipimąsi ir, jei nesutinka su pateiktais reikalavimais, – ne vėliau kaip per 14 dienų nuo vartotojo kreipimosi gavimo dienos pateikti pastarajam raštu išsamų motyvuotą, dokumentais pagrįstą atsakymą. Kai pardavėjas ar paslaugų teikėjas netenkina vartotojo reikalavimų arba juos tenkina iš dalies, pardavėjo ar paslaugų teikėjo atsakyme turi būti pateikta informacija apie vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą, kompetentingą spręsti vartojimo ginčą. Kilus vartojimo ginčui, vartotojas, kurio netenkina pardavėjo ar paslaugų teikėjo atsakymas, turi teisę dėl to paties ginčo dalyko raštu ar elektroniniu būdu pateikti prašymą

vartojimo ginčus nagrinėjančiai institucijai, kad būtų apgintos pažeistos ar ginčijamos jo teisės ar teisėti interesai, ne vėliau negu per vienus metus nuo kreipimosi į pardavėją ar paslaugų teikėją (VTAĮ 23 straipsnio 1 ir 2 dalys). Tokiu reguliavimu iš esmės yra įtvirtinta mišrioji (dubliuotoji) ginčo sprendimo ne teisme procedūra, pagal kurią iš pradžių pareiškiama pretenzija tiesiogiai priešingai šaliai, po to kreipiamasi į valstybės institucijas dėl ginčo išnagrinėjimo. Vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektas privalo išnagrinėti vartotojo prašymą ne vėliau kaip per 90 dienų nuo prašymo gavimo dienos. Jei dėl pagrįstų priežasčių per šį terminą vartotojo prašymo nagrinėjimas negali būti baigtas, minėtosios institucijos gali terminą pratęsti, bet ne ilgiau kaip 30 dienų (VTAĮ 22⁵ straipsnio 1 dalies 5 punktas). Be Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos, vartotojų ir pardavėjų ar paslaugų teikėjų ginčus nagrinėja gana daug kitų valstybės institucijų, kurių funkcija – vartotojų teisių atitinkamoje veiklos srityje priežiūra (VTAĮ 22 straipsnis): Ryšių reguliavimo tarnyba (Pašto įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 14 ir 15 punktai, 13 straipsnio 3 dalis), Lietuvos bankas (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo⁴¹⁸ 47 straipsnis), Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo⁴¹⁹ 34 straipsnis), Lietuvos advokatūros advokatų taryba ar jos sudarytas organas (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 51 straipsnis)⁴²⁰ ir kt. (VTAĮ 22² straipsnio 1 dalis). Vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektų sąrašą sudaro ir tvarko Teisingumo ministerija. Šis sąrašas yra viešas, skelbiamas Teisingumo ministerijos interneto svetainėje, sudaromas ir tvarkomas teisingumo ministro nustatyta tvarka (VTAĮ 29² straipsnio 1 dalis). Nors įstatyme ir yra įtvirtintos daugiapakopės vartotojų pretenzijų nagrinėjimo ne teisme procedūros, ginčo šalys turi teisę kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą prašydamos nagrinėti ginčą iš esmės ir ginčo nagrinėjimo ginčus nagrinėjančiojoje institucijoje metu, ir po šios institucijos sprendimo priėmimo. Kreipimasis į

⁴¹⁸ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 99-1957.

⁴¹⁹ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 56-2224.

⁴²⁰ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.

teismą pastaruoju atveju nelaikomas šios institucijos sprendimo apskundimu (VTAĮ 29 straipsnis). Taigi vartotojų teisių apsaugos institucijos ir teismo nesieja instanciniai santykiai – tai yra dvi atskiros vartotojų ginčus nagrinėjančios institucijos, nepriklausomos viena nuo kitos ir įgyvendinančios kiekvienai iš jų šioje srityje priskirtą kompetenciją. Ginčo nagrinėjimas vartotojų teisių apsaugos institucijoje nėra privalomas⁴²¹, bet, be jokios abejonės, skatinti vartotoją kilusį ginčą spręsti tiesiogiai kreipiantis į priešingą ginčo šalį arba į vartotojų teises ginančias ar kitas atitinkamos srities valstybines institucijas yra pozityvu, nes toks būdas padeda kilusius konfliktus sureguliuoti greičiau ir patiriant mažiau išlaidų. Dėl to teismus panašūs ginčai pasiekia palyginti retai. Papildoma garantija pasinaudoti vartotojų ginčų sprendimo neteisminėse institucijose galimybe yra įstatymo nuostata, kad vartotojo kreipimasis į vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą, įtrauktą į Vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektų sąrašą, laikantis šio įstatymo nuostatų sustabdo ieškinio senaties terminą nuo dienos, kurią vartotojas pateikia vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektui visus reikiamus dokumentus, iki sprendimo dėl ginčo esmės priėmimo dienos (VTAĮ 29¹ straipsnis). Be to, priešingai nei anksčiau galiojusi VTAĮ redakcija, įtvirtinusi ginčą nagrinėjančios institucijos sprendimo rekomendacinę galią, šiuo metu galioja 2015 m. lapkričio 26 d. Nr. XII-2083 įstatymo⁴²² nuostata, kad vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos sprendimas įsigalioja ir yra privalomas vykdyti, jeigu nė viena ginčo šalis per 30 dienų nuo vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos sprendimo dėl ginčo esmės priėmimo nepareiškia ieškinio bendrosios kompetencijos teisme CPK nustatyta tvarka, prašydama nagrinėti ginčą iš esmės. Įsigaliojęs vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos sprendimas yra vykdomasis dokumentas ir gali būti įvykdomas priverstinai CPK nustatyta tvarka (VTAĮ 28 straipsnio 1 ir 2 dalys). Kasacinis teismas taip pat pagrįstai išaiškino:

⁴²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Init“ v. A. N. R., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-416/2013).

⁴²² TAR. 2015-12-07, Nr. 19362.

„<...> vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija, nagrinėdama vartotojų ir pardavėjų ar paslaugų teikėjų ginčus, atlieka vartotojų teisių gynimo ir ginčo sprendimo tarpininko funkciją, tačiau šioje srityje neturi viešojo administravimo subjekto įgaliojimų, o jos priimamas sprendimas nėra individualus administracinis aktas, kuriuo nustatomi privalomojo pobūdžio įpareigojimai. Ginčo šalies kreipimasis į bendrosios kompetencijos teismą reiškia ginčo nagrinėjimo perkėlimą į teismą ir jo nagrinėjimą iš esmės, neatsižvelgiant į tai, ar ginčas prieš paduodant ieškinį buvo pradėtas nagrinėti ar išnagrinėtas vartotojų teisių apsaugos institucijoje ne teismo tvarka. Vartotojų teisių apsaugos institucijos priimtas sprendimas nėra apskundimo objektas, jo teisinė galia teismo nagrinėjamoje byloje yra tik kaip rašytinio įrodymo, kurį teismas vertina kartu su kitais byloje pateiktais įrodymais ir iš jų viseto daro išvadą dėl ginčo esmės. Ginčą nagrinėjanti institucija neturi suinteresuotumo bylos baigtimi ir nėra ginčo šalis, todėl ji negali būti traukiama į bylą nei kaip atsakovas, nei kaip trečiasis asmuo. Ji gali dalyvauti byloje tik kaip institucija, teismo ar ginčo šalies iniciatyva įtraukta į bylą išvadai duoti“⁴²³.

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, konstatavusi, kad pardavėjas ar paslaugų teikėjas padarė vartotojų teisių pažeidimą, apie tai skelbia viešai savo interneto svetainėje praėjus 30 kalendorinių dienų po nutarimo priėmimo. Jeigu per 30 kalendorinių dienų nuo nutarimo priėmimo pardavėjas ar paslaugų teikėjas, dėl kurio veiksmy priimtas nutarimas, apskundžia jį teismui, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba apie vartotojų teisių pažeidimą viešai savo interneto svetainėje skelbia pasibaigus teismo procesui (VTAĮ 47 straipsnis). Savaimė suprantama, viešas paskelbimas apie Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos sprendimo, prieštaraujančio įsiteisėjusiam teismo sprendimui, nevykdymą gali pažeisti

⁴²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *I. A. V. v. SP UAB „Karoliniškių būstas“* (bylos Nr. 3K-3-475/2001); 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Init“ v. A. N. R., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-416/2013).

pardavėjo (paslaugų teikėjo) teises, nes taip paskleidžiama teismo nustatytų aplinkybių neatitinkanti ir asmens reputacijai galinti pakenkti informacija⁴²⁴.

Trečia, įstatymai nustato šalių pareigą vykdant tam tikrų rūšių prievolės laikytis išankstinės pretenzijų reiškimo tvarkos prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą. Dažniausiai (bet nebūtinai) tai įtvirtinama atskirų ūkio šakų (ypač – transporto) veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymo⁴²⁵ 70 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad prieš pareiškiant ieškinį, kylantį iš vežimo jūra sutarčių, privalu pateikti pretenziją; Tarptautinio krovinių vežimo geležinkeliais susitarimo⁴²⁶ 30 straipsnio 1 paragrafas nustato, kad ieškinys dėl vežimo sutarties gali būti pareikštas tik po pretenzijos pateikimo nustatyta tvarka. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos⁴²⁷ 30 straipsnio 3 punktas nustato, kad kompensacijos dėl krovinio pristatymo termino viršijimo gali būti pareikalauta, jeigu per 21 dieną po to, kai krovinyje buvo perduotas gavėjui, buvo pateikta rašytinių pretenzijų. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuose teisės aktuose (SMGS susitarimo 29–33 straipsniai, Prekybinės laivybos įstatymo 75 straipsnis, CMR konvencijos 30–32 straipsniai), ypač – Tarptautinio krovinių vežimo geležinkeliais susitarime, palyginti labai detalai reglamentuojami pretenzijų reiškimo ir išnagrinėjimo terminai bei tvarka, pretenzijų teikimo terminų santykis su ieškinio senaties terminais. Kita vertus, privalomasis pretenzijų dėl prievolės vykdymo reiškinys kaip teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlyga yra numatytas ne vien verslo santykių srityje. Antai CK 2.24 straipsnio 2–4 dalyse numatyta, kad asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą dėl garbės ir orumo gynimo tik tokiu atveju, jei visuomenės informavimo priemonė atsisako paskelbti paneigimą ar to nepadarė laiku, o pagal Visuomenės informavimo įstatymo 44 straipsnio 2, 4, 6 dalis, jeigu visuomenės informavimo priemonė nusprendžia neskelbti gauto paneigimo, tai privalo per dvi savaites nuo

⁴²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Init“ v. A. N. R., *Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-416/2013).

⁴²⁵ *Valstybės žinios*, 1996, Nr.101-2300.

⁴²⁶ *Valstybės žinios*, 2002, Nr.88-3773.

⁴²⁷ *Valstybės žinios*, 1998, Nr.107-2932.

paneigimo gavimo dienos raštu atsakyti paneigimą pateikusiam asmeniui, nurodydama atsisakymo paskelbti paneigimą priežastis ir motyvus; atsisakymas išspausdinti ar kitu būdu paskelbti nurodytąjį paneigimą gali būti skundžiamas teismui.

Privalomoji įstatymuose įtvirtinta pretenzijų reiškimo tvarka, atsižvelgiant į jos nesilaikymo teisinius padarinius, teisės moksle ir teismų praktikoje laikoma išankstine ginčo sprendimo ne teisme procedūra⁴²⁸. Šiuos pretenzijų terminus pripažinti tik subjektinės teisės įgyvendinimo terminais būtų netikslu, nes pareiškiant pretenziją siekiama ne tik ne teismo tvarka pasiekti prievolės įvykdymo, bet ir pradedama privalomoji pažeistos teisės gynimo procedūra. Dėl to pastaruosius pretenzijų teikimo terminus, turinčius ir civilinių teisių įgyvendinimo, ir šių teisių gynimo terminams būdingų ypatybių, būtų pagrįsta priskirti prie *mišriosios paskirties materialiujų terminų*. Remdamasis formaliuoju proceso teisės normų aiškinimo metodu teismas turėtų atsisakyti priimti ieškinį, jei nesilaikyta privalomosios pretenzijų reiškimo procedūros (CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Iškeltą civilinę bylą teismas turėtų nutraukti, jeigu pretenzija nebuvo pareikšta ir terminas jai pareikšti jau pasibaigęs, o įstatymas termino pasibaigimą sieja su teisės pareikšti ieškinį praradimu (CPK 293 straipsnio 2 punktas), arba ieškinį palikti nenagrinėtą, kai terminas pretenzijai pareikšti dar nėra pasibaigęs arba įstatymas termino pabaigos nesieja su teisės pareikšti ieškinį netekimu (CPK 296 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Kita vertus, kaip ir ieškinio senaties termino pasibaigimo atvejais, termino pretenzijai pareikšti pasibaigimas nereiškia pačios materialiosios subjektinės teisės pasibaigimo. Juo labiau pasibaigus pretenzijos pareiškimo terminui dažniausiai asmeniui tebegalioja teisė kreiptis į teismą su ieškiniu. Tokia teisė išlieka ir tais atvejais, kai yra pasibaigęs ir ieškinio senaties terminas, nes ieškinio senatis taikoma tik ginčo šalies reikalavimu (CK 1.126 straipsnio 2 dalis). Vadinasi, skolininkas gali ir turi pagrindą įvykdyti prievolę net ir pasibaigus reikalavimo teisei įgyvendinti nustatytam pretenzijos terminui, taip pat pasibaigus ieškinio senaties terminui.

⁴²⁸ Žr. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 84, p. 110–114.

Įvykdęs pareigą po to, kai pasibaigė ieškinio senaties terminas, skolininkas neturi teisės susigražinti to, kas įvykdyta, nors vykdydamas prievolę ir nežinojo, kad senaties terminas yra pasibaigęs (CK 1.133 straipsnis, 6.241 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Atsižvelgiant į panašų pretenzijų teikimo ir ieškinio senaties terminų pobūdį ir paskirtį (tai yra terminai reikalavimams dėl pažeistos teisės pareikšti), ši taisyklė pagal analogiją taikytina ir įvykdžius prievolę po to, kai baigėsi terminas pretenzijai pareikšti, nes pasibaigus ir pretenzijos pareiškimo terminui, ir ieškinio senaties terminui pati asmens materialioji subjektinė teisė lieka galioti, išskyrus įstatymų numatytas išimtis.

Teisės kreiptis į teismą su ieškiniu įgyvendinimą sunkina tai, kad įstatymai tiesiogiai neapibrėžia pretenzijų reiškimo terminų pasibaigimo padarinių, t. y. neaišku, ar konkretaus pretenzijų teikimo termino pasibaigimas siejamas su teisės kreiptis į teismą netekimu, ar ne. Pavyzdžiui, teisės kreiptis į teismą praradimas teismų praktikoje be jokio pagrindo siejamas su CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkte nustatyto 21-os dienos termino pasibaigimu, jeigu per minėtąjį terminą gavėjas, kuriam jau perduotos prekės, pagrindiniam vežėjui ar jo agentams nepareiškia (neišsiunčia) pretenzijos. Gavėjas tokiu atveju netenka teisės reikalauti kompensacijos už pavėluotą pristatymą. Pretenzija raštu turi būti išsiųsta laiku, t. y. per 21 dieną nuo krovinio perdavimo gavėjui (į šį laiką įskaitomi sekmadieniai ir švenčių dienos), bet ji nebūtinai turi pasiekti adresatą iki nurodyto termino pabaigos. CMR konvencijos 30 straipsnyje numatytos pretenzijos (angl. *reservations*) laikytinos tik bendrojo pobūdžio pranešimu (reklamacija) vežėjui apie pavėlavimą pristatyti krovinį ir nėra CMR konvencijos 32 straipsnio 2 punkte numatytosios pretenzijos⁴²⁹, kuriose turi būti nurodytas nuostolių dydis ir pridedami juos patvirtinantys įrodymai. Vadinasi, CMR konvencijos 30

⁴²⁹ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimo Nr. 31 „Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR)“ 40 punktą ir šiuo nutarimu aprobuotą teismų praktikos šiais klausimais apžvalgą. *Teismų praktika*. Nr. 15, Vilnius, 2001, p. 337, 391, 402, 406–407; AMBRASIENĖ, D.; SINKEVIČIUS, E. *Vežėjo civilinė atsakomybė pagal Ženevos tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją ir jos draudimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004, p. 109–112; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje AB „Krekenavos agrofirma“ v. UAB „Koldlita“; trečiasis asmuo UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-576/2014).

straipsnio 3 punkte nurodytasis terminas pagal jo pasibaigimo sukeltus padarinius traktuotinas ne kaip terminas, per kurį privaloma išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka pareikšti pretenziją, bet kaip materialiosios teisės naikinamasis terminas, nes jam pasibaigus išnyksta subjektinė materialioji teisė. Kaip minėta, subjektinės teisės pasibaigimas nepanaikina asmens procesinės teisės kreiptis į teismą su ieškiniu.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog argumentu, kad pretenzija vežėjui pateikta praleidus CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkte nurodytą 21 dienos pretenzijų pateikimo nuo krovinio pristatymo gavėjui terminą, galima remtis tik jei vežėjas, nors ir pavėluotai, visgi nugabeno krovinį, t. y., kaip aiškina kasacinis teismas, privalomoji ikiteisminė procedūra (rašytinės pretenzijos pareiškimo forma) yra būtina tik reiškiant ieškinį dėl pavėlavimo pristatyti krovinį. Vis dėlto šiuo terminu negalima remtis, jeigu vežėjas apskritai krovinio nenugabeno, visiškai ar iš dalies jį prarado, sugadino ir taip neįvykdė sutartinio įsipareigojimo nuvežti krovinį į jo paskirties vietą. Tokiais atvejais pretenzijų pareikšti nėra privaloma, bet, kaip aptariama toliau, tai yra reikšminga ieškinio senaties termino eigos skaičiavimo aplinkybė⁴³⁰.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 45 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas dviejų mėnesių terminas paneigimui pateikti buvo laikomas sukeliančiu tokius pat padarinius (teisės kreiptis į teismą praradimą), kaip ir CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkte numatytuoju atveju. Priešingai nei anksčiau galiojusi Visuomenės informavimo įstatymo 45 straipsnio 2 dalies redakcija (2000 m. rugpjūčio 29 d. įstatymas Nr. VIII-1905⁴³¹), šiuo metu galiojanti norma (įstatymo 44 straipsnio 2 dalis) iš viso nenumato pretenzijos teikimo termino, per kurį suinteresuotasis asmuo turi kreiptis į visuomenės informavimo priemonę dėl paneigimo.

Manytina, kad kitų pretenzijų reiškimo terminų, numatytų minėtuosiuose transporto šakų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose, taip

⁴³⁰ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 5 d. nutartį civilinėje byloje *Ribotos atsakomybės bendrovė „Transport i Logistika“ v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-547/2012); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 31 patvirtintą teismų praktikos apžvalgą, supra *note* 429, p. 402.

⁴³¹ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 75-2272.

pat nėra pagrindo aiškinti kaip panaikinančių teisę pareikšti ieškinį, jeigu per nustatytą terminą pretenzija nebuvo pareikšta. Tokia išvada darytina visų pirma atsižvelgiant į pretenzijų teikimo terminų šiuose įstatymuose specifinę sąsają su ieškinio senaties terminais. Kita vertus, dėl nenuoseklaus ar net prieštaringo reglamentavimo neturėtų būti suvaržyta asmens konstitucinė teisė kreiptis teisminės gynybos. Antai Prekybinės laivybos įstatymo 70 straipsnio 1 dalis, viena vertus, numato pareigą pareikšti pretenziją prieš kreipiantis į teismą, kita vertus, šio įstatymo 75 straipsnio 2 ir 4 dalyse numatyta, jog pretenzijos vežėjui dėl keleivių ar bagažo vežimo pareiškiamos per pirmuosius tris ieškinio senaties termino mėnesius, o pretenzijos dėl dispašos ar laivo prastovos mokesčio išmokėjimo – per pirmąsias 45 ieškinio senaties termino dienas. Kadangi įstatyme pretenzijų nepareiškimo per nurodytuosius terminus padarinių tiesiogiai nenumatyta, akivaizdu, kad terminams pasibaigus teisė pareikšti ieškinį teisme per likusį ieškinio senaties termino laikotarpį neprarandama. Kitokią išvadą galima būtų daryti nebent dėl Prekybinės laivybos įstatymo 75 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos taisyklės, kad pretenzijos dėl krovinių vežimo pareiškiamos prieš perduodant krovinį ar krovinio perdavimo metu, o tais atvejais, kai krovinio trūkumas ar sužalojimas neakivaizdus, – per tris dienas. Atsižvelgiant į krovinių vežimo jūra specifiką (krovinių gabenimo laikas, atstumas, tarptautinių santykių aspektas, sudėtingas įrodinėjimo procesas ir pan.) šią nuostatą irgi būtų galima aiškinti taip, kad nepareiškus privalomos pretenzijos per įtvirtintus trumpus terminus teisė kreiptis į teismą su ieškiniu prarandama. Kaip matyti, šie pretenzijų teikimo terminai nėra susieti su ieškinio senaties terminais, o vieno iš jų ir susieti neįmanoma, nes pretenziją dėl akivaizdaus krovinio trūkumo ar sužalojimo būtina pareikšti ne vėliau kaip krovinio perdavimo metu. CMR konvencijos 32 straipsnio 4 punkte taip pat nurodoma, kad pasibaigus ieškinio senaties terminui pretenzijų negali būti pateikiama priešieškinio arba prieštaravimo forma. Galima išvada, kad CMR konvencija ir šiuo atveju termino pretenzijai pareikšti, prilyginto ieškinio senaties termino trukmei, praleidimą sieja su teisės pareikšti ieškinį praradimu. Toks minėtųjų teisės aktų nuostatų

aiškinimas, ribojant teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, akivaizdžiai keltų pagrįstų abejonių įstatymo nuostatų konstitucingumu. Prekybinės laivybos įstatyme ir CMR konvencijoje minėtaisiais atvejais tiesiogiai nenumatyti pretenzijų nepareiškimo per nurodytus terminus padariniai, todėl akivaizdu, kad jiems pasibaigus teisė pareikšti ieškinį teisme neturėtų būti prarandama.

Taigi kilus reikalavimų dėl krovinių vežimo keliais ir jūra (išskyrus minėtąją netinkamai formuojamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkto aiškinimo) pretenzijos nepareiškimas nesukelia kreditoriui neigiamų padarinių – teisės kreiptis į teismą su ieškiniu netekimo, o pretenziją pareiškus pakinta tik ieškinio senaties termino eigos būseną. Kita vertus, atsižvelgiant į teisės kreiptis į teismą turinio aiškinimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ir bendrosios kompetencijos teismų praktikoje⁴³², laikytini pagrįstais argumentai, kad kilus analogiškam ginčui Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkto aiškinimo praktiką reikėtų pakeisti.

Be to, kaip minėta, SMGS susitarimo 30 straipsnio 1 paragrafe taip pat yra nurodyta, kad ieškinys gali būti pateiktas tik po pretenzijos pateikimo. Taigi ginčams dėl geležinkelio civilinės atsakomybės spręsti SMGS susitarime nustatyta privalomoji išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka⁴³³. Pagal SMGS susitarimo 29 straipsnio 1, 2 paragrafus, siuntėjas arba gavėjas turi teisę pateikti vežimo sutartimis pagrįstas pretenzijas vežėjui (siuntėjas – pradiniam geležinkeliui, gavėjas – galiniam geležinkeliui). Pagal SMGS susitarimo 29 straipsnio 8 paragrafą, geležinkelis per 180 dienų nuo pretenzijos pateikimo

⁴³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas, 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas, 2002 m. liepos 2 d. nutarimas, 2003 m. kovo 4 d. nutarimas, 2005 m. vasario 7 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, 2008 m. sausio 22 d. nutarimas, 2008 m. birželio 30 d. nutarimas ir kt. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios Konstitucijos doktrinos nuostatos. 1993–2009*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010, p. 182–192; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. Lietuvos Respublikos Prezidentas* (bylos Nr. 3K-7-470/1999); 2004 m. vasario 9 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *Kauno miesto vaikų ir jaunimo regbio klubas „Ąžuolas“ v. Lietuvos regbio federacija* (bylos Nr. 3K-3-90/2004) ir kt.; DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 1, p. 28–39, 207–224.

⁴³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *UADB „Ergo Lietuva“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“; trečiasis asmuo UAB DK „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-105/2011).

dienos, patvirtintos išsiuntimo punkto pašto spaudu, geležinkelio raštu, patvirtinančiu tiesioginį pateiktosios pretenzijos gavimą, turi išnagrinėti šią pretenziją, pateikti pretenzijos pateikėjui atsakymą ir, ją visiškai ar iš dalies pripažinęs, sumokėti jam priklausančias sumas. Geležinkelis, pranešdamas pretenzijos pateikėjui apie visos arba dalies jo pretenzijos atmetimą, turi pranešti jam apie pretenzijos atmetimo priežastį ir kartu gražinti prie pretenzijos pridėtus pareiškimo dokumentus (SMGS susitarimo 29 straipsnio 11 paragrafas). SMGS susitarimo 30 straipsnyje nustatyta, kad teisę pateikti ieškinį dėl vežimo sutarties turi tas asmuo, kuris turi teisę pateikti pretenziją geležinkeliui. Taigi ieškinį gali pateikti tik tas asmuo, kuris turi tam teisę, tik tam geležinkeliui, kuriam buvo pateikta pretenzija, ir tik tais atvejais, jeigu šis nesilaikė SMGS susitarimo 29 straipsnio 8 paragrafe nustatytų pretenzijos nagrinėjimo terminų arba jeigu geležinkelis per tą laikotarpį pranešė pareiškėjui apie visos arba dalies pretenzijos atmetimą⁴³⁴. SMGS susitarimo 31 straipsnio 1–3 paragrafuose nustatyta, kad siuntėjo ar gavėjo pretenzijos ir ieškiniai geležinkeliams pagal vežimo sutartis arba geležinkelių reikalavimai ir ieškiniai siuntėjams ar gavėjams dėl važtapinigių, baudų ir nuostolių atlygio sumokėjimo gali būti pateikti per 9 mėnesius, išskyrus pretenzijas ir ieškinius dėl krovinio pristatymo termino pažeidimo, kuriems pateikti nustatomas dviejų mėnesių terminas⁴³⁵. Jeigu siuntėjas arba gavėjas pateikia geležinkeliui pretenziją, ieškinio senaties termino eiga pristabdoma. Senaties termino eiga tęsiasi nuo tos dienos, kai geležinkelis pranešė pretenzijos pareiškėjui apie visos arba dalies jo pretenzijos atmetimą; atmetimo diena laikoma nurodyta išsiuntimo punkto pašto spaudu data arba diena, kada pretenzijos pateikėjas savo raštu patvirtino pranešimo apie atmetimą gavimą. Tiesa, SMGS susitarimo 31 straipsnio 4 paragrafe yra išlyga, kad pretenzijos ir reikalavimai, kurių senaties terminas pasibaigė, negali būti pateikti kaip ieškiniai. Tokia

⁴³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje UADB „Ergo Lietuva“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“; trečiasis asmuo UAB DK „PZU Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-105/2011).

⁴³⁵ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 10 d. nutartį civilinėje byloje AB „Mažeikių nafta“ (AB „ORLEN“) v. AB „Lietuvos geležinkeliai“, UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“ ir AB „Lietuvos draudimas“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“, UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-513/2010).

nuostata vėlgi galėtų būti aiškinama taip, kad ieškinys negali būti pareikštas, jeigu per ieškinio senaties terminą, kuris sutampa su pretenzijų teikimo terminu, nebuvo pareikšta nei pretenzija, nei ieškinys, nes įstatymas šiuo atveju termino pretenzijai praleidimą sieja su teisės pareikšti ieškinį praradimu. Jeigu tęsiantis ieškinio senaties terminui pareiškama pretenzija, to termino eiga sustabdoma. Manytina, kad dėl jau nurodytų analogiškų priežasčių, susijusių su asmens teisės į teisminę gynybą garantijomis, toks reguliavimas SMGS susitarime neturėtų riboti teisės ginti pažeistą teisę teisme, nors ir prieš tai nepasinaudojus išankstine ginčo sprendimo ne teisme (pretenzijų pareiškimo) tvarka. Viena vertus, tokie padariniai tiesiogiai nėra įtvirtinti teisės akte, kita vertus, teismas negali atsisakyti priimti ieškinį, net ir pareikštą pasibaigus ieškinio senaties terminui (tą draudžia jau minėtoji CK 1.126 straipsnio 1 dalies taisyklė). Kaip matyti, atskirų rūšių transporto veiklą reglamentuojantys teisės aktai pretenzijų teikimo terminus apibrėžia taip sudėtingai, kad juos iš(si)aiškinti išties yra nelengva.

Apibendrinant išanalizuotąsias skirtingas pretenzijų teikimo terminų rūšis, jų nustatymo būdus ir nesilaikymo teisinius padarinius darytina išvada, kad pasibaigus pretenzijų teikimo terminui teisė pareikšti pretenziją nesibaigia, taip pat nesibaigia asmens teisė į ieškinį nei materialiąja, nei procesine prasme. Pretenzijų terminas nėra naikinamasis teisės terminas, todėl pažeista teisė gali būti ginama teisme, jeigu buvo laikytasi pretenzijos pareiškimo tvarkos. Net ir jos nesilaikęs asmuo išsaugo teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos. Pretenzijos pareiškimas pasibaigus pareiškimo terminui paprastai yra toks pat reikšmingas kaip ir laiku pareikšta pretenzija, todėl pagrįsta manyti, kad suinteresuotasis asmuo pretenziją gali pareikšti bet kuriuo metu – ir kol nesibaigė ieškinio senaties terminas, ir ieškinio senaties terminui pasibaigus. Toks pretenzijų teikimo terminų reglamentavimas ir jų sukeltų teisinių padarinių aiškinimas gali kelti klausimą, ar apskritai reikia nustatyti pretenzijų teikimo terminus, jeigu jų pasibaigimas faktiškai nedaro įtakos teisinių santykių subjektų teisėms ir pareigoms – nepanaikina teisės, nesukelia atsakomybės už termino praleidimą ir pan. Visgi pritartina nuomonei, kad

„pretenzijų terminų nesilaikymo neigiamų padarinių susilpnėjimas nepašalina ginčų sprendimo pretenzijų teikimo (pretenzinės) tvarkos reikšmės, nes tokia tvarka galima daugelį ginčų išspręsti pigiau ir greičiau. Pretenzijų terminų nustatymas įstatyme ar sutartyse taip pat stiprina civilinių teisinių santykių šalių drausmę, įgyvendinant jiems priklausančias teises bei vykdant pareigas“⁴³⁶.

Manytina, kad šalys tarpusavio susitarimu dėl pretenzijų reiškimo ginčui sureguliuoti tvarkos negali nustatyti kitokių pretenzijos pareiškimo termino pažeidimo padarinių (pavyzdžiui, susitarti dėl teisės kreiptis į teismą su ieškiniu praradimo, jeigu nesilaikoma aptartosios pretenzijų reiškimo tvarkos ir terminų). Tokią sąlygą, visgi numatytą šalių sutartyje, reikėtų laikyti niekine kaip ribojančią asmens teisę į teisminę gynybą, nes atsisakymas teisės kreiptis į teismą negalioja (CPK 5 straipsnio 2 dalis)⁴³⁷.

Kadangi per pretenzijų teikimo terminus kreditoriaus pretenzijos pareiškiamos jo teisę pažeidusiam asmeniui, šia prasme pretenzijų terminai panašūs į ieškinio senaties terminus. Šioms terminų rūšims bendra ir tai, kad abi apibrėžia subjektinės teisės perėjimo nuo pažeidimo momento prie jos gynimo momento ribas. Vis dėlto šių rūšių terminų negalima tapatinti, nes skiriasi jų pasibaigimo padariniai. Pasibaigus ieškinio senaties terminui, paprastai negalima priverstinai įgyvendinti pažeistosios teisės, o pretenzijos teikimo terminų pasibaigimas dažniausiai nepanaikina galimybės pažeistąją subjektinę teisę ginti įstatymų nustatyta tvarka. Įstatymai, nustatantys pretenzijų teikimo terminus, paprastai nustato ir jų išnagrinėjimo terminus, kurie iš esmės artimi procesiniams terminams, nes taip pat nustato pažeistųjų teisių gynimo procedūrą. Šių terminų skirtumus lemia skirtingi pretenzijų teikimo bei nagrinėjimo ir procesinių teisių gynimo procedūrų tikslai ir pobūdis. Taikant pretenzijų pareiškimo tiesiogiai teisę pažeidusiam asmeniui procedūrą, siekiama išsaugoti normalius šalių bendravimo ar ekonominio bendradarbiavimo santykius, abipusiu šalių sutarimu pašalinti konfliktą.

⁴³⁶ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., *supra note 22*, p. 22–23.

⁴³⁷ *Ibidem*.

Pretenzijos reiškiamos priešingai santykio pusei, taigi ginčas nėra sprendžiamas trečiojoje institucijoje, jį siekiama sureguliuoti tiesiogiai su kita šalimi, o civilinis procesas yra priverstinė teisminė pažeistųjų asmens teisių gynimo procedūra, kurios etapus nuosekliai ir detalai apibrėžia procesiniai terminai⁴³⁸.

Įstatymuose nustatyta pretenzijų teikimo terminų trukmė priklauso nuo reikalavimų pagrindo ir prievolės (ginčo) pobūdžio. Įstatymai nenumato, kad pretenzijų teikimo terminai galėtų būti pratęsimi, sustabdomi ar atnaujinami, bet pretenzijos pareiškimas per nustatytą terminą specialiai įstatymuose aptartais atvejais gali pakeisti ieškinio senaties termino eigos skaičiavimą.

Paprastai pretenzijoms teikti nustatytų terminų eigos pradžia sutampa su ieškinio senaties termino eigos pradžia. Pavyzdžiui, SMGS susitarimas (31 straipsnio 1 paragrafas) tiesiogiai numato, kad siuntėjo ar gavėjo pretenzijos ir ieškiniai geležinkeliams pagal vežimo sutartis arba geležinkelių reikalavimai ir ieškiniai siuntėjams ar gavėjams gali būti pateikti per 9 mėnesius, o pretenzijos ir ieškiniai dėl krovinio pristatymo termino pažeidimo – per 2 mėnesius. Prekybinės laivybos įstatymas (75 straipsnis) ir CMR konvencija (32 straipsnis) iš viso neapibrėžia pretenzijų teikimo terminų eigos pradžios, bet nustato momentą, nuo kurio prasideda ieškinio senaties termino eiga, o pretenzijų reiškinio terminų pradžią sieja su ieškinio senaties terminų eigos pradžia.

Pagal pretenzijų teikimo ir ieškinio senaties terminų santykį galima skirti kelis teisinio reguliavimo modelius⁴³⁹.

Pirma. Pretenzijų teikimo termino eiga prasideda anksčiau už ieškinio senaties termino eigos pradžią. Šiais atvejais pretenzijų terminas dalijamas į dvi dalis – terminą pretenzijai pareikšti ir terminą atsakymui į pretenziją pateikti. Pirmoji šio termino dalis vyrauja, nes jam pasibaigus ir per jį nepareiškus pretenzijos pasibaigia teisė į pažeistos subjektinės teisės gynybą, taip pat kartu baigiasi ir bendrasis senaties terminas, per kurį egzistuoja teisė į

⁴³⁸ Žr. BUZHINSKAS, G., supra note 51, p. 69–70.

⁴³⁹ LANTUKH, V. V., supra note 9, p. 41–51.

gynybą⁴⁴⁰. Apie ieškinio senaties terminą šiuo atveju nėra ko kalbėti, nes teisė į ieškinį neatsiranda ir pažeistos teisės gynyba teoriškai iš viso negalima – toks pretenzijų teikimo terminas iš esmės yra naikinamasis, teisės normos nenumato tokių pretenzijų teikimo terminų atnaujinimo galimybės. Šis modelis taikomas tada, kai kitai teisinio santykio šaliai yra privaloma pareikšti pretenziją prieš kreipiantis į teismą. Tik pasibaigus pretenzijų teikimo termino antrajai daliai, atsiranda teisė į ieškinį ir prasideda ieškinio senaties termino eiga. Lietuvos teisėje šio modelio pavyzdys yra CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punktas, kuris pagal formuojamą teismų praktiką aiškinamas taip, kad per nustatytus terminus nepareiškus pretenzijos pasibaigia teisė į pažeistosios teisės gynybą, atnaujinti pretenzijų terminą įstatymas galimybės nenumato, todėl teisė į ieškinį neatsiranda. Toks teisinis reguliavimas, kaip minėta, turi esminį trūkumą – teismui nenumatoma galimybė atnaujinti praleistų pretenzijų teikimo terminų, užkertant kelią dėl formalių priežasčių pažeistos teisės teisminei gynybai. Tai prieštarauja civilinių teisių laisvo įgyvendinimo principui ir kelia pagrįstų abejonių tokio teisinio reguliavimo konstitucingumu ir atitiktimi Konstitucijoje įtvirtintam teisės į teisminę gynybą principui. Praradimas teisės kreiptis į teismą su ieškiniu pažeidus pretenzijos pareiškimo terminą reikštų tokių terminų pripažinimą *naikinamaisiais*, o toks teisių gynimo modelis yra netinkamas, nes pretenzinei teisių gynimo formai nepagrįstai teikia pirmenybę prieš teisminę. Pretenzijai pareikšti nustatytas terminas pagal savo paskirtį nėra naikinamasis, todėl nėra pagrindo atsisakyti nagrinėti ginčą teisme ar arbitraže, jeigu yra praleistas pretenzijos pareiškimo terminas. Teisės nuostatų, numatytų CMR konvencijos 30 straipsnio 3 punkte, kaip ir, pavyzdžiui, šios konvencijos 32 straipsnio 4 punkte ar SMGS susitarimo 30 straipsnio 1 paragrafe, aiškinimo klausimas gali ir turi būti svarstomas teisės į teisminę gynybą prieinamumo požiūriu. Privalomoji pretenzinė ginčų sprendimo tvarka, sukelianti minėtųjų teisinių padarinių (teisės į teisminę gynybą praradimą) dėl to, kad pretenzija nepareiškiamą per nustatytus terminus, netaikoma pažangiose teisės sistemose bei tarptautinėje

⁴⁴⁰ Žr. ABOVA, T. E. *Choziajstvnyye obiazatelstva* [Economic Obligations]. Moskva, 1970, p. 184.

verslo teisėje ir kaip išimtis yra nustatyta tik atskirų transporto rūšių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose⁴⁴¹. Pavyzdžiui, Konvencijos dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje 1 ir 9 straipsniai numato, kad ieškinio senaties termino eigos pradžia negali būti atidėta dėl būtinumo pareikšti pretenziją ir gauti atsakymą į ją. Taip pat ir Rusijos Federacijos teisėje, kurios pagrindu Lietuvoje tebegalioja ginčų, kilusių iš atskirų transporto rūšių įmonių veiklos, nagrinėjimo tvarka, yra sureguliuota, kad įstatymuose nustatyto naikinamojo termino pretenzijai pareikšti pasibaigimas nėra pagrindas teismui atsisakyti priimti ieškinį ir užkirsti kelią teisminei gynybai, nes tai prieštarautų konstitucinei asmens teisei į teisminę gynybą. Pagrindu atsisakyti priimti ieškinį teisme gali būti tik aplinkybė, kad įstatymuose yra nustatyta ginčo sprendimo ne teisme procedūra, jos nesilaikyta ir galimybė tokia tvarka pasinaudoti yra išlikusi. Dėl tokio teisės aiškinimo, pavyzdžiui, naujausiuose Rusijos Federacijos proceso teisės kodeksuose (Arbitražo proceso kodekse ir Civilinio proceso kodekse) nenumatomi naikinamieji terminai, kurie ribotų galimybę ginčus spręsti neteismine (pretenzijų reiškimo) ginčo sprendimo tvarka. Kita vertus, Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas 2000 m. lapkričio 16 d. nutarime⁴⁴² konstatavo, kad pati įstatymuose nustatyta privalomoji atskirų kategorijų ginčų sprendimo ne teisme (pretenzijų teikimo) tvarka Rusijos Federacijos Konstitucijos 46 straipsniui neprieštarauja. Juo labiau naikinamojo termino kreiptis su pretenzija į priešingą ginčo santykio šalį pasibaigimas neturi užkirsti galimybės kreiptis į teismą teisminės gynybos fiziniams asmenims – vartotojams⁴⁴³.

Antra. Pagal šį modelį, pretenzijų teikimo termino eiga taip pat prasideda anksčiau už ieškinio senaties termino eigą ir jo pabaiga apibrėžia ieškinio senaties termino pradžią. Pretenzijų terminas nedalijamas į dalis ir yra vientisas. Pagal teisinę reikšmę, toks terminas yra analogiškas pirmajame modelyje aptartiesiems pretenzijų teikimo termino antrosios dalies pasibaigimo

⁴⁴¹ SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 627–630; FARSHATOV, I. A., supra note 9, p. 17–19.

⁴⁴² JAKOVLEV, V. F.; JUKOV, M. K. (red.). *Kommentarij k arbitražnomu processualnomu kodeksu Rossijskoj Federaciji* [Commentary to the Arbitration Procedural Code of the Russian Federation]. Moskva: Gorodec, 2003, p. 13–14.

⁴⁴³ CYBULENKO, Z. I., supra note 60, p. 219.

padariniams. Termino pasibaigimas reiškia ieškinio senaties termino eigos pradžią. Lietuvos teisės aktuose šis teisių gynimo būdas nėra įtvirtintas.

Trečia. Pretenzijų teikimo terminą apima ieškinio senaties terminas. Kaip ir pirmuoju atveju, terminą sudaro dvi dalys – terminas pretenzijai pareikšti ir terminas atsakyti į pretenziją. Kaip ir pirmajame variante, abi termino dalis sieja asmens, kurio teisė pažeista, elgesys – pretenzijos pareiškimo momentas, nuo kurio prasideda termino atsakyti į pretenziją eiga. Skirtumas nuo pirmojo modelio yra tas, kad pretenzija gali būti pareikšta bet kuriuo ieškinio senaties termino eigos momentu, bet gali būti ir iš viso nepareikšta. Pretenzijų teikimo terminas nėra naikinamasis, o ieškinio senaties termino eiga tęsiasi ir pasibaigus terminui pretenzijai pareikšti. Toks teisinis reguliavimas įtvirtintas Prekybinės laivybos įstatyme (75 straipsnio 2 ir 4 dalys): pretenzijos ir ieškinio senaties termino eiga prasideda vienu metu, pretenziją galima pareikšti per tam tikrą laikotarpį ieškinio senaties termino eigos pradžioje, ieškinio senaties termino eiga tęsiasi ir nepareiškus pretenzijos, taigi pretenzijos nepareiškimo padariniai (teisės pareikšti ieškinį praradimas) nėra numatyti, pretenzija yra rekomendacinio pobūdžio, ją pareiškus net nenumatomas ieškinio senaties termino eigos sustabdymas ar pratęsimas, o jei pretenzija pareiškiamą ir gaunamas atsakymas, ieškinio senatis vis tiek skaičiuojama toliau. Toks reglamentavimas nėra veiksmingas, nes be pagrindo sumenkinama pretenzijos reikšmė – neatsižvelgiant į pretenzijos pareiškimo faktą tęsiamas ieškinio senaties termino eigos skaičiavimas, šį terminą sutrumpina pretenzijos nagrinėjimo procedūra. Jeigu pareikšta pretenzija netenkinama, kreditorius turi mažiau laiko teisei į teisminę gynybą įgyvendinti.

Ketvirta. Pagal šį modelį, teisė į ieškinį atsiranda tada, kai gaunamas atsakymas į pretenziją ar baigiasi terminas atsakyti į pretenziją, bet pats ieškinio senaties terminas prasideda tuo pačiu metu, kaip ir terminas pretenzijai pareikšti. Lietuvos teisėje toks reguliavimas, kuris iš esmės slepia tikslą sutrumpinti ieškinio senaties terminą, nėra įtvirtintas, bet jis numatytas Rusijos

teisės aktuose (žr., pavyzdžiui, Rusijos Federacijos geležinkelio transporto statuto⁴⁴⁴ 119–126 straipsnius).

Penkta. Pretenzijos pareiškimas pratęsia ieškinio senaties terminą įstatyme nustatytu laikotarpiu. Pavyzdžiui, Vidaus vandenų transporto kodekso 69 straipsnio 3 dalis ir Kelių transporto kodekso 56 straipsnio 2 dalis nustato, kad pretenzijos pareiškimas *pratęsia* šiuose kodeksuose nustatytą dvejų metų ieškinio senaties terminą vienu mėnesiu; Geležinkelio transporto kodekso 67 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad pretenzijos pareiškimo faktas vienu metų ieškinio senaties terminą pratęsia trimis mėnesiais. Šiais atvejais dėl teisės pažeidimo galima pareikšti ir tiesiogiai ieškinį, ir pretenziją, kuri gali būti pareikšta neperžengiant ieškinio senaties termino ribų. Ieškinio senaties termino ir pretenzijų teikimo termino eigos pradžia gali sutapti, gali ir nesutapti, įstatymai gali net nenumatyti pretenzijų teikimo terminų trukmės, o tik įtvirtinti galimybę pareikšti pretenziją ir su šiuo faktu susieti ieškinio senaties termino pailginimą tam tikram laikui.

Šešta. Šis modelis neteisminio ir teismo teisių gynimo formų suderinimo problemai spręsti tinka geriausiai. Pretenzijos pareiškimo terminas sutampa su ieškinio senaties terminu ir abiejų terminų eiga pradedama skaičiuoti kartu. Šiuo atveju terminas atsakyti į pretenziją gali peržengti ieškinio senaties termino ribas, jei pretenzija pateikta baigiantis terminui, bet ieškinio senaties terminas pailginamas pagal jo sustabdymo taisyklės. Tokį reguliavimą numato SMGS susitarimo 31 straipsnio 3 paragrafas ir CMR konvencijos 32 straipsnio 2 punktas. Pagal šias nuostatas, ieškinio senaties termino eiga sustabdoma, kai pareiškiamą pretenziją – kol ji bus išnagrinėta ir gautas atsakymas arba kol pasibaigs terminas atsakymui į pretenziją pateikti. Antai CMR konvencijos 32 straipsnio 2 punktas numato, kad pretenzijų pateikimas raštu pristabdo ieškinio senaties termino veikimą iki tos dienos, kai vežėjas raštu atmeta pretenziją ir grąžina prie jos pridėtus dokumentus. Jeigu pretenzija pripažįstama tik iš dalies, tai atnaujinama tik ginčytinosios

⁴⁴⁴ *Rusijos Federacijos geležinkelio transporto statutas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://docs.cntd.ru/document/901838121>>.

pretenzijos dalies ieškinio senaties termino eiga. CMR konvencijos 32 straipsnio 2 punktą nenurodo, kas turėtų pateikti vežėjui tokią pretenziją, bet pripažįstama, kad ją gali pareikšti ir krovinio siuntėjas, ir jo gavėjas, arba abu kartu. Nors CMR konvencijos 32 straipsnio 2 punkte numatyta, kad ieškinio senaties terminas sustabdomas pareiškus vežėjui pretenziją raštu, teismų praktikoje, vadovaujantis sutarties šalių lygiateisiškumo principu, ieškinio senaties terminas gali būti sustabdomas ir kai vežėjas reiškia pretenzijas bei ieškinius kitiems vežimo proceso dalyviams. Ieškinio senaties terminą sustabdo tik pretenzija, raštu pareikšta tada, kai ieškinio senaties termino eiga jau yra prasidėjusi (CMR konvencijos 32 straipsnio 1 punkto a, b ir c papunkčiai). Pagal CMR konvenciją, įrodyti pretenzijos ar atsakymo į ją gavimo faktą privalo ta šalis, kuri remiasi tuo faktu⁴⁴⁵. Pagal teismų praktiką, ieškinio senaties termino eiga gali būti sustabdyta tik pareiškus pretenziją kitai ginčo šaliai, t. y. kai pretenziją kitai šaliai yra pareiškęs ieškovas. Jeigu pretenziją ieškovui yra pareiškęs byloje atsakovu patrauktas asmuo, tokia pretenzija nesukelia ieškovo reikalavimams CMR konvencijos 32 straipsnio 2 dalyje nustatytų padarinių – ieškinio senaties termino eigos pristabdymo (sustabdymo)⁴⁴⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką, kad ieškinio senaties terminas ieškiniams, kylantiems dėl vežimų pagal CMR konvenciją, nėra naikinamasis, o tai visiškai atitinka ieškinio senaties sampratą nacionalinėje teisėje (CK 1.126 straipsnio 1 dalis)⁴⁴⁷, be to, ginčams, kylantiems iš CMR konvencijos reguliuojamų teisinių santykių, taip pat taikomos nacionalinės teisės taisyklės dėl ieškinio senaties termino sustabdymo ar nutraukimo⁴⁴⁸.

⁴⁴⁵ AMBRASIENĖ, D.; SINKEVIČIUS, E., supra note 429, p. 116–120.

⁴⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Fudo“ v. UAB „Kordulė“* (bylos Nr. 3K-3-639/2006); 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Milavita“ v. UAB „Vykom“* (bylos Nr. 3K-3-2632011).

⁴⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 31 patvirtinta teismų praktikos apžvalga, supra note 429, p. 411.

⁴⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Olandijos kompanija „Apollo Melkprodukten bv“ v. UAB „Rainio“ transportas, UAB draudimo kompanija „Lindra“, draudimo kompanija „Ergo Lietuva“; tretieji asmenys: UAB „Radma“, UAB „Retotransas“* (bylos Nr. 3K-3-480/2002); 2009 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. įmonė „Vilija“ v. UAB „Krautoma“* (bylos Nr. 3K-3-14/2009);

Kasacinis teismas išaiškino, kad pretenzija pagal CMR konvenciją turi būti teikiama laikantis tam tikrų reikalavimų. Pretenzija laikytinas ne bet koks rašytinis pareiškimas, o tik toks, kuriame aiškiai nurodytas reikalavimas, žalos dydis, atsakomybės pagrindai, taip pat yra pridėti dokumentai, iš kurių būtų galima spręsti, ar galima pripažinti pretenziją. Taigi pretenzijoje turi būti pakankamai informacijos, leidžiančios vežėjui apsispręsti – tenkinti ar atmesti pretenziją. Tai vežėjui yra svarbu ir dėl to, kad tuo pačiu pagrindu pateiktos vėlesnės pretenzijos ieškinio senaties termino nesustabdo. Tokie reikalavimai pretenzijai teikti yra susiformavę tarptautinėje praktikoje⁴⁴⁹. CMR konvencijoje nėra nuostatų dėl pretenzijos atmetimo formos ir turinio, bet sistemiškai aiškinant CMR konvencijos tekstą darytina išvada, kad pretenzijos atmetimas taip pat turi būti aiškus ir nedviprasmiškas, leidžiantis pretenzijos pareiškėjui apsispręsti, ar jam pradėti teismo procesą, ar ne. Pretenzijos pareiškimas tik tada gali sustabdyti ieškinio senaties termino eigą, jeigu pretenzija yra raštu pateikta prasidėjus ieškinio senaties termino eigai⁴⁵⁰.

Septintasis variantas įtvirtina asmens galimybę pažeistą teisę ginti tiesiogiai taikant ieškinio teiseną. Ši bendroji šiuolaikinės teisės taisyklė taikoma, jei pretenzijų teikimo tvarkos nenustato įstatymas ar sutartis.

Jeigu įstatymuose specialiai nėra nurodyta, kad pretenzijos pareiškimas daro kokią nors įtaką ieškinio senaties termino eigos skaičiavimui, tokiais atvejais pretenzijos pareiškimas ieškinio senaties termino eigos skaičiavimui įtakos neturi. Pavyzdžiui, nei CK 6.338 straipsnis, reglamentuojantis pretenzijų dėl parduoto daikto trūkumų reiškimą, nei kiti CK straipsniai nenumato, kad pretenzijos pareiškimas kaip nors pakeistų CK 1.125 straipsnio 5 dalies 2 punkte nustatyto ieškinio senaties termino reikalavimams dėl parduotų daiktų trūkumų pareikšti eigos skaičiavimą; nei CK 6.697 straipsnio 5 dalis, nustatanti pretenzijų reiškimą dėl atliktų statybos darbų trūkumų, nei kitos CK normos nenumato, kad pretenzijos pateikimas lemtų CK 6.667 straipsnyje nustatyto

išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje „Anneberg Transpol Int. Sp.z o. o.“ v. UAB „Greenchem Baltic“ (bylos Nr. 3K-7-28/2013).

⁴⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Milavita“ v. UAB „Vykom“ (bylos Nr. 3K-3-2632011).

⁴⁵⁰ AMBRASIENĖ, D.; SINKEVIČIUS, E., supra note 429, p. 120.

ieškinio senaties termino reikalavimams dėl atliktų darbų trūkumų pareikšti eigos būseną; CK ir Pašto įstatymas taip pat nenurodo, kad pretenzijos pareiškimas pašto paslaugų teikėjui pakeičia CK 1.125 straipsnio 6 dalyje nustatytą ieškinio senaties terminų reikalavimams dėl ryšių įmonių santykių su klientais pareikšti eigos skaičiavimą; tokių padarinių nėra numatyta ir Prekybinės laivybos įstatymo 70 ir 75 straipsniuose, nustatančiuose privalomąjį išankstinį reikalavimą, kylančių iš vežimo jūra sutarčių, nagrinėjimą pretenzijų teikimo tvarka. Kita vertus, Prekybinės laivybos įstatymas įtvirtina specifinius ieškinio senaties terminų pratęsimo ar sustabdymo atvejus, nesusijusius su pretenzijų teikimo terminais: vienų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams, kylantiems iš krovinių vežimo jūra, šalių susitarimu gali būti pratęstas, jeigu šalys taip susitarė tada, kai atsirado pagrindas pareikšti ieškinį (75 straipsnio 8 dalis); jeigu ieškinio sumos apskaičiavimas priklauso nuo dispašos surašymo, ieškinio senaties termino eiga sustabdoma nuo dienos, kurią dispašeris priima nutarimą dėl bendrosios avarijos fakto, iki dienos, kai dispašą gauna suinteresuotas asmuo (76 straipsnio 2 dalis).

Paisyti pretenzijų teikimo terminų ir atitinkamų taisyklių, išsiaiškinti jų nesilaikymo padarinius svarbu ir dėl to, kad kai pagal įstatymą prieš kreipiantis į teismą būtina pasinaudoti išankstinio ginčo sprendimo pretenzijų teikimo tvarka, asmuo, kuriam pareikšta pretenzija, gali atsisakyti pretenziją tenkinti remdamasis termino pretenzijai pareikšti, taip pat ir ieškinio senaties termino, pasibaigimu. Tokie skolininko materialieji teisiniai atsikirtimai nepanaikina kreditoriaus materialiosios subjektinės reikalavimo teisės ir procesinės teisės kreiptis į teismą su ieškiniu, bet gali turėti reikšmės kreditoriaus reikalavimo pagrįstumui ir (arba) dydžiui (jeigu pažeista nustatytoji pretenzijų reiškimo tvarka ir terminai) bei priverstiniam pažeistos teisės gynimui (jeigu pasibaigęs ieškinio senaties terminas pažeistajai teisei ginti ir skolininkas reikalauja taikyti senatį).

Kaip gali būti nelengva atskirti vienas nuo kitų terminų rūšis, įskaitant ir pretenzijų teikimo terminus nuo procedūrinių ar naikinamųjų terminų,

puikiai iliustruoja netipinis ir komplikuo­tas pretenzijos pareiškimo reglamentavimas Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁴⁵¹ (toliau – TPDI) 16 straipsnio 4 dalyje, susijusioje taip pat ir su teisingu ieškinio senaties termino reikalavimams iš draudimo teisinių santykių pareikšti eigos pradžios momento nustatymu. Šis pavyzdys labai gerai atskleidžia, kaip svarbu kuriant teisės normą suvokti joje nurodomo termino paskirtį, pobūdį, tikslą ir teisinius termino nesilaikymo padarinius. Į šiuos aktualius teisinius aspektus teisėkūros procese dažniausiai nesigilinama, todėl labai nelengva tokią normą aiškinti teismų praktikoje, ypač kai konkretus teisės akte nustatytas terminas neatitinka nė vieno iš žinomoms terminų rūšims būdingų esminių požymių.

Taigi TPDI 16 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad atsakingas draudikas arba draudikų biuras įstatymo nustatyta tvarka moka išmoką, jei *pretenzija* dėl padarytos žalos pareikšta per vienus metus nuo žalos atsiradimo dienos arba per vienus metus nuo dienos, kurią nukentėjęs trečiasis asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie padarytą žalą, bet ne vėliau kaip per ketverius metus nuo eismo įvykio dienos. Terminas „pretenzija“ vartojimas teikia pagrindą daryti išvadą, kad įstatymo normoje yra įtvirtintas pretenzijų terminas, bet išanalizavus normoje pavartotas kalbines konstrukcijas ir susijusių normų turinį akivaizdu, kad įstatymo leidėjas neketino nustatyti ginčų dėl draudimo teisinių santykių sprendimo ne teisme (pretenzinės) tvarkos. Teismų praktika, susijusi su ginčais dėl draudimo teisinių santykių, yra gausi, todėl aktualu tinkamai nustatyti įstatyme įtvirtintų terminų paskirtį ir juos tinkamai taikyti konkrečiose civilinėse bylose.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas aptariamojoje normoje numatyto termino paskirtį ir esmę, nurodė, kad TPDI 16 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta reikalavimo teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo procedūra, kurios nukentėjęs asmuo turi laikytis siekdamas, kad jo reikalavimo teisė būtų patenkinta nesikreipiant į teismą dėl žalos atlyginimo. Teisė į draudimo išmokos sumokėjimą įgyvendinama per TPDI 16 straipsnio 4 dalyje nustatytus

⁴⁵¹ *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 61-2340.

terminus (vienus metus, bet ne vėliau kaip per ketverius metus nuo eismo įvykio dienos) *pateikiant pretenziją draudikui*. Pretenzijos tikslas – pareikalauti, kad draudikas įvykdytų jam iš draudimo sutarties kylančią prievolę. Jei pretenzine tvarka, kaip reikalaujama įstatyme, naudojamas, tai, draudikui atsisakius tenkinti pretenzijoje pareikštą reikalavimą, šį pareiškusiam asmeniui atsiranda pagrindas spręsti, kad jo subjektinė teisė (į žalos atlyginimą) yra pažeista ir nuo atsisakymo dienos pradedamas skaičiuoti ieškinio senaties terminas. Kai nukentėjusysis reiškia reikalavimą draudikui atlyginti žalą, nukentėjusio asmens subjektinės teisės pažeidimas prasideda tada, kai draudikas atsisako tokį reikalavimą patenkinti, todėl ieškinio senaties terminas tokiu atveju prasideda nuo tos dienos, kai žalą patyręs asmuo apie tai sužinojo arba turėjo sužinoti⁴⁵². Kai draudikas, išmokėjęs nukentėjusiajam asmeniui draudimo išmoką, TPDĮ nustatyta tvarka pateikia žalą padariusio asmens civilinę atsakomybę apdraudusiam draudikui pretenziją, kurioje reikalaujama grąžinti sumokėtas sumas, o šis motyvuotu atsakymu (TPDĮ 2 straipsnio 11 dalis) atsisako ją tenkinti, ieškinio senaties terminas draudikui, išmokėjęsiam draudimo išmoką, prasideda nuo jo sužinojimo arba turėjimo sužinoti apie atsisakymą tenkinti jo pretenziją dienos (CK 1.127 straipsnio 1 dalis)⁴⁵³. Jei reikalavimo teisę turintis asmuo nesinaudoja įstatyme nustatyta pretenzijų teikimo tvarka ir kreipiasi į teismą su ieškiniu atsakingam draudikui, vadinasi, jis atsisako jam palankesnio ieškinio senaties termino skaičiavimo, nes šiuo atveju ieškinio senaties termino pradžia susiejama ne su pretenzijos nepatenkinimo diena, bet su laiko atžvilgiu ankstesne – teisės į pretenziją atsiradimo – diena (kuri yra ir materialiojo teisinio reikalavimo teisės į draudiką atsiradimo diena). Nuo šios dienos skaičiuojamas ieškinio senaties terminas. Pagal TPDĮ 16 straipsnio 4 dalį, pretenzijos dėl žalos atlyginimo

⁴⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *T. P. v. VĮ Anykščių miškų urėdija, Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras; tretieji asmenys: V. M., G. S.* (bylos Nr. 3K-3-133/2013); 2013 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Industrijos garantas“* (bylos Nr. 3K-3-67/2013); 2014 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AAS „Gjensidige Baltic“* (bylos Nr. 3K-3-80/2014).

⁴⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *If P&C Insurance v. Lietuvos draudimas* (bylos Nr. 3K-3-15/2013).

pareiškimas yra privalomas ir jos nepareiškęs kasatorius patiria neigiamų teisinių padarinių, susijusių su jam mažiau palankiu ieškinio senaties termino skaičiavimu. Kita vertus, TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatytas vienu metų terminas pretenzijai pareikšti negali būti aiškinamas ir taikomas taip, kad dėl to būtų iš esmės paneigiama draudiko draudimo sutarties pagrindu atsiradusi pareiga atlyginti žalą, o jei nukentėjęs asmuo per nurodytą terminą nepareikštų reikalavimo žalą padariusio asmens draudikui, žalą padaręs asmuo (draudėjas) prarastų draudimo sutarties teikiamą apsaugą. Priešingas aiškinimas prieštarautų TPDĮ įtvirtinto privalomojo civilinės atsakomybės draudimo esmei ir tikslams. Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatyto vienu metų termino pretenzijai pareikšti pasibaigimas nepanaikina nukentėjusio asmens materialiosios subjektinės teisės reikalauti atlyginti žalą iš ją padariusio asmens draudiko, kai draudėjas dar yra atsakingas prieš nukentėjusįjį pagal deliktinės atsakomybės taisykles. Kasacinio teismo teisėjų kolegijos nuomone, draudikų atsikirtimai į ieškinį, kad kasatorius, teikdamas ieškinį, praleido TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatytą vienu metų terminą pretenzijai pareikšti ir dėl to prašė ieškinį atmesti, nepagrįsti, t. y. šie atsakovai klaidingai aiškino pretenzijų teikimo tvarkos esmę, bet aiškiai įvardijo prašymą netenkinti ieškinio dėl praleisto termino reikalavimams pareikšti, o tai prilygsta prašymui taikyti ieškinio senatį⁴⁵⁴. Analogiškai nurodytą teisės nuostatą kasacinis teismas aiškino ir kitose kasacinėse nutartyse⁴⁵⁵.

Kaip matyti, TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatytas vienu metų terminas traktuojamas kaip pretenzinis, o pretenzijos pareiškimas draudikui – kaip privalomasis. Tiesa, pagrįstai pripažįstama, kad pretenzijos nepareiškimas per nustatytą terminą nesukelia jokių kitų padarinių, išskyrus palankesnio ieškinio

⁴⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Sauda“ v. A. G.; trečiasis asmuo J. T.* (bylos Nr. 3K-3-245/2013).

⁴⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. UADB „Seesam Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-368/2012); 2012 m. spalio 24 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „Ergo Lietuva“; tretieji asmenys: V. K., V. B.* (bylos Nr. 3K-3-435/2012); 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“ ir UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“; tretieji asmenys: L. V., A. K. ir V. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-496/2012).

senaties eigos pradžios momento skaičiavimo lengvatos praradimą. Kasacinis teismas, nors ir netinkamai įvardijęs termino rūšį ir paskirtį, manytina, pagrįstai susiejo ieškinio senaties termino reikalavimams dėl draudimo teisinių santykių pareikšti eigos pradžią su fakto klausimu, – ar pretenzija draudikui per nustatytą terminą buvo pareikšta, ar nebuvo. Plėtodama teisės aiškinimo ir taikymo aptariamaisiais klausimais praktiką, vėlesnėje nutartyje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija, nors ir nekvalifikuodama TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje numatyto termino rūšies, visiškai pagrįstai pripažino, kad įstatymo nuostata dėl pretenzijos pateikimo tiesiogiai draudikui šiuo atveju negali būti aiškinama kaip privalomoji ikiteisminė pažeistos teisės gynimo stadija, o vienų ir ketverių metų terminų nesilaikymas sukelia nukentėjusiai šaliai materialiujų teisinių padarinių – dalinį arba visišką teisės į išmoką praradimą. Taip pat pagrįstai pripažinta, kad draudikui nukentėjusio asmens reiškiamą pretenziją iš esmės reiškia tik informaciją draudikui apie dėl draudžiamąjį įvykio patirtą žalą ir reikalavimą ją atlyginti:

„TPDĮ 15 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nukentėjusiojo (trečiojo asmens pagal draudimo sutartį) teisė gauti draudimo išmoką iš draudiko reiškia, jog jis TPDĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka turi pateikti pretenziją atsakingam draudikui ar jo atstovui dėl padarytos žalos tam, kad *gautų informaciją iš atsakingo draudiko* (jo atstovo), ar šis sutinka ar atsisako vykdyti sutartinę prievolę – išmokėti draudimo išmoką nukentėjusiajam (trečiajam asmeniui), ir atitinkamai galėtų spręsti, ar jo materialioji subjektinė teisė į draudimo išmoką ir jo TPDĮ saugomas interesus yra pažeisti. TPDĮ 13 straipsnio 1 dalies nuostata dėl pretenzijos pateikimo tiesiogiai draudikui *negali būti aiškinama kaip ikiteisminė privaloma pažeistos teisės gynimo stadija*, nes kol nėra atsakymo iš draudiko, kad jis atsisako vykdyti sutartinę prievolę, nėra pagrindo konstatuoti nukentėjusio asmens subjektinės teisės į draudimo išmoką pažeidimo. TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatyti pretenzijos *pareiškimo atsakingam draudikui mokėti išmoką* terminai, bet ne ieškinio senaties terminai kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės gynybos. Tačiau nustatyto vienerių metų

pretenzijos pareiškimo termino praleidimas nelemia nukentėjusio trečiojo asmens materialiosios subjektinės teisės, t. y. teisės gauti žalos atlyginimą, tarp jų – ir draudimo išmokos forma, pasibaigimo. Atsakingas draudikas net ir tokiu atveju, kai nukentėjęs trečiasis asmuo pareiškia pretenziją praleidęs vienų metų terminą, neturi teisės atsisakyti išmokėti draudimo išmoką nukentėjusiam trečiajam asmeniui tuo pagrindu, kad praleistas šis terminas, nes toks atsisakymo mokėti išmoką pagrindas TPDĮ nenumatytas. TPDĮ 19 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad išmoka mokama, kai nustatytas draudžiamojo įvykio faktas ir žalos dydis, jei teisės aktų nustatytais atvejais apie eismo įvykį buvo pranešta policijai, o nukentėjęs trečiasis asmuo įvykdė šiame straipsnyje nustatytus reikalavimus, tarp jų – pareiškė pretenziją dėl padarytos žalos per šio įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje nustatytą terminą. Jei nukentėjęs trečiasis asmuo nevykdė TPDĮ 19 straipsnio 5 dalyje nurodytų įpareigojimų ar juos vykdė netinkamai ir tai turėjo įtakos žalos padarymo aplinkybių tyrimui ar padidino žalą, draudikas ar draudikų biuras *gali sumažinti išmoką* (TPDĮ 19 straipsnio 5 dalis). Kitokių pretenzijos pareiškimo termino praleidimo padarinių TPDĮ nenumatyta. Kai nukentėjęs trečiasis asmuo pavėlavo pareikšti atsakingam draudikui pretenziją per įstatyme nustatytą vienų metų terminą, šis turi teisę sumažinti mokėtiną draudimo išmoką tik tais atvejais, kai tam yra TPDĮ 19 straipsnio 5 dalyje numatytas pagrindas, t. y. kai pavėluotas pretenzijos pareiškimas turėjo įtakos žalos padarymo aplinkybių tyrimui ar padidino žalą. Jei tokių pasekmių neatsiranda, vien tuo pagrindu, kad pretenzija buvo pareikšta praleidus vienerių metų terminą, atsakingas draudikas negali atsisakyti mokėti draudimo išmoką ar ją sumažinti. Ši taisyklė netaikytina tais atvejais, kai nukentėjęs trečiasis asmuo pretenziją atsakingam draudikui pareiškia praleidęs TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatytą 4 metų terminą. Šio termino praleidimas pagal įstatymo formuluotę „bet ne vėliau kaip per 4 metus nuo eismo įvykio dienos“ reiškia, kad atsakingas *draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką* nukentėjusiam eismo įvykyje trečiajam asmeniui, jei praėjo 4 metai nuo eismo įvykio“⁴⁵⁶.

⁴⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. vasario

Išplėstinė teisėjų kolegija analizuojamojoje nutartyje taip pat patikslino ieškinio senaties termino eigos pradžios skaičiavimą, atsižvelgdama į vadinamosios pretenzijos draudikui pareiškimo ar nepareiškimo faktą bei draudimo teisinių santykių reglamentavimo specifiką, taip pat išaiškino, kad visos nutartyje suformuluotos taisyklės taikomos ir reiškiant subrogacijos reikalavimą atsakingam draudikui:

„CK 6.53 straipsnio 2 dalyje nustatytas bendras septynių dienų terminas prievolėms įvykdyti, bet įstatymų leidėjas nustatė konkretų 30 dienų terminą atsakingam draudikui nuspręsti, ar yra pagrįsta nukentėjusio trečiojo asmens pretenzija, ir priimti atitinkamą sprendimą (TPDĮ 19 straipsnio 1 dalis) arba TPDĮ 19 straipsnio 2 dalyje nurodytu atveju tai atlikti per 3 mėnesius, todėl CK 6.53 straipsnio 2 dalis atsakingam draudikui netaikoma. Kadangi vienu metų termino pretenzijai pareikšti praleidimas nėra pagrindas atsisakyti išmokėti draudimo išmoką, tai TPDĮ 19 straipsnio 1, 2 dalyse nustatyti terminai taikytini ir sprendžiant dėl pavėluotai pareikštos pretenzijos pagrįstumo. Todėl kai atsakingas draudikas pažeidžia TPDĮ 19 straipsnio 1 dalyje nustatytą 30 dienų terminą arba TPDĮ 19 straipsnio 2 dalyje nurodytu atveju – 3 mėnesių terminą išmokėti draudimo išmoką, t. y. nepriima jokio sprendimo ir (ar) nukentėjęs trečiasis asmuo negauna atsakingo draudiko atsakymo į pretenziją, praėjus nustatytam terminui pradedamas skaičiuoti vienu metų ieškinio senaties terminas nukentėjusiam asmeniui kreiptis į teismą dėl, jo manymu, pažeistos teisės gauti draudimo išmoką (jos dalį). Šis terminas skaičiuojamas ta pačia tvarka, jeigu gaunamas atsakymas iš draudiko, bet netenkinama pretenzija ar ji tenkinama iš dalies, tačiau nukentėjęs asmuo su tokiu atsakymu nesutinka. Draudikas, įgyvendindamas perimtą teisę iš savo draudėjo, negali įgyti daugiau teisių nei turėjo jo draudėjas. Sprendžiant dėl

29 d. nutartis civilinėje byloje *Estijos draudimo bendrovė „Seesam Insurance AS“, veikianti per „Seesam Insurance AS“ Lietuvos filialą, v. bendroji Lietuvos ir Olandijos įmonė UAB „Techninė instaliacija“, UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“; tretieji asmenys: A. A., UAB „Kauno televizijos servisas“* (bylos Nr. 3K-7-43/2016).

pretenzijos pateikimo termino praleidimo, ieškinio senaties termino pradžios skaičiavimo nukentėjusio asmens draudikui, atlyginusiam jam patirtą žalą ir įstojusiam į pradinio kreditoriaus vietą, bei reiškiančiam subrogacinį reikalavimą atsakingam draudikui taikytinos tos pačios taisyklės kaip ir pradiniam kreditoriui (nukentėjusiam trečiajam asmeniui)“.

Toks kasacinio teismo išaiškinimas iš esmės patvirtina pagrįstą išvadą, kad įstatymų leidėjas nekorektiškai TPDĮ vartoja terminą „pretenzija“, kuris iš esmės reiškia tik informaciją draudikui apie draudžiamojo įvykio metu atsiradusią žalą ir prašymą žalą atlyginti, todėl jo negalima sieti su pretenzine ginčų sprendimo tvarka ir su pretenzijų teikimo terminais bei jų nesilaikymo teisiniais padariniais. Kasacinis teismas pagrįstai pripažino nesant TPDĮ įtvirtintos privalomosios ginčų sprendimo ne teisme pretenzijų teikimo procedūros, nes būdingas pretenzijos požymis yra tas, kad ji vienos šalies kitai reiškiamą tuo atveju, kai teisė jau yra pažeista, o pagal TPDĮ nuostatas, kaip teisingai pabrėžiama ir cituotojoje kasacinio teismo nutartyje, nukentėjusi dėl draudžiamojo įvykio šalis pretenzijas turi pareikšti kaip informaciją draudikui apie įvykį ir kaip siekį sužinoti draudiko požiūrį dėl žalos atlyginimo. Jeigu asmuo tokią informaciją pateikia per įstatyme nustatytą vienų metų nuo sužinojimo apie pažeidimą dienos terminą ir ne vėliau kaip po ketverių metų, nežinant atsakingo draudiko nuomonės dėl pareikšto reikalavimo, jo subjektinės teisės būseną dar nelaikoma pažeista teise. Pagrįsta aiškinti, kad tik draudikui atmetus pretenziją prasideda ieškinio senaties termino reikalavimui pareikšti teisme eiga. Jeigu per nustatytus terminus nuo sužinojimo apie pažeidimą ar nuo įvykio dienos reikalavimas draudikui atlyginti žalą nepareiškiamas, tai pagrįsta ieškinio senaties termino reikalavimui teisme pareikšti eigą skaičiuoti laikantis bendrosios ieškinio senaties termino eigos pradžios nustatymo taisyklės (CK 1.127 straipsnio 1 dalis). Taigi dar kartą pabrėžtina, kad ne įstatyme pavartota žodžių konstrukcija lemia materialiosios teisės termino ar kito teisinio reiškimo paskirtį ir esmę, bet normos tikslas ir turinys.

Apibendrinant darytina išvada, kad TPDĮ 16 straipsnio 4 dalyje nustatyti vienu ir ketverių metų terminai nėra nei procedūriniai, nei pretenzijų teikimo, nei ieškinio senaties, – tai yra naikinamieji materialiosios teisės terminai, iš kurių vienu metų terminas laikytinas santykinai naikinamuoju, o ketverių metų – absoliučiai naikinamuoju terminu. Nesilaikius vienu metų termino reikalavimui pareikšti, subjektinė teisė savaime neišnyksta, draudiko teisė dėl tokios priežasties atsisakyti mokėti išmoką įstatyme nenumatyta, bet draudimo teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai tokiu atveju numato galimybę mažinti draudimo išmoką. Taigi nurodytojo termino praleidimas gali sukelti akivaizdžių materialiuju teisiniu padariniu – teisė į dalį išmokos netekimą, o tai aiškiai rodo naikinamą termino prigimtį. Juo labiau akivaizdu, kad materialiąją subjektinę teisę gauti išmoką visiškai (absoliučiai) panaikina įstatyme numatyto ketverių metų termino pareikšti reikalavimą draudikui praleidimas. Iš esmės ši aplinkybė pripažįstama ir aptartojoje kasacinio teismo nutartyje, tik terminas neįvardytas naikinamuoju. Kaip toks šis terminas pagrįstai įvardytas kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje⁴⁵⁷. Jeigu suinteresuotasis asmuo į atsakingą draudiką kreipiasi laikydamasis įstatyme nustatytų terminų (pavyzdžiui, kad ir sužinojęs apie pažeidimą jau baigiantis ketverių metų terminui), jo teisė per ieškinio senaties terminą gali būti priverstinai ginama teisme, nors ieškinys būtų pareikštas ir pasibaigus naikinamajam ketverių metų terminui. Kita vertus, jei į draudiką su reikalavimu kreipiamasi jau pasibaigus naikinamiesiems terminams arba nesikreipama iš viso, bet, pasibaigus naikinamiesiems terminams, tiesiogiai pareiškiamas ieškinys teisme, toks ieškinys gali būti atmestas iš dalies (kai praleistas vienu metų naikinamasis terminas) ar visiškai (kai praleistas ketverių metų naikinamasis terminas) ne dėl ieškinio senaties termino pasibaigimo iki ieškinio pareiškimo, bet dėl jo nepagrįstumo⁴⁵⁸.

⁴⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-144/2013).

⁴⁵⁸ Žr. 4.2.2 skirsnį „Naikinamieji terminai“.

V. Termino pasibaigimo teisiniai padariniai

Pasibaigus materialiosios teisės terminui, kyla atitinkamų materialiujų teisinių padarinių. Kaip žinoma, terminas – tai laiko tarpas, su kuriuo siejamas teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas. Dažniausiai teisinių padarinių sukelia termino eigos pabaiga, nes nuo tada vienas asmuo netenka teisės, kitas – pareigos, arba teisė ir pareiga modifikuojama⁴⁵⁹. Todėl toliau kalbant apie terminų pasibaigimo teisinius padarinius aptariami termino, kaip laikotarpio, su kurio pradžią lemiančiu juridiniu faktu ir (arba) su kurio pabaiga įstatymas, sutartis ar teismo sprendimas sieja asmens teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą, teisiniai padariniai apskritai, t. y. kai jų sukelia ne tik termino pabaiga, bet ir jo pradžia bei trukmė.

Termino pasibaigimas gali lemti civilinių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą arba pasibaigimą nežiūrint to, ar teisinio santykio šalys atliko tam tikrus veiksmus, ar jų neatliko. Pasibaigus terminui, atitinkamų teisinių padarinių kyla savaime, nes su termino pabaiga ir yra siejamas tokių padarinių atsiradimas⁴⁶⁰.

Termino pasibaigimo padarinius lemia du pagrindiniai faktoriai: *pirma*, termino rūšis; *antra*, aplinkybė, kurios šalies naudai terminas nustatytas.

Įvairių rūšių materialiosios teisės terminų pasibaigimo padariniai buvo aptarti analizuojant kiekvienos terminų rūšies paskirtį, esmę ir ypatumus. Čia trumpai primintini pagrindiniai materialiosios teisės terminų pasibaigimo teisiniai padariniai.

Pasibaigus įstatyme ar sutartyje nustatytajam teisės atsiradimo (sukūrimo) terminui, taip pat esant kitoms įstatyme nustatytoms būtinosioms sąlygoms, asmuo įgyja subjektinę teisę. Pavyzdžiui, nuosavybės teisei įgyti įgyjamąja senatimi būtinas ne tik termino suėjimas, bet ir teismo sprendimas bei nuosavybės teisės įregistravimas registre.

⁴⁵⁹ Žr. 1.2 skirsnį „Teisės termino sąvoka“.

⁴⁶⁰ JOFFÉ, O. S., supra note 79.

Suėjus teisę pakeičiančiam terminui pasikeičia civilinės subjektinės teisės bei jas atitinkančios teisinės pareigos (pavyzdžiui, šalys susitaria, kad po metų nuo sutarties sudarymo pagal nuomos sutartį bus padidintas nuomos mokestis). Pasibaigus teisės įgyvendinimo terminui, pasibaigia teisės turėtojo subjektinė teisė ir teisė reikalauti iš skolininko atlikti atitinkamus veiksmus. Pasibaigus teisės galiojimo terminui, baigiasi subjektinė teisė, kuriai įgyvendinti tas terminas buvo nustatytas. Pasibaigus naikinamajam terminui, pasibaigia subjektinė teisė, kuri teisės turėtojo nebuvo įgyvendinta. Pasibaigus prievolės vykdymo terminui, nesibaigia nei šią prievolę atitinkanti subjektinė reikalavimo teisė, nei pati prievolė. Skolininkas pripažįstamas pažeidęs prievolės vykdymo terminą, kreditorius įgyja teisę į gynybą, t. y. paprastai įgyja teisę reikalauti skolininko civilinės atsakomybės už civilinės teisės pažeidimą. Pasibaigus garantiniam terminui, pirkėjas (darbų, paslaugų užsakovas) praranda teisę įstatymo numatytais būdais ginti subjektinę teisę turėti kokybišką daiktą ar paslaugą (darbus). Pasibaigus pretenzijų teikimo terminui, teisė pareikšti pretenziją nesibaigia, taip pat nesibaigia asmens teisė į ieškinį nei materialiajia, nei procesine prasme. Pretenzijų teikimo terminas nėra naikinamasis teisės terminas, todėl pažeista teisė gali būti ginama teisme, nors ir nebuvo laikytasi pretenzijos pareiškimo tvarkos ir termino.

5.1. Terminuotosios ir sąlyginės prievolės

Nors apie atskirų rūšių terminų pasibaigimo sukeliamus teisinius padarinius iš esmės jau kalbėta, visgi reikėtų plačiau aptarti atidedamųjų ir naikinamųjų terminų pasibaigimo teisinius padarinius. Šios terminų rūšys ir jų pasibaigimo padariniai nurodomi materialiosios teisės normose (CK 6.33, 6.34 straipsniai) ir turi didžiulę praktinę reikšmę. Be to, būtina skirti prievoles su atidedamuju ir naikinamuoju terminu (terminuotąsias prievoles) nuo prievolių su atidedamąja ar naikinamąja sąlyga (sąlygines prievoles). Atskirti terminą nuo sąlygos sudėtinga, nes šalys dažnai sutartyse neaiškiai aptaria įvairias susitarimo aplinkybes, dėl to nėra akivaizdu, ką jos iš tikrųjų turėjo mintyje – terminą ar sąlygą. Taigi čia aptartini esminiai sąlygos ir termino skirtumai bei jų sukelti skirtingi padariniai.

Terminuotoji prievolė – tai tokia prievolė, kurios pasibaigimas arba vykdymas priklauso nuo tam tikro laikotarpio (termino) pasibaigimo. Prievolės šalys labai dažnai savo teises ir pareigas susieja su laiko faktoriumi. Terminuotosios prievolės gali būti susijusios su atidedamuju ir naikinamuoju terminu (CK 6.33 straipsnio 1 dalis). Gali būti numatyta, kad šalių teisės ir pareigos pradamos įgyvendinti ir prievolės vykdyti praėjus tam tikram laikotarpiui (atidedamasis terminas). Šalys taip pat gali sutarti, kad jų teisiniai santykiai galios tam tikrą laikotarpį, kuriam pasibaigus jų teisės ir pareigos pasibaigs (naikinamasis terminas). Abiem šiais atvejais šalys pripažįsta, kad jų prievolė atsirado ir galioja⁴⁶¹.

Sąlyginė prievolė – tai tokia prievolė, kurios atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas siejamas su tam tikra ateityje atsirasiančia ar neatsirasiančia aplinkybe (CK 6.30 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad prievolės atsiradimą, pasikeitimą, pasibaigimą lemia būsimas įvykis ar veiksmas, kai nežinoma, ar jis įvyks. Pavyzdžiui, vienoje iš nutarčių kasacinis teismas taip apibrėžė esminį termino ir sąlygos skirtumą:

⁴⁶¹ MIKELĖNAS, V., supra note 25, p. 106.

„Iš termino, kaip civilinio teisinio instituto, esmės išplaukia, kad jis negali būti apibrėžiamas įvykiu, kuris nėra neišvengiamas (gali įvykti arba neįvykti iš viso), nes tokiu būdu neapibrėžiamas termino, kaip laikotarpio, pabaigos momentas. Sutarties galiojimo susiejimas su įvykiu, kuris gali įvykti arba neįvykti, iš esmės reiškia, kad nustatoma naikinamoji sutarties sąlyga (CK 1.66 straipsnio 3 dalis), sutarties terminas tokiu susitarimu nenustatomas“⁴⁶².

Kitoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad subrangos sutarties nuostata, apibrėžianti terminą įvykiu, kuris gali ir neįvykti, pažeidžia imperatyvų teisės normos reikalavimą apibrėžti terminą įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti, todėl ši sutarties sąlyga pripažįstama negaliojančia *ab initio* (CK 1.117 straipsnio 2 dalis, 1.80 straipsnis)⁴⁶³.

Prievolės sąlyga gali būti pozityvioji, t. y. ji turi atsirasti tam, kad atsirastų, pasikeistų ar pasibaigtų prievolė, arba negatyvioji, kuri neturi atsirasti tam, kad prievolė atsirastų, pasikeistų ar pasibaigtų. Jeigu tam tikra aplinkybė sąlyginės prievolės prisiėmimo metu jau realiai egzistuoja, nors šalys to ir nežino, tai prievolė yra besąlyginė, jeigu sąlyga buvo atidedamoji, ir niekinė, jeigu sąlyga yra naikinamoji (CK 1.68 straipsnio 1 dalis, 6.30 straipsnio 4 dalis), t. y. jeigu su jau egzistuojančia aplinkybe siejamas prievolės pasibaigimas, prievolė laikoma apskritai neatsiradusia. Taigi prievolės sąlyga gali būti tik *būsima* aplinkybė. Analogiškai, jeigu sandorio sudarymo metu buvo aišku, kad jame nurodyta sąlyga neatsiras, tai sandoris laikomas besąlyginiu, kai ta sąlyga atidedamoji, arba niekiniu, kai ta sąlyga yra naikinamoji (CK 1.68 straipsnio 2 dalis). Pastaruoju atveju prievolė, priklausanti nuo aplinkybės, kuri, kaip yra žinoma sandorio sudarymo metu, neatsiras, niekada negalėtų būti panaikinta, o tai prieštarautų sutarties laisvės principui. Jeigu objektyviai negali būti atidedamosios sąlygos dėl jos

⁴⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. E. S. ūkinė-komercinė zoofirma „Akvariumas“* (bylos Nr. 3K-3-22/2009).

⁴⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rombas“ v. UAB „ATEA“; trečiasis asmuo UAB „Progresyvos renovacijos“* (bylos Nr. 3K-3-526/2012).

nerealumo, sandoris laikomas niekiniu, nes tai, kas neįmanoma, negali sukelti teisinių padarinių. Jeigu objektyviai negali būti naikinamosios sąlygos, sandoris laikomas besąlyginiu (CK 1.68 straipsnio 3 dalis). Taigi prievolės sąlyga gali būti tik tokia aplinkybė, kurios buvimas ar nebuvimas yra įmanomas konkrečiu atveju ir įmanomas objektyviai (CK 6.31 straipsnio 2 dalis, 1.68 straipsnio 2 dalis), t. y. sąlyga turi būti apskritai *tikėtina* aplinkybė, tik turi būti nežinoma, ar konkrečiu atveju ji atsiras, ar neatsiras (CK 1.66 straipsnio 2 ir 3 dalys), taip pat sąlyga turi būti apskritai *objektyviai galima*. Jei tikrai žinoma, kad sąlyga atsiras, prievolė nėra sąlyginė. Tokiu atveju ji yra terminuotoji ir yra apibrėžta tam tikru įvykiu, kuris tikrai įvyks (CK 6.33 straipsnis, 1.117 straipsnio 2 dalis)⁴⁶⁴. Prievolė, kurios atsiradimas siejamas su sąlyga, visiškai priklausančia nuo skolininko, negalioja, išskyrus atvejus, kai sąlyga yra tam tikrų veiksmų atlikimas ar neatlikimas. Tokiais atvejais prievolė galioja net ir tada, kai tų veiksmų atlikimas ar neatlikimas priklauso nuo skolininko (CK 6.30 straipsnio 5 dalis). Kita vertus, jeigu atidedamosios sąlygos buvimas priklauso išimtinai tik nuo skolininko valios, toks sandoris yra niekinis, nes kreditoriaus reikalavimo teisės įgyvendinimas priklausytų taip pat vien nuo skolininko (CK 1.68 straipsnio 4 dalis).

Prievolės sąlyga turi būti teisėta ir neprieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei. Priešingu atveju tokia sąlyga negalioja ir daro negaliojančią prievolę, kuri su šia sąlyga susijusi (CK 1.66 straipsnio 4 dalis, 6.31 straipsnio 3 dalis). Sąlygines prievoles apibūdinančių kriterijų, skiriančių jas nuo terminuotųjų prievolių, pateikiama ir teismų praktikoje:

„Pagal CK 1.66 straipsnio 1 dalį galimi sudaryti sąlyginiai sandoriai, kuriuose teisių arba pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga priklauso nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo. Sąlyginiai sandoriai gali būti su atidedamąja ir su naikinamąja sąlyga (CK 1.66 straipsnio 1 dalis). Sąlyginių sandorių teisinis reguliavimas leidžia išskirti sąlygai keliamus reikalavimus. Ja gali būti pripažinta tik tokia aplinkybė, kuri: 1) atsiranda ateityje (CK 1.68 straipsnio 1

⁴⁶⁴ Žr. MIKELĖNAS, V., supra note 25, p. 84–86; MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 56.

dalį); 2) šalims nėra žinoma ir neturi būti žinoma, kad tokia aplinkybė įvyks ar ne (CK 1.66 straipsnio 2, 3 dalys; 1.68 straipsnio 2–4 dalys); 3) yra teisėta, neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei (CK 1.66 straipsnio 4 dalis); 4) jos buvimas ar nebuvimas yra įmanomas (CK 1.66 straipsnio 1 dalis); 5) nepriklauso išimtinai nuo skolininko valios (CK 1.68 straipsnio 4 dalis). Pagal tai, ar šalių aptarta aplinkybė atitinka šias sąlygas, sprendžiama dėl sudaryto sandorio galiojimo, taip pat jo teisinio kvalifikavimo. Sąlyginių sandorių atveju aplinkybei neatsiradus, šalys neįgyja teisių ir pareigų, kai sąlyga buvo atidedamoji (CK 1.66 straipsnio 2 dalis)⁴⁶⁵.

Taigi terminuotosios prievolės atveju prievolė tarp šalių atsiranda ir yra galiojanti, nes terminas, skirtingai nuo sąlygos, yra aplinkybė, kuri tikrai atsiranda, t. y. pasibaigs. Laiko tėkmė yra objektyvus veiksnys. Net kai terminas nėra apibrėžtas konkrečiu laikotarpiu ar kalendorine data, o nurodomas tik tam tikras įvykis, yra aišku, kad jis anksčiau ar vėliau įvyks. Sąlyginės prievolės atveju prievolės atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas priklauso nuo sąlygos, kuri yra įmanoma ir tikėtina, bet nežinoma, ar ji ateityje įvyks, ar ne. Tai ir yra pagrindinis kriterijus, skiriantis prievolės terminą nuo prievolės sąlygos ir terminuotąsias prievoles nuo sąlyginių. Terminuotosioms ir sąlyginėms prievolėms bendra yra tai, kad abiem atvejais prievolės atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas priklauso nuo tam tikrų aplinkybių: vienu atveju – nuo tam tikros rūšies terminų, kitu – nuo tam tikrų sąlygų.

⁴⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Praviena“ v. UAB „Hanner Development“ ir UAB „Hanner Development“ v. UAB „Praviena“ bei R. M. individualioji įmonė „Grindukas“; trečiasis asmuo UAB „Dosanta“ (bylos Nr. 3K-3-486/2011); 2013 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje K. P. v. UAB „Respublikinė mokomoji sportinė bazė“; trečiasis asmuo Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (bylos Nr. 3K-3-31/2013); 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje AB SEB bankas v. UAB „Nonfera“ ir BUAB M. B. autocentras; tretieji asmenys: „Swedbank“, AB, Vilniaus miesto 24-ojo notarų biuro notaras A. G., UAB „MB Projektai“ (bylos Nr. 3K-3-143/2014); 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Biudžetinė įstaiga Panevėžio dailės mokykla v. Asociacija Jėgos grožio klubas „Hermis“; tretieji asmenys: Panevėžio miesto savivaldybės administracija, Panevėžio miesto savivaldybės taryba (bylos Nr. 3K-3-11-701/2017).

Atsižvelgiant į išvardytuosius terminuotųjų ir sąlyginių prievolių ypatumus, teisės moksle nurodomi tam tikri pagrindiniai terminuotųjų ir sąlyginių prievolių skiriamieji požymiai.

Pirma, atidedamosios sąlygos atveju prievolės šalių teisės ir pareigos atsiranda tik atsiradus atidedamajai sąlygai, kuri sustabdo prievolės atsiradimą, jos galiojimą. Gi atidedamojo termino atveju prievolė galioja, o terminas sustabdo tik galiojančios prievolės vykdymą. Pavyzdžiui, jeigu yra nustatyta atidedamoji sąlyga, individualiais požymiais apibrėžto daikto, kuris yra prievolės dalykas, atsitiktinės žūties ar sugedimo rizika tenka pardavėjui (CK 4.52 straipsnis), nes, kol sąlyga neįvykusi ir prievolė negalioja, pirkėjui nepereina nuosavybės teisė į daiktą. Jeigu prievolė terminuota, daikto atsitiktinės žūties ar sugedimo rizika tenka pirkėjui nuo to momento, nuo kurio pagal įstatymus ar sutartį pardavėjas laikomas tinkamai įvykdžiusiu savo pareigą perduoti daiktus, neatsižvelgiant į nuosavybės teisės perėjimo momentą (CK 6.320 straipsnio 1 dalis). Atidedamojo termino atveju kreditorius turi reikalavimo teisę, o skolininkas – pareigą, bet reikalavimo teisė gali būti pradėta įgyvendinti tik suėjus atidedamajam terminui. Atidedamosios sąlygos atveju, kol neįvykdyta sąlyga, neatsiranda nei teisės, nei pareigos. Todėl įvykdęs prievolę dar iki atsirandant atidedamajai sąlygai skolininkas turi teisę reikalauti jam grąžinti viską, ką perdavė kreditoriui, nes įvykdyta buvo tai, kas nebuvo privaloma vykdyti. Skolininkui įvykdžius prievolę iki sueinant atidedamajam terminui, jis negali reikalauti jam grąžinti to, ką perdavė, nes tai nelaikoma kreditoriaus įgijimu turto be teisėto pagrindo (CK 6.33 straipsnio 2 dalis, 6.241 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Tokiu atveju skolininkas vykde galiojančią prievolę, nors jos vykdymo terminas dar ir nebuvo suėjęs, todėl CK 6.237 straipsnis, numatantis pareigą grąžinti be pagrindo įgytą turtą, negalėtų būti taikomas.

Antra, kad ir koku būdu būtų nustatytas terminas, visada aišku, jog tam tikra aplinkybė, kuria terminas apibrėžtas, tikrai anksčiau ar vėliau atsiras (pasibaigs laikotarpis, kuriuo apibrėžtas terminas, ateis kalendorinė data, įvyks įvykis). Terminu eigą ar tam tikrą momentą lemia objektyvi laiko tėkmė, todėl

terminas anksčiau ar vėliau baigsis, nors jo pasibaigimo momentas gali būti ir nežinomas (pavyzdžiui, dėl termino sustabdymo, nutraukimo *etc.*). Sąlyga yra įvykis, kuris apskritai neaišku ar įvyks.

Trečia, atsižvelgiant į nurodytuosius sąlygos ir termino skirtumus, sąlygai yra būdinga grįžtamoji galia, bet terminas grįžtamojo poveikio neturi ir veikia tik į ateitį. Prievolė su atidedamuoju terminu vykdoma tik į ateitį, kai sueina atitinkamas terminas, o prievolė su naikinamuoju terminu pasibaigia į ateitį šiam terminui suėjus. Grįžtamoji galia būdinga ir atidedamajai, ir naikinamajai sąlygoms. Atsiradusios sąlygos sukeliama teisiniai padariniai kyla iš sutarties sudarymo (*ab initio*), jei šalys nesusitarė kitaip, nors teisinis pagrindas (sąlyga) tokiems padariniams kilti atsirado vėliau, t. y. sutartyje numatyta ir vėliau atsiradusi sąlyga veikia nuo tada, kai dėl jos buvo susitarta. Ši taisyklė labai svarbi dėl šalių galimybės taikyti sutartyje aptartą sąlygą, dar iki sąlygos atsiradimo pasikeitus teisiniam reguliavimui, kuris tokią sąlygą nustato esant negalimą. Tokiu atveju, nepaisant teisės aktų pakeitimo, sutarties šalių teisėms ir pareigoms bus taikomas anksčiau galiojęs ir tokios sąlygos nedraudęs teisinis reguliavimas, nes civilinius santykius reglamentuojantys teisės aktai negalioja atgal. Pavyzdžiui, atidedamosios sąlygos atveju per laikotarpį nuo sutarties sudarymo iki joje numatytos sąlygos atsiradimo skolininkas turi išsaugoti, kai sąlyga įvyks, perduotino kreditoriui daikto teisinio statuso *status quo*. Priešingu atveju kreditorius tokią sutartį, sukeliančią teisinių padarinių nuo jos sudarymo (bet ne nuo atidedamosios sąlygos atsiradimo) momento, gali panaudoti prieš nesąžiningus trečiuosius asmenis, siekdamas pašalinti daiktinių teisių suvaržymus, ypač tais atvejais, kai sąlyginis sandoris įregistruotas viešajame registre (CK 1.75 straipsnis). Naikinamosios sąlyginės prievolės atveju atsiradus naikinamajai sąlygai, sutartis taip pat nustoja galioti ne nuo sąlygos atsiradimo, bet nuo sutarties sudarymo momento. Tokiu atveju laikoma, kad sutarties tarsi nebuvo, ir šalys gražinamos į pradinę padėtį. Pavyzdžiui, neįvykdžius dovanojimo sutartyje numatytos sąlygos panaudoti dovanotą turtą tam tikram tikslui, dovanotojas turi teisę reikalauti, kad sąlyga būtų įvykdyta arba kad būtų panaikinta sutartis

ir turtas gražintas tokio teisinio statuso, koks buvo sutarties sudarymo metu (CK 6.467 straipsnis). Kaip ir atidedamosios sąlygos atveju, šiuo atveju sąlygos grįžtamosios galios ribojimai galimi tik siekiant apsaugoti sąžiningų trečiųjų asmenų, kurie įgijo tam tikrų teisių į prievolės dalyką, teises. Grįžtamosios galios sąlyginės prievolės neturi dar kai kuriais išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, atsiradus naikinamajai sąlygai periodinių arba tęstinių prievolių atveju, iki jos atsiradimo sumokėtos sumos negali būti išreikalautos ir prievolė baigiasi tik ateičiai – CK 6.464 straipsnio 2 dalis; realinių sutarčių atveju atidedamoji sąlyga neturi grįžtamosios galios, nes sutartis gali būti laikoma sudaryta tik nuo prievolės dalyko perdavimo momento – CK 6.830 straipsnio 4 dalis, 6.870 straipsnio 2 dalis ir kt.)⁴⁶⁶.

Aiškinantis, ar šalys nustatė prievolės sąlygą, ar terminą, būtina vadovaujantis bendrosiomis sutarčių aiškinimo taisyklėmis (CK 6.193–6.195 straipsniai) nustatyti tikruosius šalių ketinimus, taip pat su kokia aplinkybe šalys siejo savo teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Jeigu ta aplinkybė yra tikėtinas, neapibrėžtas įvykis ar veiksmas, kurio atlikimas ar neatlikimas nebuvo aiškus, bet apskritai jis yra įmanomas, pripažintina, kad šalys turėjo mintyje sąlygą. Ketinimą numatyti sąlygą gali patvirtinti sutartyje vartojami žodžiai „jeigu“, „kai“. Visada tokiais atvejais būtina įvertinti sutarties pobūdį, rūšį, šalių tarpusavio santykius, jų interesų pusiausvyrą, vadovautis bendraisiais teisės principais – sąžiningumo, protingumo, teisingumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, teisinio apibrėžtumo ir kt. Poreikį taikyti šias taisykles konkrečioje byloje puikiai iliustruoja kasacinio teismo toje pačioje byloje priimtose nutartyse, kuriose pateikti išaiškinimai, kaip reikėtų vertinti šalių sutartyje numatytą vieną iš esminių jos aplinkybių – kaip atidedamąjį terminą ar kaip atidedamąją sąlygą:

„Kai šalys teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą susieja su tam tikrų aplinkybių (sąlygų) atsiradimu ar neatsiradimu ateityje, t. y. jei tikrai nežinoma, ar sąlyga įvyks, laikoma, kad jos sudarė sąlyginį sandorį (CK 1.66

⁴⁶⁶ Žr. MIKELĖNAS, V., *supra note 25*, p. 102–105.

straipsnio 1 dalis). Taigi sąlyginio sandorio sąlyga yra aplinkybė, kurios atsiradimo galimybė egzistuoja, tačiau tikrai nežinoma, ar ji atsiras. Jei sutarties šalys susitarė, kad teises ir pareigas jos įgis ne nuo sutarties sudarymo, o nuo sąlygos atsiradimo momento, laikoma, kad, sąlygai neatsiradus, sandoris nesukels teisinių padarinių. Toks susitarimas vertinamas kaip sąlyginis sandoris su atidedamąja sąlyga. Terminu yra laikomas apibrėžtas ar neapibrėžtas laikotarpis, kuriam suėjus ar pasibaigus įstatymas ar šalių susitarimas numato tam tikrą civilinių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Terminas gali būti apibrėžiamas ne tik kalendorine data ar nurodomas metais, mėnesiais, savaitėmis, dienomis, valandomis, bet ir įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti (CK 1.117 straipsnis). Byloje nustatyta, kad šalys sudarytomis preliminariosiomis sutartimis įsipareigojo pirkimo-pardavimo sutartis pasirašyti per 5–60 kalendorinių dienų, *kai į žemę bus atkurtos ir įregistruotos nuosavybės teisės*. Teismai sprendė, kad sutartyje nurodytas nuosavybės teisių atkūrimas natūra į žemę yra įvykis, kuris gali įvykti arba neįvykti, sutarties galiojimo susiejimas su tokiu įvykiu reiškia, kad nustatoma naikinamoji sutarties sąlyga, o pagrindinės sutarties sudarymo terminas tokiu susitarimu nenustatomas, todėl taikė įstatyminių naikinamąjį terminą. Teismai, padarydami išvadą, kad ginčo preliminariosiose sutartyse numatytas nuosavybės teisių atkūrimas natūra į žemę yra įvykis, kuris gali įvykti arba neįvykti (pagal CK 1.66 straipsnyje vartojamą formuluotę – aplinkybė, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas), neargumentavo, kodėl būtent taip vertino šią sutartyse numatytą aplinkybę. Šioje byloje buvo svarbu nustatyti, ar ginčo sutartyse šalys siekė įtvirtinti neapibrėžtą terminą ar atidedamąją sąlygą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagal išvardytus kriterijus iš esmės nevertino aplinkybių, reikšmingų aiškinant ginčo preliminariąsias sutartis, atskleidžiant jų sudarymo metu buvusius šalių tikruosius ketinimus. Byloje nustatyta, kad ieškovas ir jam atstovavęs trečiasis asmuo yra verslo subjektai, kuriems teisiniuose santykiuose su fiziniais asmenimis keliami didesni reikalavimai, verslo subjektai paprastai turi daug didesnę sutarčių sudarymo patirtį nei fiziniai asmenys. Ieškovas ir jam

atstovavęs trečiasis asmuo, būdami verslo subjektai, dėl savo veiklos dažnai sudarydami sandorius, siekdami įsigyti žemės sklypus, į kuriuos dar neatkurtos nuosavybės teisės ir sudarydami preliminariąsias tokių žemės sklypų pirkimo–pardavimo sutartis, turėjo žinoti, kad nuosavybės teisių atkūrimo procesas trunka ilgai, paprastai ilgiau kaip CK 6.165 straipsnio 3 dalyje nustatytas vienu metų terminas, todėl svarstyтина, ar ginčo preliminariųjų sutarčių sudarymo metu jie galėjo turėti pagrįstą teisėtą lūkestį, kad nuosavybės teisės į ginčo sklypus bus atkurtos per vienus metus nuo preliminariosios sutarties pasirašymo. Tuo atveju, jei ieškovas siekė įgyti žemės sklypus tik su sąlyga, kad tai pavyks padaryti per vienus metus, jis šią sąlygą atsakovėms turėjo išreikšti aiškiai. Turi būti įvertinti bylos duomenys, patvirtinantys šalių veiksmus vykdant ginčo sutartis vienu metų laikotarpiu po jų sudarymo ir šiam laikotarpiui pasibaigus. Juos išanalizavus ir įvertinus, sprendžama, ar ieškovas nuosekliai laikėsi pozicijos, kad turi būti taikomas naikinamasis vienu metų įstatyminis terminas pagrindinėms sutartims sudaryti, ar nuosekli buvo atsakovių pozicija. Sprendžiant, ar ginčo sutartyse numatant pagrindinių sutarčių sudarymą, nustatytas neapibrėžtas terminas ar atidedamoji sąlyga, būtina įvertinti: ar konkrečiu atveju nuosavybės teisių atkūrimą į ginčo žemės sklypus šalys vertino kaip neabejotinai įvyksiantį, ar tokia galimybė joms buvo tikrai nežinoma; kaip šalių poziciją dėl numatomo nuosavybės teisių atkūrimo galimumo atskleidžia byloje nustatyti faktai, jog pirkėjas avansu sumokėjo visą kainą. Be išvardytų aplinkybių, turi būti išanalizuotos ir įvertintos kitos aplinkybės, turinčios reikšmės atskleidžiant ginčo sutarčių turinį, tikruosius šalių ketinimus pagal pirmiau išdėstytus kriterijus⁴⁶⁷.

Išnagrinėjus tą pačią bylą apeliacine ir kasacine tvarka pakartotinai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kad šalys susitarė dėl termino apibrėžimo įvykiu, kuris tikrai įvyks, todėl negalima laikyti, kad terminas nenustatytas. Tokiu atveju manytina, kad

⁴⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eskom“ v. K. B., K. S., B. M., K. P.; tretieji asmenys: UAB „Baltijos pirkliai“, V. Š., K. D. (bylos Nr. 3K-3-220/2011).

terminas yra nustatytas sandorio pagrindu ir nėra pagrindo taikyti įstatymo nuostatų, pagal kurias preliminarioji sutartis galioja vienus metus nuo jos sudarymo dienos, o pasibaigus šiam terminui šalių prievolė sudaryti pagrindinę sutartį pasibaigia (CK 6.165 straipsnio 3, 5 dalys). Kasacinis teismas konstatavo:

„<...> apeliacinės instancijos teismas, aiškindamas šalių susitarimą (sutartį), vadovavosi tiek subjektyviojo, tiek ir objektyviojo sutarčių aiškinimo metodais, tinkamai derindamas juos tarpusavyje. Pirmiausia teismas gilinosi į rašytinių sutarčių tekstą, o po to taikė subjektyviojo sutarčių aiškinimo metodą, analizavo tikruosius šalių ketinimus, jų elgesį po sutarties sudarymo, ir padarė pagrįstas išvadas, jog tarp šalių buvo sudarytas ne sąlyginis sandoris su atidedamąja sąlyga, bet sandoris su atidedamuoju terminu, apibrėžtu įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti“⁴⁶⁸.

Taikydamas nurodytuosius kriterijus kitoje byloje kasacinis teismas nusprendė, kad šalių susitarimas dėl atsiskaitymų už atliktus darbus termino, susieto su skolininko veiklos sezoniškumu ir pajamų gavimu prasidėjus jo veiklos sezonui, yra terminuotasis. Konstatavęs, kad šalys susitarė dėl termino apibrėžimo įvykiu, kuris tikrai įvyks, teismas pripažino prievolės terminą esant nustatyta:

„Terminu laikomas apibrėžtas ar neapibrėžtas laikotarpis, kuriam suėjus ar pasibaigus, įstatymas ar šalių susitarimas numato tam tikrą civilinių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Terminas gali būti apibrėžiamas ne tik kalendorine data ar nurodomas metais, mėnesiais, savaitėmis, dienomis, valandomis, bet ir įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti (CK 1.117 straipsnis). Kai šalys teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą susieja su tam tikrų aplinkybių (sąlygų) atsiradimu ar neatsiradimu

⁴⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eskom“ v. K. B., K. S., B. M., K. P.; tretieji asmenys: UAB „Baltijos pirkliai“, V. Š., K. D. (bylos Nr. 3K-3-474/2012).

ateityje, t. y. jei tikrai nežinoma, ar nurodytos aplinkybės atsiras, laikoma, kad jos sudarė sąlyginį sandorį (CK 1.66 straipsnio 1 dalis). Taigi sąlyginio sandorio sąlyga yra aplinkybė, kurios atsiradimo galimybė egzistuoja, tačiau tikrai nežinoma, ar ji atsiras. Jei sutarties šalys susitarė, kad teisės ir pareigos jos įgis ne nuo sutarties sudarymo, o nuo sąlygos atsiradimo momento, laikoma, kad, sąlygos neatsiradus, sandoris nesukels teisinių padarinių. Toks susitarimas vertinamas kaip sąlyginis sandoris su atidedamąja sąlyga. Nustačius, jog šalys susitarė dėl termino apibrėžimo įvykiu, kuris tikrai įvyks, negalima daryti išvados, kad terminas nenustatytas. <...> Šalys, gerai žinodamos sezonišką atsakovo veiklos pobūdį ir sezono pradžios laiką – gegužės mėn. – visišką atsiskaitymą siedamos su įvykiu – pajamų gavimu, susitarė, kad visiško atsiskaitymo terminas nustatomas būtent iki gegužės mėnesio⁴⁶⁹.

Kasacinis teismas yra nurodęs, kad panašiais atvejais taikant bendruosius sutarčių aiškinimo principus negalima absoliutinti lingvistinio sutarčių aiškinimo metodo. Ginčijamą rangovo ir subrangovo sudarytos sutarties nuostatą, kad rangovas atsiskaitys su subrangovu už etapinius darbus per 90 dienų terminą, skaičiuojant jo pradžią nuo darbų priėmimo, „bet ne anksčiau, nei su rangovu atsiskaitys užsakovas“, aiškinant lingvistiškai, ji reikštų šalių susitarimą dėl atidedamosios sąlygos. Tokia sutarties sąlyga, kuri gali niekada neįvykti, paneigtų rangovo ir subrangovo priešpriešinių teisių ir pareigų pusiausvyrą ir atsakomybę viena kitai už prievolių vykdymą. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į sutarties prigimtį, šalių tarpusavio santykius ir į tai, kad subrangovas neturi sutartinių ryšių su užsakovu ir net žinodamas apie užsakovo finansinę padėtį negalėtų veikti jo atžvilgiu, pavyzdžiui, dalyvauti su finansiniu reikalavimu užsakovo bankroto procese, pripažino:

⁴⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *K. P. v. UAB „Respublikinė mokomoji sportinė bazė“; trečiasis asmuo Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* (bylos Nr. 3K-3-31/2013).

„<...> minėta sutarties nuostata turi būti kvalifikuojama terminu, o ne sąlyga. Atidedamojo termino atveju kreditorius (byloje – subrangovas) turi reikalavimo teisę, o skolininkas (byloje – generalinis rangovas) – pareigą įvykdyti reikalavimą, bet tik suėjus atidedamajam terminui. Atidedamasis terminas tik suspenduoja prievolės įvykdymą, o atidedamoji sąlyga suspenduoja prievolės atsiradimą. Rangos santykiuose, kuriems būdingas atlygintinumas, prievolė atsiskaityti atsiranda priėmus darbus. Tokio pobūdžio sutartyse šalys paprastai susitaria dėl prievolės įvykdymo termino, o ne dėl prievolės atsiradimo. Sutartyje nustčius 90 dienų terminą atsiskaityti už etapinius darbus, skaičiuojant termino pradžią nuo darbų priėmimo, aiškus terminuotos prievolės atsiskaityti suformulavimas sutartyje. Nustčius šios terminuotos prievolės įvykdymą priklausomą ne nuo darbų perdavimo, o nuo sutarties sąlygos, kad generalinis rangovas atsiskaitys su subrangovu ne anksčiau, nei generaliniam rangovui sumokės užsakovas, paneigiama generalinio rangovo subrangovui atsiskaitymo prievolė, nes tokios sąlygos gali ir neatsirasti.“

Be to, toje pačioje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad ginčijamoji sutarties nuostata, nors ir kvalifikuotina kaip terminas, vis tiek turi būti pripažinta negaliojančia, nes sutartis, kuria nustatytą šalių teisių ir pareigų pabaiga siejama su tam tikru ateityje įvyksiančiu įvykiu, laikoma sudaryta nustatant terminą, tik jei toks įvykis neišvengiamai įvyks (CK 1.117 straipsnio 1, 2 dalys):

„Įvykio neišvengiamumas reiškia tai, kad tas įvykis turi įvykti objektyviai, tuo tarpu nagrinėjamu atveju neaišku, kada jis įvyks, nes prievolės įvykdymas priklauso nuo skolininko (generalinio rangovo) veiksmų (subjektyvus veiksnys), t. y. ar jis įdės pastangų gauti atsiskaitymą iš užsakovo, ar užsakovas bus mokus ir geranoriškai atsiskaitys su generaliniu rangovu, taip pat nėra aišku, ar gavęs atsiskaitymą generalinis rangovas iš karto atsiskaitys su subrangovu, ar jam atidės mokėjimą dar 90 dienų terminui ir kita.

Subrangovas (byloje – ieškovas) neturi sutartinių priemonių, neįgijo teisių pagal sutartį daryti įtaką šiam atsiskaitymo procesui⁴⁷⁰.

Kitose civilinėse bylose teismai pagrįstai pripažino, kad šalys prievolės sudaryti pagrindinę sutartį atsiradimą susiejo su įvykiais (viešojo pirkimo konkurso laimėjimu, Turto naudojimosi tvarkos sutarties tarp bendraturčių sudarymu), kurių buvimas preliminariosios sutarties sudarymo metu nebuvo ir negalėjo būti žinomas, kitaip tariant, sudarė sandorius su atidedamąja sąlyga. Kasacinis teismas konstatavo:

„<...> sprendami, ar preliminariosios sutarties sąlygoje nustatytas terminas ar atidedamoji prievolės atsiradimo sąlyga, teismai turi vertinti konkrečias bylos aplinkybes bei pagal bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles aiškintis tikrąją šalių valią. Byloje nustatyta, kad šalys ginčo preliminariąją sutartimi įtvirtino ketinimą bendradarbiauti, vykdant viešojo pirkimo objektu nurodytus darbus, ir subrangos sutartį dėl preliminarinioje sutartyje nurodytų darbų sudaryti tuo atveju, jeigu kasatorius laimės viešąjį pirkimą. Tokį sutarties šalių susitarimą bylą nagrinėję teismai pagrįstai kvalifikavo kaip sandorį su atidedamąja sąlyga⁴⁷¹;

„Preliminariosios sutarties nuostata, kad pagrindinė sutartis bus sudaroma per 30 kalendorinių dienų po to, kai kasatorė su kitais bendraturčiais sudarys Turto naudojimosi tvarkos sutartį ir ją įregistruos viešame registre, turi sąlyginės prievolės požymį, t. y. prievolė, susieta su būsima aplinkybe – Turto naudojimosi tvarkos nustatymo sutartimi. Šis tikėtinas įvykis yra objektyviai įmanomas tiek faktiškai, tiek teisiškai (CK 6.31 straipsnio 2 dalis). Tačiau apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad šalys, sudarydamos susitarimą, suprato, jog naudojimosi Turto tvarkos nustatymas priklausė nuo

⁴⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rombas“ v. UAB „ATEA“*; *trečiasis asmuo UAB „Progresyvio renovacijos“* (bylos Nr. 3K-3-526/2012).

⁴⁷¹ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 2 d. nutartį civilinėje byloje *UAB „ATEA“ v. UAB „Pireka“ (dabar – UAB „LitCon“)*; *trečiai asmenys: valstybės įmonė tarptautinis Palangos oro uostas, biudžetinė įstaiga Transporto investicijų direkcija* (bylos Nr. 3K-3-195/2013).

subjektyvios trečiojo asmens, t. y. bendraturčio, valios, todėl nurodytas įvykis galėjo ir neįvykti. Be to, byloje nustatyta, kad bendraturčių susitarimas buvo sudarytas praėjus daugiau kaip dvejiems metams po šalių Preliminariosios sutarties sudarymo ir ne su pačiu bendraturčiu, kuris taip ir nepasirašė šios tvarkos, bet su jo teisių įpėdiniu. Kasatorės įsipareigojimų įvykdymas priklausė nuo kitų asmenų (bendraturčių) valios, todėl negali būti vertinamas kaip įvykis, kuris neabejotinai įvyks. Toks šalių susitarimas neužtikrina teisinio apibrėžtumo, teisinių santykių teisinės padėties aiškumo laiko atžvilgiu bei teisinių santykių stabilumo, kas yra būdinga termino nustatymui⁴⁷².

Prievole su atidedamąja sąlyga teismas pripažino ir šalių susitarimą dėl nuomos sutarties termino pratęsimo tuo atveju, jeigu nuomininkas laiku mokės nuomos mokesčius ir mokesčius už komunalines paslaugas⁴⁷³, banko sutikimą sujungti hipoteka įkeistus žemės sklypus, jeigu bankui į dalį naujai suformuoto žemės sklypo išliks pirminis įkeitimas⁴⁷⁴, t. y. atvejus, kai šalys teisių ar pareigų atsiradimą siejo su tam tikrų aplinkybių (sąlygų) atsiradimu ateityje.

⁴⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *M. S. (Ž. S. teisių perėmėjas) v. B. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-529/2012).

⁴⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Biudžetinė įstaiga Panevėžio dailės mokykla v. Asociacija Jėgos grožio klubas „Hermis“; tretieji asmenys: Panevėžio miesto savivaldybės administracija, Panevėžio miesto savivaldybės taryba* (bylos Nr. 3K-3-11-701/2017).

⁴⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB bankas v. UAB „Nonfera“ ir BUAB M. B. autocentras; tretieji asmenys: „Swedbank“, AB, Vilniaus miesto 24-ojo notarų biuro notaras A. G., UAB „MB Projektai“* (bylos Nr. 3K-3-143/2014).

5.1.1. Atidedamasis terminas ir atidedamoji sąlyga

Prievolė, kuriai įvykdyti numatytas atidedamasis terminas, yra egzistuojanti prievolė, nevykdytina tol, kol nesuėjo tam tikras terminas ar nebuvo tam tikros aplinkybės (CK 6.33 straipsnio 1 dalis). Šioje normoje nurodyta „tam tikra aplinkybė“ aiškintina ne kaip prievolės sąlyga, būdinga sąlyginėms prievolėms, bet kaip vienas iš būdų nustatytam prievolės terminui apibrėžti, t. y. šiuo atveju kalbama apie tai, kad terminas apibrėžiamas įvykiu, kuris neišvengiamai įvyks (CK 1.117 straipsnio 2 dalis). Taigi atidedamasis terminuotosios prievolės terminas yra toks terminas, kuris nukelia galiojančios prievolės vykdymą į ateitį. Skirtingai nuo atidedamosios sąlygos, kuri leidžia atidėti prievolės atsiradimą, atidedamasis terminas atideda tik šalių teisių ir pareigų įgyvendinimą ir vykdymą. Pati prievolė galioja, bet kreditorius tol, kol nesuėjo atidedamasis terminas, negali įgyvendinti savo reikalavimo teisės, o skolininkas neprivalo vykdyti prievolės. Pagal CK 1.123 straipsnio 1 dalį, jeigu pareigos atsiradimas siejamas su tam tikro termino pabaiga, negalima reikalauti jos atlikti tol, kol baigsis tas terminas. Pavyzdžiui, jeigu paskolos sutartis numato, kad paskolos gavėjas skolą grąžins po metų nuo pinigų jam perdavimo dienos, tai visą šį laikotarpį kreditorius negali reikalauti skolos grąžinti, o skolininkas jos grąžinti neprivalo⁴⁷⁵.

Prievolė su atidedamąja sąlyga yra tokia prievolė, kurioje teisių ir pareigų atsiradimą bei pasikeitimą šalys susieja su tokia aplinkybe, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas (CK 1.66 straipsnio 2 dalis). Atidedamoji sąlyga – toks įvykis ar veiksmas, su kuriuo siejamas prievolės atsiradimas ar pasikeitimas, taip pat ir prievolės šalių konkrečių teisių ar pareigų atsiradimas ir pasikeitimas. Atidedamoji sąlyga sustabdo ir prievolės atsiradimą, ir vykdymą tol, kol nėra aišku, ar sąlyga įvykdyta, kartu ir prievolė iki tol nėra vykdytina. Atidedamosios sąlygos atveju šalių teisės ir pareigos atsiranda tik atsiradus sąlygai. Įvykdžius atidedamąją sąlygą, prievolė laikoma galiojančia

⁴⁷⁵ Žr. MIKELĖNAS, V., *supra note* 268, p. 56–57; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 520–523; MIKELĖNAS, V., *supra note* 25, p. 87, 112.

nuo sutarties sudarymo. Pavyzdžiui, pagal draudimo sutartį draudikas įsipareigoja išmokėti sutartyje nustatyto dydžio draudimo išmoką, jeigu per draudžiamąjį laikotarpį įvyks sutartyje numatytas draudžiamasis įvykis (CK 6.987 straipsnis). Taigi jeigu atidedamoji sąlyga (draudžiamasis įvykis) draudimo sutartyje numatytoju laikotarpiu atsiranda, kyla sutartyje jos sudarymo metu numatyta draudiko prievolė išmokėti išmoką ir atsiranda draudėjo teisė tokios išmokos reikalauti. Jeigu numatytosios sąlygos (draudžiamasis įvykis per nustatytą draudžiamąjį laikotarpį) neatsiranda, tai neatsiranda ir draudiko prievolės, kurios atsiradimas buvo siejamas su šia atidedamąja sąlyga, o draudėjas savo sąlyginės reikalavimo teisės neįgyja, nors draudimo sutartis galioja. Jeigu tokiu atveju asmuo yra prievolę įvykdęs, jis turi teisę reikalauti grąžinti tai, ką buvo perdavęs tariamajam kreditoriui⁴⁷⁶.

Atidedamasis terminas ir atidedamoji sąlyga sukelia nemažai teisinių padarinių, kurie apibrėžia esminius atidedamojo termino ir atidedamosios sąlygos skirtumus ir kai kuriuos bendruosius požymius. Prof. V. Mikelėnas nurodo tam tikrus teisinius padarinius, kurių yra siekiama *nustatant* prievolėje atidedamąjį terminą ir atidedamąją sąlygą⁴⁷⁷:

pirma, kreditorius neturi teisės įgyvendinti savo reikalavimo teisės tol, kol sueis skolininko naudai nustatytas atidedamasis terminas, nors pati prievolė ir egzistuoja. Taigi esant atidedamajam terminui prievolė galioja, tik kreditorius negali reikalauti jos vykdyti, – to reikalauti jis gali tik suėjus šiam terminui (CK 6.33 straipsnio 2 dalis). Vadinasi, skolininkas privalo pradėti vykdyti prievolę taip pat tik suėjus atidedamajam terminui, be to, gali gintis nuo kreditoriaus priešlaikinio reikalavimo prašydamas taikyti terminą, bet įvykdęs prievolę prieš sueinant atidedamajam terminui jis negali reikalauti grąžinti to, ką įvykdė (CK 6.33 straipsnio 2 dalis, 6.34 straipsnio 2 dalis, 6.241 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Šiuo atveju negalima teigti, kad kreditorius įvykdymą gavo be teisinio pagrindo, nes toks pagrindas – galiojanti prievolė – buvo. Dėl to priešlaikinio prievolės įvykdymo negalima tapatinti su turto

⁴⁷⁶ MIKELĖNAS, V., *supra note* 25, p. 87, 99–100.

⁴⁷⁷ *Ibid.*, p. 100–101; 122–125; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 520–523.

įgijimu be pagrindo ar nepagrįstu praturtėjimu. Tokius prieš terminą įvykdytos prievolės padarinius įstatymas sieja su skolininko savanoriškumu ir neklydimu. Jeigu skolininkas buvo priverstas įvykdyti prievolę pirma laiko dėl prieš jį pavartoto smurto ar grasinimų, apgaulės ar suklydimo, jis gali reikalauti grąžinti tai, ką yra perdavęs kreditoriui. Atidedamosios sąlygos atveju kreditorius taip pat negali reikalauti įvykdyti prievolės, kol nėra atsiradusi numatytoji sąlyga, bet, priešingai nei atidedamojo termino atveju, – dėl to, kad, kol neatsiranda sąlyga, visai negalioja pati prievolė. Įvykdęs prievolę iki atsirandant sąlygai skolininkas paprastai turi teisę remdamasis CK 6.237 straipsniu reikalauti jam grąžinti viską, ką jis perdavė kreditoriui nesant tam teisinio pagrindo (galiojančios prievolės);

antra, atidedamojo termino laikotarpiu kreditoriaus reikalavimui netaikoma ieškinio senatis. Kadangi kreditorius gali įgyvendinti savo reikalavimo teisę tik suėjus atidedamajam terminui, ieškinio senaties termino eiga taip pat negali prasidėti, kol nėra suėjęs atidedamasis terminas, o šio termino eiga prasideda, kai skolininkas neįvykdo prievolės nustatytuju terminu ir taip pažeidžia kreditoriaus teises (CK 1.127 straipsnio 2 dalis). Ieškinio senaties termino eiga neprasideda ir iki atidedamosios sąlygos atsiradimo, bet dėl to, kad šiuo atveju iki sąlygos atsiradimo kreditorius ne tik neturi reikalavimo teisės, taigi nesama teisė negali būti ir pažeista, bet ir negalioja pati prievolė, o ieškinio senaties terminas skaičiuojamas nuo sužinojimo apie teisės pažeidimą momento (CK 6.127 straipsnio 1 dalis);

trečia, atsitiktinės daikto žūties ar sugedimo rizika tenka daikto savininkui arba terminą perduoti ar perimti daiktą praleidusiam asmeniui. Jeigu sutartis numato, kad daikto savininku asmuo tampa nuo sutarties sudarymo momento ir yra numatytas daikto perdavimo atidedamasis terminas, ir jeigu daiktas neperduodamas per atidedamąjį terminą, tai atsitiktinio daikto žuvimo ar sugedimo rizika tenka asmeniui, pažeidusiam terminą perduoti ar priimti daiktą, jeigu sutartis nenustato ko kita (CK 4.52 straipsnis). Atidedamosios sąlygos atveju daikto, kuris yra prievolės dalykas, atsitiktinės žūties rizika, kol

atsiras sąlyga, tenka daikto savininkui (pirkimo–pardavimo sutarties atveju – pardavėjui), nes iki tol, kol neatsiranda sąlyga, negalioja pati prievolė;

ketvirta, esant nustatytam atidedamajam terminui, prieš skolininką negalima taikyti įskaitymo, t. y. jeigu atidedamasis terminas nustatytas skolininko naudai, kreditorius negali pasinaudoti įskaitymo teise. Pagal CK 6.130 straipsnio 1 dalį, įskaityti galima tik tokį reikalavimą, kurio terminas yra suėjęs arba kurio terminas nenurodytas ar apibūdintas pagal pareikalavimo momentą. Kadangi atidedamasis terminas sustabdo prievolės vykdymą ir kreditorius negali įgyvendinti savo reikalavimo teisės iki sueis terminas, jis taip pat negali tokio reikalavimo taikyti prieš skolininką ir įskaitymu panaikinti savo prievolės jam. Kita vertus, jeigu skolininkui yra nustatytas lengvatinis terminas (šalių susitarimu, vienasmeniškai kreditoriaus ar teismo), kreditorius įskaitymo teise pasinaudoti gali (CK 6.132 straipsnis). Tokia galimybė paaiškinama tuo, kad lengvatinis terminas tik sustabdo priverstinio vykdymo priemonių taikymą skolininkui, bet nesustabdo kreditoriaus reikalavimo teisės įgyvendinimo, nes prievolės vykdymo terminas jau yra suėjęs ir skolininko pareiga vykdyti prievolę jau yra atsiradusi. Juo labiau negalima prieš skolininką taikyti įskaitymo atidedamosios sąlygos atveju, nes, kol sąlyga neįvykusi, kreditorius ne tik neturi reikalavimo teisės vykdyti prievolę, kaip yra atidedamojo termino atveju, bet tarp šalių nėra ir galiojančios prievolės;

penkta, skolininkas turi teisę įvykdyti prievolę pirma laiko tik jeigu to nedraudžia įstatymai, sutartis arba toks prievolės įvykdymas neprieštarauja jos esmei (CK 6.53 straipsnio 3 dalis). Pagal bendrąją taisyklę, jeigu atidedamasis terminas nustatytas kreditoriaus naudai, skolininkas negali reikalauti, kad kreditorius priimtų prievolės įvykdymą pirma laiko, nes tai pažeistų kreditoriaus interesus (pavyzdžiui, CK 6.873 straipsnio 4 dalyje numatytos atlygintinės paskolos sutarties atveju). Jeigu kreditorius sutinka ir vienašališkai atsisako taikyti jo naudai nustatytą terminą, skolininkas gali įvykdyti prievolę anksčiau termino. Jeigu atidedamasis terminas nustatytas skolininko naudai, skolininkas turi teisę jo taikymo atsisakyti ir įvykdyti prievolę pirma laiko (CK 6.873 straipsnio 3 dalis). Kalbėti apie prievolės vykdymą iki atidedamosios

sąlygos atsiradimo nėra prasmės, nes iki šio momento nėra pačios galiojančios prievolės ir jos atsiradimas ar pasikeitimas siejamas kaip tik su sąlygos įvykimu;

šešta, kreditorius turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kad ir kieno naudai būtų nustatytas terminas. Kadangi esant atidedamajam terminui prievolė galioja, jis turi teisę reikalauti užtikrinimo, kad prievolė terminui suėjus bus įvykdyta. Su pastarąja prof. V. Mikelėno mintimi negalima sutikti, nes nepasibaigus atidedamajam terminui kreditorius neturi reikalavimo teisės į skolininką, taigi neturi ir teisės į ieškinį materialiaja teisine prasme, t. y. teisės į ieškinio patenkinimą. Jeigu tokiu atveju ieškinys būtų pareikštas, teismas jį turėtų atmesti nesant vienos iš materialiujų teisės į ieškinį sąlygų – nepasibaigus terminui reikalavimo teisei atsirasti⁴⁷⁸. Gavęs tokį ieškinį, teismas neturėtų tenkinti ir prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, nesant preliminarus (*prima facie*) teisės į ieškinio patenkinimą pagrindimo⁴⁷⁹ (CPK 144 straipsnio 1 dalis), nebent ieškinyje būtų nurodytas kitas pažeistųjų teisių gynimo būdas ir prašoma, pavyzdžiui, nutraukti sutartį ir priteisti sumą anksčiau termino dėl įstatyme ar sutartyje nustatytų aplinkybių. Pagrįsta manyti, kad kreditorius neturi teisės rinktis tokių gynybos būdų ir priemonių,

⁴⁷⁸ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 84, p. 451; DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 360, p. 11–12.

⁴⁷⁹ ARMALIS, K. Laikinių apsaugos priemonių taikymo testas Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. *Teisė 2016 100*, p. 68-80 [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/10247/8401>>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo apžvalgos 2.1. skirsnis „Preliminarus ieškinio pagrįstumo vertinimas taikant laikinąsias apsaugos priemones“. *Teismų praktika*. Nr. 34, p. 406-409; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje AB „flyLAL-Lithuanian Airlines“ v. Latvijos įmonės „Air Baltic Corporation“, oro uostas „Ryga“; tretieji asmenys: UAB „ŽIA valda“, UAB „Indeco: Investment and Development“, bendra Lietuvos ir JAV UAB „Sanitex“, UAB „VA REALS“ (bylos Nr. 2-949/2008); 2009 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ACME“ v. UAB „GPP“ (bylos Nr. 2-663/2009); 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Topometra“ v. UAB „Abrisas“ (bylos Nr. 2-698/2009); 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Icor“ v. UAB „Ozantis“, A. J., H. E., K. T. A., R. B., W. W.; trečiasis asmuo bendrovė „AROSA Vermoegensverwaltungsgesellschaft m.b.H.“ (bylos Nr. 2-2174/2010); 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje VšĮ „Tikslitas“ v. P. G. (bylos Nr. 2-1535/2014); 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Litgrid“ v. J. L.; trečiasis asmuo UAB „Elektra visiems“ (bylos Nr. 2-1862/2014); 2015 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje L. B. ir R. B. v. M. B. (bylos Nr. 2-106-381/2015); 2015 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje E. V. v. BUAB „Ažuolo gilė“ (bylos Nr. 2-392-381/2015); 2015 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje V. J. T. ir J. T. v. V. Š., T. U. „BTA Insurance Company SE“, UAB „Vaivorykštė“, UAB „Tikroji vaivorykštė“, A. V. (bylos Nr. 2-1172-381/2015); 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Emsi“ v. Lietuvos kriminalinės policijos biuras (bylos Nr. e2-713-381/2016) ir kt.

kuriuos taikyti teisę suteikia tik galiojančios reikalavimo teisės turėjimas, pavyzdžiui, kol sueis atidedamasis terminas, kuris nustatytas skolininko naudai, kreditorius negali pareikšti netiesioginio ieškinio (CK 6.68 straipsnis), nes tokį ieškinį turi teisę pareikšti tik kreditorius, kuris turi neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui⁴⁸⁰. Kalbant apie prievolės su atidedamąja sąlyga, iš viso nekyla klausimų nei dėl nurodytųjų procesinio pobūdžio (laikinosios apsaugos) priemonių, nei dėl materialiojo teisinio pobūdžio teisės gynbos būdų taikymo galimybės iki sąlygos atsiradimo, nes asmuo dar neturi kreditoriaus statuso ir kartu reikalavimo teisės;

septinta, per atidedamąjį terminą skolininkui tapus nemokiam ar esant kitoms įstatyme nustatytoms sąlygoms jis praranda termino jam teikiamas lengvatas. Tokiais atvejais pripažįstama, kad prievolė tampa vykdytina, nes jis negali remtis terminu (CK 1.123 straipsnio 3 dalis, 6.35 straipsnio 4–6 dalys). Kreditorius tokiais atvejais gali savo teises ginti pareikšdamas tiesioginį ieškinį skolininkui arba taikydamas kitus kreditoriaus teisių gynimo būdus (*actio Pauliana* arba netiesioginį ieškinį), nes laikoma, kad jis gali įgyvendinti savo reikalavimo teisę. Sąlyginės prievolės atveju kreditorius savo būsimas teises, susijusias su prievolės dalyku, per laikotarpį nuo sutarties sudarymo iki sąlygos atsiradimo gali reikalauti užtikrinti taikant prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus (hipoteką, įkeitimą, draudimą skolininkui perleisti prievolės dalyką tretiesiems asmenims ir kt.).

Pasibaigus atidedamajam terminui skolininkui ir kreditoriui atsiranda tam tikrų teisinių padarinių: *pirma*, skolininkas privalo įvykdyti prievolę, o kreditorius gali reikalauti ją įvykdyti; *antra*, skolininkas, neįvykęs prievolės, kai yra suėjęs atidedamasis terminas, laikomas pažeidusiu prievolę (CK 6.63 straipsnio 1 dalies 2 punktas); *trečia*, skolininkui neįvykdžius prievolės, kai yra suėjęs atidedamasis terminas, pripažįstama, kad yra pažeistos kreditoriaus

⁴⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. W. v. UAB „Meicė“, A. K., R. U., UAB „Trakų Investicijos“, UAB „Arvydų giria“, UAB „Užupio Investicijos“* (bylos Nr. 3K-3-501/2013); 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. v. Nordea Bank Finland Plc; trečiasis asmuo BUAB „Ingero“* (bylos Nr. 3K-3-254/2014).

teisės, todėl prasideda ieškinio senaties termino eiga jo pažeistai teisei ginti (CK 1.127 straipsnio 2 dalis). Panašių teisinių padarinių kyla ir atsiradus atidedamajai sąlygai, nes tokiu atveju atsiranda galiojanti prievolė, konkrečios sutartyje numatytos šalių teisės ir pareigos, taigi viena šalis turi teisę reikalauti prievolę vykdyti, o kita turi atitinkamą pareigą, kurios neįvykdžius prievolė laikoma pažeista ir ją galima įprastais teisių gynimo būdais ginti per įstatymo nustatytus ieškinio senaties terminus.

5.1.2. Naikinamasis terminas ir naikinamoji sąlyga

Pagal CK 6.33 straipsnio 3 dalį, prievolė su naikinamuoju terminu yra prievolė, kurios trukmė apibrėžta įstatymuose ar šalių susitarimu ir kuri pasibaigia tam terminui suėjus.

Jeigu tam tikri sandorio teisiniai padariniai siejami su termino pabaiga, tai sandoris ar prievolė nustoja galioti tam terminui pasibaigus (CK 1.123 straipsnio 2 dalis). Šalių teisių ir pareigų įgyvendinimo trukmė yra ribota. Šalys įgyvendina savo teises ir atlieka pareigas iki kol sueina naikinamasis terminas, kuris apibrėžia prievolės galiojimo trukmę. Pasibaigus naikinamajam terminui, prievolė baigiasi nuo termino suėjimo momento, bet tik ateičiai. Toks yra vienas iš įstatymuose numatytų prievolių pabaigos pagrindų (CK 6.124 straipsnis). Prievolės pasibaigimas šiuo atveju neturi grįžtamosios galios. Prieš sueinant naikinamajam terminui prievolė galioja ir turi būti vykdoma, bet naikinamajam terminui suėjus išlieka tas prievolės teisinis statusas, kuris buvo prieš sueinant naikinamajam terminui, t. y. iki termino pasibaigimo atsiradusi prievolė taip pat turi būti vykdoma (pavyzdžiui, turi būti sumokėtas įsiskolinimas pagal būsto paskolos sutartį)⁴⁸¹. Minėtoji naikinamojo termino ypatybė (jis neturi grįžtamosios galios ir prievolė baigiasi tik ateičiai) skiria jį nuo naikinamosios sąlygos, nes įvykus naikinamajai sąlygai dėl jos grįžtamojo poveikio prievolė baigiasi *ab initio*⁴⁸².

Prievolė su naikinamąja sąlyga yra tokia prievolė, kurioje nustatomų teisių ir pareigų pasibaigimą šalys numato priklausomą nuo aplinkybės, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas (CK 1.66 straipsnio 3 dalis). Naikinamoji sąlyga – tai toks įvykis ar veiksmas, su kuriuo siejamas prievolės pasibaigimas, kartu ir jos šalių teisių bei pareigų pasibaigimas. Esant nustatytai naikinamajai sąlygai, prievolė egzistuoja ir vykdoma iš karto nuo jos atsiradimo dienos, bet tik iki tol, kol atsiranda naikinamoji sąlyga. Be to, nėra aišku, kiek laiko prievolė galios, nes nėra žinoma, ar įvyks ir kada įvyks sąlyga, su kuria

⁴⁸¹ Žr. 4.2.2 skirsnį „Naikinamieji terminai“.

⁴⁸² MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 57; MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 520.

siejamas prievolės pasibaigimas. Atsiradus naikinamajai sąlygai, prievolė baigiasi. Pavyzdžiui, pagal CK 6.417 ir 6.418 straipsnius, pirkimo–pardavimo sutartį su atpirkimo teise sudaręs pardavėjas įgyja teisę parduotąjį daiktą atpirkti, o pirkėjas penkerius metus turi daiktą valdyti taip, kad pardavėjas tą atpirkimo teisę galėtų įgyvendinti. Pardavėjas, įgyvendindamas atpirkimo teisę, turi teisę daiktą atsiimti be jokių teisės į tą daiktą suvaržymų ir apribojimų. Taigi sutartyje numatyta pardavėjo atpirkimo teisė yra pirkimo–pardavimo sutartį naikinanti sąlyga ir pardavėjui atpirkimo teisę įgyvendinus pirkimo–pardavimo sutarties galiojimas baigiasi *ab initio*. Pirkėjas tokiu atveju netenka nuosavybės teisės į daiktą, nuosavybės teisė grįžta pardavėjui ir pripažįstama, kad daikto savininku visą laiką buvo pardavėjas. Naikinamoji sąlyga turi grįžtamąją galią, nes jai atsiradus šalys grąžinamos į ankstesnę padėtį, o sutartis nustoja galioti nuo sudarymo dienos. Pirkimo–pardavimo sutarties, kurioje numatyta atpirkimo teisė, naikinamosios sąlygos grįžtamąją galią patvirtina teisės nuostata, kad pardavėjas daiktą atperka be jokių daiktinių teisių į jį suvaržymų ar ribojimų (CK 6.418 straipsnio 2 dalis).

Dvišalės prievolės atveju ta pati prievolės sąlyga vienai šaliai gali būti atidedamoji, o kitai – naikinamoji. Pavyzdžiui, jeigu pirkimo–pardavimo sutartyje numatoma, kad nuosavybės teisė į daiktą pirkėjui pereis tik jam sumokėjęs daikto kainą, sąlyga dėl nuosavybės perėjimo momento pirkėjui yra atidedamoji, nes tik įvykdęs prievolę apmokėti už daiktą pirkėjas taps daikto savininku, o pardavėjui ta pati sąlyga bus naikinamoji, nes pirkėjui ją įvykdžius pardavėjas neteks nuosavybės teisės⁴⁸³.

⁴⁸³ MIKELĖNAS, V., supra note 25, p. 88, 101, 105.

5.2. Šalis, kurios naudai nustatomi materialiosios teisės terminai

Minėta, kad materialiosios teisės terminų pasibaigimo teisinius padarinius lemia ne tik termino rūšis, bet ir aplinkybė, kurios šalies naudai tas terminas nustatytas. Terminai dažniausiai arba nukelia prievolės įvykdymą vėlesniam laikui (atidedamasis terminas), arba visai panaikina skolininko pareigą (naikinamasis terminas). Atidedamojo termino nustatymo atveju viena iš asmens subjektinės materialiosios teisės galiojimo specialiųjų sąlygų yra reikalavimo teisės termino suėjimas, kuris reiškia, kad asmuo apskritai neturi teisės į ieškinį materialiąja teisine prasme ir jo ieškinys negalėtų būti patenkintas, jeigu reikalavimas pareiškiamas anksčiau, nei yra pasibaigęs skolininko prievolės įvykdymo terminas⁴⁸⁴. Iš to galima daryti pagrįstą išvadą, kad terminas prioritetiškai gina prievolę turinčios įvykdyti šalies (skolininko) interesus⁴⁸⁵. Atsižvelgiant į nurodytą terminų paskirtį ir teisinę reikšmę, įstatyme įtvirtinta termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija (CK 1.123 straipsnio 3 dalis). Remiantis šia prezumpcija, kilus abejonių, ar kreditorius gali pareikšti materialųjį reikalavimą skolininkui anksčiau, nei yra nustatytas skolininko prievolės įvykdymo terminas, yra preziumuojama, kad kreditorius tokios teisės neturi, – tokiais atvejais sutartis aiškinama skolininko naudai⁴⁸⁶.

Termino nustatymą skolininko naudai geriausiai iliustruoja dvi teisės normose tiesiogiai įtvirtintos taisyklės:

pirma, jeigu pareigos atsiradimas siejamas su tam tikro termino pabaiga, negalima reikalauti jos atlikti, kol baigsis tas terminas (CK 1.123 straipsnio 1 dalis). Vadinasi, iš pareigą privalančio atlikti asmens negalima reikalauti vykdyti prievolės, jeigu nėra pasibaigęs terminas, su kuriuo siejamas tos prievolės atsiradimas. Pavyzdžiui, negalima reikalauti grąžinti paskolos sumos,

⁴⁸⁴ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 84, p. 451; DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 360, p. 11–12.

⁴⁸⁵ MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 514.

⁴⁸⁶ Žr. MIKELĖNAS, V., supra note 268, p. 59–63, 86–87; MIKELĖNAS, V., supra note 25, p. 115–119; MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 514–519.

jeigu nėra suėjęs šalių sutartyje nustatytas jos grąžinimo terminas (CK 6. 873 straipsnio 1 dalis);

antra, jeigu tam tikri sandorio teisiniai padariniai siejami su termino pabaiga, tai sandoris ar prievolė nustoja galioti tam terminui pasibaigus. Pavyzdžiui, pasibaigus nuomos sutarties terminui nuomos santykiai tarp šalių pasibaigia, nuomininkas turi išsikelti iš būsto, bet nuo tos dienos jis neturi prievolės mokėti nuompinigių (CK 6. 487, 6.496 straipsniai); terminuotasis laidavimas baigiasi, jeigu kreditorius, suėjus laidavimo ar prievolės įvykdymo terminui, per tris mėnesius nepareiškia laiduotojui ieškinio⁴⁸⁷ (CK 6.88 straipsnis); neterminuotasis laidavimas baigiasi suėjus dvejiems metams nuo laidavimo sutarties sudarymo dienos, jeigu kreditorius per šį terminą nepareiškia ieškinio laiduotojui⁴⁸⁸ (CK 6.89 straipsnio 1 dalis) ir kt.⁴⁸⁹

Kita vertus, kaip ir kiekviena teisinė prezumpcija, termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija irgi gali būti nugrinčyta. Kreditorius turi teisę įrodinėti, kad terminas nustatytas (įstatyme, šalių sudarytoje sutartyje, teismo sprendime, arba tai gali būti aišku atsižvelgiant į prievolės esmę ir pobūdį) kreditoriaus arba abiejų šalių naudai (CK 6.35 straipsnio 4 dalis). Prezumpcija yra taikoma tik tada, kai įstatyme, teismo sprendime arba šalių susitarime nenumatoma kitokia teisės termino reikšmė. Pavyzdžiui, paskolos ir kreditavimo teisiniais santykiams galioja įstatyme įtvirtinta prezumpcija, kad terminas yra nustatytas skolininko naudai, nes paskolos gavėjas privalo grąžinti gautą paskolą sutartyje nustatytu laiku, o jeigu sutartyje skolos grąžinimo terminas nenustatytas arba paskola turi būti grąžinta pagal pareikalavimą, tai paskolos sumą skolininkas turi grąžinti per 30 dienų nuo kreditoriaus pareikalavimo, jeigu sutartis nenustato ko kita (CK 6.873 straipsnio 1 ir 2 dalys, 6.881 straipsnis). Tačiau pagal CK 6.873 straipsnio 4 dalį atlygintinės paskolos sumą paskolos gavėjas gali grąžinti prieš terminą tik

⁴⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-257/2011); 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-190/2012).

⁴⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Onninen“ v. AB „AKS projektai“* (bylos Nr. 3K-3-88/2012).

⁴⁸⁹ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A., *supra note 27*, p. 247.

paskolos davėjui sutikus; tai patvirtina, kad šiuo atveju terminas nustatytas ir kreditoriaus naudai. Viena vertus, kreditorius negali reikalauti, kad skolininkas paskolos sumą grąžintų anksčiau termino, bet, kita vertus, ir skolininkas neturi teisės skolos grąžinti anksčiau laiko, nes kreditorius suinteresuotas gauti už paskolintus pinigus palūkanas ir tai yra kreditoriui suteikiamo teisinio apibrėžtumo garantija kreditavimo teisinių santykių srityje. Taigi šiuo atlygintinės paskolos atveju galima teigti, kad terminas nustatytas abiejų šalių naudai. Pasaugos davėjo naudai terminas nustatytas pagal pasaugos sutartį: saugotojas privalo saugoti daiktą sutartyje nustatytą pasaugos terminą (CK 6.834 straipsnio 1 dalis), bet privalo jį grąžinti davėjui pareikalavus, nors nebūtų pasibaigęs sutartyje nustatytas saugojimo terminas (CK 6.832 straipsnio 4 dalis, 6.848 straipsnis).

Kaip matyti, sprendžiant, kurios šalies naudai nustatytas terminas, teisiškai svarbios yra ne tik aplinkybės, nuo kada atsiranda įpareigotojo asmens pareiga vykdyti prievolę arba nuo kada ta prievolė nustoja galioti, bet ir įstatymo ar sutarties nustatytos šalies atsisakymo taikyti termino suteikiamas lengvatas taisyklės ir padariniai.

Atsisakymas taikyti terminą reiškia šalies, kurios naudai terminas nustatytas, teisę atsisakyti termino teikiamų lengvatų. Nors sutartyje nustatytas paskolos grąžinimo terminas apsaugo paskolos gavėją nuo kreditoriaus reikalavimo grąžinti paskolos sumą anksčiau termino, bet neatlygintinės paskolos atveju šios termino suteikiamos lengvatos skolininkas gali savo valia atsisakyti ir paskolos sumą grąžinti anksčiau termino be kreditoriaus sutikimo, jeigu paskolos sutartis nenumato ko kita (CK 6.873 straipsnio 3 dalis). Nors pasaugos davėjas turi teisę reikalauti, kad daiktas būtų saugomas visą sutartyje nustatytą terminą, jis gali šios termino teikiamos lengvatos atsisakyti ir pareikalauti daiktą grąžinti anksčiau termino. Gi saugotojas privalo saugoti daiktą visą nustatytąjį terminą arba grąžinti daiktą pasaugos davėjui pareikalavus.

Atsisakyti termino taikomos lengvatos, kai terminas nustatytas vienos iš šalių naudai, prievolės šalis gali be kitos šalies sutikimo (CK 6.35 straipsnio 5

dalį). Tokiu atveju prievolę reikia įvykdyti nedelsiant. Pavyzdžiui, jei skolininkas pasiūlo kreditoriui priimti prievolės įvykdymą prieš terminą, tokie skolininko veiksmai reiškia atsisakymą taikyti atidedamojo termino jam suteikiamą lengvatą ir prievolę jis (skolininkas) tokiu atveju turi įvykdyti nedelsdamas.

Vis dėlto negalima vienašališkai atsisakyti taikyti termino, kai jis šalių sutartimi nustatytas abiejų šalių naudai. Tokiu atveju tik pačios šalys gali susitarti dėl sutarties galiojimo ir prievolės vykdymo terminų, jų trukmės, sutrumpinimo ar pratęsimo, t. y. tik sutarties šalys gali susitarti dėl termino teikiamos naudos ir lengvatų pakeitimo ar jų atsisakymo. Šalis privalo nedelsdama įvykdyti prievolę, o kita šalis įgyja teisę to reikalauti ne tik tada, kai šalis atsisako taikyti jos naudai nustatytą terminą, bet ir tada, kai pagal įstatymą ar sutartį ji netenka teisės į termino teikiamas lengvatas (CK 6.35 straipsnio 6 dalis), pavyzdžiui, skolininkui iškeliamą bankroto byla arba jis tampa nemokus, be kreditoriaus sutikimo sumažina ar sunaikina prievolės įvykdymo užtikrinimą ir kt. (CK 6.35 straipsnio 4 dalis). Termino teikiamos lengvatos panaudos gavėjas gali netekti panaudos davėjo reikalavimu, nes CK 6.641 straipsnio 2 dalis numato panaudos davėjo teisę nutraukti neatlygintino daikto naudojimo sutartį ir pareikalauti grąžinti jam daiktą prieš sutartyje numatytą terminą, jeigu daiktas skubiai ir neišvengiamai reikalingas pačiam panaudos davėjui dėl nenumatytų ir nepaprastųjų aplinkybių. Sutartyje šalys gali susitarti ir dėl kitų, tiesiogiai įstatyme nenumatytų aplinkybių, kurioms esant nustoja galioti termino teikiama lengvata. Pavyzdžiui, sutartyje numatoma, kad kreditorius įgyja teisę reikalauti grąžinti paskolintąją sumą anksčiau termino, jeigu skolininkas be jo sutikimo paima paskolą iš kito kreditoriaus ir padidina savo įsipareigojimų našta.

Atsisakyti taikyti jo naudai nustatytą terminą vienašališkai gali ir kreditorius. Pavyzdžiui, pagal atlygintinę paskolos sutartį, kreditorius turi teisę leisti skolininkui įvykdyti sutartį ir grąžinti paskolos sumą anksčiau termino. Tokiu atveju, remdamasis ta pačia CK 6.35 straipsnio 6 dalyje numatyta teisės nuostata, skolininkas turi teisę prievolę įvykdyti nedelsdamas.

CK 6.53 straipsnio 3 dalis įtvirtina prezumpciją, kad skolininkas turi teisę įvykdyti prievolę prieš terminą, jeigu to nedraudžia įstatymai ar sutartis arba prievolės įvykdymas prieš terminą neprieštarauja jos esmei. Taigi viena teisinė prezumpcija, kad terminas nustatytas skolininko naudai, kartu reiškia ir prezumpciją, kad skolininkas turi teisę įvykdyti prievolę prieš terminą, bet ir šią prezumpciją, kaip matyti iš pateiktųjų pavyzdžių, gali paneigti įstatymas, sutartis ar pati prievolės esmė. Išimtis iš šios taisyklės gali būti taikoma ir tada, kai terminas nustatytas skolininko naudai, ir kai jis nustatytas abiejų šalių naudai (pavyzdžiui, šalių sutartis gali nustatyti draudimą paskolos gavėjui gražinti paskolos sumą anksčiau laiko ir atlygintinės, ir neatlygintinės paskolos sutarties atveju).

Jeigu terminas nustatytas kreditoriaus naudai, skolininkas turi teisę įvykdyti prievolę prieš terminą tik išimtiniais atvejais, kai tai numatyta įstatyme arba sutartyje, arba kai kreditorius sutinka priimti prievolės įvykdymą prieš terminą (nors sutartyje numatyta kitaip, atsižvelgdamas į sutarties laisvės principą sutarties galiojimo ar vykdymo metu kreditorius gali pareikšti sutikimą priimti iš skolininko prievolės įvykdymą anksčiau termino).

Įstatymo ar sutarties numatytais atvejais reikalauti įvykdyti prievolę prieš terminą gali kreditorius (pavyzdžiui, hipotekos kreditoriaus teisę reikalauti įvykdyti hipoteka užtikrintą reikalavimą prieš terminą numato CK 4.196 straipsnio 1 dalis).

Termino skolininkui teikiama nauda ir apsauga, kaip matyti, nėra absoliuti. Įstatymas (CK 1.123 straipsnio 3 dalis, 6.35 straipsnio 4 dalis) tiesiogiai įtvirtina tris termino nustatymo skolininko naudai išimtis, arba tris grupes aplinkybių, kurias nustačius skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas. Vadinasi, prievolinių teisinių santykių atsiradimo tarp šalių metu bendroji termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija galioja, bet ji gali būti paneigiama sutarties galiojimo ir vykdymo metu nustačius bent vieną iš įstatyme įvardytųjų aplinkybių, kurios toliau aptariamos kiekviena atskirai. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad nurodytose teisės normose (CK 1.123 straipsnio 3 dalyje ir 6.35 straipsnio 4 dalyje) numatytosios aplinkybės,

kurioms esant negalioja termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija ir skolininkas netenka termino teikiamų lengvatų, beveik sutampa, bet nėra identišką. Kita vertus, pasinaudoti termino teikiama lengvata skolininkas negali ir kitais įstatymo numatytais atvejais. Pavyzdžiui, CK 4.196 straipsnio 1 dalyje (Lietuvos Respublikos 2011 m. gruodžio 22 d. įstatymo Nr. XI-1842 redakcija) išdėstyti ir kiti pagrindai, nustatantys, kada hipotekos kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti hipoteka užtikrintą reikalavimą prieš terminą ir kreiptis į notarą dėl vykdomojo įrašo atlikimo ta pačia tvarka, kaip ir suėjus skolos grąžinimo terminui. Šitie pagrindai *mutatis mutandis* taikomi ir įkeitimo sutarčiai (CK 4.216 straipsnio 2 dalis).

5.2.1. Pagrindas netaikyti termino teikiamos lengvatos dėl skolininko nemokumo

Visų pirma, pagal CK 1.123 straipsnio 3 dalies 1 punktą, termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija netaikoma, jeigu skolininkui iškeliama bankroto byla. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnį ir Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo⁴⁹⁰ (toliau – FABĮ) 19 straipsnį, nuo bankroto bylos iškėlimo dienos laikoma, kad visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę. Čia atsižvelgiama į esminį bankroto proceso principą, pagal kurį kreditorių reikalavimai skolininkui tapus nemokiam tenkinami proporcingai jų turimų reikalavimų dydžiui. ĮBĮ nuostata „nuo bankroto bylos iškėlimo“ aiškintina kaip teismo nutarties, kuria įmonei iškelta bankroto byla, įsiteisėjimo momentas, nes materialieji teisiniai bankroto bylos iškėlimo padariniai siejami su nurodytos teismo nutarties įsiteisėjimu (ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalis). Be to, ši taisyklė yra tiesiogiai aptarta FABĮ 19 straipsnyje. Šiuo atveju terminus kreditorių reikalavimams bankrutuojančiai įmonei pareikšti nustato įmonių ir fizinių asmenų bankrotą reglamentuojantys teisės aktai. Pagal ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 5 punktą, nutartyje iškelti bankroto bylą įmonei teismas nustato ne ilgesnį kaip 45 dienų laikotarpį nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, per kurį kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus, atsiradusius iki bankroto bylos iškėlimo. Pareikštieji kreditorių reikalavimai yra tenkinami bankroto procesą reglamentuojančių įstatymų nustatyta tvarka (ĮBĮ 34 ir 35 straipsniai, FABĮ 29 straipsnis). Nuostata, kad iškėlus bankroto bylą visi asmens (ir juridinio, ir fizinio) skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę, netenka galios nuo teismo nutarties nutraukti įmonės ar fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (ĮBĮ 16 straipsnis, FABĮ 19 straipsnis). Vadinasi, įvykus šiems teisiniams faktams atkuriamas galiojimas tų prievolių vykdymo terminų, kurie buvo nustatyti iki bankroto bylos asmeniui iškėlimo. Bankroto bylą nutraukimo pagrindai įtvirtinti atitinkamai ĮBĮ 27 straipsnyje ir FABĮ 10 straipsnyje.

⁴⁹⁰ *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 57-2823.

Pagal CK 4.196 straipsnio 1 dalies 3 punktą, hipotekos kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti hipoteka užtikrintą reikalavimą prieš terminą ta pačia tvarka, kaip ir suėjus skolos grąžinimo terminui, kai pradedama skolininko ar daikto savininko bankroto procedūra arba priimamas sprendimas jį likviduoti. Šios nuostatos *mutatis mutandis* taikomos ir įkeitimo kreditoriaus teisei reikalauti patenkinti įkeitimu užtikrintą reikalavimą prieš terminą (CK 4.216 straipsnio 2 dalis). Kai skolininkui ar daikto savininkui pradėta bankroto procedūra, įkeistas turtas parduodamas ir hipotekos bei įkeitimo kreditorių reikalavimai tenkinami Įmonių bankroto įstatymo (33 ir 34 straipsniai) ir Fizinių asmenų bankroto įstatymo (27 straipsnio 3 dalis, 29 straipsnio 1 dalis) nustatyta tvarka. Jeigu skolininko bankroto bylos atveju hipotekos ar įkeitimo kreditorius nepasinaudoja savo teise reikalauti patenkinti hipoteka apsaugotą reikalavimą prieš terminą ta pačia tvarka, kaip ir suėjus skolos grąžinimo terminui, tai likvidavus skolininką dėl bankroto jo, kaip juridinio asmens, prievolė šiam kreditoriui baigiasi (CK 6.128 straipsnio 3 dalis). Analogiškų padarinių kyla ir įkeitimo ar hipotekos kreditoriui per FABĮ nustatytus terminus (6 straipsnio 3 dalies 3 punktas, 23 straipsnio 1 dalis) nepareiškus reikalavimų fizinio asmens bankroto byloje. Jeigu šie kreditoriai bankroto byloje pareiškia reikalavimus, jie tenkinami laikantis FABĮ 29 straipsnyje nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkos. Pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį, likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, tarp jų ir užtikrinti įkeitimu ir (ar) hipoteka, baigus fizinio asmens bankroto procesą nurašomi, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai nenurašomi, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeistojo turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu (FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punktas)⁴⁹¹. Svetimo daikto hipotekos atveju, kai bankroto byla keliama pagrindiniam skolininkui, kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti savo reikalavimą iš įkeistojo turto bendraja CK 4.192

⁴⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Pegama“ prašymą išregistruoti hipoteką ir įkeitimą iš Lietuvos Respublikos hipotekos registro (bylos Nr. 3K-3-457/2012).

straipsnyje nustatyta tvarka, kreipdamasis į notarą dėl vykdomojo rašto išdavimo⁴⁹².

Pagal CK 6.35 straipsnio 4 dalį, skolininkas netenka susijusių su terminu lengvatų ne tik tada, kai bankrutuoja, bet ir kai tampa nemokus. Vienas iš pagrindų iškelti bankroto bylą įmonei (ĮBĮ 9 straipsnio 7 dalies 1 punktas), taip pat sąlyga iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui (FABĮ 2 straipsnio 2 dalis, 6 straipsnio 1 dalis) – asmens nemokumas, bet asmuo faktiškai gali būti nemokus, nors jam bankroto byla dėl tam tikrų priežasčių ir nėra iškelta (suinteresuotieji asmenys nesikreipė su ieškiniu dėl bankroto bylos iškėlimo į teismą, yra kitų aplinkybių, tapusių kliūtimi iškelti asmeniui bankroto bylą). Vadinas, asmens nemokumo sąvoka yra platesnė už asmens bankroto, nes asmuo gali būti nemokus ir nesant iškeltos bankroto bylos, dėl to kreditoriui įrodžius skolininko faktinį nemokumą ir paneigus minėtąją prezumpciją skolininkas netenka teisės remtis terminu, o kreditorius įgyja teisę reikalauti vykdyti prievolę anksčiau nustatytojo termino. Taigi, priešingai nuo bankroto bylos iškėlimo fakto, kai jo pagal įstatymą pakanka išimčiai dėl termino nustatymo skolininko naudai taikyti, faktinį skolininko nemokumą turi įrodyti kreditorius. Įrodęs, kad skolininkas yra nemokus ir dėl to padidėja prievolės neįvykdymo rizika, kreditorius turi teisę nutraukti terminuotąją sutartį prieš terminą (CK 6.219 straipsnis). Ši taisyklė taikytina ir tada, kai skolininkas yra juridinis asmuo, ir kai jis yra fizinis asmuo, taip pat tada, kai skolininkas atsako pagal prievolę solidariai ar subsidiariai (pavyzdžiui, kaip laiduotojas, garantas). Skolininkui tapus nemokiam, nors prievolės vykdymo terminas dar nesuėjęs, kreditorius įgyja teisę pasinaudoti ir kitais įstatyme numatytais kreditoriaus teisių gynimo būdais, pavyzdžiui, reikšti *actio Pauliana* ieškinį:

⁴⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo „Nordea Bank Finland Plc“ prašymą dėl priverstinio skolos išieškojimo iš skolininko BUAB „Neto“; suinteresuoti asmenys: N. P., I. P. (bylos Nr. 3K-3-205/2011).

„<...> pagal CK įtvirtintą *actio Pauliana* instituto reglamentavimą tokio ieškinio pareiškimo metu nereikalaujama, kad reikalavimo teisė būtų vykdytina, t. y. neturėtų būti atsižvelgiama į terminuotos prievolės termino suėjimo faktą. Tai kreditoriui suteikia galimybę operatyviai reaguoti į skolininko nesąžiningus veiksmus, kai dėl su trečiuoju asmeniu sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus, bankrutuoja ar sumažina (sunaikina) prievolės įvykdymo užtikrinimą, nes dėl tokių veiksmų skolininkas netenka termino teikiamų lengvatų. Teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, kad terminai pagal bendrą prezumpciją yra nustatomi skolininko naudai, todėl, skolininkui elgiantis nesąžiningai, jis neturėtų būti ginamas terminu. Tokiu atveju kreditorius įgyja teisę reikalauti iš skolininko nedelsiant įvykdyti prievolę, t. y. įgyja teisę pasinaudoti *actio Pauliana* kaip specialiu gynybos būdu⁴⁹³.

Pagrįsta manyti, kad skolininkas dėl nemokumo praranda teisę remtis terminu tik tais atvejais, kai prievolės pobūdis reikalauja skolininko mokumo, t. y. kai prievolė susijusi su pinigų ar daikto perdavimu. Priešingu atveju, jei skolininkas gali prievolę įvykdyti (pavyzdžiui, suteikti tam tikrą paslaugą) ir būdamas nemokus, dėl nemokumo neatimama jo teisė remtis terminu, o kreditorius neturi teisės reikalauti įvykdyti prievolę prieš terminą⁴⁹⁴.

⁴⁹³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartį civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006); 2013 m. gegužės 10 d. nutartį civilinėje byloje *V. L. v. V. T., AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-293/2013).

⁴⁹⁴ MIKELĖNAS, V., supra note 25, p. 118–119.

5.2.2. Prievolės įvykdymo užtikrinimo sumažinimas ar sunaikinimas

Termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija netaikoma, jeigu skolininkas *sunaikina* pateiktąjį prievolės įvykdymo užtikrinimą (CK 1.123 straipsnio 3 dalies 2 punktą). CK 6.35 straipsnio 4 dalyje numatoma, kad skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas, jeigu be kreditoriaus sutikimo *sumažina* ar *sunaikina* pateiktąjį prievolės įvykdymo užtikrinimą. Kaip matyti, šiose normose nurodytos aplinkybės, susijusios su termino nustatymo skolininko naudai prezumpcijos netaikymu, nėra identiškos, bet iš esmės jos yra labai panašios. Nėra pagrindo pripažinti, kad jos prieštarauja viena kitai, nes realiai jos viena kitą tik papildo. CK 6.35 straipsnio 4 dalyje numatytoji taisyklė yra platesnio turinio ir apima CK 1.123 straipsnio 3 dalies 2 punkte įtvirtintą nuostatą. Šių normų tikslas – kreditoriaus pagrįstų interesų užtikrinimas tais atvejais, kai sumažėja skolininko galimybės įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Kreditorius (pavyzdžiui, kredito davėjas) dažniausiai nustato skolininko naudai galutinį prievolės įvykdymo terminą ir dalinius (tarpinius) jos vykdymo terminus, jeigu skolininkas pateikia prievolės įvykdymo užtikrinimą (laidavimą, įkeitimą, hipoteką ir kt.). Tokios priemonės paprastai kreditoriui užtikrina, kad pagrindiniam skolininkui neįvykdžius prievolės reikalavimas bus patenkintas iš pagrindinę prievolę užtikrinančios prievolės (laiduotojo turto, įkeisto turto), todėl akivaizdu, kad minėtosios įstatymo nuostatos aiškintinos atsižvelgiant į jų paskirtį ir esmę, t. y. pagal labiau kreditoriaus teises užtikrinančios CK 6.35 straipsnio 4 dalies turinį. Kreditoriaus teisės gali būti pažeistos ne tik tada, kai prievolės įvykdymo užtikrinimas visiškai sunaikinamas, bet ir tada, kai jis yra sumažinamas, nes tokiu atveju kreditoriaus reikalavimas galbūt būtų patenkintas tik iš dalies.

Skolininkas netenka teisės remtis terminu, jeigu sumažina ar sunaikina pateiktąjį prievolės įvykdymo užtikrinimą, nustačius šių aplinkybių visumą:

pirma, prievolės įvykdymo užtikrinimas sumažintas ar sunaikintas be kreditoriaus sutikimo. Jeigu kreditoriaus sutikimas (pavyzdžiui, sumažinti ar panaikinti prievolės įvykdymo užtikrinimą) yra gautas, tai lengvatos

pasinaudoti terminu skolininkas nepraranda. Kreditorius gali pareikšti sutikimą sumažinti įkeičiamųjų objektų skaičių, pakeisti (įkeisti) vieną daiktą kitu, mažesnės vertės daiktu arba visai atsisakyti prievolės įvykdymo užtikrinimo, jeigu, pavyzdžiui, padidėjo įkeistojo turto vertė, sumažėjo neįvykdyta prievolės dalis ir pan. CK 4.203 straipsnio 1 dalis numato įkaito davėjo galimybę su įkaito turėtojo sutikimu pakeisti individualiais požymiais apibūdintą įkeistąjį daiktą kitu, dar nė karto neįkeistu daiktu;

antra, prievolės įvykdymo užtikrinimas mažinamas ar naikinamas dėl skolininko veiksmų ar neveikimo, t. y. dėl nuo skolininko priklausančių aplinkybių, išskyrus jei pagal įstatymą ar sutartį tai atsitinka dėl bet kokių aplinkybių. Taigi visų pirma svarbu įvertinti priežastis, dėl ko buvo sumažintas ar sunaikintas prievolės įvykdymo užtikrinimas. Jeigu įstatyme ar sutartyje nenumatyta kitaip, skolininkas išsaugo termino suteikiamas lengvatas, kai prievolės įvykdymo užtikrinimo vertė sumažėja ar užtikrinimas prarandamas dėl nuo skolininko nepriklausančių aplinkybių. Pavyzdžiui, kreditoriui įkeisto turto vertė gali sumažėti dėl įprastų verslo rizikos sandorių, ekonominės krizės ir kitų nuo skolininko valios nepriklausančių veiksnių. Kita vertus, jei šalių sutartyje viena iš šių ar panašių aplinkybių nurodyta kaip panaikinanti skolininko galimybę remtis nustatytuoju prievolės įvykdymo terminu, tai tokiai aplinkybei atsiradus skolininkas su terminu susijusią lengvatą praranda. Atsižvelgiant į prievolės pobūdį, galimybė panaikinti skolininko lengvatą remtis terminu gali būti numatyta ir įstatyme, neatsižvelgiant į prievolių įvykdymo užtikrinimo sumažėjimą ar sunaikinimą lėmusias priežastis. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos hipotekos įstatymo⁴⁹⁵ 40 straipsnio 1 dalies 4 punktas (1997 m. birželio 10 d. įstatymo Nr. VIII-251 redakcija⁴⁹⁶) numatė, kad hipotekos kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti hipoteka apsaugotą reikalavimą prieš terminą, jeigu skolininkas neįvykdė skolinio įsipareigojimo dalies, kuria sumažėjo įkeistojo turto vertė. CK 4.196 straipsnio 1 dalyje (2000 m. liepos 18 d. įstatymo Nr. VIII-1864 redakcija) taip pat buvo nustatytas

⁴⁹⁵ *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 31-951.

⁴⁹⁶ *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 63-1468.

analogiškas ir dar keli nauji pagrindai, kada galima prieš terminą patenkinti hipoteka apsaugotą reikalavimą. Reformavus hipotekos institutą (Lietuvos Respublikos 2011 m. gruodžio 22 d. įstatymo Nr. XI-1842 redakcija⁴⁹⁷), CK 4.196 straipsnio 1 dalyje išdėstyti pagrindai buvo dar kartą patikslinti ir papildyti. Dabar hipotekos kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti hipoteka užtikrintą reikalavimą prieš terminą ir kreiptis į notarą dėl vykdomojo įrašo atlikimo ta pačia tvarka, kaip ir suėjus skolos grąžinimo terminui, tokiais atvejais: kai kiti kreditoriai siekia išieškojimo iš hipotekos objekto; kai miršta skolininkas; kai pradedama skolininko (juridinio ar fizinio asmens) ar įkeistojo daikto savininko (juridinio ar fizinio asmens) bankroto procedūra arba priimamas sprendimas jį likviduoti; kai daugiau kaip 30 proc. sumažėja hipotekos objekto vertė, o skolininkas neįvykdo įsipareigojimo dalies, kuria sumažėjo daikto vertė, be to, šios įsipareigojimo dalies nepadengia gautoji draudimo suma; kai įkeistojo daikto draudimo sutartis nutraukta prieš terminą arba daiktas pasibaigus draudimo sutarčiai neapdraudžiamas; kai atsiranda kitų hipotekos sandoryje nustatytų pagrindų (CK 4.196 straipsnio 1 dalis). Taigi galiojančioje įstatymo redakcijoje – CK 4.196 straipsnio 1 dalies 4 punkte ir 4.216 straipsnio 2 dalyje (hipotekos ir įkaito turėtojas turi teisę patenkinti prieš terminą hipoteka ar įkeitimu užtikrintą reikalavimą, kai daugiau kaip trisdešimčia procentų sumažėjo hipotekos (įkeisto) objekto vertė, o skolininkas neįvykdė įsipareigojimo dalies, kuria sumažėjo daikto vertė, ir šios įsipareigojimo dalies nepadengė gauta draudimo suma) – įtvirtintas objektyvusis kriterijus, kiek įkeistojo daikto vertė turi sumažėti, kad būtų galima pradėti išieškojimą iš įkeitimu ar hipoteka įkeisto turto. Šalys sutartyje gali susitarti dėl galimybės pradėti išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto prieš terminą procedūras ir hipotekos (įkeitimo) objekto vertei sumažėjus mažiau ar daugiau kaip 30 proc. (CK 4.196 straipsnio 1 dalies 6 punktas)⁴⁹⁸.

Pagal CK 6.876 straipsnį, jeigu pateiktasis paskolos gavėjo prievolių įvykdymo užtikrinimas prarandamas ar jo sąlygos pablogėja dėl aplinkybių,

⁴⁹⁷ *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 6-178.

⁴⁹⁸ SMALIUKAS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Ketvirtoji knyga. Daiktinė teisė*. XI skyrius. Hipoteka. Vilnius: Justitia, 2013, p. 130–131.

nepriklausančių nuo paskolos davėjo, pastarasis turi teisę reikalauti, kad paskolos gavėjas grąžintų paskolos sumą prieš terminą, jeigu paskolos sutartis nenumato ko kita. Taigi pastaruoju atveju termino suteikiamos lengvatos praradimas įstatymo nėra siejamas išimtinai su skolininko veiksmais ar neveikimu, svarbu tik nustatyti, kad už prievolės įvykdymo užtikrinimo sumažinimą ar sunaikinimą nėra atsakingas pats paskolos davėjas;

trečia, skolininkas netenka lengvatos remtis jo naudai nustatytu terminu pagal CK 6.35 straipsnio 4 dalies ir 1.123 straipsnio 3 dalies 2 punkto nuostatas, sumažinus ar sunaikinus pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą, tik tais atvejais, kai prievolės įvykdymo užtikrinimas yra nustatytas sutarties pagrindu. Šios taisyklės netaikomos, kai prievolės įvykdymo užtikrinimas yra nustatytas įstatymo ar teismo sprendimu, pavyzdžiui, jei pagal įstatymą ar teismo sprendimu nustatoma priverstinė hipoteka ar įkeitimas (CK 4.175 straipsnio 3 dalis, 4.176 straipsnis, 4.178 straipsnis, 4.199 straipsnio 3 dalis, 5.71 straipsnis), minėtoju CK 4.196 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytu atveju ir kt.

Skolininkui be kreditoriaus sutikimo dėl jo veiksmų ar neveikimo sumažinus ar sunaikinus sutarties pagrindu pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą, kreditorius neprivalo reikalauti, kad skolininkas prievolę įvykdytų prieš terminą. Tokiu atveju skolininkas praranda galimybę remtis terminu kaip jo naudai nustatyta lengvata, bet teisę spręsti, ar pasinaudoti galimybe pareikalauti prievolę įvykdyti anksčiau termino, ar ne, turi kreditorius. Atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes (neįvykdytos prievolės likutį, likusią prievolės įvykdymo užtikrinimo vertę, skolininko asmenį, prievolės sudarymo bei vykdymo aplinkybes ir kt.) kreditorius turi teisę arba reikalauti įvykdyti prievolę prieš terminą, arba pateikti naują prievolės įvykdymo užtikrinimą, padidinti užtikrinimo vertę, pakeisti prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę ar ją papildyti nauja priemone ir t. t. (pavyzdžiui, sumažėjus įkeistojo turto vertei galima pareikalauti įkeisti naują objektą, laiduoti skolininkui savo turtu, apdrausti turtą ir pan.). Suprantama, kreditorius gali nesiimti jokių naujų teisinių priemonių, jeigu, jo manymu, niekas nepažeidžia jo interesų, ir tęsti

sutartinius santykius su skolininku abiem laikantis nustatytųjų prievolės vykdymo terminų.

5.2.3. Prievolės įvykdymo užtikrinimo nepateikimas ar kitų prievolės sąlygų neįvykdymas

Pagal CK 1.123 straipsnio 3 dalies 3 punktą, termino nustatymo skolininko naudai prezumpcija netaikoma, kai skolininkas *nepateikia* prievolės įvykdymo užtikrinimo, kurį privalėjo pateikti. Pavyzdžiui, pagal CK 6.876 straipsnį, paskolos davėjas turi teisę reikalauti iš paskolos gavėjo grąžinti paskolos sumą prieš terminą ir sumokėti palūkanas, jeigu paskolos sutartis nenustato ko kita, ne tik tada, kai pateiktasis prievolės įvykdymo užtikrinimas prarandamas ar jo sąlygos pablogėja dėl nuo paskolos davėjo nepriklausančių aplinkybių, bet ir kai paskolos gavėjas visiškai neįvykdo paskolos sutartyje numatytos prievolės pateikti savo prievolių įvykdymo užtikrinimą. CK 6.35 straipsnio 4 dalis papildomai numato, kad skolininkas taip pat praranda su terminais susijusias lengvatas tada, kai neįvykdo ir kitų sąlygų, su kuriomis siejamas lengvatų suteikimas. Taigi ir šiuo atveju abiejų minėtųjų teisės normų nuostatos taikytinos kartu: CK 6.35 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos nuostatos turinys, palyginti su CK 1.123 straipsnio 3 dalies 3 punktu, yra platesnis, todėl ši norma taikytina ne tik kai termino lengvata skolininkui siejama su prievolės įvykdymo užtikrinimo pateikimu, bet ir kitais atvejais, kai skolininkas neįvykdo kitų termino lengvatos suteikimo sąlygų. Įvairias skolininko, siekiančio gauti termino suteikiamą lengvatą, pareigas gali numatyti ir įstatymas, ir sutartis. Kaip sąlygą nustatyti terminą skolininko naudai, sutarties šalys gali susitarti ne vien dėl prievolės įvykdymo užtikrinimo tam tikru būdu, bet ir dėl kitų skolininko pareigų už gaunamą atidedamojo termino lengvatą. Pavyzdžiui, pagal CK 6.877 straipsnio 2 dalį, jeigu paskolos gavėjas naudoja paskolos sumą ne pagal sutartyje numatytą tikslinę paskirtį arba nesudaro galimybės paskolos davėjui kontroliuoti paskolos naudojimo, paskolos davėjas turi teisę reikalauti grąžinti paskolos sumą prieš terminą, jeigu paskolos sutartis nenustato ko kita. CK 6.497 straipsnis numato, kad nuomotojas turi teisę pareikšti teisme reikalavimą nutraukti nuomos sutartį prieš terminą, jeigu nuomininkas naudojasi daiktu ne pagal sutartį ar daikto paskirtį, blogina daikto

būklę, nemoka nuomos mokesčio, neatlieka remonto ir kt., taip pat kai yra kitų nuomos sutartyje numatytų jos nutraukimo pagrindų. Panašios sąlygos skolininko naudai numatytajai termino lengvatai pasibaigti gali būti numatytos ir panaudos sutartyje (CK 6.641 straipsnio 1 dalis).

VI. Protingo termino samprata

Minėta, kad pagal terminų apibrėžimo būdą materialiuosius terminus (beje, kaip ir procesinius) įprasta skirstyti į apibrėžtuosius ir neapibrėžtuosius. Pagal įstatymo normą (CK 1.117 straipsnio 1 ir 2 dalys), įstatymuose ar sandoriuose nustatytas ar teismo paskiriamas terminas apibrėžiamas kalendorine data arba tam tikru laikotarpiu (valandomis, dienomis, savaitėmis ir t. t.), taip pat ir įvykiu, kuris neišvengiamai turi įvykti. Vis dėlto nurodytose įstatymo normose pateikiamas terminų apibrėžimo būdų sąrašas nėra baigtinis. Sutartinių santykių srityje galioja bendrieji civilinių santykių reglamentavimo principai, *inter alia* sutarties laisvės ir civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos. Šių principų taikymas reiškia, kad nesant įstatyme įtvirtinto imperatyvo, draudžiančio sutarties šalims susitarti dėl protingo termino (pavyzdžiui, per kurį turi būti sudaryta pagrindinė sutartis ar ta sutartis vykdoma ir t. t.), toks susitarimas yra teisėtas ir sukeliantis teisinių padarinių. „Protingo termino“ sąvoka yra vertinamoji, todėl visais atvejais turi būti nustatoma įvertinus konkrečias reikšmingas nagrinėjamojo ginčo aplinkybes⁴⁹⁹.

Iki CK priėmimo galiojusiam 1964 m. CK (su vėlesniais pakeitimais) faktiškai visi nustatyti terminai buvo apibrėžti vienu iš trijų minėtųjų būdų, kad ir koks subjektas terminą būtų nustatęs – įstatymas, teismas ar šalys, išskyrus kai kurias išimtis, kurios, beje, taip pat yra sąlygiškos. Pavyzdžiui, pagal 1964 m. CK 180 straipsnį, jeigu prievolės vykdymo terminas nenustatytas arba apibrėžtas pareikalavimo momentu, kreditorius turėjo teisę bet kada pareikalauti ją įvykdyti, o skolininkas privalėjo tokią prievolę įvykdyti per 7 dienas nuo tos dienos, kurią kreditorius pareikalavo prievolę įvykdyti, jeigu iš įstatymo, sutarties ar prievolės esmės neišplaukia pareiga įvykdyti prievolę tuojau (šią taisyklę tik iš dalies pakartoja 2001 m. CK 6.53 straipsnis ir, kaip kalbama toliau, nustato kitokias tokių prievolių įvykdymo terminų taisykles).

⁴⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ATEA“ v. UAB „Pireka“ (dabar – UAB „LitCon“; tretieji asmenys: valstybės įmonė tarptautinis Palangos oro uostas, biudžetinė įstaiga Transporto investicijų direkcija (bylos Nr. 3K-3-195/2013); apie termino apibrėžimą protingumo kriterijumi žr. taip pat 4.2.3 skirsnį „Prievolių vykdymo terminai“.

Kaip matyti, nors prievolės įvykdymo terminas tiesiogiai nenustatytas, bet įstatyme visgi apibrėžtas įvykis (kreditoriaus pareikalavimas), su kuriuo susieta 7 dienų termino prievolei vykdyti eigos pradžia. Tik retais atvejais 1964 m. CK buvo galima rasti vadinamojo protingo termino prototipų. Antai šio kodekso 171 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad žodžiu pasiūlius sudaryti sutartį, nenurodant termino atsakyti, sutartis laikoma sudaryta, jeigu antroji šalis *tuojau* pareiškia pasiūliusiajam asmeniui priimanti pasiūlymą; CK 171 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad raštu pasiūlius sudaryti sutartį, kartu nenurodant termino atsakyti, sutartis laikoma sudaryta, jeigu atsakymas apie tai, kad pasiūlymas priimtas, gaunamas per *normaliai tam reikalingą laiką*; CK 384 straipsnio 2 dalyje vartota „atitinkamo termino“ žodinė konstrukcija; CK 325 straipsnyje nurodyta, kad gyvenamosios patalpos nuomos terminas perkeliamas, kai *nutolsta įvykis*; kitaip tariant, kai sutarties terminas apibrėžtas įvykiu, bet įvykis neįvyksta, sutartis tampa neterminuota. Akivaizdu, kad vertinamosios sąvokos „normalus tam reikalingas laikas“, „atitinkamas“, „nutolsta“ vartojamos esant konkrečiai prievolės rūšiai bei situacijai ir iš esmės yra analogiškos ar panašios į galiojančiame CK vartojamą „protingo termino“ sąvoką.

Įdomu tai, kad greta „protingo termino“ kategorijos CK išliko, nors ir nedaug, kai kurių kitų daugiau ar mažiau artimų jo atitikmenų, apibrėžiančių teisinių santykių subjektų elgesį per tam tikrą laikotarpį. Pavyzdžiui, CK 4.246 straipsnio 3 dalyje vartojama „normaliai reikalingo“ termino sąvoka, nemažoje dalyje normų terminas nusakomas kategorija „tuojau“ (CK 2.148 straipsnio 3 dalis, 4.61 straipsnio 1 dalis, 4.144 straipsnio 3 dalis, 6.596 straipsnio 1 dalis, 6.760 straipsnio 4 ir 5 dalys, 6.761 straipsnio 2 dalis, 6.788 straipsnio 2 dalis, 6.790 straipsnis). Pagal CK 4.61 straipsnio 1 dalį, priklydusį naminį gyvūną sulaukęs asmuo privalo *tuojau* pranešti apie tai gyvūno savininkui; pagal CK 6.596 straipsnio 1 dalį, laikini gyventojai nuomininko arba jo šeimos narių reikalavimu privalo *tuojau* išsikelti iš patalpos ir kt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas CK vartojamą protingo termino teisinę kategoriją iš esmės prilygino byloje taikomai Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo–

pardavimo sutarčių vartojamai kategorijai „toks trumpas laikotarpis, koks yra praktiškai galimas tomis aplinkybėmis“:

„CK 6.337 straipsnyje nustatyta, kad įstatymai ar pirkimo–pardavimo sutartis gali nustatyti privalomą daiktų kokybės patikrinimą ir jo tvarką bei terminus. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu įstatymai ar sutartis nenustato daiktų patikrinimo tvarkos ir terminų, tai daiktų kokybė turi būti patikrinta per protingą terminą ir pagal įprastai taikomas daiktų kokybės patikrinimo sąlygas bei prekybos papročius. Taigi, vertindama Jungtinių Tautų konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių (toliau – Konvencija) 38 straipsnio 1 dalies ir CK 6.337 straipsnio 2 dalies nuostatas, teisėjų kolegija konstatuoja, kad abu pirmiau nurodyti teisės aktai nustato nors ir netapačius, tačiau daiktų kokybės patikrinimo terminui savo turiniu labai panašius kriterijus. Konvencijoje nurodyta apie „tokį trumpą laikotarpį, koks yra praktiškai galimas tomis aplinkybėmis“, o CK nustatyta – „per protingą terminą“. Kaip matyti iš Konvencijos nuostatų, daiktų kokybės patvirtinimo terminas konkrečiai nėra nustatomas, o siejamas su laikotarpiu, koks yra praktiškai galimas konkrečiomis bylos aplinkybėmis, ką galima prilyginti CK nustatytam „protingam terminui“⁵⁰⁰.

Vis dėlto galima pritarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonei, kad tokie terminai (tuojau, nedelsiant) negalėtų būti prilyginti protingam terminui, nes konkretesnių tam tikros prievolės terminą apibūdinančių kategorijų vartojimas nepalieka erdvės subjektyviam konkrečios situacijos vertinimui, bet reiškia reikalavimą prievolę vykdyti iš karto:

„Moratoriumo tikslas – laikinai apriboti banko veiklą. Šis tikslas gali būti pasiektas tik tada, kai apie taikomus veikos apribojimus yra informuotas pats bankas, t. y. jam įteiktas sprendimas dėl moratoriumo. Kadangi finansinėje

⁵⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Agrokonzernas“ v. EPA Pumpen und Abwasseranlagen Vertriebs GmbH ir Erich Stallkamp ESTA GmbH (bylos Nr. 3K-3-32/2014).

veikloje dalyvauja ne tik bankas, kurio veikla sustabdoma, bet ir kiti subjektai, svarbu, kad apie banko moratoriumą būtų *nedelsiant* pranešama ir visiems kitiems suinteresuotiems asmenims. Teisėjų kolegija pažymi, kad „nedelsiant“ ir „per protingą terminą“ nėra tapačios sąvokos, nes protingas terminas yra daugiau subjektyvaus vertinimo dalykas, o „nedelsiant“ reiškia iš karto, t. y. kai tik bankas sužino apie jam taikomus veiklos apribojimus, privalo apie tai informuoti visus kartu su juo finansinę veiklą vykdančius subjektus. Sužinojimo apie banko veiklos apribojimą momentas yra labai svarbus sprendžiant dėl mokėjimų nurodymo vykdymo teisėtumo⁵⁰¹.

Apibrėžti terminai nustatomi ir civiliniame procese – 1964 m. CPK bei 2002 m. CPK. Analogišką procesinių terminų, kaip ir materialiujų terminų, apibrėžimą laiko matais pateikia CPK 73 straipsnio 2 dalis, bet, kiek tai susiję su bylų nagrinėjimo procese nustatomais procesiniais terminais, griežtai apibrėžtą terminų trukmės ir eigos pradžios (taigi ir pabaigos) skaičiavimą pateisina civilinio proceso paskirtis. Civilinio proceso teisė yra mišrioji teisės šaka, joje derinami imperatyvūs ir dispozityvūs reguliavimo metodai, bylų procesas vyksta nuosekliai iš vienos stadijos į kitą ir vieno procesinio termino pasibaigimas paprastai reiškia kito procesinio termino pradžią. Tai lemia viešasis interesas civiliniame procese, kad byla būtų išnagrinėta per kiek įmanoma trumpesnę laikotarpį. Nors civilinio proceso tvarka nagrinėjami privatūs ginčai, bet priverstinis pažeistų teisių gynimas teisme yra valstybės gyventojams teikiama viešoji paslauga, apmokama iš valstybės biudžeto lėšų. Visuomenė yra suinteresuota šį procesą kontroliuoti ir jį reglamentuoti tokiu būdu, kad ginčai tarp jos narių būtų sprendžiami kiek įmanoma operatyviau ir mažesniais kaštais. Sunku įsivaizduoti, kad civiliniame procese bylos šalims įstatymas suteiktų teisę jų tarpusavio sutarimu nustatyti protingą terminą procesiniams dokumentams (pavyzdžiui, apeliaciniam, kasaciniam skundui) ar įrodymams pateikti, taip pat kad pagrindiniams procesiniams veiksmams atlikti

⁵⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Affine Limited, Agrofield Trade LLP, GP Investments & Development LLC v. BAB bankas SNORAS* (bylos Nr. 3K-3-182/2014).

terminus nustatytų teismas. Tai neatitiktų esmės civilinio proceso, kuriame nagrinėjami priešingų interesų turinčių šalių ginčai dėl teisės pažeidimo ar ginčijimo, o proceso eigą neperžengdamas įstatymo nustatytų ribų kontroliuoja teismas. Tiesa, yra ir retų išimčių. Pavyzdžiui, CPK 115 straipsnis numato tik minimalų 7 dienų terminą procesinio dokumento trūkumams šalinti, maksimalus terminas įstatyme nenustatytas, taigi iš esmės dėl to palikta spręsti teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir vadovaujantis protingumo kriterijumi (CPK 3 straipsnio 7 dalis), teismas protingumo matą taiko ir pratęsdamas terminą (CPK 77 straipsnis), suteikdamas galimybę per tam tikrą terminą pateikti byloje įrodymus (CPK 179 straipsnis), atidėdamas bylos nagrinėjimą (CPK 162² straipsnis) ir pan. Kita vertus, civilinės bylos išnagrinėjimo trukmės klausimas apskritai yra susijęs su protingumo kriterijaus taikymu ir yra vienas iš teisės į tinkamą procesą principo turinio sudedamųjų dalių. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis nustato, kad kai yra sprendžiamas asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą teismas teisingai išnagrinėtų per kiek įmanoma trumpesnę laiką, kuris teismų praktikoje apibūdinamas kaip protingas terminas ginčui išspręsti. Europos Žmogaus Teisių Teismas, aiškindamas protingo termino (angl. *reasonable time*) sąvoką, nurodė keturis kriterijus, kuriuos būtina įvertinti sprendžiant, ar bylos nagrinėjimo trukmė atitinka protingumo reikalavimus – bylos sudėtingumą, pareiškėjo elgesį, kompetentingų institucijų elgesį ir pareiškėjo intereso svarbą⁵⁰².

Visai kitaip atrodo, kai kalbama apie materialiujų subjektinių teisių įgyvendinimą ir pareigų vykdymą privatinų teisinių santykių srityje iki subjektinės teisės pažeidimo būsenos, t. y. iki ginčo tarp šalių kilimo. Civiliniame kodekse, kaip minėta, reguliuojant privatinis santykius prioritetą teikiamas šalių iniciatyvai, laisvei, dispozicijai, bendradarbiavimui ir kartu teisinių santykių apibrėžtumui, iš jų kylančių teisių bei pareigų atsiradimo momento nuspėjamumui, šalių interesų proporcingumui ir teisėtų lūkesčių

⁵⁰² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 1, p. 400–402.

apsaugai. Reikšmingas teisinis šių vertybių užtikrinimo garantas yra terminų atitinkamoms teisėms ir pareigoms atsirasti ar pasibaigti nustatymas. Kita vertus, atsižvelgiant į teisinių santykių įvairiapusiškumą ir dinamiškumą, jų subjektų valią laisvai disponuoti daugeliu subjektinių teisių ar pareigų, nėra poreikio visais atvejais detaliai įstatymu apibrėžti teisių ir pareigų atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo momento.

Civiliniame kodekse pabrėžiama, kad šalys sutartis turi vykdyti tinkamai ir sąžiningai, kad jos privalo bendradarbiauti ir siekti sutarties vykdymo kuo ekonomiškiau kitai šaliai būdu (CK 6.38, 6.200 straipsniai). Iš to taip pat išplaukia, kad bendradarbiaudamos sutarties vykdymo metu šalys teisėms įgyvendinti ar pareigoms vykdyti turi susitarimu nustatyti *protingus* terminus, jei jų nenustatė įstatymas. Taigi protingo termino teisėms įgyvendinti ar prievolėms vykdyti nustatymas įstatymuose ar sutartyje yra pamatinės teisės nuostatos, kad civiliniai teisiniai santykiai turi būti reguliuojami ir šių santykių subjektų elgesys turi būti vertinamas atsižvelgiant į bendruosius teisės principus, sudėtinė dalis. Galiojančiuose civilinės teisės aktuose vertinant teisinių santykių subjektų elgesį dažnai vartojamos tarpusavyje glaudžiai susijusios protingumo, sąžiningumo ir teisingumo sąvokos. Pagrindas tam yra CK 1.5 straipsnis, nustatantis, kad bendrųjų teisės principų turi paisyti ne tik teisės subjektai, nusistatydami tarpusavio teises ir pareigas, jas įgyvendindami bei vykdydami, bet ir teismai, aiškindami ir taikydami įstatymus, sprenddami tam tikrus įstatymų pavestus klausimus savo nuožiūra, taip pat ir įstatymų leidėjas, reglamentuojantis civilinius santykius (CK 1.2, 1.8 straipsniai, CPK 3 straipsnis). Pavyzdžiui, CK 6.250 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nustatant neturtinės žalos dydį, be kitų aplinkybių, reikalavimų pagrįstumas vertinamas ir sąžiningumo, teisingumo bei protingumo požiūriu.

Teisingumas – universalus bendrasis teisės principas, išreiškiantis tam tikroje visuomenėje įsisąmonintų vertybių pusiausvyrą ir sistemą, kuria remiantis vertinami visi žmonių poelgiai, taip pat ir jų sąžiningumas bei

elgesio protingumas⁵⁰³. Sąžiningumo ir protingumo kriterijai taikomi ir kaip atskiri asmens elgesio vertinimo matai (sąžiningas įgijėjas – CK 4.70 straipsnis, sąžininga dalykinė ir verslo praktika – CK 6.158 ir 6.228 straipsniai; protingos pastangos – CK 1.116 straipsnio 1 dalis, protingi lūkesčiai – CK 6.754 straipsnis, protinga kaina – CK 6.61 straipsnio 1 dalis, protingas asmuo – CK 6.200 straipsnio 4 dalis).

Sąžiningumas – vertybinis dorovinio žmogaus elgesio kriterijus, siejamas su visuomenėje pripažintų taisyklių, taip pat ir teisės aktų nuostatų, laikymusi ir reiškiantis, kad asmuo konkrečioje situacijoje veikia kaip atidus, rūpestingas, apdairus žmogus ir savo elgesį suvokia būtent kaip tokį.

Protingumas – taip pat vertinamoji įstatyme vartojama sąvoka. Teisės subjekto protingas elgesys – tai įsisąmonintas, racionalus, logiškas ir tikslingas elgesys, atitinkantis socialinę ir ekonominę situaciją, kurioje subjektas veikia. Apie termino atitiktį protingumo kriterijui irgi galima kalbėti tik tada, jeigu jis logiškai atitinka prievolės esmę.

Taigi sąžiningumo ir protingumo kriterijai yra tiesiogiai susiję kaip žmogaus elgesio subjektyvioji ir objektyvioji pusės, be to, jie vienas kitą papildo. Elgesio vertinimas kaip sąžiningo ir protingo atitinka visuomenės suvokiamą teisingumo sampratą⁵⁰⁴. Pavyzdžiui, abipuses šalių pareigas racionalu, tikslinga ir logiška nuosekliai, vieną po kitos atlikti per trumpiausius terminus, nes tokia yra prievolės esmė – nevykdant šaliai anksčiau tekusios pareigos (pavyzdžiui, perduoti daiktą pirkėjui) nebūtų galima tikėtis, kad vėliau savąją pareigą įvykdys kita šalis (pirkėjas sumokės už tą daiktą), nes tai nebūtų nei protinga, nei sąžininga, todėl būtų neteisinga. Kaip matyti, sąžiningumo ir protingumo nuostatų pažeidimas įgyvendinant teises ir atliekant pareigas įstatyme siejamas su rimtais teisiniais padariniais.

Ar asmens elgesys buvo protingas, ar neprotingas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes sprendžia teismas. Vertinant, ar asmens elgesys

⁵⁰³ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 1, p. 434–437.

⁵⁰⁴ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 1, p. 434–437; MIZARAS, V., et al., supra note 9, p. 29–31; MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A., supra note 27, p. 74–79; SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 529–531.

buvo protingas ir sąžiningas, veiksmų protingumas ir teisinių santykių subjektų sąžiningumas preziumuojami. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas pripažino, kad pagal bylos aplinkybes protingu (šis terminas atitinka byloje taikytoje Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių vartojamą „tokį trumpą laikotarpį, koks yra praktiškai galimas tomis aplinkybėmis“) laikytinas net ir vienu metų terminas daikto kokybei patikrinti:

„<...> pati prekė – rezervuaras – yra specifinė. Tai 2 233 kub. m talpa su įranga iš sluoksniuotos skardos ir vidinės plėvelės. Kad rezervuaro defektas buvo sudėtingas, galima spręsti ir iš atsakovo keletu nepavykusių bandymų suremontuoti rezervuarą. Tai defektai, kurie vizualiai nepastebimi, tam reikalingos specialios žinios, buvo atlikta rezervuaro sandarumo ekspertizė. Galutinai rezervuaro kokybė (tinkamumas naudoti) galėjo būti patikrinta tik pradėjus jį eksploatuoti. Esant tokioms bylos aplinkybėms ir įvertinus tai, kad pretenziją ieškovas pareiškė per pirmuosius nustatytus dvejų metų garantijos metus, kad atsakovas rezervuaro kokybės trūkumo neginčijo ir ėmėsi jį šalinti, prekės (rezervuaro) kokybė buvo patikrinta per praktiškai galimą tomis aplinkybėmis laikotarpį (Konvencijos 38 straipsnio 1 dalis, 39 straipsnio 2 dalis)“⁵⁰⁵.

Byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo kasacinis teismas išaiškino:

„<...> termino nenurodymas pretenzijoje nelaikytinas jo nesuteikimu atsakovui nutraukti neteisėtus veiksmus. Įstatymas *expressis verbis* nenustato, kad pareiškimė į juridinio asmens (juridinio asmens valdymo organą, jo narį) turi būti nurodytas tikslus laiko tarpas, per kurį pareiškėjas siekia, kad būtų pašalintos jame nurodytos aplinkybės. CK 2.126 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad pareiškėjas turi suteikti protingumo kriterijus atitinkantį laikotarpį

⁵⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Agrokoncernas“ v. EPA Pumpen und Abwasseranlagen Vertriebs GmbH ir Erich Stallkamp ESTA GmbH (bylos Nr. 3K-3-32/2014).

aplinkybėms pašalinti. Įstatymo leidėjas nustatė šį reikalavimą tam, kad būtų užtikrintas protingas laiko tarpas juridiniam asmeniui (juridinio asmens valdymo organui, jo nariui) reaguoti į kreipimąsi, kuriuo reikalaujama nutraukti netinkamą veiklą ir (ar) imtis konkrečių veiksmų jame nurodytoms aplinkybėms pašalinti. Įstatymo leidėjas neįvardijo, koks laiko tarpas laikytinas protingu, nes kiekvienu konkrečiu atveju šis laiko tarpas gali skirtis priklausomai nuo aplinkybių, kurias reikalaujama pašalinti⁵⁰⁶.

Protingas terminas gali būti taikomas įvairiausioms civilinių teisinių santykių subjektų prievolėms: ir įgyvendinant jų teises, ir atliekant pareigas, ir sprendžiant sutarčių nutraukimo pagrįstumo klausimus. Ištyrus atskirų prievolės rūšių reglamentavimą Civiliniame kodekse galima spręsti, kad dažniausiai šalių teisių įgyvendinimas ar pareigų vykdymas per protingą terminą būna nustatytas tęstinių santykių srityje, kai šalys viena kitos atžvilgiu turi daug abipusių įsipareigojimų ir atliktinų veiksmų (pirkimas–pardavimas, nuoma ir pan.) arba prievolių vykdymas yra susijęs su tam tikrą laikotarpį besitęsiančiu procesu (ranga, vežimas ir pan.). Pavyzdžiui, esant iš pirkimo–pardavimo sutarčių kylančioms prievolėms tenka spręsti daikto perdavimo pagal kiekį ir kokybę, asortimentą, komplektiškumą klausimus, taisyti daikto trūkumus garantinio termino metu ir pan. (CK 6.319, 6.325, 6.330, 6.332, 6.334, 6.337, 6.338 straipsniai ir daug kitų normų). Antai CK 6.319 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jei sutartyje daiktų perdavimo momentas nenurodytas, daiktai turi būti perduoti per protingą terminą po sutarties sudarymo; pagal CK 6.330 straipsnio 2 dalį, gavęs daiktų daugiau, nei numato sutartis, pirkėjas apie tai turi pranešti pardavėjui per protingą terminą, o atitinkamai pardavėjas per taip apibrėžtą terminą turi pirkėjui nurodyti, ką daryti su daiktų pertekliumi; laikoma, kad asortimento neatitinkantys daiktai yra priimti, jeigu pirkėjas per protingą terminą nepraneša pardavėjui apie atsisakymą juos priimti – CK 6.332 straipsnio 4 dalis; jeigu įstatymuose ar

⁵⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *East China Automobile Association Ltd v. UAB „ECAA Europe“*; *treieji asmenys: UAB „Vaivorykštė“, J. D.* (bylos Nr. 3K-3-207/2014).

sutartyje nenustatomi daiktų kokybės patikrinimo terminai, tai daiktų kokybė turi būti patikrinta per protingą terminą – CK 6.337 straipsnio 2 dalis; jeigu pardavėjas neįvykdė savo pareigos pristatyti daiktus per įstatyme ar sutartyje nustatytą terminą, pirkėjas pateikia reikalavimą pristatyti daiktus per papildomą protingą terminą, atsižvelgdamas į aplinkybes (CK 6.359 straipsnio 4 dalis); vežėjas privalo pristatyti į paskirties punktą krovinius, keleivius ar bagažą per sutartyje, įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytus terminus, o jeigu jie nenustatyti – per protingą terminą (CK 6.816 straipsnis) ir kt. Atitinkamai iš rangos santykių kylančių prievolių tarp šalių atvejais sprendžiami atliktųjų darbų perdavimo nustatytais terminais užsakovui, jų kokybės, atsiskaitymo už atliktus darbus laiku, trūkumų šalinimo klausimai⁵⁰⁷. Rangos darbai neretai trunka ilgesnį laiką, taigi šalys visą sutarties vykdymo laikotarpį turi intensyviai bendradarbiauti (CK 6.658–6.666 straipsniai ir kt.). Kartais, atsižvelgiant į reglamentuojamų santykių pobūdį, įstatyme nustatomos netgi protingo termino ribos. Pavyzdžiui, kai nenustatytas daikto kokybės garantijos ar tinkamumo naudoti terminas, tai pirkėjas reikalavimus dėl daikto trūkumų gali pareikšti per protingą terminą, bet ne vėliau kaip per dvejus metus nuo daikto perdavimo dienos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ilgesio termino – CK 6.338 straipsnio 2 dalis.

Protingo termino kategoriją įstatymų leidėjas plačiai vartoja ir nustatydamas terminuotųjų sutarčių nutraukimo bei nutrauktas sutartis pakeičiančių sutarčių taisykles. Pagal CK 6.199 straipsnį, neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį šalis gali nutraukti, apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita. Net ir nutraukti sutartį po to, kai kita šalis sutarties neįvykdo ar ją įvykdo netinkamai, galima paisant minėtųjų sutarčių vykdymo principų. Antai, pagal CK 6.218 straipsnio 2 dalį, kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis iki sutarties nutraukimo buvo pasiūliusi ją įvykdyti, nors toks pasiūlymas ir buvo pareikštas pavėluotai

⁵⁰⁷ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 24 d. nutartį civilinėje byloje UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“, Vilniaus miesto savivaldybė (bylos Nr. 3K-3-240/2013).

arba dėl kitų priežasčių neatitinka sutarties nuostatų, nukentėjusioji šalis vis tiek bus pripažinta neteisėtai vienašališkai nutraukusi sutartį, jeigu ji per *protingą* terminą nepranešė kitai šaliai apie sutarties nutraukimą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie pasiūlymą įvykdyti sutartį. Pavyzdžiui, formuodamas teismų praktiką šiais teisės klausimais, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kai kuriose kasacinėse bylose pagrįstai konstatavo, jog „šalių pareiga vykdyti prievoles kuo ekonomiškiau ir bendradarbiauti reiškia, kad šalys privalo padėti viena kitai įgyvendinti sutartines teises ir vykdyti sutartines pareigas, dėti visas pastangas, kad būtų pasiektas sutarties tikslas. Tik šalims bendradarbiaujant galima užtikrinti, kad prievolė bus įvykdyta tinkamai. CK 6.61 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kreditoriaus teisė pačiam įvykdyti prievolę atlikti tam tikrą darbą per *protingą* terminą ir už *protingą* kainą, taip pat CK 6.209 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė nustatyti *protingą* papildomą terminą sutarčiai įvykdyti yra šalių bendradarbiavimo ir ekonomiško prievolių vykdymo principo išraiška. Teismų praktikoje pripažįstama, kad sutartinės prievolės šalių veiksmai sutarties vykdymo metu vertintini ir vieno pagrindinių prievolių vykdymo principų – šalių bendradarbiavimo principo požiūriu“⁵⁰⁸. Tai reiškia, kad teismas gali skolininko nepripažinti pažeidusiu prievolę, jeigu yra pagrindas konstatuoti, kad kita prievolės šalis – kreditorius – nevykdė pareigos bendradarbiauti, savo veiksmais ar neveikimu prisidėjo prie nuostolių atsiradimo ar padidėjimo. Tokio pobūdžio aplinkybės gali būti pagrindas netenkinti kreditoriaus reikalavimo dėl netinkamo prievolės įvykdymo⁵⁰⁹ arba sumažinti atlygintinų nuostolių sumą proporcingai kreditoriaus kaltei⁵¹⁰.

Pagal CK 6.258 straipsnio 5 dalį, jeigu šalis nutraukė sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė, ir per *protingą* terminą sudarė nutrauktąją sutartį pakeičiančią sutartį, tai ji turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios šalies kainų skirtumo ir kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo. Aiškindamas šioje

⁵⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Remolita ir Ko“ v. UAB „Autopartis“ (bylos Nr. 3K-3-795/2002).

⁵⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. E. M. *individualioji įmonė „Beilė“* (bylos Nr. 3K-3-704/2001).

⁵¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltijos investicijos“ v. M. B. ir S. B. (Nr. 3K-3-96/2011).

teisės normoje numatyto protingo termino sampratą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė:

„<...> pakeičiančioji sutartis po sutarties nutraukimo turi būti sudaryta per protingą terminą, kurį teismas vertina atsižvelgdamas į bylos faktus ir aplinkybes. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo sutarties nutraukimo ir trunka tiek, kiek reikalauja aplinkybės. Jei objektyviai aplinkybės trukdo sandorį sudaryti iš karto po sutarties nutraukimo, protingas laikas gali būti ir vėlesnis, kai išnyksta trukdžiai sudaryti pakeičiantįjį susitarimą. Vertinant termino trukmę, reikšmingas ir subjektyvusis kriterijus, pavyzdžiui: terminas priklauso nuo galimybės surasti kitą kontrahentą, kuris galės sėkmingai įvykdyti prievolę, kiek įmanoma mažesniais kaštais ir kita. CK 6.258 straipsnio 5 dalies nustatytų nuostolių apskaičiavimo būdas, kainų skirtumas tarp kainų, numatytų nutrauktoje sutartyje ir ją pakeičiančioje sutartyje, yra siejamas tik su protingu terminu. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje pripažįstama, kad pakeičiančioji sutartis turėtų būti sudaroma protingomis sąlygomis (*in a reasonable manner*, UNIDROIT Principų PICC 7.4.5 straipsnis). Protingos sąlygos elementas kildinimas iš nuostolių mažinimo doktrinos ir daugiausia priklauso nuo faktinių aplinkybių bei ekonominio sutarties konteksto⁵¹¹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas argumentuotai konstatavo, jog sutarčių teisės efektyvumui užtikrinti teismai, vadovaudamiesi CK 1.5 straipsniu bei 6.259 straipsnio 2 dalimi, gali pakeičiančiąsias sutartis vertinti ne tik kaip sudarytas protingu terminu, bet ir protingomis sąlygomis, jei šios palankios nuostoliams sumažinti.

Kitoje byloje taip pat buvo pabrėžta, kad sprendžiant dėl pagrindo nutraukti sutartį pagal CK 6.665 straipsnio 3 dalies nuostatas dėl projektuotojo atliktų darbų trūkumų nepakanka įvertinti, ar projektuotojas per protingą laiką trūkumus pašalino, bet būtina įvertinti visumą susijusių aplinkybių:

⁵¹¹ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartį civilinėje byloje *Lietuvos kariuomenė v. UAB „Eisiga“; trečiasis asmuo UAB „Čitas“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013).

„<...> turi būti įvertintas trūkumų pobūdis, jų visuma ir apimtis (ar tai yra viso darbo, ar jo dalies, ar tam tikro darbų etapo trūkumai), ar nustatytas terminas trūkumams pašalinti yra protingas, ar sutartį pažeidusi šalis ėmėsi priemonių trūkumams pašalinti, ar trūkumų pašalinimas priklauso tik nuo jos, ar ir nuo kitos šalies veiksmų, ar abi šalys laiku ir tinkamai vykdė visas savo sutartines pareigas. Nustačius, kad užsakovas nevykdė sutartimi prisiimtų įsipareigojimų ar juos vykdė netinkamai arba pažeisdamas vykdymo terminus, taip pat jeigu yra kitų svarbių aplinkybių, teismui būtų pagrindas netaikyti CK 6.665 straipsnio 3 dalies ir nenutraukti sutarties dėl to, jog dalies darbų trūkumai nepašalinti. <...> Konkrečioje byloje taikant CK 6.665 straipsnio 3 dalies nuostatą dėl rangos sutarties nutraukimo, teisinę reikšmę gali turėti ir kiti pirmiau nutartyje aptarti aspektai: projektavimo darbų trūkumų pobūdis ir apimtis, kad jie yra susiję tik su dalimi visų rangos darbų, kad yra užsakovo kaltės dėl dokumentų neperdavimo ar jų pavėluoto perdavimo, kad užsakovas dėl kitų priežasčių, nesusijusių su rangovo veiksmis, prarado interesą gauti atliktus darbus ir kt.“⁵¹²

Skirtingai nei minėtajame 1964 m. CK 180 straipsnyje, CK 6.35 straipsnio 3 dalyje ir 6.53 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta šalių teisė kreiptis į teismą dėl prievolių, kurių įvykdymo terminas nenustatytas, įvykdymo termino nustatymo. Nustatydamas prievolės įvykdymo terminą, teismas turi įvertinti prievolės prigimtį, jos įvykdymo būdą ar vietą. Aiškinant šią normą sistemiškai su kitomis terminus reglamentuojančiomis nuostatomis ir civilinio teisinio reguliavimo principais (CK 1.2, 1.5, 1.9 straipsniai) akivaizdu, kad įstatymų leidėjas kalba apie teismo įpareigojimą nustatyti protingą prievolės įvykdymo terminą. Kita vertus, prievolę, kurios įvykdymo terminas neapibrėžtas, skolininkas privalo įvykdyti per 7 dienas nuo pareikalavimo dienos ne visais

⁵¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Schema“ v. UAB „Rodena“ ir UAB „Rodena“ v. UAB „Schema“ bei B. T.; tretieji asmenys: A. P., AB „Miestprojektas“ (šiuo metu – UAB „COWI Lietuva“) (bylos Nr. 3K-3-241/2012).

atvejais, bet tik tais, kai pagal įstatymus ar sutarties esmę nėra aiškus kitoks prievolės įvykdymo terminas. Šiais atvejais prievolės įvykdymo terminas turi būti protingas ir sudaryti sąlygas skolininkui tinkamai ją įvykdyti (CK 6.53 straipsnio 2 dalis). Taigi, priešingai nei 1964 m. CK, šiuo metu galiojančiame CK nustatytas 7 dienų terminas yra minimalusis, o prirėikus turi būti nustatytas ilgesnis terminas, atitinkantis protingumo sampratą. Kita su materialiuju terminu nustatymu susijusi esminė naujovė įtvirtinta CK 6.35 straipsnio 2 dalyje – jeigu šalys susitarė nustatyti terminą ateityje arba jį nustatyti buvo pavesta vienai iš šalių, bet tai nebuvo padaryta, vienos iš šalių reikalavimu terminą nustato teismas, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį ir bylos aplinkybes, ir tik neatidėliotinais atvejais terminą gali nustatyti viena iš šalių. Įstatyme ir čia pabrėžiama ta pati maksima – nustatomas terminas visais atvejais turi būti protingas. Jeigu prievolės įvykdymo terminas nenustatytas ir suinteresuotoji šalis kreipiasi į teismą su prašymu nustatyti terminą prievolei įvykdyti, tokie prašymai nagrinėjami ypatingąja teise supaprastinto proceso tvarka (CPK XXXIX skyrius), jeigu tarp šalių nėra kilęs ginčas dėl prievolės pažeidimo⁵¹³.

Protingo termino kategorijos įtvirtinimas civilinėje teisėje, kaip ir kiekviena naujovė, nėra vien pozityvus dalykas. Viena vertus, išplėtos šalių galimybės pasirinkti tinkamiausią elgesio variantą privačių santykių srityje skatina šalis bendradarbiauti ir taip įgyvendinamas šalių dispozityvumo – teisės laisvai disponuoti savo teisėmis – principas. Kita vertus, didelė vertybė yra teisinių santykių apibrėžtumas, teisinis tikrumas, teisinių santykių kvalifikavimo nuspėjamumas kilus tarp šalių ginčui. Neabejotinai gana ilgą laikotarpį, kol nebus visiškai suformuota teismų praktika aiškinant bet kokias teisės normas, susijusias su šalių protingo elgesio standartu nustatymu ir vertinimu, ginčo šalys negalės būti tikros ir jaustis saugios dėl galimos ginčo išsprendimo baigties. Ar šalys teisingai įvertino protingumo kriterijų ir ar pasirinko teisingą elgesio variantą, paaiškėja tik teismui įvertinus visas bylos aplinkybes ir priėmus sprendimą dėl individualaus ginčo, nes „protingumo“

⁵¹³ Apie prievolių vykdymo terminų nustatymą teismo nutartimi žr. plačiau 4.2.3. skirsnyje „Prievolių vykdymo terminai“.

standartą konkrečiomis aplinkybėmis kilus ginčui nustato tik teismas. Nėra lengva prisitaikyti prie naujos, plačias teisės įgyvendinimo laisvės ribas užtikrinančios teisės sistemos, nes anksčiau buvo įprastas detalus leistino elgesio ribų reglamentavimas arba buvo draudžiama tai, kas nebuvo leista įstatymuose, – toks procesas paprastai užtrunka. Kita vertus, vis tiek reikėjo pradėti mokyti ir skatinti šalis pačioms rūpintis savo teisių įgyvendinimu.

Aptarus CK taisykles, susijusias su protingo termino kategorijos įtvirtinimu, galima padaryti kelias išvadas.

Pirma, įvertinus sutarties laisvės ir nesikišimo į privačius santykius principus yra aišku, kad privatiųjų santykių srityje nustatant teises ir pareigas, jų atsiradimo, pasibaigimo bei prievolių vykdymo terminus svarbiausia yra šalių dispozicija, taip pat ypač atidus, nuolatinis šalių bendradarbiavimas ir sąžiningumas įgyvendinant teises ir vykdant prievoles.

Antra, įstatyme daugelio prievolių rūšių šalių teisių įgyvendinimo ir prievolių vykdymo terminai nėra apibrėžiami kokiu nors aiškiu kriterijumi, pagal kurį būtų galima nustatyti termino trukmę, jo eigos pradžią ir pabaigą. Jeigu tai nenustatoma ir šalių susitarimu, tai teisės įgyvendinamos ir pareigos atliekamos per protingus terminus. CK įtvirtinta pagrindinė nuostata – dispozityviusius šalių santykius reglamentuoti ne pernelyg detalai ir smulkmeniškai, o abstrakčiau, siekiant priešingų interesų pusiausvyros, atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus ir konkrečioje byloje dėl kilusio ginčo nustatytas faktines aplinkybes.

Trečia, šalims nenustačius sutartinių teisių įgyvendinimo terminų, nesutarus dėl prievolių įvykdymo terminų ar kilus ginčui dėl prievolės pažeidimo, sutarties nutraukimo teisėtumo ir pan., itin reikšminga teismų veikla ir jų kuriami precedentai. Spręsdamas konkretų ginčą, teismas turi aiškinti teisę įvertindamas konkrečios situacijos išskirtinumą, užpildyti teisinio reguliavimo spragas, sumažinti neigiamus pozityviosios teisės padarinius, kurių nėra galimybės numatyti kuriant teisės normas. Teismas įpareigotas šalims nustatyti prievolės esmę ir pobūdį atitinkančius, kitaip tariant, protingus teisių įgyvendinimo ir prievolių vykdymo terminus. Į šalių pareigą

bendradarbiauti, elgtis sąžiningai, reikiamais atvejais – nustatyti protingus terminus prievolėms vykdyti teismai turi atsižvelgti ir sprenddami ginčus dėl civilinės atsakomybės taikymo už prievolių nevykdymą.

Ketvirta, fakto klausimas dėl to, kas yra protingas terminas, sprendžiamas įvertinus daug įvairių kriterijų: ir numatytų tiesiogiai įstatyme (prievolės pobūdis, prigimtis, vykdymo vieta ir būdas, sutarties esmė, bylos aplinkybės), ir kitų, į kuriuos teismas turi atsižvelgti vadovaudamasis bendraisiais protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais⁵¹⁴. Sprendžiant konkrečioje byloje dėl protingo sutartinių santykių termino, neišvengiamai būtina pasitelkti sutarčių aiškinimo taisykles – įvertinti sutarties esmę ir tikslą, sudarymo ir vykdymo aplinkybes, tikruosius šalių ketinimus bei tarpusavio santykius ir kt. (CK 6.193–6.195 straipsniai), taip pat CK įtvirtintus numanomų sutarčių sąlygų nustatymo kriterijus (CK 6.196 straipsnis).

⁵¹⁴ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A., *supra note* 27, p. 74–79; PAKALNIŠKIS, V., *et al.*, *supra note* 46, p. 66–70; MIZARAS, V., *et al.*, *supra note* 9, p. 29–31.

VII. Materialiosios teisės terminų skaičiavimas

7.1. Terminų pradžios nustatymas

Termino eigos pradžios momento nustatymas turi didžiulę praktinę teisinę reikšmę. Nuo to priklauso teisingas paties termino ir termino pabaigos momento, su kuriuo siejami atitinkami teisiniai padariniai, skaičiavimas.

Galiojančios materialiosios ir proceso teisės normos įtvirtina bendrą visoms teisinių santykių šalims terminų eigos pradžios nustatymo taisyklę (CK 1.118 straipsnio 1 dalis, CPK 73 straipsnio 2 dalis, 2016 m. DK 14 straipsnio 2 dalis). Metais, mėnesiais, savaitėmis ir dienomis skaičiuojamo termino eiga prasideda rytojaus dieną nuo nulio valandų nulio minučių po tos kalendorinės datos arba to įvykio, kuriais apibrėžta termino eigos pradžia, jeigu įstatymai nenumato ko kita. CMR konvencijoje pateikta kita tos pačios taisyklės formuluotė, bet esmė dėl to nesikeičia: pagal CMR konvencijos 32 straipsnio 1 dalį, diena, kurią prasideda ieškinio senaties terminas, į jį neįskaitoma. Pavyzdžiui, jeigu sausio 15 d. sudarytoje sutartyje numatyta, kad ji sudaryta šešiams mėnesiams ir pradeda galioti nuo sudarymo dienos, tai pirmoji sutarties galiojimo diena bus sausio 16 diena. Teismo sprendime nurodžius, kad sprendimas gali būti skundžiamas apeliacijos tvarka per 30 dienų nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos (CPK 307 straipsnio 1 dalis), šio termino eiga prasidės ne teismo sprendimo priėmimo dieną, bet rytojaus dieną po teismo sprendimo priėmimo. Jeigu sutartyje numatyta, kad butas išnuomojamas nuo nuomininko pilnametystės, tai pirmoji sutarties galiojimo diena bus ne nuomininko aštuonioliktojo gimtadienio data, bet pirmoji diena po jos. Taigi kalendorinė data ar įvykio diena, kuriais apibrėžta termino pradžia, į terminą neįskaičiuojama. Toks reglamentavimas nustatytas siekiant supaprastinti terminų eigos skaičiavimą. Pavyzdžiui, kasacinis teismas pagrįstai išaiškino, kad paskelbimo apie įvyksiantį visuotinį akcininkų susirinkimą laikraštyje diena neįskaičiuotina į ABĮ 26 straipsnio 4 dalyje

nurodytus pranešimo terminus⁵¹⁵.

Atrodytų, termino eigos pradžios nustatymas reglamentuojamas visiškai aiškiai, vis dėlto neretai painiavos sukelia faktinio ir teisinio termino eigos pradžios momento nesutaptis. Kai kurie autoriai netgi reiškia nepagrįstą nuomonę, kad dėl to pirmoji termino eigos pradžią žyminti mėnesio ar savaitės diena sutampa su termino paskutinę dieną atitinkančia mėnesio ar savaitės diena, pavyzdžiui, jeigu savaitėmis skaičiuojamo termino pirmoji diena yra trečiadienis, tai ir paskutinė termino diena – trečiadienis⁵¹⁶. Iš tikrųjų, faktiškai termino eiga prasideda iš karto nuo tos kalendorinės datos ar įvykio, su kuriuo ir siejama termino eigos pradžia. Įstatymų leidėjas tik praktiniais sumetimais termino eigos pradžios momentą nukėlė skaičiuoti nuo rytojaus dienos, palyginti su termino eigos pradžia lemiančiais juridiniais faktais. Per parą juridiniai faktai, su kuriais siejama tam tikrų terminų eigos pradžia, gali įvykti skirtingais momentais, bet visų terminų (išskyrus skaičiuojamų valandomis, minutėmis) eiga vis tiek prasideda nuo kitos paros pradžios, t. y. nuo vidurnakčio. Dėl to atitinkama metų, mėnesio ar savaitės diena per termino laiką negali pasikartoti, t. y. negali sutapti tam tikrų metų, mėnesio, savaitės dienos, žyminčios termino eigos pradžios dieną ir jo eigos pabaigos dieną, priešingu atveju termino trukmė viena diena pailgėtų. Tarkim, jei nustatomo vienos savaitės trukmės termino pirmoji ir paskutinė diena būtų trečiadienis, tai visa termino trukmė būtų ne septynios, bet aštuonios dienos, taigi savaitė ir viena diena. Atitinkamai viena diena pailgėtų ir metais bei mėnesiais skaičiuojami terminai. Išplaukia vienintelė logiška išvada – metų, mėnesio ar savaitės diena, kuri yra paskutinė termino diena, visada yra viena diena ankstesnė nei pirmoji (atitinkamai metų, mėnesio ar savaitės) termino diena ir šiuos laikotarpius visada skiria vidurnaktis. Teismų praktikoje vis dar pasitaiko termino pradžios ir pabaigos skaičiavimo klaidų. Antai kasacinis teismas civilinėje byloje konstatavo, kad vienu metų ieškinio senaties termino pradžia

⁵¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *užsienio bendrovė „East China Automobile Association Ltd“ v. „ECAA Europe“*; *treieji asmenys: J. D., UAB „Vaivorykštė“* (bylos Nr. 3K-3-482-687/2015).

⁵¹⁶ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 16; SUKHANOV, J. A., supra note 50, p. 626.

yra 2011 m. gruodžio 24 d., pabaiga – 2012 m. gruodžio 24 d., t. y. be pagrindo tą pačią dieną (gruodžio 24 d.) į terminą įtraukė abu kartus (kaip termino pradžios ir kaip pabaigos dieną) ir taip pailgino metų terminą viena diena⁵¹⁷; kitoje byloje kaip dvejų metų procesinio termino prašyti grąžinti žyminį mokestį pradžią teismas nurodė 2005 m. kovo 31 d., o pabaigą – 2007 m. kovo 31 d., ir kt.⁵¹⁸

Teisės mokslininkai tiria ir kitą problemą⁵¹⁹, galinčią sukelti konkrečių materialųjų teisinių padarinių: ar ieškinio senaties termino eigos pradžia skaičiuojama laikantis bendrosios taisyklės, ar visgi šios rūšies termino pradžia nustatyti taikytina specialioji taisyklė? Kaip minėta, pagal bendrąją taisyklę, terminas prasideda rytojaus dieną po tos kalendorinės datos arba to įvykio, kuriais apibrėžta termino eigos pradžia. Ši taisyklė galioja, jeigu įstatymai nenumato ko kita (CK 1.118 straipsnio 1 dalis). Pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties terminas prasideda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ar ši norma įtvirtina bendrosios visų materialiosios teisės terminų eigos pradžios taisyklės išimtį, kad ieškinio senaties termino eiga prasideda ne nuo rytojaus dienos, bet nuo pačios sužinojimo (turėjimo sužinoti) apie teisės pažeidimą dienos? Net ir tokiu atveju pirmoji ir paskutinė termino dienos, skaičiuojamos atitinkamą metų, mėnesio ar savaitės dieną, neturėtų būti tos pačios. Pripažįstant, kad ieškinio senaties terminas prasideda sužinojimo (turėjimo sužinoti) apie teisės pažeidimą dieną, šita diena ir laikytina pirmąja termino eigos diena, nes kitaip nenumatyta įstatyme. Manytina, kad visgi minėtoji norma nenustato jokios išimties ir jokios problemos dėl ieškinio senaties termino eigos pradžios momento nėra, nes sužinojimo (turėjimo sužinoti) apie teisės pažeidimą diena tiesiog, kaip ir bendrosios taisyklės atveju, laikytina juridiniu faktu, su kuriuo įstatymas sieja termino eigos pradžią. Tokiu atveju ieškinio senaties termino

⁵¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *Estijos draudimo bendrovė „Seesam Insurance AS“ v. bendroji Lietuvos ir Olandijos įmonė UAB „Techninė instaliacija“, UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“*; tretieji asmenys: A. A., UAB Kauno televizijos servisas (bylos Nr. 3K-7-43-706/2016).

⁵¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *S. R., D. G. v. UAB „Visatex“* (bylos Nr. 3K-3-311/2007).

⁵¹⁹ NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P., supra note 22, p. 16.

eiga prasideda taip pat rytojaus dieną po tos dienos, kurią asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie teisės pažeidimą, kaip ir numato bendroji visų terminų taisyklė. Tokią išvadą patvirtina ir kai kurių autorių nuomonė šiuo klausimu, išsakyta teisės doktrinoje ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metodinėje medžiagoje⁵²⁰, taip pat teismų praktika konkrečiose bylose, kuriose aiškinama, kad ieškinio senačiai *mutatis mutandis* taikytinos bendrosios CK nuostatos, reglamentuojančios terminų nustatymą, o konkretaus ieškinio senaties termino eigos pradžia nustatyti taikytinas CK 1.118 straipsnis⁵²¹.

Kita vertus, civiliniai teisiniai santykiai yra labai skirtingi, tad, ko gera, neįmanoma visiems jiems taikyti vienos taisyklės. Ne visada terminas gali būti skaičiuojamas tik nuo rytojaus dienos, palyginti su ta diena ar įvykiu, su kuriais siejama termino eigos pradžia. Įstatymai gali numatyti (CK 1.118 straipsnio 1 dalis), kad termino eiga prasideda ir nuo kito įstatyme nurodyto momento, bet ne nuo rytojaus dienos po tos kalendorinės datos arba to įvykio, kuriais apibrėžta termino eigos pradžia. Pavyzdžiui, Autorių ir gretutinių teisių įstatymo 34 straipsnis numato, kad autoriaus turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po jo mirties, neatsižvelgiant į kūrinio teisėto viešo paskelbimo datą. Pagal šio įstatymo 37 straipsnį, terminas pradedamas skaičiuoti nuo sausio 1 d. po tų metų, kai įvyko juridinis faktas, kuriuo remiantis prasideda nurodytasis terminas.

Be to, bendroji terminų skaičiavimo taisyklė taikoma ir termino pirmoji diena skaičiuojama nuo rytojaus dienos tik tada, jeigu teisinių padarinių atsiradimas (termino eigos pradžia) yra siejamas su kalendorine data ar įvykiu ir šalys sutartyje nesusitaria kitaip (pavyzdžiui, jeigu skola turėjo būti gražinta 2015 m. gruodžio 31 d., ieškinio senaties termino eiga prasideda 2016 m. sausio 1 d.; jeigu teismo sprendimas priimtas 2016 m. sausio 4 d., 30 dienų

⁵²⁰ AMBRASIENĖ, D.; SINKEVIČIUS, E., *supra note* 429, p. 116–119; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 31 patvirtinta Teismų praktikos apžvalga, *supra note* 429, p. 410.

⁵²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje AB „Mažeikių nafta“ v. Švedijos įmonė „Baltic Bitumen AB“; trečiasis asmuo UAB „Mažeikių naftos prekybos namai“ (bylos Nr. 3K-3-87/2010); 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje R. P. v. K. K. projektavimo firma „Laskris“, K. K. (bylos Nr. 3K-3-178/2011); 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Draudimo bendrovė „If P&C“ v. AB „Lietuvos draudimas“ (bylos Nr. 3K-3-15/2013).

termino eiga jam apskūsti prasideda 2016 m. sausio 5 d.). Kita vertus, laikotarpiu apibrėžto termino skaičiavimo tvarka gali būti nustatyta pačioje sutartyje – numatoma ir termino eigos pradžia, ir pabaiga (diena, valanda, minutė). Pavyzdžiui, jeigu automobilio nuomos sutartis sudaroma trims dienoms ir pradeda galioti iš karto nuo automobilio perdavimo momento penktadienį, tai tą dieną perdavus automobilį pirmoji sutarties termino eigos diena bus ne šeštadienis, bet penktadienis, o sutarties terminas pasibaigs sekmadienį.

CK 1.118 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad valandomis skaičiuojamas terminas prasideda nuo šalies arba abiejų šalių, ar įstatymų apibrėžto termino.

Mėnesiais skaičiuojamas terminas, atsižvelgiant į jo trukmę, gali prasidėti ir baigtis tais pačiais metais, pavyzdžiui, birželio 10 d. prasidėjusi trijų mėnesių termino eiga baigiasi rugsėjo 9 d. dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių. Tokios pačios trukmės arba trumpesnis mėnesiais skaičiuojamas terminas gali prasidėti vienais metais, o pasibaigti – kitais, bet vien dėl šios aplinkybės terminas negali būti laikomas metais skaičiuojamu terminu (pavyzdžiui, vieno mėnesio termino eiga prasideda gruodžio 10 d., o baigiasi kitų metų sausio 9 dieną). Taip pat gali būti nustatyti mėnesiais skaičiuojami terminai, kurių trukmė ilgesnė nei metai, pavyzdžiui, 15 arba 24 mėnesių. Šiais atvejais terminai bus skaičiuojami pagal mėnesiais, o ne metais, nustatytų terminų skaičiavimo taisykles. Ilgesni nei viena savaitė arba vienas mėnuo terminai taip pat gali būti skaičiuojami dienomis. Visgi toks reglamentavimas labiau būdingas nustatant procesinius, bet ne materialiosios teisės terminus. Pavyzdžiui, pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 5 punktą, priėmęs nutartį iškelti bankroto bylą teismas arba teisėjas privalo nustatyti ne ilgesnį kaip 45 dienų laikotarpį nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, per kurį kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus, atsiradusius iki bankroto bylos iškėlimo. Atsiliepimui į ieškinį pateikti teismas nustato ne trumpesnį kaip 14 dienų ir ne ilgesnį kaip 30 dienų terminą, kuris išimtiniais atvejais teismo gali būti pratęstas iki 60 dienų (CPK 142 straipsnio 1 dalis), viešųjų pirkimų bylose sprendimas pagal apeliacinį skundą turi būti

priimtas ne vėliau kaip per 45 dienas nuo bylos gavimo apeliacinės instancijos teisme dienos (CPK 423⁹ straipsnio 3 dalis) ir kt.

Nors CK ar CPK tokia taisyklė tiesiogiai nesuformuluota, atsižvelgiant į šiuose kodeksuose nustatytus terminų apibrėžimo būdus (kalendorine data, laikotarpiu ar tam tikru įvykiu) darytina akivaizdi išvada, kad dienomis ir savaitėmis apibrėžti terminai skaičiuojami kalendorinėmis dienomis, nebent įstatyme tiesiogiai būtų nurodyta, jog konkretus terminas skaičiuojamas darbo dienomis. Pavyzdžiui, CK 2.64 straipsnio 3 dalyje numatoma, kad juridinis asmuo turi būti įregistruotas per 3 darbo dienas, pateikęs visus reikiamus dokumentus; notaro išduotą vykdomąjį pavedimą papildyti turto apyrašą įpėdinis pateikia antstoliui ne vėliau kaip per 3 darbo dienas – CK 5.53 straipsnio 7 dalis; užstatui sumokėti teismas negali paskirti trumpesnio kaip 3 darbo dienų termino – CPK 102 straipsnio 3 dalis; prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių teismas turi išspręsti nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 3 (išimtiniais atvejais – per 7) darbo dienas nuo jo gavimo dienos – CPK 147 straipsnio 1 dalis. Tačiau 2016 m. DK 14 straipsnio 4 dalyje tiesiogiai numatyta, kad dienomis apibrėžtas terminas yra skaičiuojamas kalendorinėmis dienomis, jeigu įstatymai nenustato kitaip. Vis dėlto pačiame Darbo kodekse terminai dažniausiai apibrėžiami darbo dienomis. Pavyzdžiui, laikinasis darbuotojas turi teisę atsisakyti dirbti pas laikinojo darbo naudotoją, pranešdamas laikinojo įdarbinimo įmonei ne vėliau kaip per vieną darbo dieną – 2016 m. DK 74 straipsnio 3 dalis; siuntimas dirbti pas laikinojo darbo naudotoją turi būti įteiktas laikinajam darbuotojui ne vėliau kaip prieš 2 darbo dienas – DK 74 straipsnio 1 dalis; darbuotojas turi teisę atšaukti pareiškimą nutraukti darbo sutartį ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo jo padavimo dienos – DK 55 straipsnio 2 dalis; susitarimą dėl papildomo darbo viena darbo sutarties šalis gali nutraukti, įspėjusi raštu kitą darbo sutarties šalį prieš 5 darbo dienas – DK 35 straipsnio 5 dalis.

Atlikus teisės aktų analizę galima daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas darbo dienomis skaičiuoja tik trumpuosius teisės terminus, nors yra išimčių, kai ir trumpi terminai skaičiuojami kalendorinėmis dienomis. Antai asmuo,

sulaikęs beprižiūrį ar priklydusį naminį gyvūną, jeigu jam nežinomas to gyvūno savininkas ar jo adresas, privalo per 3 dienas pranešti apie gyvūno sulaikymą policijai ar savivaldybės institucijai (CK 4.61 straipsnio 1 dalis) ir kt. Ilgesni kaip viena savaitė terminai paprastai, su kai kuriomis išimtimis, kurių daugiausia yra Darbo kodekse, skaičiuojami kalendorinėmis dienomis (pavyzdžiui, pasinaudoti pirmenybės teise pirkti kilnojamojo turto dalį bendraturčiai gali per 10 dienų nuo pranešimo gavimo dienos – CK 4.79 straipsnio 2 dalis; jeigu pasibaigus nuomos sutarties terminui nuomininkas daugiau kaip 10 dienų toliau naudojami daiktu ir tam nuomotojas neprieštarauja, nuomos sutartis tampa neterminuota – CK 6.481 straipsnis; preziumuojama, kad valios išreiškimas tapo žinomas kitai sandorio šaliai praėjus 14 dienų nuo paskutinio viešo paskelbimo dienos – CK 1.65 straipsnio 3 dalis; per atstovą sudarytam sandoriui patvirtinti nustatomas ne trumpesnis kaip 14 dienų terminas – CK 2.133 straipsnio 6 dalis; notaro išduotą vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo įpėdinis pateikia antstoliui ne vėliau kaip per dvi savaites – CK 5.53 straipsnio 2 dalis; juridinis asmuo turi pateikti prašymą įregistruoti duomenų pakeitimus juridinių asmenų registre per 30 dienų nuo pakeitimų padarymo dienos – CK 2.66 straipsnio 3 dalis; apie juridinio asmens reorganizavimo sąlygų sudarymą ar jo likvidavimą turi būti viešai paskelbta tris kartus ne mažesniais kaip 30 dienų intervalais arba paskelbta viešai vieną kartą ir pranešta visiems kreditoriams raštu – CK 2.96 straipsnio 3 dalis, 2.101 straipsnio 1 dalis, 2.112 straipsnio 1 dalis; buvęs vaiko motinos sutuoktinis pripažįstamas vaiko tėvu, jeigu vaikas gimė praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po santuokos nutraukimo ar vyro mirties – CK 3.140 straipsnio 2 dalis, 3.141 straipsnio 2 dalis, 3.150 straipsnis; darbuotojams suteikiamos mokymosi atostogos po 3 kalendorines dienas vienam egzaminui ir po 6 – valstybiniam egzaminui, po 2 kalendorines dienas – kiekvienai įskaitai ir kt. – 2016 m. DK 135 straipsnio 1 dalis; jeigu yra darbuotojo prašymas, darbdavys per 10 dienų privalo jam išduoti pažymą apie darbuotojo vykdytą darbo funkciją, jos pradžią ir pabaigą, taip pat gautą darbo užmokestį – DK 65 straipsnio 8 dalis; kolektyvinėje sutartyje, sudarytoje tarp laikinojo

įdarbinimo įmonės ir jos darbuotojų, gali būti nustatytas ir kitoks įspėjimo terminas, bet jis negali būti ilgesnis kaip 14 kalendorinių dienų – DK 80 straipsnio 2 dalis; darbuotojo prašymas pakeisti darbo laiką tenkinamas, jeigu jis pateiktas ne mažiau kaip prieš 30 dienų iki jo įsigaliojimo, o ne visą darbo laiką bus dirbama ne ilgiau kaip vienus metus – DK 40 straipsnio 4 dalis; darbdavys, tirdamas darbuotojo galbūt padaryto darbo pareigų pažeidimo aplinkybes, gali nušalinti darbuotoją nuo darbo iki 30 kalendorinių dienų mokėdamas jam vidutinį jo darbo užmokestį – DK 49 straipsnio 3 dalis; neterminuota darbo sutartis ir terminuota darbo sutartis, sudaryta ilgesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui, gali būti nutraukta darbuotojo rašytiniu pareiškimu, apie tai įspėjus darbdavį ne vėliau kaip prieš 20 kalendorinių dienų – DK 55 straipsnio 1 dalis; darbo sutartis gali būti nutraukta darbuotojo rašytiniu pareiškimu, jeigu darbuotojo prastova ne dėl jo kaltės tęsiasi ilgiau kaip 30 dienų iš eilės arba jeigu ji sudaro daugiau kaip 45 dienas per paskutinius dvylika mėnesių – DK 56 straipsnio 1 dalies 1 punktas ir kt.

Analogiškai ir civilinio proceso teisėje ilgesni terminai dažniausiai skaičiuojami kalendorinėmis dienomis: ieškinio priėmimo klausimą teismas turi išspręsti ne vėliau kaip per 10 dienų nuo ieškinio registravimo teisme dienos – CPK 137 straipsnio 3 dalis; parengiamiesiems dokumentams pateikti gali būti nustatytas ne ilgesnis kaip 14 dienų terminas nuo teismo pranešimo įteikimo dienos – CPK 227 straipsnio 2 dalis; apeliacinis skundas paduodamas per 30 dienų nuo skundžiamojo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos – CPK 307 straipsnio 1 dalis.

Darbo kodekse gausu darbo dienomis nustatytų ilgesnės trukmės terminų, pavyzdžiui, apie būsimąjį verslo ar jo dalies perdavimą verslo perdavėjas turi pranešti darbuotojui iš anksto raštu ne vėliau kaip prieš 10 darbo dienų iki verslo perdavimo – DK 51 straipsnio 5 dalis; kolektyvinis darbo ginčas dėl interesų turi būti išnagrinėtas per 15 darbo dienų nuo darbo arbitražo sudarymo dienos – DK 242 straipsnio 1 dalis; asmuo, laimėjęs konkursą, turi teisę reikalauti, kad su juo ne vėliau kaip per 20 darbo dienų

būtų sudaryta darbo sutartis, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis – DK 41 straipsnio 3 dalis ir kt.

7.2. Terminų pabaigos skaičiavimo taisyklės

Tam tikru laikotarpiu apibrėžtų terminų pabaigą materialiojoje teisėje reglamentuoja CK 1.119–1.121 straipsniai, 2016 m. DK 14 straipsnis, procesinių terminų – CPK 74 straipsnis. Kadangi skirtingi mėnesiai ir metai turi nevienodą skaičių dienų, įstatyme yra numatyta, kad metais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinių termino metų mėnesį ir dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių, o mėnesiais skaičiuojamas terminas – atitinkamą termino paskutinio mėnesio dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.119 straipsnio 1 ir 2 dalys, CPK 74 straipsnio 1 ir 2 dalys, DK 14 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, trejų metų terminas, prasidėjęs 2015 m. gruodžio 15 d., pasibaigs 2018 m. gruodžio 14 d. dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių. Trijų mėnesių termino eiga, prasidėjusi 2015 m. gruodžio 15 d., pasibaigė 2016 m. kovo 14 dieną. Taigi, kaip minėta, metais ar mėnesiais skaičiuojamo termino ta pati paskutinių termino metų mėnesio diena ar paskutinio termino mėnesio diena negali pasikartoti du kartus, bet paskutinė kalendorinė termino diena tokiais atvejais sutampa su kalendorine ar įvykio data (metais skaičiuojamų terminų atveju sutampa mėnuo ir mėnesio diena, mėnesiais skaičiuojamų terminų atveju – mėnesio diena), su kuria yra siejama atitinkamo termino pradžia. Jeigu metais ar mėnesiais skaičiuojamo termino pabaiga tenka mėnesiui, kuris atitinkamos dienos neturi, terminas pasibaigia paskutiniąją to mėnesio dieną (CK 1.119 straipsnio 3 dalis, CPK 74 straipsnio 3 dalis, DK 14 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, jeigu mėnesio trukmės terminas prasidėjo sausio 31 d., jo pabaigos diena bus vasario 28 d., o keliamųjų metų atveju – vasario 29 d.; teismo sprendimui įsiteisėjus 2015 m. sausio 31 d., trijų mėnesių terminas kasaciniam skundai paduoti baigėsi 2015 m. balandžio 30 d. ir pan. Jeigu metų trukmės termino pradžia buvo 2012 m. vasario 29 d., atitinkamai terminas pasibaigė 2013 m. vasario 28 d., bet jeigu metų trukmės termino eiga prasidėjo 2011 m. vasario 28 d., pagal taikytiną bendrąją taisyklę, termino eiga pasibaigė ne 2012 m. vasario 29 d., bet vasario 27 dieną.

Tais atvejais, kai terminas apibrėžiamas (dažniausiai sutartyse) puse mėnesio, puse metų ar metų ketvirčiu, pagal analogiją taikomos minėtosios terminų skaičiavimo taisyklės. Jeigu terminas apibrėžtas puse mėnesio, šis laikotarpis prilyginamas 15 dienų ir skaičiuojamas pagal dienomis apibrėžtų terminų skaičiavimo taisyklės, kad ir koks būtų konkretaus mėnesio dienų skaičius; savo ruožtu metų ketvirtis atitinka trijų mėnesių laikotarpį, pusmetis – šešių mėnesių laikotarpį. Pirmasis metų ketvirtis ir pusmetis prasideda sausio 1 d., pirmasis metų ketvirtis baigiasi kovo 31 d., pirmasis pusmetis – birželio 30 dieną. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos civilinio kodekso 192 straipsnyje, Baltarusijos Respublikos civilinio kodekso 193 straipsnyje tokios taisyklės yra reglamentuotos tiesiogiai. Ketvirčių ir pusmečių atskaita pradedama nuo metų pradžios – sausio 1 dienos.

Pagal DK 14 straipsnio 3 dalį, jeigu tiksliai negalima nustatyti, kurį mėnesį prasidėjo metais skaičiuojamas terminas arba kurią dieną prasidėjo mėnesiais skaičiuojamas terminas, termino paskutine diena laikoma atitinkamai birželio 30-oji ir mėnesio 15-oji diena. Kadangi kiti teisės aktai (CK, CPK) panašios taisyklės neįtvirtina, ji pagal analogiją taikytina ir reguliuojant analogiškus kitus materialiuosius teisinius santykius, taip pat ir procesinius teisinius santykius (CK 1.8 straipsnio 1 dalis, CPK 3 straipsnio 6 dalis).

Savaitėmis skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinės termino savaitės dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.120 straipsnis, CPK 74 straipsnio 4 dalis, DK 14 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, vienos savaitės terminas, prasidėjęs ketvirtadienį, baigiasi kitos savaitės trečiadienį dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių. Klaidinga manyti, kad savaitėmis skaičiuojamas terminas pasibaigia tą pačią (to paties pavadinimo) savaitės dieną, kurią prasidėjo termino eiga⁵²². Kaip ir metais bei mėnesiais skaičiuojamų terminų atveju, šiuo atveju sutapti gali tik termino pabaigos diena su kalendorine data ar įvykiu, su kuriais siejama termino eigos pradžia. Pavyzdžiui, jeigu šalys 2015 m. gruodžio 8 d. (antradienį) sudarė terminuotą

⁵²² KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V., *supra note* 20, p. 14.

paskolos sutartį ir susitarė, kad skola bus gražinta per savaitę, tai termino eigos pirmoji diena yra trečiadienis, o paskutinioji diena – kitos savaitės antradienis. Kita vertus, jeigu vienos savaitės termino pradžia buvo pirmadienis, tai terminas nesibaigs sekmadienį. Anot kitos terminų skaičiavimo taisyklės, apie kurią bus kalbama plačiau, jeigu paskutinė termino diena tenka išeiginę dieną, tai termino paskutine diena laikoma pirmoji po tos dienos einanti darbo diena, šiuo atveju – pirmadienis.

Nors CK, DK ir CPK atskirai nereglamentuoja minutėmis, valandomis, taip pat dienomis skaičiuojamų terminų pabaigos momento, o CPK ir DK tiesiogiai neaptaria ir minutėmis, valandomis skaičiuojamų terminų pradžios momento, manytina, kad tokių terminų eigos pradžią ir pabaigą nesudėtinga nustatyti taikant įstatymų, reglamentuojančių atitinkamai savaitėmis ar dienomis skaičiuojamų terminų pradžią ir pabaigą, analogiją. Kadangi termino, taip pat ir dienomis skaičiuojamo, eiga prasideda rytojaus dieną po kalendorinės datos arba įvykio, kuriais apibrėžta termino eigos pradžia, tai jis baigsis dienomis skaičiuojamo termino paskutinę dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.120 straipsnis, 1.8 straipsnio 1 dalis, CPK 74 straipsnio 4 dalis, 3 straipsnio 6 dalis, DK 14 straipsnio 5 dalis, 4 straipsnis). Jeigu terminas apibrėžtas ne laikotarpiu, bet kalendorine data, iki kurios turi būti atliktas tam tikras veiksmas, teismų praktikoje vertinama skirtingai – ar diena, iki kurios nurodyta tam tikrą veiksmą atlikti, yra paskutinė termino diena, ar tokia diena yra diena prieš minėtąją dieną. Siekdami išvengti tokių situacijų, teisės subjektai neretai nurodo, kad tam tikras veiksmas turi būti atliktas iki nurodytosios datos įskaitytinai ar imtinai, pabrėždami, kad nurodytoji kalendorinė diena, iki kurios veiksmą reikia atlikti, yra paskutinė termino diena. Tokia nuoroda savaime padeda išvengti ginčytinų situacijų. Vis dėlto teismų praktikoje kartais ir be tokios nuorodos apie paskutiniąją termino dieną pripažįstama, kad nurodytoji diena, iki kurios veiksmas turi būti atliktas, laikytina paskutine termino diena:

„CPK 73 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad terminai procesiniams veiksams atlikti apibrėžiami tikslia kalendorine data arba nurodomas įvykis, kuris būtinai turi įvykti, arba laiko tarpas. Pastaruoju atveju veiksmas gali būti atliekamas per visą laiko tarpą. Kanceliarinėje kalboje įskaitant paskutinį minimą dalyką, kai norima tą laiko ribą pabrėžti, vartojamas žodis imtinai (įskaitytinai). Laiko riba ir intervalas gali būti nusakomi ir be šių pabrėžiamųjų žodžių, bet tada riba gali būti nevienodai suprantama (Kanceliarinės kalbos patarimai, Vilnius, 2002, p. 101). Taigi kalbine prasme laiko ribos nustatymas be žodžio imtinai (įskaitytinai) tikslaus atsakymo neduoda ir kelia skirtingus termino procesiniams veiksams atlikti apibrėžimo aiškinimus. Tuo tarpu teismo nustatytas terminas procesiniam veiksmui atlikti turi būti tikslus ir nekelti abejonių, nes jo praleidimas sukelia teisinius padarinius (CPK 75 straipsnio 1 dalis). Pirmosios instancijos teismas terminą apibrėžė kalendorine data, nurodydamas, kad apeliacinio skundo trūkumai turi būti ištaisyti iki 2005 m. birželio 15 d. Tačiau teismas nenurodė, kad trūkumai turi būti ištaisyti iki nurodytos datos imtinai. Nepaisant to, kad pabrėžiamojo žodžio „imtinai“ teismas nenurodė, nustatytas laiko termino apibrėžimas aiškintinas taip, jog procesinis veiksmas gali būti atliktas ir teismo nurodytą dieną, t. y. birželio 15 d.“⁵²³

Šis teismų praktikos pavyzdys susijęs su procesinių veiksmų atlikimu, tačiau jis vienodai aktualus ir tokiu būdu apibrėžtų materialiosios teisės terminų skaičiavimui.

Valandomis skaičiuojamas terminas pagal analogiją turėtų prasidėti nuo kitos valandos nulio minučių po tos valandos, su kuria siejama termino eigos pradžia. Atitinkamai minutėmis skaičiuojamas terminas pagal analogiją turėtų prasidėti nuo kitos minutės nulio sekundžių po tos minutės, su kuria siejama termino eigos pradžia. Tik nedaugelis materialiosios teisės terminų skaičiuojami valandomis, juo labiau minutėmis. Pavyzdžiui, pagal CK 4.60

⁵²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Č., M. M. v. UAB „Kelio“ restoranai* (bylos Nr. 3K-3-130/2006).

straipsnio 3 dalį, bičių spiečiaus savininkas praranda nuosavybės teisę į spiečių, jeigu nepersekioja jo per 24 valandas skaičiuojant nuo to momento, kai spiečių priėmė svetimas asmuo arba kai spiečius apsistojo svetimo asmens žemėje; verslininkas gali išnuomoti dviratį valandai ar net trumpesniam laikotarpiui. Tokių teisinių proceso teisės situacijų, kai tam tikram procesiniam veiksmui atlikti nustatomas terminas skaičiuojamas valandomis, – dar mažiau, bet jų visgi gali pasitaikyti. Dažniausiai tai galėtų būti susiję su teismo posėdžio metu teismo nustatomais terminais. Pavyzdžiui, teismas gali padaryti valandos pertrauką pailsėti ar operatyviai pateikti naujų įrodymų ir pan. Žinoma, didesnių praktinių termino skaičiavimo problemų tokiais atvejais nekyla, nes teismas paprastai nurodo konkretų laiką, kada posėdis po pertraukos bus tęsiamas. Kita vertus, civilinio proceso teisėje dienomis skaičiuojamas terminas taikomas dažnai, proceso teisėje nustatomi trumpesni terminai palyginti su materialiosios teisės terminais, nes to reikalauja civilinio proceso operatyvumo principas (pavyzdžiui, ieškinio priėmimo klausimas teisme turi būti išspręstas ne vėliau kaip per 10 dienų nuo ieškinio registravimo teisme dienos – CPK 137 straipsnio 3 dalis; klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo teismas turi išspręsti nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 3 (išimtiniais atvejais – per 7) darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos – CPK 147 straipsnio 1 dalis; teismas gali atidėti teismo sprendimo priėmimą ir paskelbimą iki 20 dienų – CPK 269 straipsnio 1 dalis ir t. t.). Be to, materialiojoje teisėje, kaip ir civiliniame procese, kartais gali būti nustatomi ir minutėmis skaičiuojami terminai, pavyzdžiui, dėl vartojimo (pirkimo–pardavimo) teisinių santykių – tarkim, sudaromas susitarimas, kad pardavėjas pirkėjo pasirinktąją prekę saugos iki jo apsisprendimo ją įsigyti, bet ne ilgiau kaip 30 minučių; nagrinėjant civilinę bylą padaroma 10 minučių pertrauka ir pan.

7.2.1. Terminų skaičiavimas oficialiųjų švenčių ir ne darbo dienomis

Išdėstytosios terminų skaičiavimo taisyklės yra imperatyviojo pobūdžio. Išimtys galimos, jeigu jos taip pat nustatytos įstatymu. Metais, mėnesiais, savaitėmis ir kalendorinėmis dienomis apibrėžtiems teisės terminams skaičiuoti tiesiogiai reikšmingos oficialiųjų švenčių ir ne darbo dienos. Įstatymai (CK 1.121 straipsnis, CPK 74 straipsnio 5 dalis, DK 14 straipsnio 4 dalis) įtvirtina dvi su tuo susijusias svarbias taisykles.

Pirma, oficialiųjų švenčių ir ne darbo dienos (šeštadieniai ir sekmadieniai) yra įskaitomos į terminą. Nors CPK nėra tiesiogiai įtvirtintos nuostatos dėl oficialiųjų švenčių ir ne darbo dienų įskaitymo į procesinį terminą, ji pagal įstatymo analogiją taikoma ir civilinio proceso teisėje. Pavyzdžiui, jeigu įvykis įvyko penktadienį, trijų kalendorinių dienų termino paskutinioji diena bus kitos savaitės pirmadienis, t. y. realiai tam tikram veiksmui atlikti yra tik viena darbo diena, ir pan. Kita vertus, jeigu įstatymas tokiu atveju numato trijų darbo dienų terminą, tai pirmoji termino eigos diena bus pirmadienis ir terminas pasibaigs trečiadienį.

Antra, kai paskutinė termino diena yra ne darbo ar oficialiosios šventės diena, termino pabaigos diena laikoma darbo diena po jos. Ši taisyklė lemia įstatyme numatytą lengvatinį teisės termino pailginimą iki pirmosios darbo dienos po oficialiųjų švenčių ar ne darbo dienų, jeigu termino paskutinė diena – bet kuri iš oficialiųjų švenčių ar ne darbo diena. Pavyzdžiui, jeigu termino paskutinė diena teko bet kurią iš 2014 m. gruodžio 24–28 dienų (trys oficialiųjų švenčių dienos ir dvi ne darbo dienos), tai ji (termino paskutinė diena) bus 2014 m. gruodžio 29 d. (pirmadienis). Aptariamoji taisyklė gali turėti labai reikšmingų teisinių padarinių, kuriuos gerai parodo teismų praktikos pavyzdys:

„Teismo 2007 m. birželio 6 d. nutarties, kuria ieškovui iškelta bankroto byla, dešimties dienų apskundimo terminas suėjo 2007 m. birželio 16 d. (šeštadienį), todėl termino paskutine diena laikoma 2007 m. birželio 18 d., t. y. pirmadienis.

Taigi pirmiau nurodyta nutartis pagal įstatymą įsiteisėjo 2007 m. birželio 19 d., ir nuo šios dienos įsigaliojo ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punkte nustatytas draudimas įmonei vykdyti finansines prievoles, o įmonės kreditoriui ar kitam asmeniui – perimti bankrutuojančiai įmonei priklausantį turtą ar lėšas kitaip, negu nustatyta Įmonių bankroto įstatyme (ĮBĮ 14 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Tai reiškia, kad pasibaigė ir šios bylos atsakovo teisė pagal šalių sudarytos overdrafto (sąskaitos kreditavimo) sutarties <...> 47.4.3 ir 47.4.4 punktų nuostatas nurašyti lėšas nuo ieškovo sąskaitos. <...> Atsakovas 2007 m. birželio 19 d. nuo ieškovo sąskaitos nurašė 20 705,61 Lt, todėl teismo ieškovui iš atsakovo priteista suma atitinkamai didintina iki 144 823,99 Lt⁵²⁴.

Termino paskutinės dienos perkėlimo iš ne darbo ar oficialiosios šventės dienos į pirmąją darbo dieną po jų taisyklė taikoma ir tada, kai šioms dienoms tenka teismo paskirta paskutinė kalendorine data apibrėžto termino diena. Antai teismas civilinės bylos 2008 m. gegužės 21 d. nutartyje nustatė šaliai terminą iki 2008 m. birželio 1 d. pašalinti apeliacinio skundo trūkumus. Šalies atstovas padavė teismui prašymą pratęsti šį terminą iki 2009 m. birželio 20 d. (šeštadienio). Teismas šį prašymą patenkino. Šalis pataisytą apeliacinį skundą išsiuntė teismui 2009 m. birželio 22 d. (pirmadienį). Atsisakydamas priimti apeliacinį skundą teismas nurodė, kad šalis praleido jai nustatytą terminą skundo trūkumams pašalinti, nes, teismo teigimu, tuo atveju, kai terminas nustatomas konkrečia kalendorine data, CPK 74 straipsnio 5 dalis netaikoma. Kasacinis teismas išaiškino:

„<...> toks CPK 74 straipsnio 5 dalies aiškinimas yra ydingas ir nepagrįstai apribojo kasatorės teisę į bylos nagrinėjimą apeliacine tvarka. Procesinių terminų pabaigos skaičiavimo taisyklės įvirtina CPK 74 straipsnis, kurio 5 dalyje nustatyta, jog tais atvejais, kai paskutinė termino diena tenka ne darbo arba oficialios šventės dienai, termino pabaigos diena laikoma po jos einanti

⁵²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Varta“ v. AB DnB NORD bankas (bylos Nr. 3K-3-291/2009).

darbo diena. Taigi tokiu atveju terminas prasitęsia iki pirmosios po ne darbo arba oficialios šventės dienos einančios darbo dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių. Įstatyme nenustatyta jokių šios taisyklės taikymo išimčių⁵²⁵.

Oficialiųjų švenčių dienas nustatė 2002 m. DK 162 straipsnis (2016 m. DK 123 straipsnio 1 dalis):

- 1) sausio 1-oji – Naujųjų metų diena;
- 2) vasario 16-oji – Lietuvos valstybės atkūrimo diena;
- 3) kovo 11-oji – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena;
- 4) sekmadienis ir pirmadienis – krikščionių Velykų (pagal vakarietiškąją tradiciją) dienos;
- 5) gegužės 1-oji – Tarptautinė darbo diena;
- 6) pirmasis gegužės sekmadienis – Motinos diena;
- 7) pirmasis birželio sekmadienis – Tėvo diena;
- 8) birželio 24-oji – Rasos ir Joninių diena;
- 9) liepos 6-oji – Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena;
- 10) rugpjūčio 15-oji – Žolinė (Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų diena);
- 11) lapkričio 1-oji – Visų Šventųjų diena;
- 12) gruodžio 24-oji – Kūčių diena;
- 13) gruodžio 25-oji ir 26-oji – Kalėdų dienos.

Siekiant protingai subalansuoti darbo ir poilsio laiką tais atvejais, kai į švenčių ir poilsio dienas įsiterpia darbo diena, 2002 m. DK 161 straipsnio 8 dalyje (2005 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. X-188 redakcija) numatyta, kad derinant darbuotojų poilsio laiką su švenčių dienomis poilsio dienos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamose įmonėse, įstaigose ir

⁵²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *E. V. v. T. K., G. K., G. K., A. K.; trečiasis asmuo Vilniaus miesto 41-ojo notarų biuro notarė V. Z.* (bylos Nr. 3K-3-144/2010).

organizacijose gali būti perkeltos Vyriausybės nutarimu, kuris kitoms įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms būtų rekomenduojamojo pobūdžio. Dėl poilsio dienų perkėlimo darbo laikas negali pailgėti. Taigi remiantis nurodytuoju reguliavimu (Vyriausybės nutarimu) poilsio dienos galėjo būti perkeltos į darbo dieną, o nurodyta ne darbo diena laikoma darbo diena. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1413 dėl poilsio dienų perkėlimo 2006 metais⁵²⁶ poilsio dienos buvo perkeltos iš vasario 11 d., šeštadienio, į vasario 17 d., penktadienį; iš liepos 1 d., šeštadienio, į liepos 7 d., penktadienį; iš rugpjūčio 19 d., šeštadienio, į rugpjūčio 14 d., pirmadienį; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1669⁵²⁷ poilsio dienos 2010 metais perkeltos iš vasario 20 d., šeštadienio, į vasario 15 d., pirmadienį; iš kovo 20 d., šeštadienio, į kovo 12 d., penktadienį; iš birželio 19 d., šeštadienio, į birželio 25 d., penktadienį; iš liepos 10 d., šeštadienio, į liepos 5 d., pirmadienį ir kt. Tokiais atvejais, jeigu paskutinė termino diena pagal kalendorių tekdavo ne darbo dienai, bet į šią ne darbo dieną buvo atkeliamas darbo diena, tai teisiškai šią darbo dieną ir būdavo paskutinė termino diena. Atvirkščiai, jeigu pagal kalendorių buvo numatyta darbo diena, bet Vyriausybės nutarimu ji pripažinta ne darbo diena ir šiai datai teko paskutinioji termino diena, termino pabaigos diena buvo laikoma artimiausia darbo diena po jos. Taip šiuos atvejus pagrįstai aiškino ir kasacinis teismas⁵²⁸. Kilus klausimui dėl nurodytųjų Vyriausybės nutarimų atitikties 2002 m. Darbo kodekso 161 straipsnio 8 dalies nuostatai „dėl poilsio dienų perkėlimo darbo laikas negali pailgėti“ ir 144 straipsnio 1 dalies nuostatai „darbo laikas negali būti ilgesnis kaip keturiasdešimt valandų per savaitę“, pastaraisiais metais Vyriausybė poilsio dienų į darbo dienas neperkelia, nors 2002 m. DK dar buvo numatoma galimybė taip elgtis nepažeidžiant reglamentuotos darbo laiko trukmės. Pabrėžtina, kad ankstesnis teisinis reguliavimas keldavo nemažai terminų

⁵²⁶ *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 151-5554.

⁵²⁷ *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 150-6728.

⁵²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. R. A.; tretieji asmenys: UAB „Miesto statyba“, E. Š.* (bylos Nr. 3K-3-638/2006).

pabaigos skaičiavimo painiavos. Bet kuriuo atveju, susiklosčius tokiai netipinei teisinei situacijai formalusis terminų pažeidimas neturėtų tapti kliūtimi sąžiningiems asmenims įgyvendinti jų materialiąsias ir procesines teises. Šiais atvejais protinga būtų taikyti ir kitą teisinį įrankį – termino atnaujinimo institutą. Šiuo metu galiojantis 2016 m. DK galimybės perkelti poilsio dienas Vyriausybės nutarimu nenumato, bet darbo sutarties šalys gali susitarti dėl darbo laiko perkėlimo į kitą darbo dieną (pamainą) nepažeisdamos maksimaliojo darbo laiko ir minimaliojo poilsio laiko nuostatų (2016 m. DK 137 straipsnio 3 dalis).

7.2.2. Veiksmų atlikimas paskutiniąją termino dieną

Jeigu yra nustatytas terminas kuriam nors veiksmui atlikti, tai tas veiksmas turi būti atliktas iki paskutinės to termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulio minučių (CK 1.122 straipsnio 1 dalis, CPK 74 straipsnio 6 dalis, 2016 m. DK 14 straipsnio 5 dalis). Vadinasi, kai terminas apibrėžiamas tam tikra laiko trukme, veiksmą galima atlikti per visą tam nustatytą laiką (CPK 73 straipsnio 2 dalis), bet ne vėliau kaip iki paskutiniosios termino dienos pabaigos. Pavyzdžiui, apeliacinį skundą dėl teismo sprendimo šalis gali paduoti jau kitą dieną po teismo sprendimo paskelbimo, bet gali paduoti ir paskutinę nustatyto 30 dienų termino apeliaciniam skundui paduoti dieną (CPK 307 straipsnis). Ši CPK nuostata pagal įstatymo analogiją taikytina ir materialiujų teisinių santykių subjektų veiksmų per nustatytą laikotarpį atlikimui. Pavyzdžiui, kreiptis su pareiškimu dėl palikimo priėmimo įpėdinis turi teisę jau kitą dieną po palikėjo mirties, bet gali šią teisę įgyvendinti ir paskutinę įstatyme nustatyto trijų mėnesių termino palikimui priimti dieną (CK 5.50 straipsnio 3 dalis). Ši taisyklė galioja ir fiziniams, ir juridiniams asmenims, kurių darbo laiko režimas yra neapibrėžtas.

Kita vertus, jeigu veiksmas turi būti atliktas organizacijoje ar teisme, tai terminas pasibaigia tos organizacijos ar teismo nustatyto darbo dienos pabaigos metu (CK 1.122 straipsnio 1 dalis, CPK 74 straipsnio 6 dalis). Tik tokiu atveju laikoma, kad veiksmas atliktas laiku. Pavyzdžiui, jeigu terminas siejamas su bankinio pavedimo atlikimu, o banko operaciją banko įstaigoje galima atlikti iki 16 valandos, tai terminas šiam veiksmui atlikti pasibaigia paskutinės termino dienos 16 valandą. Kitokį veiksmą toje banko įstaigoje, kuri dirba įprastą darbo dieną, pavyzdžiui, iki 17 val., galima atlikti iki 17 val. Jeigu terminas siejamas su prekių iš tam tikros įmonės sandėlio atsiėmimu, tai terminas prekėms atsiimti pasibaigia paskutinės termino dienos momentu tada, kada numatytas sandėlio uždarymo laikas, ir t. t. Iš esmės analogiškai ir pagal DK 14 straipsnio 6 dalį, – jeigu veiksmas turi būti atliktas darbovietėje asmeniui fiziškai dalyvaujant, veiksmo atlikimo terminas pasibaigia tą valandą,

kurią joje pasibaigia darbovietės administracijos darbas, jeigu darbo teisės normos ar susitarimas tarp šalių nenustato kitaip.

Darbo laiko pradžią ir pabaigą valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose, organizacijose nustatė Vyriausybė, vadovaudamasi 2002 m. Darbo kodekso XIII skyriaus „Darbo laikas“ ir 2016 m. DK VIII skyriaus „Darbo ir poilsio laikas“ nuostatomis (2002 m. DK 147 straipsnio 1 dalis, 2016 m. DK 113 straipsnio 4 dalis). Konkretizuojant šią įstatymo normą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimo Nr. 990 „Dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“⁵²⁹ 2.1 punkte nurodyta, kad valstybės ir savivaldybių įstaigose, vykdančiose viešąjį administravimą, pirmadienį, antradienį, trečiadienį ir ketvirtadienį darbas pradedamas nuo 7 valandos 30 minučių iki 8 valandos 30 minučių ir baigiamas nuo 16 valandos 30 minučių iki 17 valandos 30 minučių, o penktadienį pradedamas nuo 7 valandos 30 minučių iki 8 valandos 30 minučių ir baigiamas nuo 15 valandos 15 minučių iki 16 valandos 15 minučių. Pertraukos pailsėti ir pavalgyti trukmė – 45 minutės. Konkretų darbo pradžios, pabaigos ir pietų pertraukos laiką pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso reikalavimus nustato tos įstaigos vadovas, atsižvelgdamas į darbuotojų ir valstybės tarnautojų nuomonę. Šeštadienis ir sekmadienis – poilsio dienos⁵³⁰.

Lietuvos teismuose darbas prasideda nuo 8 valandos ir baigiasi 17 valandą, išskyrus penktadienį, kai darbas baigiasi 15 valandą 45 minutės. Švenčių dienų išvakarėse darbo dienos trukmė trumpinama viena valanda (2002 m. DK 153 straipsnio 1 dalis, 2016 m. DK 112 straipsnio 5 dalis). Jeigu organizacijoje ar teisme nebuvo laikomasi nustatytos darbo laiko tvarkos, terminas negali būti laikomas praleistu. Tokiu atveju taikant CK 1.121 straipsnio 2 dalies nuostatą pagal analogiją laikytina, kad paskutinę termino dieną organizacijoje ar teisme buvo ne darbo diena (ar nebuvo dirbama dalį dienos), todėl termino pabaigos diena yra darbo diena po tokios dienos.

⁵²⁹ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 79-3593.

⁵³⁰ Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimą Nr. 131, kuriuo pakeista Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimo Nr. 990 redakcija. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-641.

Terminui skaičiuoti neturi reikšmės žiemos ar vasaros laiko šalyje įvedimas, taip pat ir tais atvejais, kai toks laiko režimas įvedamas paskutinę termino dieną, nes laikas koreguojamas ne vidurnaktį, o trečią ir ketvirtą valandą nakties. Tokiais atvejais atitinkamas teisės terminas tiesiog atitinkamai viena valanda arba sutrumpėja (pavasari) arba pailgėja (rudeni). Vasaros laikas įvedamas paskutinį kovo sekmadienį, trečią valandą nakties persukant laikrodžio rodyklės valandą į priekį, o atšaukiamas paskutinį spalio sekmadienį, ketvirtą valandą nakties atsukant laikrodžio rodyklės valandą atgal. Europos Komisija, remdamasi 2001 m. sausio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimtos direktyvos Nr. 2000/84/EB dėl vasaros laiko susitarimų⁵³¹ 4 straipsniu, kas penkeri metai skelbia komunikatą, kuriuo valstybės narės informuojamos apie penkerių metų grafiką, kada bus įvedamas vasaros laikas ir kada jis bus atšaukiamas. Toks grafikas buvo paskelbtas 2011 m. pradžioje ir galiojo 2012–2016 m. laikotarpiu. 2016 m. pradžioje Europos Komisija paskelbė naują komunikatą 2017–2021 metams, kurio atitinkamame grafike įrašyta, kad, kaip įprasta, vasaros laikas iki 2021 m. visose Europos Sąjungos valstybėse bus įvedamas kasmet paskutinįjį kovo sekmadienį, o atšaukiamas – kasmet paskutinįjį spalio sekmadienį. Taigi, pagal minėtąją direktyvą, kuria siekiama visoje Europos Sąjungoje nustatyti bendrą vasaros laiko pradžios ir pabaigos datą bei laiką, sprendimo dėl sezoninio laiko įvedimo ar jo atsisakymo priėmimas yra Europos Sąjungos, o ne valstybių narių kompetencija.

CK 1.122 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad visi rašytiniai pareiškimai ir pranešimai, įteikti paštui ar telegrafui arba perduoti kitomis ryšio priemonėmis iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių, laikomi atliktais laiku. Pagal CPK 74 straipsnio 7 dalį, jeigu skundas, dokumentai ar pinigai įteikti pašto įstaigai iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių, terminas nelaikomas praleistu. Taip pat ir pagal 2016 m. DK 14 straipsnio 5 dalį – rašytiniai prašymai, pareiškimai, pranešimai ar dokumentai, įteikti paštui ar kitai ryšio įstaigai arba

⁵³¹ OL 2004 m. specialusis leidimas, 12 skyrius, 2 tomas, p. 118.

išsiųsti naudojant informacines technologijas sutartu ar reglamentuotu būdu iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos, laikomi išsiųstais laiku. Tokiu atveju nesvarbu, kada konkrečiai pašto siunta pasiekė adresatą, svarbu tik nustatyti faktą, kad dokumentai ar pinigai įteikti pašto įstaigai nepraleidus termino. Tam tikslui pašto paslaugos teikėjas privalo ant pašto siuntos nurodyti arba prie pašto siuntos pridėti duomenis, pagal kuriuos būtų galima nustatyti pašto paslaugos teikėją, pašto paslaugos teikimo vietą (adresą), į kurią naudotojas galėtų kreiptis, pašto siuntos priėmimo siųsti datą, pristatymo gavėjui datą (Pašto įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 8 punktas). Pašto įstaiga (pašto paslaugos teikėju) laikomas asmuo, įrašytas į pašto paslaugos teikėjų sąrašą. Juo gali būti bet kuris asmuo be atskiro išankstinio valstybės institucijų leidimo, jei jis nustatyta tvarka praneša apie tai Ryšių reguliavimo tarnybai, kuri sprendžia dėl asmens įrašymo į Pašto paslaugos teikėjų sąrašą. Šis sąrašas yra viešai skelbiamas Ryšių reguliavimo tarnybos interneto svetainėje (Pašto įstatymo 2 straipsnio 10 dalis, 7 straipsnio 1–5 dalys). Jeigu pašto siunta įteikta neįtrauktam į Pašto paslaugos teikėjų sąrašą asmeniui, tai CK 1.122 straipsnio 2 dalyje ir CPK 74 straipsnio 7 dalyje nustatyta taisyklė netaikoma ir dėl aplinkybės, ar terminas praleistas, ar ne, sprendžiama pagal nurodytąją bendrąją taisyklę, t. y. ar siunta adresatui faktiškai buvo įteikta paskutinę termino dieną. Teismų praktika šiuo klausimu yra aiški ir nuosekli⁵³². Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino:

„CPK 74 straipsnio 7 dalyje nustatytos normos prasme „paštu“ suprantama ne bet kokia siuntų pristatymo paslaugas teikianti įmonė. Pašto paslaugų teisinius pagrindus, pašto ir naudotojų santykius, pašto teises ir pareigas, pašto veiklos reguliavimo institucijas, pašto atsakomybę ir žalos atlyginimą reglamentuoja

⁵³² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., supra note 84, p. 253–255; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kilminė“ v. AB „Vilniaus prekyba“, UAB „Vilniaus prekybos“ mažmena, UAB „Vilniaus prekyba“ nekilnojamas turtas“, UAB „VP Market“ (bylos Nr. 3K-3-483/2004); 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija; tretieji asmenys: P. V. (jo teisių perėmėja V. K.), Utenos rajono 2-asis notarų biuras (bylos Nr. 3K-3-108/2008); 2016 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB draudimo kompanijos „PZU Lietuva“ v. bendrovė „DFDS A/S“ ir AB „DFDS Seaways“; trečiasis asmuo UAB „Vlantana“ (bylos Nr. 3K-3-41-690/2016) ir kt.

Lietuvos Respublikos pašto įstatymas. Pašto veiklą Lietuvos Respublikoje reguliuoja Vyriausybė ar jos įgaliota institucija ir Ryšių reguliavimo tarnyba. Teikti pašto paslaugas asmenys turi teisę tik turėdami leidimą. Toks teisinis reguliavimas leidžia daryti išvadą, kad paduodančiam skundą asmeniui neturi tekti jo grąžinimo rizika dėl pašto paslaugas teikiančios įmonės klaidos, pavyzdžiui, dėl to, kad ant pašto siuntos neuždėtas spaudas apie pašto siuntos priėmimą. Dėl to būtų iš naujo nagrinėjantis apeliacinės instancijos teismas turi išsiaiškinti, ar UAB „Itella“ atitinka CPK 74 straipsnio 7 dalyje nurodyto „pašto“ kriterijus. Skundo įteikimas bendrovei, kuri neturi leidimo teikti pašto paslaugas, negali būti laikomas įteikimu paštui CPK 74 straipsnio 7 dalies prasme. Tokiu atveju apelianto sąžiningas suklydimas dėl siuntų perdavimo paslaugas teikiančio asmens, pavyzdžiui, jeigu šis asmuo anksčiau turėjo leidimą teikti pašto paslaugas, tačiau įteikiant siuntą šis leidimas jau buvo panaikintas, esant suinteresuoto asmens prašymui gali būti vertinama tik tuo aspektu, ar ši aplinkybė atitinka svarbios priežasties reikšmę sprendžiant klausimą dėl termino skundui paduoti atnaujinimo (CPK 78 straipsnis), bet ne pagrindu konstatuoti siuntos įteikimą paštui (CPK 74 straipsnio 7 dalis)⁵³³.

Kitoje byloje teismas pagrįstai atnaujino ieškinio senaties terminą konstatavęs, kad nors ieškinį įteikti priėmusi įmonė nebuvo įrašyta į pasiuntinių paslaugų teikėjų sąrašą ir jai nebuvo išduotas leidimas teikti pašto paslaugas, bet šiai įmonei pašto siunta buvo įteikta ieškinio senaties terminui dar nepasibaigus, siuntų įteikimo paslaugas teikianti įmonė save įvardijo pasiuntinių tarnyba, iš ieškovo priėmė įteikti dokumentus, vėliau šiai įmonei buvo suteikta teisė teikti pasiuntinių paslaugas, ieškinio senaties terminas praleistas tik penkias dienas⁵³⁴. Jeigu pašto įstaiga per klaidą neuždėda ant voko spaudo, patvirtinančio jo įteikimą pašto įstaigai, taigi ir išsiuntimą tam tikru laiku, tokia atsitiktinio pobūdžio aplinkybė taip pat negali suvaržyti

⁵³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo antstolio A. Z. pareiškimą dėl vykdymo išlaidų priteisimo; suinteresuoti asmenys: UAB „Ejava“ ir UAB „G4S Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-54/2010).

⁵³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. v. AB firma „VITI“* (bylos Nr. 3K-3-502/2006).

sąžiningo dalyvaujančiojo byloje asmens teisių, nes šalis pagrįstai tikisi, kad pašto įstaiga savo pareigas, susijusias su siuntų priėmimo įforminimu, įvykdys tinkamai ir kvalifikuotai⁵³⁵.

Jeigu procesiniai dokumentai buvo išsiųsti elektroninių ryšių priemonėmis iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių, procesinis terminas taip pat nelaikomas praleistu (CPK 175¹ straipsnio 8 dalis). Procesinių dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis tvarką ir formą nustato teisingumo ministras (CPK 175¹ straipsnio 9 dalis). Pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. 1R-332⁵³⁶ (2015 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. 1R-387 redakcija⁵³⁷) dėl procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo patvirtinto Procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašo 3 punktą, civilinėse bylose procesiniai dokumentai elektroninių ryšių priemonėmis teismui pateikiami naudojantis Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO Viešųjų elektroninių paslaugų posistemiū⁵³⁸. Šios proceso teisės taisyklės aktualios ir materialiosios teisės terminų skaičiavimui, nes, pavyzdžiui, pagal CK 1.130 straipsnio 1 dalį, vienas iš ieškinio senaties termino nutraukimo atvejų yra ieškinio pareiškimas įstatymų nustatyta tvarka.

⁵³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Meba“ v. UAB „Šiaulių altas“ (bylos Nr. 3K-3-40/2007).

⁵³⁶ *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 147-7579.

⁵³⁷ *TAR*. 2015-12-31, Nr. 21167.

⁵³⁸ Apie procesinių terminų skaičiavimo taisykles žr. taip pat: DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V., *supra note* 84, p. 250–255.

PASIŪLYMAI

1. Įstatymų leidėjas su įvairių rūšių teisės, įskaitant ir materialiosios, terminais susijusią teisinę terminiją naujuose teisės aktuose turėtų vartoti tiksliai pagal jų paskirtį, nustatytą teisės terminų sistemoje, taip pat nuosekliai vienodinti teisinę terminiją, skirtą tos pačios rūšies terminams apibūdinti tame pačiame teisės akte ir skirtinguose teisės aktuose (pavyzdžiui, CK, DK, CPK, ĮBĮ, ĮRĮ, FABĮ ir kt.). Materialiosios privatinės teisės aktuose nustatant teisių atsiradimo, įgyvendinimo, gynimo terminus, nepakanka nurodyti jų trukmės, – turėtų būti tiesiogiai įvardyta konkretaus materialiosios teisės termino rūšis, atitinkanti reguliuojamojo teisinio santykio pobūdį (pavyzdžiui, ieškinio senaties terminas, įgyjamasis senaties terminas, teisės galiojimo terminas, teisės įgyvendinimo terminas, naikinamasis terminas, garantinis terminas, pretenzijų teikimo terminas, pareigos ar prievolės įvykdymo terminas ir kt.). Teisės aktuose konkrečiam terminui apibrėžti turėtų būti vengiama vartoti sąvokas (žodžius ar jų junginius), kurios gali būti bendros visiems, daugumai ar tam tikrai grupei teisės terminų (pavyzdžiui, „per dešimties dienų laikotarpį“, „per dešimties dienų terminą“, „per dešimties dienų senaties terminą“, „per dešimt dienų“ ir t. t.), taip pat vengtina skirtingos paskirties terminams apibrėžti vartoti tas pačias sąvokas (pavyzdžiui, senaties terminu įvardyti ir įgyjamąjį, ir naikinamąjį ar ieškinio senaties terminus).

2. Nėra pagrįsta įstatyme atnaujinamuosius terminus nurodyti kaip atskirą terminų rūšį greta įgyjamųjų ir naikinamųjų terminų, todėl CK 1.117 straipsnio 3 dalyje pagal pasibaigimo padarinius būtų pagrįsta nustatyti tik įgyjamuosius ir naikinamuosius terminus. Atitinkamai turėtų būti pakeista ir CK 1.117 straipsnio 6 dalis, vietoj antrojo sakinio „Naikinamieji terminai negali būti teismo ar arbitražo atnaujinti“ įrašant, kad „Įstatymų numatytais atvejais dėl svarbių priežasčių praleistą naikinamąjį terminą teismas ar arbitražas gali atnaujinti“.

3. Siūlytina 2016 m. DK 220 straipsnio 1 dalyje numatytus trijų mėnesių ir vieno mėnesio terminus privalomąja ginčo sprendimo ne teisme tvarka kreiptis į darbo ginčų komisiją dėl atitinkamo darbo ginčo išnagrinėjimo teismų praktikoje aiškinti kaip ieškinio senaties, o ne kaip procedūrinius terminus, keičiant iki šiol teismų formuojamą analogiškos paskirties 2002 m. DK 289 straipsnio 1 dalyje numatyto trijų mėnesių termino aiškinimo praktiką. 2016 m. DK 231 straipsnio 1 dalyje numatytas vieno mėnesio terminas ieškiniui dėl darbo ginčo pareikšti teisme, kai nesutinkama su darbo ginčų komisijos sprendimu, pripažintinas procesiniu terminu, koku teismų praktika pagrįstai laikė 2002 m. DK 296 straipsnyje nustatytą analogišką terminą. Jei teismai nesiiimtų iniciatyvos koreguoti galiojančios praktikos, nurodytųjų terminų paskirtį ir rūšį įstatyme (2016 m. DK) turėtų tiesiogiai įvardyti įstatymų leidėjas.

4. Siūlytina CK 6.35 straipsnio 2 dalies pirmąjį sakinį po žodžių „tačiau tai nepadaryta“ papildyti nuostata: „<...> taip pat kai prievolės įvykdymo terminas yra apibrėžtas protingumo kriterijumi arba šalims yra neaiškus“. CPK XXXVIII skyriaus pavadinimą „Bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo“ pakeisti į „Bylos dėl prievolės vykdymo termino nustatymo ir įstatymų nustatyto termino atnaujinimo“; CPK 576–578 straipsnius papildyti įtvirtinant bylų dėl prievolės vykdymo terminų nustatymo (tais atvejais, kai prievolės šalys termino nėra nustačiusios, yra sutarusios terminą nustatyti ateityje arba pavedusios terminą nustatyti vienai iš šalių, kai prievolės įvykdymo terminas apibrėžtas protingumo kriterijumi arba šalims yra neaiškus) nagrinėjimo tvarką – pareiškimo turinio reikalavimus, teisingumą, nagrinėjimo pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme procesines taisykles. Siūlytina šias bylas nagrinėti taikant iš esmės analogišką kaip ir byloms dėl įstatymų nustatyto termino atnaujinimo režimą, bet numatant trumpus jų išnagrinėjimo terminus ir teismo pareigą sprendžiant dėl bylos išnagrinėjimo trukmės įvertinti prievolės prigimtį, be to, suteikiant teismui įgaliojimų pasirinkti tinkamiausią proceso formą ir tvarką (pavyzdžiui, pirmosios

instancijos teisme bylą, įskaitant pasirengimo bylą nagrinėti stadiją, išnagrinėti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo pareiškimo gavimo dienos; apeliacinės instancijos teisme – per 30 dienų nuo atskirojo skundo gavimo teisme dienos). Tokio pobūdžio bylose kasacija neturėtų būti galima.

5.1. Įstatymų leidėjas turėtų sukurti nuoseklią pretenzijų teikimo civilinių ginčų nagrinėjimo procese sistemą. Tam tikslui siūlytina CPK 22 straipsnio 1 dalies antrojo sakinio gale po dvitaškio įrašyti žodžius: „<...>: šalies pareiga kreiptis dėl ginčo išsprendimo į neteisminę ginčo sprendimo instituciją arba pateikti priešingai šaliai pretenziją.“ Be to, reikėtų priimti pretenzijų teikimo ir nagrinėjimo civiliniuose ginčiuose įstatymą. Jame turėtų būti reglamentuojama pretenzijų teikimo termino paskirtis ir sąvoka, civiliniai ginčai, kuriems kilus privaloma priešingai šaliai pateikti pretenziją prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą, pretenzijos formos ir turinio reikalavimai, pretenzijų teikimo ir atsakymų į pretenzijas teikimo terminai, pretenzijų nepateikimo ir neatsakymo į pateiktas pretenzijas per nustatytus terminus teisiniai padariniai, pretenzijų teikimo terminų santykis su ieškinio senaties terminais.

5.2. Problemai dėl pretenzijų teikimo ir ieškinio senaties terminų santykio spręsti siūlytinas toks teisinio reguliavimo modelis: pretenzijos pareiškimo termino trukmė sutampa su ieškinio senaties termino trukme ir abiejų terminų eiga pradedama skaičiuoti kartu; jeigu terminas atsakyti į pretenziją pasibaigia vėliau nei pretenzijos teikimo ir ieškinio senaties terminas, kai pretenzija pateikta baigiantis terminui, tai ieškinio senaties terminas pailginamas laikantis jo sustabdymo taisyklių; nesant įstatymuose specialios nuorodos, kad pretenzijos pareiškimas daro kokią nors įtaką ieškinio senaties termino eigos skaičiavimui, tai pretenzijos pareiškimas ieškinio senaties termino eigos skaičiavimui įtakos ir neturi.

5.3. Siūlytina reglamentuoti, kad kai per įstatyme nustatytą terminą šalis nepasinaudoja privalomąja ginčo sprendimo ne teisme tvarka ir nepateikia

pretenzijos kitai šaliai, bet kreipiasi į teismą su ieškiniu, tai teismas atsisako priimti ieškinį, o jeigu civilinė byla jau iškelta – ieškinį palieka nenagrinėtą (CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 296 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir išaiškina šaliai pareigą pateikti kitai šaliai pretenziją.

5.4. Siekiant nepažeisti asmens teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos, šiuo metu galiojantys teisės aktai turėtų būti aiškinami taip, kad pasibaigus pretenzijų teikimo terminui, per kurį pagal įstatymą prieš kreipiantis į teismą privaloma pateikti priešingai šaliai pretenziją, teisė pareikšti pretenziją nesibaigia, taip pat nesibaigia ir asmens teisė į ieškinį – nei materialiaja, nei procesine prasme. Pretenzijų teikimo terminas nėra naikinamasis teisės terminas, todėl pažeista teisė gali būti ginama teisme, jeigu šalis pateikia kitai šaliai pretenziją nors ir pasibaigus jos pateikimo terminui. Gavęs šalies ieškinį teismas turėtų atsisakyti jį priimti, jei prieš tai toji šalis nepareikšė kitai šaliai pretenzijos, o jeigu civilinė byla jau iškelta, tai turėtų palikti ieškinį nenagrinėtą ir išaiškinti šaliai pareigą prieš kreipiantis su ieškiniu į teismą pareikšti kitai šaliai pretenziją.

6. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje nustatyti vienu ir ketverių metų terminai nėra nei procedūriniai, nei pretenzijų teikimo, nei ieškinio senaties, – tai yra naikinamieji materialiosios teisės terminai, iš kurių vienu metų terminas laikytinas santykinai naikinamuoju, o ketverių metų – absoliučiai naikinamuoju terminu. Siekiant išvengti klaidinimo ir painiavos, šioje teisės normoje ir kitose įstatymo nuostatose vartojamą sąvoką „pretenzija“ siūlytina pakeisti sąvoka „reikalavimas“, tiksliau atitinkančia reguliuojamojo teisinio santykio pobūdį, be to, turėtų būti aiškiai nurodyta vienu ir ketverių metų (naikinamųjų) terminų rūšis ir paskirtis bei įvardyti jų pasibaigimo teisiniai padariniai.

7. Įstatyme turėtų būti aiškiai apibrėžtas garantinių ir ieškinio senaties terminų santykis. Garantinių terminų paskirtį ir esmę bei jų santykį su ieškinio senaties terminais atitiktų reglamentavimas, pagal kurį daiktų, paslaugų ar darbų trūkumų nustatymo per garantinį terminą faktas nereiškia asmens teisės pažeidimo. Vadinasi, ieškinio senaties termino eiga turėtų būti skaičiuojama ne nuo pareiškimo apie nustatytus daiktų, paslaugų ar darbų trūkumus dienos, bet nuo dienos, kai šalis sužinojo ar turėjo sužinoti apie kitos šalies atsisakymą pripažinti esant trūkumų ir juos ištaisyti. Siekiant pašalinti teisinio reguliavimo nenuoseklumą ir prieštaringumą, suvienodinti teisinių nuostatų taikymą nustačius trūkumų per garantinį laikotarpį įvairiose veiklos srityse ir nustatyti reguliavimą, atitinkantį garantinių terminų esmę ir paskirtį, siūlytina CK 6.667 straipsnio 3 dalį pripažinti netekusia galios, o CK 1.127 straipsnį papildyti tokia 6 dalimi: „Kai įstatyme ar sutartyje yra nustatytas daiktų, suteiktų paslaugų ar atliktų darbų garantinis terminas ir apie trūkumus buvo pareikšta per šį garantinį terminą, ieškinio senaties terminas prasideda nuo tos dienos, kai šalis sužinojo ar turėjo sužinoti apie kitos šalies atsisakymą pripažinti esant trūkumų ir juos ištaisyti“.

IŠVADOS

1. Pasibaigus terminui teisinių padarinių sukelia *juridinių faktų sudėtis*: vienas juridinis faktas (įvykis ar veiksmas) lemia termino eigos pradžią, kitas juridinis faktas yra objektyvioji laiko tėkmė (įvykis), dėl kurios sueina tam tikra įstatyme, šalių susitarimu ar teismo nustatyta kalendorinė data, įvyksta neišvengiamai turintis įvykti įvykis, pasibaigia atitinkamas laikotarpis arba atliekamas tam tikras asmens veiksmas, su kuriuo siejama termino pabaiga; juridinių faktų sudėtis lemia naują juridinį faktą – termino pasibaigimą, su kuriuo siejami atitinkami teisiniai padariniai. Tuo remiantis teisės terminas apibrėžtinai kaip laikotarpis, su kurio eigos pradžią lemiančiu juridiniu faktu (įvykiu ar veiksmu) ir (arba) su kurio pabaiga įstatymas, šalių susitarimas ar teismo sprendimas sieja teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą.

2. Materialiosios privatinės teisės terminus reglamentuojančių teisės normų sistema Lietuvoje nėra visiškai suderinta, kad būtų galima nuosekliai spręsti terminų skirstymo į rūšis, atskirų rūšių terminų paskirties ir sampratos suvokimo, jų esminių požymių, skirtingų terminų rūšių atribojimo ir santykio su kitais terminais, terminų praleidimo teisinių padarinių problemas.

3. Įstatymų leidėjas teisės aktuose neretai tos pačios rūšies terminams apibrėžti vartoja skirtingas sąvokas (žodžius ar jų junginius), kurios gali būti bendros visiems, daugumai ar tam tikrai grupei teisės terminų, arba analogiškas sąvokas vartoja skirtingų rūšių terminams apibūdinti.

4. Teismų praktikoje vis dar gana dažnai daroma teisės terminus reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo klaidų dėl termino rūšies (pobūdžio), paskirties, pasibaigimo teisinių padarinių. Palyginti dažnai ieškinio senaties terminai neskiriami nuo materialiosios teisės naikinamųjų terminų ir nuo procedūrinių terminų, teisių galiojimo terminai – nuo naikinamųjų

terminų, klystama dėl prievolių vykdymo, lengvatinių ir papildomųjų terminų, taip pat dėl terminuotųjų prievolių atribojimo nuo sąlyginių prievolių, be to, vis dar pasitaiko terminų skaičiavimo klaidų.

5. Lietuvoje nėra sukurta nuosekli ir suderinta garantinių ir pretenzijų teikimo terminų taikymo atskiroms prievolių rūšims sistema, nėra aiškiai reglamentuotas garantinių ir pretenzijų teikimo terminų santykis su ieškinio senaties terminais, naikinamaisiais materialiosios teisės terminais, taip pat pretenzijų teikimo terminų santykis su privalomąja išankstine ginčų sprendimo ne teisme procedūra bei procesine teise kreiptis į teismą teisminės gynybos, nėra tiksliai numatyti pretenzijų nepareiškimo per įstatyme nustatytus terminus teisiniai padariniai. Tai iš esmės sunkina suinteresuotųjų asmenų teisių įgyvendinimą ir jų pažeistų teisių gynybą, kelia daug teisinės painiavos ir lemia teisinį neapibrėžtumą, menkina išankstinio ginčų sprendimo ne teisme procedūrų vertę.

6. Teisės aktuose nustatytas *protingas* teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo terminas yra privatinų teisinių santykių esmę atspindinčių vertybių – šalių iniciatyvos, laisvės, dispozicijos, bendradarbiavimo, teisinių santykių įvairiapusiškumo ir dinamiškumo – išraiška. Minėtosioms vertybėms gana ryškiai oponuoja kitos asmens teisių apsaugai svarbios vertybės – teisinių santykių apibrėžtumas, šalių teisių ir pareigų atsiradimo momento nuspėjamumas, užtikrintumas ir saugumas dėl galimos ginčo išsprendimo baigties, šalių interesų proporcingumas, teisėtų lūkesčių gynimas. Ypatinga ir, ko gero, svarbiausia konkuruojančių vertybių suderinimo funkcija tenka teismui, kuris kilus šalių ginčui, atsižvelgdamas į prievolės pobūdį, esmę, vykdymo vietą ir būdą bei kitas individualias aplinkybes, turi nustatyti konkrečias bylos aplinkybes atitinkantį protingumo standartą.

NAUDOTŲ TYRIMO ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos priimtos direktyva Nr. 2000/84/EB dėl vasaros laiko susitarimų. *OL 2004 m. specialusis leidimas*, 12 skyrius, 2 tomas.
2. Tarptautinio krovinių vežimo geležinkeliais susitarimas (SMGS). *Valstybės žinios*, 2002, Nr.88-3773.
3. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija. *Valstybės žinios*, 1998, Nr.107-2932.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
5. Laikinasis Pagrindinis Įstatymas, patvirtintas 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-14. *Lietuvos aidas*, 1990-03-16, Nr. 11-0.
6. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 įstatymo redakcija). *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 13-308; *TAR*. 2016-06-15, Nr. 16849.
7. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1632.
8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr.123-5574.
9. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, 72-3017.
10. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.

11. Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 17-449;
12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo 1994 m. gegužės 17 d. įstatymas Nr. I-459. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 44-805.
13. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo 2000 m. liepos 18 d. įstatymas Nr. VIII-1864. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
14. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.127, 4.170, 4.171, 4.172, 4.173, 4.174, 4.175, 4.176, 4.177, 4.178, 4.179, 4.180, 4.181, 4.182, 4.183, 4.184, 4.185, 4.186, 4.187, 4.188, 4.189, 4.190, 4.191, 4.192, 4.193, 4.195, 4.196, 4.197, 4.198, 4.199, 4.200, 4.201, 4.202, 4.204, 4.206, 4.207, 4.209, 4.210, 4.211, 4.212, 4.213, 4.214, 4.216, 4.219, 4.220, 4.221, 4.223, 4.224, 4.225, 4.226, 4.256 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 4.192¹, 4.194¹ straipsniais 2011 m. gruodžio 22 d. įstatymas Nr. XI-1842. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 6-178.
15. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo 2015 m. birželio 30 d. įstatymas Nr. XII-1928. *TAR*. 2015-07-07, Nr. 11103.
16. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.8, 3.18, 3.24, 3.37, 3.66, 3.138, 3.139, 3.140, 3.142, 3.143, 3.144, 3.145, 3.147, 3.152, 3.157, 3.167, 3.220, 4.255 straipsnių pakeitimo, 3.19, 3.20, 3.21, 3.22, 3.23, 3.25 straipsnių ir kodekso trečiosios knygos VIII dalies pripažinimo netekusiais galios 2015 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. XII-2112. *TAR*. 2015-12-14, Nr. 19698.
17. Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo 2015 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. XII-2111. *TAR*. 2015-12-14, Nr. 19697.
18. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 87-3462.
19. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo 2002 m. vasario 28 d. įstatymas Nr. IX-743. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

20. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo 2011 m. birželio 21 d. įstatymas Nr. XI-1480. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.
21. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 284 straipsnio pakeitimo 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. XII-633. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 128-6521.
22. Lietuvos Respublikos darbo ginčų nagrinėjimo įstatymas. *Valstybės žinios*. Nr. 56-1640.
23. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo 2002 m. birželio 4 d. įstatymas Nr. IX-926. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 64-2569.
24. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 3, 4, 14, 22, 29, 36, 47, 52, 62, 67, 77, 78, 79, 84, 85, 88, 92, 95, 98, 99, 101, 107, 108, 109, 114, 120, 127, 129, 130, 132, 134, 138, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 161, 166, 168, 177, 183, 225, 235, 285, 286, 288, 293, 295, 297, 302 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei XIX skyriaus pavadinimo pakeitimo 2005 m. gegužės 12 d. įstatymas Nr. X-188. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 67-2400.
25. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 76, 77, 80, 107, 108, 109, 115, 127, 147, 149, 150, 151, 202, 293, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 123¹ straipsniu 2010 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. XI-927. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 81-4221.
26. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo 2012 m. birželio 26 d. įstatymas Nr. XI-2127. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 80-4138.
27. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo 2016 m. rugsėjo 14 d. įstatymas Nr. XII-2603. *TAR*. 2016-09-19, Nr. 23709.
28. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 56-2224.
29. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. spalio 25 d.

- įsakymas Nr. 1-297 „dėl šilumos tiekimo ir vartojimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 127-6488.
30. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 57-2823.
 31. Lietuvos Respublikos geležinkelių transporto kodeksas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 72-2489;
 32. Lietuvos Respublikos gyventojų indėlių bankrutuojančiuose bankuose dalinio kompensavimo laikinasis įstatymas (1997 m. gruodžio 23 d. įstatymo Nr. VIII-596 redakcija). *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 20-519; 1997, Nr. 119-3080.
 33. Lietuvos Respublikos gyventojų turto ir pajamų deklaravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 123-5583.
 34. Lietuvos Respublikos hipotekos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 31-951; 1997, Nr. 63-1468.
 35. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.
 36. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 86-4529.
 37. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 30-851.
 38. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 41-991.
 39. Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 119-2772.
 40. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 99-1957.
 41. Lietuvos Respublikos maisto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 32-893.
 42. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 63-2243.
 43. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius

- sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 127-6389.
44. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 76-2741.
 45. Lietuvos Respublikos pašto įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 36-1070; 2004, Nr. 60-212; 2012, Nr. 135-6867.
 46. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 8-120.
 47. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 65-1558.
 48. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 92-2844.
 49. Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 101-2300;
 50. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 52-1673; 2001, Nr. 64-2324.
 51. Lietuvos Respublikos Protokolo (Protokolas dėl SST), iš dalies pakeičiančio 1924 m. rugpjūčio 25 d. Tarptautinę konvenciją dėl kai kurių teisės normų, susijusių su konosamentais, suvienodinimo (Hagos taisyklės), iš dalies pakeisto 1968 m. vasario 23 d. protokolu (Visbiu taisyklės) ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 91 (1) - 4104.
 52. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788; TAR. 2016-07-13, Nr. 20300.
 53. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 677 dėl higienos normos HN 119: 2002 „Maisto produktų ženklavimas“ patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 13-530; TAR. 2014-11-28, Nr. 18125.
 54. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 51-2254.
 55. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*.

- 2012, Nr. 110-5564.
56. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. 1R-332 “dėl procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo”. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 147-7579.
 57. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. gruodžio 30 įsakymas Nr. 1R-387 “dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 13 d. įsakymo Nr. 1R-332 “dėl procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo” pakeitimo”. *TAR*. 2015-12-31, Nr. 21167.
 58. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.17-649.
 59. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 61-2340.
 60. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 170 dėl parduodamų daiktų (prekių) ženklavimo ir kainų nurodymo taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 50-1927; *TAR*. 2015-01-28, Nr. 1233.
 61. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 217 dėl daiktų grąžinimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 58-2105.
 62. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 94-1833; 2007, Nr. 12-488;
 63. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 2, 5, 10, 11, 12, 40 straipsnių, šeštojo skirsnio ir įstatymo priedo pakeitimo 2015 m. lapkričio 26 d. įstatymas Nr. XII-2083. *TAR*. 2015-12-07, Nr. 19362.
 64. Lietuvos Respublikos vidaus vandenų transporto kodeksas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr.105-2393;

65. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 71-1706; 2006. Nr. 82-3254.
66. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo 2000 m. rugpjūčio 29 d. įstatymas Nr. VIII-1905. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 75-2272.
67. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 9 d. nutarimas Nr. 260 “dėl Naudojamų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos taisyklių patvirtinimo”. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 25-706.
68. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 69 “dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo”. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 8-231; 2005, Nr. 54-1857; 2013, Nr. 79-4011; TAR. 2014-12-10, Nr. 19408.
69. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. 697 “dėl Mažmeninės prekybos taisyklių patvirtinimo”. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 51-1778.
70. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimas Nr. 990 “dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose”. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 79-3593.
71. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1413 “dėl poilsio dienų perkėlimo 2006 metais”. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 151-5554.
72. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 131 “dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimo Nr. 990 “dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose” pakeitimo”. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-641.
73. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1669 dėl poilsio dienų perkėlimo 2010 metais. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 150-6728.
74. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gruodžio 13 d. nutarimas

- Nr. 1751 “dėl poilsio dienų perkėlimo 2011 metais”. *Valstybės žinios*. Nr. 146-7491.
75. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 34-620.
76. Lietuvos SSR civilinio proceso kodeksas. *Žinios*. 1964, Nr. 19-139.
77. Lietuvos SSR civilinis kodeksas. *Žinios*. 1964, Nr. 19-138.
78. Lietuvos SSR darbo įstatymų kodeksas. *Žinios*. 1972, Nr. 18-137.
79. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus 2009 m. lapkričio 25 d. įsakymas Nr. I-175 dėl Gamintojų, platintojų ir paslaugų teikėjų pranešimų teikimo apie pavojingus gaminius ir paslaugas taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 143-6325.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

80. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 36-915.
81. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105.
82. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 69-2832.
83. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 24-1004.
84. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 19-623.
85. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 130-4910.
86. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 10-350.

87. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 75-2965.
88. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios Konstitucijos doktrinos nuostatos*. 1993-2009. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. Lietuvos Respublikos Prezidentas* (bylos Nr. 3K-7-470/1999).
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. LR Vidaus reikalų ministerijos Pasienio policijos departamento Šiaulių rinktinė* (bylos Nr. 3K-3-428/1999) // *Teismų praktika*. Nr. 12, p. 86-90.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. AB „Velga“* (bylos Nr. 3K-3-253/2000) // *Teismų praktika*. Nr. 13, p. 87-93.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. K. v. J. R.* (bylos Nr. 3K-3-589/2000).
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. Vilniaus knygos draugija* (bylos Nr. 3K-3-856/2000) // *Teismų praktika*. Nr. 14, p. 173-193.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *V.M. v. Kauno*

- miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-1025/2000) // *Teismų praktika*. Nr. 14, p. 214-218.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *S. B. v. Šiaulių apskrities viršininko administracija ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1330/2000).
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *P.G. v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-384/2001) // *Teismų praktika*. Nr. 16, p. 9-16.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I. A. V. v. SP UAB „Karoliniškių būstas“* (bylos Nr. 3K-3-475/2001).
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. Ž. ir kt. v. I. V.* (bylos Nr. 3K-3-700/2001).
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *G. Š. v. Eduardo Medonio individuali įmonė „Beilė“* (bylos Nr. 3K-3-704/2001).
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. Z. v. G. M.* (bylos Nr. 3K-3-1247/2001).
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. AB „Antrimeta“* (bylos Nr. 3K-3-275/2002).
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Olandijos kompanija Apollo Melkprodukten bv v. UAB „Rainio“ transportas, UAB draudimo kompanija „Lindra“, draudimo kompanija „Ergo Lietuva“; tretieji asmenys: UAB „Radma“, UAB „Retotransas“*

- (bylos Nr. 3K-3-480/2002).
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *B. V. v. S. V.* (bylos Nr. 3K-3-925/2002).
 104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Remolita ir Ko” v. UAB “Autopartis”* (bylos Nr. 3K-3-795/2002).
 105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *B. R. v. V. P.* (bylos Nr. 3K-3-218/2003).
 106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. AB “bankas NORD/LB Lietuva”* (bylos Nr. 3K-3-830/2003).
 107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *D. Č. v. R. Č.* (bylos Nr. 3K-3-1136/2003).
 108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Nacionalinė M.K. Čiurliono menų mokykla v. O. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1187/2003).
 109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno miesto vaikų ir jaunimo regbio klubas “Ažuolas” v. Lietuvos regbio federacija* (bylos Nr. 3K-3-90/2004).
 110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Komercinis bankas “Sekundės bankas” v. A. S.* (bylos Nr. 3K-3-233/2004).
 111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. balandžio 29 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras” ir kt.* (bylos Nr. 3K-P-346/2004).
 112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Z. G. v. UAB „Skydnešys“* (bylos Nr. 3K-3-610/2004).
113. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kilminė“ v. AB „Vilniaus prekyba“, UAB „Vilniaus prekybos“ mažmena, UAB „Vilniaus prekybos“ nekilnojamas turtas, UAB „VP Market“* (bylos Nr. 3K-3-483/2004).
114. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. J. v. J. L.* (bylos Nr. 3K-3-696/2004).
115. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *I. T. v. Šiaulių lopšelis-darželis „Trys nykštukai“* (bylos Nr. 3K-3-314/2005).
116. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno energija“ ir AB „Kauno energija“ v. AB „Lietuvos dujos“ ir Kauno mėsos savivaldybė* (bylos Nr. 3K-7-378/2005).
117. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-17/2006).
118. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo *R. J. pareiškimą dėl praleisto įstatymų nustatyto termino juridinę reikšmę turintiems veiksams atlikti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-70/2006).
119. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Č., M. M. v. UAB „Kelio“ restoranai* (bylos Nr. 3K-3-130/2006).
120. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *V. ir S. M.*

- prekybos centras v. AB "Turto bankas"* (bylos Nr. 3K-3-173/2006).
121. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas Nord LB Lietuva v. UAB „Dama“, R.D.* (bylos Nr. 3K-3-301/2006).
122. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų E. M., J. A., ir J. A. pareiškimą dėl juridinio fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: Kauno apskrities viršininko administracija, E. L., A. M.* (bylos Nr. 3K-3-346/2006).
123. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. D. v. D. Ž., E. S.* (bylos Nr. 3K-3-347/2006).
124. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. v. AB firma "VITI"* (bylos Nr. 3K-3-502/2006).
125. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Finansų spektro investicija“ prašymą suinteresuotiems asmenims likviduojamai AB „Vilmakas“, K. R., atstovaujamai įstatyminės atstovės S. Š., A. R., A. R., P. R. ir Vaiko teisių apsaugos tarnybai dėl leidimo papildyti palikimo apyrašą ir pratęsti įstatyme nustatytą terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimus palikimą priėmusiems įpėdiniams* (bylos Nr. 3K-3-546/2006).
126. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities viršininko administracija v. S. G.; tretieji asmenys: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Aukštadvario regioninio parko direkcija* (bylos Nr. 3K-3-596/2006).
127. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. R. A.; tretieji asmenys: UAB "Miesto statyba", E. Š.* (bylos Nr. 3K-3-

638/2006).

128. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo Z. A. pareiškimą pratęsti (prailginti) praleistą terminą palikimui priimti; suinteresuoti asmenys: Varėnos rajono 1–asis notarų biuras, Varėnos rajono žemėtvarkos skyrius, T. A. atstovė ir teisių perėmėja G. M., M. K., O. A., J. A.* (bylos Nr. 3K-3-627/2006).
129. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Fudo” v. UAB “Kordulė”* (bylos Nr. 3K-3-639/2006).
130. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų I. N. ir L. V. pareiškimą dėl termino priimti palikimą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: O. R., Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-676/2006).
131. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Meba” v. UAB “Šiaulių altas”* (bylos Nr. 3K-3-40/2007).
132. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *Škotijos firma “Forthmill Limited” v. UAB “Pakrijas”; trečiasis asmuo K. B.* (bylos Nr. 3K-3-85/2007).
133. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. D. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-258/2007).
134. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *S. R., D. G. v. UAB “Visatex”* (bylos Nr. 3K-3-311/2007).
135. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje *J. P. v. A.*

- L.; tretieji asmenys: Trakų rajono notarų biuro notarė J. K. ir J. P. (bylos Nr. 3K-3-523/2007).*
136. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų L. M. ir D. M. prašymą dėl praleisto proceso įstatymų nustatyto termino atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-515/2007).
137. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo M. D. pareiškimą pratęsti terminą palikimui priimti* (bylos Nr. 3K-3-33/2008).
138. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *F. V. v. AB „Anykščių vynas“* (bylos Nr. 3K-3-156/2008).
139. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB VITEVA v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos ir Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-159/2008).
140. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos M. K. pareiškimą dėl termino sumokėti už žemės sklypą atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-198/2008).
141. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija; tretieji asmenys: P. V. (jo teisių perėmėja V. K.), Utenos rajono 2-sis notarų biuras* (bylos Nr. 3K-3-108/2008).
142. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kirstnė“ ir kt. v. UAB „Medicinos bankas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-

- 317/2008).
143. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. V.P.* (bylos Nr. 3K-3-372/2008).
 144. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Villon“* (bylos Nr. 3K-3-539/2008).
 145. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. įmonė „Vilija“ v. UAB „Krautoma“* (bylos Nr. 3K-3-14/2009).
 146. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alrosta“ v. UAB „Immobilitas“* (bylos Nr. 3K-3-19/2009).
 147. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. E. Stankevičiaus ūkinė-komercinė zoofirma „Akvariumas“* (bylos Nr. 3K-3-22/2009).
 148. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva“ v. D. V.* (bylos Nr. 3K-7-190/2009).
 149. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ruukki Lietuva v. UAB „Laugina“* (bylos Nr. 3K-3-182/2009).
 150. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-291/2009).
 151. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. Š. v. V. Š.* (bylos Nr. 3K-3-331/2009).

152. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Danės sala" v. D. N. ir A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-413/2009).
153. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *D. C. v. VšĮ Alytaus sporto ir rekreacijos centras* (bylos Nr. 3K-3-393/2009).
154. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *P. Š. v. A. D. ir A. D. v. P. Š.* (bylos Nr. 3K-3-296/2009).
155. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *N. V. v. L. K.; tretieji asmenys: G. Š., Pakruojo rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. D.* (bylos Nr. 3K-3-441/2009).
156. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Švenčionių rajono savivaldybės administracija ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-532/2009).
157. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB If P&C Insurance AS v. UAB „Įrengimas“* (bylos Nr. 3K-3-516/2009).
158. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-588/2009).
159. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Z. M. ir kt. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-11/2010, kt.).
160. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos V. M. pareiškimą dėl asmeninio testamentu patvirtinimo; suinteresuoti asmenys: V. M., R. M.* (bylos Nr. 3K-7-29/2010).
161. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje pagal *pareiškėjo antstolio A. Z. pareiškimą dėl vykdymo išlaidų priteisimo; suinteresuoti asmenys: UAB "Ejava" ir UAB "G4S Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-54/2010).
162. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *AB "Mažeikių nafta" v. Švedijos įmonė "Baltic Bitumen AB; trečiasis asmuo UAB "Mažeikių naftos prekybos namai"* (bylos Nr. 3K-3-87/2010).
163. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *K. G. v. Šilutės pirmoji gimnazija* (bylos Nr. 3K-3-96/2010).
164. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo I. T. pareiškimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo* (bylos Nr. 3K-3-115/2010).
165. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Refosa“ v. UAB „Veho“ ir UAB „Swedbank lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-133/2010).
166. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *E. V. v. T. K., G. K., G. K., A. K.; trečiasis asmuo Vilniaus miesto 41-ojo notarų biuro notarė V. Z.* (bylos Nr. 3K-3-144/2010).
167. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ŽVC“ v. AB „Pineka“* (bylos Nr. 3K-7-262/2010).
168. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *kreditorius AB bankas „Snoras“ v. BUAB „Šilna“* (bylos Nr. 3K-3-386/2010).
169. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB*

- „Jaukurai“ v. UAB „Forsitia“; trečiasis asmuo UAB „Gilda” (bylos Nr. 3K-3-469/2010).
170. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G. T. įmonė “Hegvita” v. UAB “Scania Lietuva”* (bylos Nr. 3K-3-479/2010).
171. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 10 d. nutartį civilinėje byloje *AB “Mažeikių nafta” (AB “ORLEN”) v. AB “Lietuvos geležinkeliai”, UAB draudimo kompanija “PZU Lietuva” ir AB “Lietuvos draudimas” v. AB “Lietuvos geležinkeliai”, UAB draudimo kompanija “PZU Lietuva”* (bylos Nr. 3K-3-513/2010).
172. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje *I. V. v. UAB „LIUKS“* (bylos Nr. 3K-3-9/2011).
173. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *VšĮ Reabilitacijos centras „Aušveita“ v. Vilniaus apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-18/2011).
174. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo A. N. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo ir pagal suinteresuotų asmenų B. N., V. N. ir G. B. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuotas asmuo Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-91/2011).
175. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos investicijos“ v. M. B. ir S. B.* (bylos Nr. 3K-3-96/2011).
176. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kotesa“ v. UAB „Autoera“* (bylos Nr. 3K-3-102/2011).
177. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *UADB „Ergo Lietuva“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“; trečiasis asmuo UAB DK „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-105/2011).
178. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *B. M. v. E. Ž., M. Ž., atstovaujamai jos įstatyminės atstovės E. Ž.; trečiasis asmuo notarė G. P.* (bylos Nr. 3K-3-108/2011).
179. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. ir F. S. v. I. S. bei I. S. ir V. S. v. G. S., F. S., S. K. ir G. R. siuvimo įmonei; tretieji asmenys: Klaipėdos m. 6-ojo notarų biuro notarė L. P., Valstybės įmonė Registrų centras, Klaipėdos savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-128/2011).
180. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. B. v. UAB „JG Property developments“* (bylos Nr. 3K-3-137/2011).
181. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. G. D., R. D., BUAB „Res digna“* (bylos Nr. 3K-7-61/2011).
182. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo A. D. pareiškimą dėl nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: Tauragės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Pagėgių savivaldybės administracija, VĮ Registrų centro Tauragės filialas, Tauragės apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-148/2011).
183. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. K. K. projektavimo firmai „Laskris“ ir K. K.* (bylos Nr. 3K-3-178/2011).
184. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *G. N. v. E. K. ir J. S.; tretieji asmenys: R. B., V. B.* (bylos Nr. 3K-3-199/2011).
185. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo Nordea Bank Finland Plc prašymą dėl priverstinio skolos išieškojimo iš skolininko BUAB „Neto“; suinteresuoti asmenys: N. P., I. P.* (bylos Nr. 3K-3-205/2011).
186. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Eskom“ v. K. B., K. S., B. M. K. P.; tretieji asmenys: UAB „Baltijos pirkliai“, V. Š., K. D.* (bylos Nr. 3K-3-220/2011).
187. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras ir UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M. ir B. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-214/2011).
188. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Intrac Lietuva“ v. UAB „Zatyšių karjeras“* (bylos Nr. 3K-3-224/2011).
189. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Intervid pramogos“ v. UAB „EVP International“* (bylos Nr. 3K-3-240/2011).
190. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos V. A. pareiškimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuoti asmenys: V. Z., Varėnos 2-asis notarų biuras, Alytaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-246/2011).
191. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Swedbank“ v. T. V. ir I. V.; trečiasis asmuo BUAB „Jundos plokštė“* (bylos Nr. 3K-3-227/2011).

192. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-257/2011).
193. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Milavita“ v. UAB „Vykom“* (bylos Nr. 3K-3-263/2011).
194. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo AB DnB NORD banko pareiškimą dėl priverstinio skolos išieškojimo iš įkeisto turto* (bylos Nr. 3K-7-272/2011).
195. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mersenas“ v. UAB „Lapo“; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-288/2011).
196. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos D. S. pareiškimą dėl termino palikimui priimti pratęsimo; suinteresuoti asmenys: L. S., A. J., A. Š. ir N. P.* (bylos Nr. 3K-3-295/2011).
197. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos J. J. pareiškimą dėl nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį fakto nustatymo; suinteresuoti asmenys: T. K., A. J., Kauno miesto savivaldybė, Kauno apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-306/2011).
198. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Praviena“ v. UAB „Hanner Development“ ir UAB „Hanner*

- Development“ v. UAB „Praviena“ bei Raimundo Malevskio individuali įmonė „Grindukas“; trečiasis asmuo UAB „Dosanta“ (bylos Nr. 3K-3-486/2011).*
199. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Parama“ v. UAB „VITI“* (bylos Nr. 3K-3-521/2011).
200. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis J. Kolyško v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-540/2011).
201. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. UAB „Mobusta“; trečiasis asmuo BUAB „Hronas“* (bylos Nr. 3K-3-559/2011).
202. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *S. V. T. ir kt. v. R. Ž. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-54/2012).
203. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Onninen“ v. AB „AKS projektai“* (bylos Nr. 3K-3-88/2012).
204. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. K., A. C., J. V. ir K. V. v. AB „Vilniaus Sigma“* (bylos Nr. 3K-3-124/2012).
205. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vindeva“ v. UAB „Vilpra“ ir UAB „Vilpra“ v. UAB „Vindeva“; tretieji asmenys: UAB „Pajūrio birštva“, BUAB „Edija“* (bylos Nr. 3K-3-146/2012).
206. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo R. K. pareiškimą dėl praleisto termino palikimui priimti*

- atnaujinimo; suinteresuotieji asmenys V. K., V. K. ir A. F.* (bylos Nr. 3K-3-191/2012).
207. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 04 d. nutartis civilinėje byloje *R. Č. v. Kauno miesto savivaldybė; tretieji asmenys: L. Č. ir A. Z.* (bylos Nr. 3K-3-240/2012).
208. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. V. P. ir A. P.; trečiasis asmuo BUAB „Roktra“* (bylos Nr. 3K-3-190/2012).
209. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Schema“ v. UAB „Rodena“ ir UAB „Rodena“ v. UAB „Schema“ bei B. T.; tretieji asmenys: A. P., AB „Miestprojektas“ (šiuo metu – UAB „COWI Lietuva“)* (bylos Nr. 3K-3-241/2012).
210. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *J. L. v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-291/2012).
211. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *R. L., V. M., R. R. v. Valstybės įmonė Registrų centras; tretieji asmenys: Mažeikių rajono savivaldybės administracija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė* (bylos Nr. 3K-3-308/2012).
212. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *R. K. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-318/2012).
213. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB); trečiasis asmuo UAB „Būsto paskolų draudimas“* (bylos Nr. 3K-7-297/2012).

214. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-7-306/2012).
215. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *P. V. v. M. V.; tretieji asmenys: R. S. ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija* (bylos Nr. 3K-3-36/2012).
216. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. 420-oji gyvenamųjų namų statybos bendrija; trečiasis asmuo 576-oji daugiabučių namų savininkų bendrija* (bylos Nr. 3K-3-333/2012).
217. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kita kryptis“ v. UAB „Sfeka“ ir UAB „Sfeka“ v. UAB „Kita kryptis“* (bylos Nr. 3K-3-327/2012).
218. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. J. P.; trečiasis asmuo M. Š.* (bylos Nr. 3K-3-330/2012).
219. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *D. Š. v. UAB „Borgalita“, BUAB „Kardera“; trečiasis asmuo A. V.; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos* (bylos Nr. 3K-3-406/2013).
220. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje *E. M. v. S. I.; tretieji asmenys: VĮ Registrų centras, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, Belize registruota bendrovė Redpall Limited* (bylos Nr. 3K-3-404/2012).
221. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės

- teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. UADB „Seesam Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-368/2012).
222. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „Ergo Lietuva“; tretieji asmenys: V. K., V. B.* (bylos Nr. 3K-3-435/2012).
223. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Pegama“ prašymą išregistruoti hipoteką ir įkeitimą iš Lietuvos Respublikos hipotekos registro* (bylos Nr. 3K-3-457/2012).
224. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Eskom“ v. K. B., K. S., B. M. K. P.; tretieji asmenys: UAB „Baltijos pirkliai“, V. Š., K. D.* (bylos Nr. 3K-3-474/2012).
225. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“ ir UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“; tretieji asmenys: L. V., A. K. ir V. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-496/2012).
226. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų UAB „Snoro lizingas“ ir AB „Šiaulių energija“ pareiškimus dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: antstolis A. B. ir Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija* (bylos Nr. 3K-3-523/2012).
227. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *M. S. (Ž. S. teisių perėmėjas) v. B. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-529/2012).
228. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB*

- “Rombas” v. UAB “ATEA”*; trečiasis asmuo UAB *“Progresyvios renovacijos”* (bylos Nr. 3K-3-526/2012).
229. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Ribotos atsakomybės bendrovė „Transport i Logistika“ v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-547/2012).
230. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB *“Pasaulio žuvys” v. AB “Senoji Baltija”*; trečiasis asmuo UAB *“Klaipėdos žuvininkystės produktų aukcionas”* (bylos Nr. 3K-3-593/2012).
231. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB *„SEB lizingas“ v. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-136/2013).
232. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *T. P. v. Valstybinė įmonė Anykščių miškų urėdija, Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras; tretieji asmenys: V. M., G. S.* (bylos Nr. 3K-3-133/2013).
233. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *If P&C Insurance v. Lietuvos draudimas* (bylos Nr. 3K-3-15/2013).
234. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 15 d. nuartis civilinėje byloje *K. P. v. UAB „Respublikinė mokomoji sportinė bazė“*; trečiasis asmuo *Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* (bylos Nr. 3K-3-31/2013).
235. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje AB *„Swedbank“ v. V. G.*; trečiasis asmuo *K. G.* (bylos Nr. 3K-3-33/2013).
236. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2013 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Industrijos garantas“* (bylos Nr. 3K-3-67/2013).
237. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-144/2013).
238. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *J. L. v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-183/2013).
239. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Anneberg Transpol Int. Sp. z o. o. v. UAB „Greenchem Baltic“* (bylos Nr. 3K-7-28/2013).
240. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ATEA“ v. UAB „Pireka“ (dabar - UAB „LitCon“; tretieji asmenys: Valstybės įmonė Tarptautinis Palangos oro uostas, Biudžetinė įstaiga Transporto investicijų direkcija* (bylos Nr. 3K-3-195/2013).
241. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *advokatas V. P. v. Šiaulių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-256/2013).
242. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Dekoras“ v. UAB „Vilniaus vystymo kompanija“, Vilniaus miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-240/2013).
243. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-242/2013).
244. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Sauda" v. A. G.; trečiasis ammuo J. T.* (bylos Nr. 3K-3-245/2013).
245. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. P. v. UAB "Skytech.lt"; išvadą teikianti institucija Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-252/2013).
246. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. V. T., AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-293/2013).
247. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. ir L. D. v. AB "Swedbank"; trečiasis asmuo UAB "Būsto paskolų draudimas"* (bylos Nr. 3K-3-288/2013).
248. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos kariuomenė v. UAB "Eisiga"; trečiasis asmuo UAB "Čitas"* (bylos Nr. 3K-3-230/2013).
249. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. v. O. V. D., Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos; tretieji asmenys: V. K., akcinė bendrovė „Lietuvos geležinkeliai“* (bylos Nr. 3K-317/2013).
250. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Kauno energija“ v. N. D. ir D. Č.; trečiasis asmuo Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-387/2013).
251. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *D. Š. v. UAB „Borgalita“, BUAB „Kardera“; trečiasis asmuo A. V.; išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos* (bylos

- Nr. 3K-3-406/2013).
252. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Init” v. A. N. R., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba* (bylos Nr. 3K-3-416/2013).
253. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas v. V. B.* (bylos Nr. 3K-3-460/2013).
254. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos S. I. pareiškimą dėl praleisto termino pirkimo-pardavimo sutarčiai įregistruoti atnaujinimo; suinteresuoti asmenys: E. M., Valstybės įmonė Registrų centras, kompanija “Redpall Limited”* (bylos Nr. 3K-3-465/2013).
255. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *R. S. v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, P. Z., D. V., A. K. ir D. S.* (bylos Nr. 3K-3-471/2013).
256. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. UAB „Šiaulių plentas“, UAB „Viltis“; tretieji asmenys: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius, E. V., A. M. ir V. J.* (bylos Nr. 3K-3-473/2013).
257. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. W. v. UAB „Meicė“, A. K., R. U., UAB „Trakų Investicijos“, UAB „Arvydų giria“, UAB „Užupio Investicijos“* (bylos Nr. 3k-3-501/2013).
258. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt.* (bylos

- Nr. 3K-3-539/2013).
259. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. ir I. G v. UAB „Hanner“* (bylos Nr. 3K-3-638/2013).
260. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. AB firma „VITI“; tretieji asmenys: UAB „Sareme sistemas“, AAS Gjensidige Baltic, UAB „Archiplanas“, UABD kompanija „PZU Lietuva“ ir UAB „Vildoma“* (bylos Nr. 3K-3-633/2013).
261. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Novrita“* (bylos Nr. 3K-3-636/2013).
262. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje *D. G. v. Ignalinos „Šaltinėlio“ mokykla* (bylos Nr. 3K-3-665/2013).
263. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. L. M., R. S., L. S., Nacionalinė žemės tarnyba prie žemės ūkio ministerijos, Radviliškio rajono 2-ojo notarų biuro notarė A. S., valstybės įmonės Registrų centro Šiaulių filialas; trečiasis asmuo AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-694/2013).
264. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Navis Fortis“ v. J. K.* (bylos Nr. 3K-3-711/2013).
265. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. L. T., M. B., L. T.* (bylos Nr. 3K-3-123/2014).
266. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB*

- bankas v. UAB „Nonfera“ ir BUAB Mariaus Budrikio autocentras; tretieji asmenys: „Swedbank“, AB, Vilniaus miesto 24-ojo notarų biuro notaras A. G., UAB „MB Projektai“ (bylos Nr. 3K-3-143/2014).*
267. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *R. V. ir R. V. v. V. C., UAB „Mega“, BUAB „Metalplast Vilnius“, R. D.; tretieji asmenys: Jonavos rajono 1-ojo notarų biuro notarė V. P., VĮ Registrų centras, Kauno miesto 7-ojo notarų biuro notarė J. V. ir Vilniaus miesto 6-ojo notarų biuro notarė D. Š.* (bylos Nr. 3K-3-23/2014).
268. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Agrokonzernas“ v. EPA Pumpen und Abwasseranlagen Vertriebs GmbH ir Erich Stallkamp ESTA GmbH* (bylos Nr. 3K-3-32/2014).
269. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo V. V. pareiškimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo; suinteresuotas asmuo L. R.* (bylos Nr. 3K-3-54/2014).
270. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AAS „Gjensidige Baltic“* (bylos Nr. 3K-3-80/2014).
271. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kauno keliai“ v. UAB „Mitnija“* (bylos Nr. 3K-3-98/2014).
272. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. Pakulio firma „Romuna“ v. UAB „Pozicija“* (bylos Nr. 3K-3-186/2014).
273. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. UAB „Stamona“* (bylos Nr. 3K-3-173/2014).
274. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2014 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *Affine Limited, Agrofield Trade LLP, GP Investments & Development LLC v. BAB bankas SNORAS* (bylos Nr. 3K-3-182/2014).
275. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *East China Automobile Association Ltd v. UAB „ECAA Europe“; tretieji asmenys: UAB „Vaivorykštė“, J. D.* (bylos Nr. 3K-3-207/2014).
276. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *N. P., N. I., A. Š., J. P., J. Š., R. Š. ir E. R. v. G. A. ir R. A., tretieji asmenys L. P., E. I., M. Š., E. P., L. R., I. B., A. B.* (bylos Nr. 3K-3-213/2014).
277. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *V. P., E. P. v. Nordea Bank Finland Plc; tretieji asmenys: A. Č., E. Č., M. D., UAB „Generalinė prekybos agentūra“* (bylos Nr. 3K-3-243/2014).
278. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. I. v. Nordea Bank Finland Plc; trečiasis asmuo BUAB „Ingero“* (bylos Nr. 3K-3-254/2014).
279. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. O. K. v. J. K., P. J., Nacionalinė žemės tarnyba; trečiasis asmuo Kauno miesto 2-asis notarų biuras* (bylos Nr. 3K-3-314/2014).
280. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Snoras“ v. UAB „AS Development“ ir G. B.; trečiasis asmuo BUAB „Statybų vystymo projektai“* (bylos Nr. 3K-3-381/2014).
281. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. P. Z.* (bylos Nr. 3K-3-392/2014).
282. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų

- kolegijos 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *AB "Krekenavos agrofirma" v. UAB "Koldlita"*; trečiasis asmuo *UAB draudimo kompanija "PZU Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-576/2014).
283. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Kauno audinių projektas" v. UAB "Irlanda"*; trečiasis asmuo *"Rinol International S. A."* (bylos Nr. 3K-3-74/2015).
284. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "PAAS LT" v. I. U.* (bylos Nr. 3K-3-120-687/2015).
285. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „SSPC–Klaipėda“ v. UAB „Mitnija“* (bylos Nr. 3K-3-112-313/2015).
286. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Liuks" v. AB "Farmak"* (bylos Nr. 3K-3-156-687/2015).
287. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Statva" v. UAB "Magna Baltija"* (bylos Nr. 3K-3-298-687/2015).
288. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Hidras" v. UAB "Projestos projektai"* (bylos Nr. 3K-3-311-415/2015).
289. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *individualioji įmonė „Seno dvaro sodyba“ v. UAB „Rustonas“ ir UAB „Rustonas“ v. individualioji įmonė „Seno dvaro sodyba“* (bylos Nr. 3K-3-389-969/2015).
290. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Orlen Lietuva“ v. M. B. B., B. V., A. G., M. B., B. B., S. S., P. R.; trečiasis*

- asmuo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras* (bylos Nr. 3K-3-460-915/2015).
291. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *Užsienio bendrovė “East China Automobile Association Ltd” v. “ECAA Europe”*; *tretieji asmenys: J. D., UAB “Vaivorykštė”* (bylos Nr. 3K-3-482-687/2015).
292. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Molesta“ v. K. A.* (bylos Nr. 3K-7-426-701/2015).
293. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Accuratus” v. Bendrovė “IDS Borjomi Beverages Co N. V.”*; *trečiasis asmuo A. J.* (bylos Nr. 3K-3-544-684/2015).
294. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB draudimo mompanijos “PZU Lietuva” v. bendrovė “DFDS A/S” ir AB “DFDS Seaways”*; *trečiasis asmuo UAB “Vlantana”* (bylos Nr. 3K-3-41-690/2016).
295. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *Estijos draudimo bendrovė „Seesam Insurance AS“, veikianti per „Seesam Insurance AS“ Lietuvos filialą, v. Bendra Lietuvos ir Olandijos įmonė UAB „Techninė instaliacija“, UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“*; *tretieji asmenys: A. A., UAB “Kauno televizijos servisas”* (bylos Nr. 3K-7-43/2016).
296. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo antstolio S. U. pareiškimą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, M.M.* (bylos Nr. 3K-3-122-

- 916/2016).
297. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "SIM logistics" v. A. K.* (bylos Nr. 3K-3-174-701/2016).
298. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjos antstolės R. M. pareiškimą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese; suinteresuoti asmenys: UAB "Kėdainių butai" ir Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (bylos Nr. 3K-3-196-969/2016).
299. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *S. G. v. UAB "Rinkos aikštė"* (bylos Nr. 3K-3-226-248/2016).
300. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *G. V. ir F. Š. v. R. R. ir V. R.; trečiasis asmuo UAB „Eimis“* (bylos Nr. e3K-3-467-219/2016).
301. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Biudžetinė įstaiga Panevėžio dailės mokyklos v. Asociacija Jėgos grožio klubas „Hermis“; tretieji asmenys: Panevėžio miesto savivaldybės administracija, Panevėžio miesto savivaldybės taryba* (bylos Nr. 3K-3-11-701/2017).
302. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 42 „dėl darbo sutarties įstatymo taikymo civilinėse bylose apibendrinimo rezultatų“ // *Teismų praktika*. Nr. 3-4, p. 35-71.
303. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas Nr. 31 „dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR)“ ir šiuo nutarimu aprobuota teismų praktikos šiais klausimais apžvalga

// *Teismų praktika*. Nr.15, Vilnius, 2001, p. 325-415.

304. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 39 “Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje” // *Teismų praktika*. Nr. 18, p. 169-257.
305. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 45 “dėl Darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje” // *Teismų praktika*. Nr. 21, p. 155-212.
306. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga // *Teismų praktika*. Nr. 34. p. 391-456.
307. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 4 d. konsultacija Nr. A3-54 // *Teismų praktika*. Nr. 16, p. 372-373.
308. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. konsultacija Nr. A3-55 // *Teismų praktika*. Nr. 16, p. 373-374.
309. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. konsultacija Nr. A3-100 // *Teismų praktika*. Nr. 21, p. 254-255.
310. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 28 d. konsultacija Nr. A3-113 // *Teismų praktika*. Nr. 22, p. 363.
311. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 sausio 20 d. konsultacija Nr. A3-121 // *Teismų praktika*. Nr. 22, p. 374-375.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

312. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje AB “flyLAL-Lithuanian Airlines” v. Latvijos įmonės “Air Baltic Corporation”, Oro uostas “Ryga”; tretieji asmenys: UAB “ŽIA valda”, UAB “Indeco:

- Investment and Development*”, bendra Lietuvos-JAV UAB “Sanitex”, UAB “VA REALS” (bylos Nr. 2-949/2008).
313. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB “ACME” v. UAB “GPP” (bylos Nr. 2-663/2009).
314. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Topometra” v. UAB “Abrisas” (bylos Nr. 2-698/2009).
315. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Icor” v. UAB “Ozantis”, A. J., H. E., K. T. A., R. B., W. W.; trečiasis asmuo *bwndrovè AROSA Vermoögensverwaltungsgesellschaft m.b.H.* (bylos Nr. 2-2174/2010).
316. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje *Astion Dermatology A/S* v. Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras (bylos Nr. 2A-511/2012).
317. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Efektyvios investicijos” v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas (bylos Nr. 2-22/2014).
318. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje VŠĮ “Tikslitas” v. P. G. (bylos Nr. 2-1535/2014).
319. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB “Eurovia Lietuva” v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija (bylos Nr. 2A-1188/2014).
320. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. A. V., K. L. (bylos Nr. 2-1946/2014).
321. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje AB “Litgrid” v. J. L.; trečiasis asmuo UAB “Elektra visiems” (bylos Nr. 2-1862/2014).

322. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. v. D. Š.* (bylos Nr. 2-54-381/2015).
323. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. ir R. B. v. M. B.* (bylos Nr. 2.106-381/2015).
324. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *E. V. v. BUAB "Ažuolo gilė"* (bylos Nr. 2-392-381/2015).
325. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Z. K., J. I., Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybė; tretieji asmenys: Valstybės įmonė Registrų centras, Vilniaus rajovo 1-ojo notarų biuro notarė L. Š., Vilniaus rajono 7-ojo notarų biuro notarė D. B., Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (bylos Nr. 2-817-381/2015).
326. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. T. ir J. T. v. V. Š., T. U. BTA Insurance Company SE, UAB "Vaivorykštė", UAB "Tikroji vaivorykštė", A. V.* (bylos Nr. 2-1172-381/2015).
327. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Emsi" v. Lietuvos kriminalinės policijos biuras* (bylos Nr. e2-713-381/2016).
328. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. v. I. J., V. J.* (bylos Nr. e2A-828-241/2016).

Kitų Lietuvos Respublikos teismų praktika

329. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 5 d. nutartis administracinėje byloje *A. B. v. Vyriausioji*

rinkimų komisija (bylos Nr. AS⁷– 331/2001) // *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis Administracinių teismų praktika*. Nr. 1, P. 255-258.

330. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 15 d. sprendimas civilinėje byloje UAB “Mersenas” v. UAB “Lapo”; *išvadą teikiančios institucijos: Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija* (bylos Nr. 2A-1992-605/2010).

Teisės doktrina

Monografijos ir straipsnių rinkiniai

331. ABOVA, T. E. *Choziajstvennye obiazatelstva* [Economic Obligations]. Moskva, 1970.
332. AMBRASIENĖ, D.; SINKEVIČIUS, E. *Vežėjo civilinė atsakomybė pagal Ženevos tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją ir jos draudimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
333. ANDRIULIS, V., *et al.* *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
334. ASKIN, A. F. *Problema vremeni. Ejo filosofskoe istolkovanie* [Pro Time Problem. Its Philosophical interpretation]. Moskva: Mysl, 1966.
335. AUGUSTINAS, AURELIJUS. *Išpažinimai*. Vilnius: Aidai, 2004.
336. BAUBLYS, L., *et al.* *Teisės teorijos įvadas*. Vadovėlis. 2 pataisytas ir papildytas leidimas. Liber amicorum prof. Dr. Egidijui Jarašiūnui – 60. Vilnius: Leidykla MES, 2012.
337. BERGSON, H. *Tvorcheskaja evoliucija* [Creative Evolution]. Moskva-S.-Peterburg, 1914.
338. BUŽINSKAS, G. *Darbo ginčai: teorija ir praktika*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2010.

339. CYBULENKO, Z. I. (red). *Grazhdanskoe pravo Rossii*. Chast I. [Russian Civil Law. The First Part]. Moskva: Jurist, 2000.
340. DOBROVOLSKIJ, A. F. *Iskovaja forma zashhity prava* [Action as a Form of Protection of the Rights]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1965.
341. DRIUKAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Bendrosios nuostatos. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2004.
342. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
343. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
344. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
345. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: Valstybės Įmonė Registrų centras, 2009.
346. DVINIANINOV, A. G. *Prodlenije i vosstanovlenie processualnykh srokov* [Extention and Restoration of Procedural Terms]. Permė, 1985.
347. FARSHATOV, I. A. *Iskovaja davnost. Zakonodatelstvo: teorija i praktika* [Limitations. Legislation: Theory and Practice]. Moskva: Gorodec, 2004.
348. GOMOLA, A. I. *Grazhdanskoe pravo* [Civil Law]. Moskva: Academia. 2003.
349. GRIBANOV, V. P. *Osushhestvlenie i zashhita grazhdanskikh prav* [Realization and Protection of Civil Rights]. Moskva: Statut, 2000.
350. GRIBANOV, V. P. *Sroki v grazhdanskom prave* [Time Limits in Civil Law]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1967.
351. GRISHAEV, S. P. (red). *Grazhdanskoe pravo* [Civil Law]. Moskva: Jurist, 2000.
352. GURVICH, M. A. *Presekatelnyje sroki v sovetskom grazhdanskom prave* [Preclusive Terms in Soviet Civil Law]. Moskva, 1961.

353. GURVICH, M. A. *Pravo na isk* [Right to Claim]. Moskva, 1948
354. HEIDEGGER, M. *Prolegomeny k istorii poniatija vremeni* [History of the Concept of Time: Prolegomena]. Tomsk: Izdatelstvo „Vodolej“, 1998.
355. HOEKS, M. *Multimodal Transport Law. The Law Applicable to the Multimodal Contract for the Carriage of Goods*. Kluwer Law International, 2010.
356. HONDIUS, E. H. (ed). *Extinctive prescription. On the limitation of Actions*. The Hague: Kluwer Law International, 1995.
357. JAKOVLEV, V. F.; JUKOV, M. K. (red.). *Kommentarij k arbitražnomu processualnomu kodeksu Rossijskoj Federaciji* [Commentary to the Arbitration Procedural Code of the Russian Federation]. Moskva: Gorodec, 2003, P. 13-14.
358. JARKOV, V. V., et al. *Kommentarij k arbitražnomu processualnomu kodeksu Rossijskoj Federacii* [Commentary to the Arbitration Procedural Code of the Russian Federation]. Moskva: Wolters Kluwer, 2004.
359. JOFFÈ, O. S. *Izbrannye trudy. V chetyriokh tomakh. Tom II* [Selected Works. In four volumes. Volume II]. S.-Peterburg: Juridicheskij Centr Press, 2004.
360. KALPIN, A. G.; MASLIAJEV, A. I. (red). *Grazhdanskoe pravo. Chast I* [Civil Law. The First Part]. Moskva: Jurist, 2000.
361. Kanonų teisės kodeksas. Lietuvos vyskupų konferencija. Vilnius, 2012.
362. KIRILLOVA, M. J.; KRASHENINNIKOV, P. V. *Sroki v grazhdanskom prave. Iskovaja davnost. Izdanie vtoroe, ispravlennoe i dopolnennoe* [Time Limits in Civil Law. Limitations. 2nd supplementary edition]. Moskva: Statut. 2007.
363. KIRILLOVA, M. J. *Iskovaja davnost* [Limitation of Actions]. Moskva, 1966.

364. KLEIN, F.; ENGEL, F. *Der Zivilprozess Oesterreichs* [Austrian Civil Procedure]. Mannheim, 1927.
365. KRASAVCHIKOV, O. A. *Juridicheskie fakty v sovetskom grazhdanskom prave* [Legal Facts in Soviet Civil Law]. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo juridicheskoy literatury, 1958.
366. KULAGINA, J. V. *Sroki v grazhdanskom prave // Grazhdanskoe pravo*. Tom I [Time Limits in Civil Law // Civil Law. Volume I]. Moskva, 1994.
367. MEJER, D. I. *Russkoe grazhdanskoe pravo*. Chast I [Russian Civil Law. The first part]. Moskva, 1997.
368. MEJER, D. I. *Izbrannye proizvedeniya po grazhdanskomu pravu* [Selected Works on Civil Law]. Moskva: AO „Centr JurInforR“, 2003.
369. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
370. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
371. MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
372. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmas tomas. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003.
373. MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
374. MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.
375. NEKRAŠAS, V., et al, *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004.
376. NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos TSR Darbo įstatymų kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1988.

377. NEKROŠIUS, I., *et al.* *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. II dalis. Kolektyviniai darbo santykiai.* I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
378. NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
379. NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės.* Vilnius: Justitia, 2002.
380. NOVIKOV, V. V.; SAFONOVA, S. P. *Sroki v graždanskom prave: poniatije i praktika primenenija* [Time Limits in Civil Law: Definition and Practice of Implementation]. S.-Peterburg: Znaniye. 2008.
381. PAKALNIŠKIS, V., *et al.* *Civilinė teisė.* Bendroji dalis. Antrasis leidimas. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
382. PRIGOZHIN, I.; Stengers, I. *Vremia, chaos, kvant* [Time, Chaos, Quantum]. Moskva: Izdatelstvo „Progress“, 1999.
383. REICHENBACH, H. *Napravlenije vremeni* [Time Direction]. Moskva: Izdatelstvo inostrannoj literatury, 1962.
384. SERGEEV, A. P.; TOLSTOJ, J. K. (red). *Grazhdanskoe pravo.* Tom I [Civil Law. Volume I]. Moskva: Prospekt, 2000.
385. SMALIUKAS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Ketvirtoji knyga. Daiktinė teisė. XI skyrius. Hipoteka.* Vilnius: Justitia, 2013.
386. SUKHANOV, J. A. (red). *Grazhdanskoe pravo.* Tom 1 [Civil Law. Volume I]. Moskva: Wolters Kluwer, 2004.
387. SUKHANOV, J. A. (red.). *Grazhdanskoje pravo.* Tom III [Civil Law. Volume III]. Moskva: Wolters Kluwer, 2007.
388. SHKATULLA, V. I., *et al.* *Kommentarij k kodeksu zakonov o trude Rossijskoj Federacii* [Commentary on the Code of Labor Laws of the Russian Federation]. Moskva: Infra – M., 2001.
389. TIAŽKIJUS, V; PETRAVIČIUS, R.; BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė.* Vilnius: Justitia, 1999.
390. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija.* Vilnius: Justitia, 2000.

391. VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
392. VASARIENĖ, D. *Civilinė teisė. Paskaitų ciklas*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
393. VITKEVIČIUS, P., *et al.* *Civilinė teisė*. Kaunas: Vijusta, 1997.
394. ŽERUOLIS, J., *et al.* *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976.

Straipsniai iš knygų, mokslo darbų rinkinių ir konferencijų medžiagos

395. BUŽINSKAS, G. Laikas ir terminai // *Mokslinės konferencijos "Lietuvos teisės tradicijos" medžiaga*. Vilnius: Justitia, 1997.
396. DRIUKAS, A. Terminai civilinėje teisėje. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, P. 193-224.
397. MOISEJEVAS, R. Prievolių vykdymas ir teisinės jų neįvykdymo pasekmės. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
398. NORKŪNAS, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. Iš: *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
399. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida. Iš: *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
400. SERGEEV, A. P. Sroki osushhestvlenija i zashhity grazhdanskikh prav // *Grazhdanskoe pravo*. Chast I [Time Limits of Realization and Protection of Civil Rights // Civil Law. The first part]. S.-Peterburg: Prospekt, 1996.

Moksliniai straipsniai

401. ARMALIS, K. Laikinių apsaugos priemonių taikymo testas Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. *TEISĖ 2016 100*, p. 68-80 [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/10247/8401>>.
402. DRIUKAS, A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*. 2003, 39 (31):90-103.
403. NEKROŠIUS, V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus // *Teisė*. 1999, Nr. 33 (1).
404. PETROV, G. I. Faktor vremeni v sovetskom prave [Time Factor in Soviet Law]. *Pravovedenie*. 1982, Nr. 6, P. 46-52.
405. SUKHANOV, J. A. O meste srokov v sisteme juridicheskikh faktov sovetskogo grazhdanskogo prava [On the Place of Terms in the System of Legal Facts of Soviet Civil Law]. Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet. *Pravo*. 1970. Nr. 6, P. 70-77.
406. RABINOVICH, P. M. Vremia v pravovom regulirovanii (filosovskie pravovye aspekty) [Time in the Legal Regulation (Philosophical Legal Aspects)]. *Pravovedenie*. 1990, Nr. 3, P. 19-27.
407. TERESHCHENKO, T. A. Iskovaja davnost i innye grazhdansko-pravovye i grazhdansko-processualnye sroki [Limitations and Other Civil-Law and Civil Procedure-Law Terms] // *Jurist*. 2005, Nr. 3.

Disertacijos

408. AVERKIENĖ, D. *Procesiniai terminai: teisingo ir efektyvaus civilinio proceso prielaida*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.

409. BOLZANAS, D. *Proceso atnaujinimas civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
410. BUZHINSKAS, G. *Processualnye sroki v sovetskom grazhdanskom sudoproizvodstve*. Disser- tacija [Procedural Terms in Soviet Civil Proceeding. Dissertation]. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj universitet imeni M. V. Lomonosova, 1987.
411. LANTUKH, V. V. *Iskovaja davnost v sovremennom grazhdanskom prave Rossijskoj Federacii*. Teisės mokslų kandidato disertacija [Limitations in Modern Civil Law of the Russian Federation. Dissertation]. Volgograd: Volgogradskij juridicheskij institut, 1999.
412. ZHGUNOVA, A. V. *Sroki v sovetskom grazhdanskom prave*. Disertacija [Time Limits in Soviet Civil Law]. Sverdlovsk: Sverdlovskij juridicgeskij institut, 1971.

Elektroniniai šaltiniai

413. AUGUSTINAS, AURELIJUS. *Išpažinimai*. XI knyga. XIV skirsnis. 17 punktas [interaktyvus]. Vilnius, 2004. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://modestukasai.files.wordpress.com/2010/05/augustinas_ispazinimai.pdf>.
414. *Baltarusijos Respublikos civilinis kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230025#LinkTarget_12496>.
415. BERGSON, H. *Creative Evolution* [interaktyvus]. London: Macmillan and Co, 1922 [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<https://archive.org/stream/creativeevolutio00bergsoft#page/n1/mode/2up>>.

416. *Europos parlamento ir tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyva Nr. 2001/95/EB „dėl bendrosios gaminių saugos“* - OL 2002 L 011, p. 0004-0017; [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l21253&from=LT>>.
417. *Kodeksy stran SNG* [Codes of Countries of UIS]. [CD-ROM]. Minsk: Nacionalnyj centr pravovoj informacii Respubliki Belarus [internetinio svetainė: <<http://ncpi.gov.by>>], 2009.
418. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=terminas&lns=-1&les=-1>>.
419. *Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2015 m. vasario 13 d. raštas Nr. (1.5.)2T-231 LR Vyriausybei dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymo pateikimo LR vyriausybei* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/Posed_medz/2015/150304/05.pdf>.
420. *Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymui* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/Posed_medz/2015/150304/05.pdf>.
421. *1974 m. birželio 14 d. Niujorko Konvencija dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/limit/limit_conv_E_Ebook.pdf>.
422. *Rusijos Federacijos civilinis kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.internet-law.ru/law/kodeks/gk_1.htm>.
423. *Rusijos Federacijos Darbo Įstatymų Kodeksas* [interaktyvus]. [žiūrėta

- 2018-02-18]. Prieiga per internetą:
<http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1035/>.
424. *Rusijos Federacijos geležinkelio transporto statutas* [interaktyvus].
[žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą:
<<http://docs.cntd.ru/document/901838121>>.
425. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Rome:
International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT),
2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-18]. Prieiga per internetą:
<[https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/
integralversionprinciples2010-e.pdf](https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf)>.

Žodynai ir enciklopedijos

426. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-as leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
427. DAVAINIS-SILVESTRAITIS, M. *Pasakos, sakmės, oracijos*. Vilnius, 1973.
428. *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1975.
429. HALDER, A. *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma Litera, 2002.
430. *Lietuvių kalbos žodynas*. VII tomas. Leidykla „Mintis“, Vilnius, 1966.
431. *Lietuvių kalbos žodynas*. XVI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
432. *Technikos enciklopedija*. II tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

AUTORIAUS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SARAŠAS

Driukas, A. Kasacinio proceso reglamentavimas naujajame civilinio proceso kodekse. *Jurisprudencija*. 2002, 28 (20): 164-177.

Driukas, A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*. 2003, 39 (31):89-102.

Driukas, A. Terminai civilinėje teisėje. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, P. 193-224.

Driukas, A. Prievolių vykdymo terminai ir jų pasibaigimo teisiniai padariniai. *Teisė*. T. 106. Vilniaus universiteto leidykla, 2018, P. 60-79.